

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**

**ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ
ІМЕНІ ІВАНА ЗЯЗЮНА**

**ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ
ІНСТИТУТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ**

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ,
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ВИЩОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ**

**СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА
ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ В
ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ: МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ,
ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ**

Збірник наукових праць

Випуск п'ятдесят дев'ятий

**Київ - Вінниця
2021**

Сучасні інформаційні технології та інноваційні методи навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2021. Вип. 59. 143 с.

Збірник включено до переліку наукових фахових видань України **категорії «Б»** в галузі педагогічних наук, **за спеціальностями 011, 014, 015** (Наказ МОН України №886 від 02.07.2020 р.).

Збірник наукових праць включено до наукометричних баз: Index Copernicus, Google Scholar, Національна бібліотека ім. Вернадського, Academic Resource Index, Scientific Social Community

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Лазаренко Наталія Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Гуревич Роман Семенович – доктор педагогічних наук, дійсний член (академік) НАПН України, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР

Шевченко Людмила Станіславівна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Бойчук Віталій Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Горбатюк Роман Михайлович – доктор педагогічних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, Україна.

Гуревич Ірина – PhD, професор, Технічний університет м. Дармштадт, Інститут трансформації знань, м. Дармштадт, ФРН.

Дмитренко Наталія Євгенівна – доктор педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Клочко Віталій Іванович – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Україна.

Клочко Оксана Віталіївна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Ковтюк Мар'яна Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Коломісць Алла Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Петрук Віра Андріївна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, Україна.

Фрицюк Валентина Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

АСОЦІЙОВАНІ РЕДАКТОРИ:

Акімова Ольга Вікторівна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Биков Валерій Юхимович – доктор технічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, м. Київ, Україна.

Білоус Павло Данилович – доктор психологічних наук, професор, Академія імені Яна Кохановського в Кельцах, Республіка Польща.

Василенко Євгеній Олександрович – доктор педагогічних наук, професор, академік МАТО, установа освіти «Вітебський державний університет імені М. П. Машерова», м. Вітебськ, Республіка Білорусь.

Герасимова Ірина Генадіївна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Гомонюк Олена Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор, Хмельницький національний університет, м. Хмельницький, Україна.

Замкова Наталія Леонідівна – доктор філософських наук, професор, Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету, м. Вінниця, Україна.

Кадемія Майя Юхимівна – кандидат педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Козар Михайло Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна.

Кучай Тетяна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Литвин Андрій Вікторович – доктор педагогічних наук, професор, Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, м. Львів, Україна.

Лук'янова Лариса Борисівна – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Язюна НАПН України, м. Київ, Україна.

Ляска Євгенія Івона – доктор педагогічних наук (габілітований), професор звичайний, Академія Ігнатіана в Кракові (заміський відділ у Катовіце), м. Краків, Республіка Польща.

Матіяш Ольга Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Мозгальова Наталія Георгіївна – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Ничкало Нелля Григорівна – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, відділення професійної освіти і освіти дорослих НАПН України, м. Київ, Україна.

Осадчий Вячеслав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри інформатики і кібернетики, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь, Україна.

Паламарчук Ольга Миколаївна – доктор психологічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Шахов Володимир Іванович – доктор педагогічних наук, професор, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Беженар Юлія Петрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, установа освіти «Вітебський державний університет імені М. П. Машерова», м. Вітебськ, Республіка Білорусь.

ВИКОНАВЧІ РЕДАКТОРИ

Уманець Володимир Олександрович – веб-редактор, кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Люльчак Світлана Юріївна – редактор верстки, кандидат педагогічних наук, доцент, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна.

Рекомендовано до друку вченою радою

Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол №11 від 17 березня 2021 р.).

У збірнику наукових праць знайдено дослідників, педагогів-практиків середніх загальноосвітніх шкіл, закладів професійно-технічної освіти, працівників коледжів і закладів вищої освіти висвітлюють теоретичні й прикладні аспекти впровадження сучасних інформаційних технологій та інноваційних методів навчання у підготовку кваліфікованих робітників, молодших спеціалістів, бакалаврів і магістрів. Для науковців і педагогів-практиків загальноосвітніх шкіл, коледжів, закладів професійно-технічної та вищої освіти, працівників інститутів післядипломної педагогічної освіти. Статті збірника подано в авторській редакції.

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
NATIONAL ACADEMY OF EDUCATIONAL SCIENCE OF UKRAINE**

**IVAN ZIAZUN INSTITUTE OF PEDAGOGICAL AND
ADULT EDUCATION
INSTITUTE OF VOCATIONAL TECHNICAL TRAINING
INSTITUTE OF INFORMATION TECHNOLOGIES AND
LEARNING TOOLS**

**VINNYTSIA STATE MYKHAILO KOTSIUBYNSKYI
PEDAGOGICAL UNIVERSITY**

**EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC INSTITUTE OF PEDAGOGY,
PSYCHOLOGY, PREPARATION OF HIGH QUALIFICATION
PROFESSIONALS**

**MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES AND
INNOVATION METHODOLOGIES OF EDUCATION
IN PROFESSIONAL TRAINING: METHODOLOGY,
THEORY, EXPERIENCE, PROBLEMS**

Collection of Scientific Papers

Issue 59

**Kyiv – Vinnytsia
2021**

Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training: Methodology, Theory, Experience, Problems : Collection of Scientific Papers. Vinnytsia : TOV «Druk+», 2021. Is. 59. 143 p.

The collection of research papers was added to the list of scientific professional editions of Ukraine, **Category «B»** in the field of pedagogical sciences, in specialties - **011, 014, 015** (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 886, 02.07.2020).

Collection of Scientific Papers is abstracted and indexed in scientific services: Index Copernicus, Google Scholar, National Library Vernadsky, Academic Resource Index, Scientific Social Community

EDITOR IN CHIEF

Lazarenko Nataliia I., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

EDITOR IN CHIEF DEPUTY

Gurevych Roman S., Doctor of Pedagogical Sciences, Valid member (academician) of the National Academy of Sciences of Ukraine, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

RESPONSIBLE SECRETARY

Shevchenko Liudmyla S., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

MEMBERS OF EDITORIAL BOARD

Boychuk Vitaliy M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Gorbatuk Roman M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine.

Gurevych Iryna, PhD, Professor, Technical University of Darmstadt, Institute for the Transformation of Knowledge, Darmstadt, Germany.

Dmitrenko Natalia Ye., Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Klochko Vitaliy I., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, Ukraine.

Klochko Oksana V., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Kovtoniuk Mariana M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Kolomiets Alla M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Petruk Vira A., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, Ukraine.

Frytsiuk Valentyna A., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

ASSOCIATED EDITORS

Akimova Olga V., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Bykov Valerii Yu., Doctor of Technical Sciences, Professor, Valid member (academician) of the National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Information Technologies and Training of National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Bilous Pavlo D., Doctor of Sciences in Psychology, Professor, Jan Kochanowski University of Kielce, Poland.

Vasylenko Evhenii O., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician, Education Institution «Vitebsk M. P. Maserov State University», Vitebsk, Bilorus.

Herasyimova Iryna H., Doctor of Pedagogical Sciences, associate professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Gomonjuk Olena M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Khmelnytsky National University, Khmelnytsky, Ukraine.

Zamkova Nataliia L., Doctor of Philosophy, Professor, Vinnytsia Trade and Economic Institute of Kyiv National Trade and Economic University, Vinnytsia, Ukraine.

Kademiiia Maiia Yu., Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Koziar Mykhailo M., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv State University of Life Safe, Lviv, Ukraine.

Kuchai Tetiana P., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Cherkasy, Ukraine.

Lytvyn Andrii V., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Lviv State University of Life Safe, Lviv, Ukraine.

Lukianova Larysa B., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Ivan Ziazun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Liaska Evheniia Ivona, Doctor of Pedagogical Sciences (habilitated), Professor ordinary, Ignatian Academy in Krakow (suburban department in Katowice, Krakiv, Poland).

Matiash Olga I., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Mozhaliova Natalia H., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Nychkalo Nellia G., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Valid member (academician) of the National Academy of Sciences of Ukraine, Department of Professional Education and Adult Education of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

Osadchyi Viacheslav V., Doctor of Sciences in Pedagogy, Professor, the Head of the Department of Computer Sciences and Cybernetics, Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University, Melitopol, Ukraine.

Palamarchuk Olga M., Doctor of Psychological Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Shakhov Volodymyr I., Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Bezhenar Yuliia P., Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Education Institution «Vitebsk M. P. Maserov State University», Vitebsk, Bilorus.

EXECUTIVE EDITORS

Umanets Volodymyr O., Web editor, Candidate of Pedagogical Sciences, associate professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Liulchak Svitlana Yu., Layout editor, Candidate of Pedagogical Sciences, associate professor, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine.

Approved for the print by the resolution of the Scientific Board
of Vinnytsia State Mykhailo Kotsiubynskyi Pedagogical University (Protocol №11 of 17.03.2021).

The collection of scientific papers is devoted to theoretical and applied aspects of application of modern information technologies and innovation methodologies of education in professional training, junior specialists, bachelors, specialists and masters. It presents a wide range of scientific works by famous scientists, pedagogues of comprehensive secondary schools, vocational schools, higher education establishments. The target readership of scientific papers collection includes pedagogues of comprehensive secondary schools, vocational schools, higher education establishments and institutions of postgraduate pedagogic education. The articles are presented in author redaction.

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

УДК 004.42:001.895:378.14

DOI: 10.31652/2412-1142-2021-59-5-13

Бойчук Віталій Миколайович

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

ORCID ID 0000-0002-1082-3962

boichuk1974@ukr.net

Уманець Володимир Олександрович

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

ORCID ID 0000-0002-7237-4955

umkavin@gmail.com

Фу Гуан

аспірант кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна

ORCID ID 0000-0003-2025-9151

417237960@qq.com

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ХУДОЖНЬО-ТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ХУДОЖНЬО- МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація. Окреслено шляхи розв'язання проблеми використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на різних етапах художньо-творчої діяльності студентів. Предметна специфіка професійної діяльності майбутнього викладача художньо-мистецьких дисциплін дає можливість користуватися засобами сучасної комунікації на різних етапах виконання творчих проєктів, поєднуючи технічні засоби із новітніми освітніми технологіями. Висвітлено методичні особливості застосування ІКТ під час пошуку інформації, розробки проєкту, його оцінювання та самооцінювання. Запропоновано варіанти доцільного застосування загальнодоступних комп'ютерних програм і засобів комунікації з метою підвищення професіоналізму виконання проєктів студентами, оптимізації зворотного зв'язку між викладачем і суб'єктами навчання, інноваційного підходу у виконанні комплексних завдань. Доведено, що навчання майбутніх викладачів художньо-мистецьких дисциплін є ефективним на основі ІКТ (мови програмування, готові програмні продукти, пакет програм Microsoft Office, хмарні сервіси, Інтернет-ресурси, WEB-сайт), впроваджених в освітній процес спеціальних і психолого-педагогічних дисциплін. Заняття з художньо-мистецьких дисциплін мають бути яскравими, емоційними, із залученням значної кількості ілюстративного матеріалу, з використанням відеозаписів, тощо. Все це може забезпечувати комп'ютерна техніка з її мультимедійними можливостями. Використання комп'ютера дає можливість побачити світ очима багатьох митців. Такі заняття виховують почуття прекрасного, розширюють кругозір здобувачів вищої освіти, дозволяють за обмежений час дати значний мистецтвознавчий матеріал. Завдання впровадження ІКТ полягає в тому, щоб використання цих технологій стало звичайним і звичним у діяльності викладача та було невід'ємною, органічною частиною будь-якого заняття.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, проєктна діяльність, викладач художньо-мистецьких дисциплін, засоби комунікації, зворотний зв'язок.

1. ВСТУП

У статі розглянуто питання сучасної стратегії STEAM – освіти, що успішно розвивається в наш час і є результатом інтеграції науки і мистецтва, внаслідок якої народжуються наукові технології. Проаналізовано деякі історико-педагогічні аспекти цієї проблеми. Привернуто увагу до п'яти складників STEAM-освіти: S – science (природничі науки), T – technology (технологія), E – engineering (інженерне мистецтво), A – art (творчість) і M – mathematics (математика) та акцентовано на важливості мистецької складової в міждисциплінарному формуванні цілісної особистості. Висвітлено результати окремих досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців. Проаналізовано підходи до впровадження таких норм освіти у США та Австрії, інших країнах Євросоюзу. Визначено, що для педагогічних представників, зокрема, майбутніх викладачів художньо-мистецьких дисциплін, впровадження STEAM допомагають підвищити власний рівень професіоналізму, покращити якість освітнього процесу, зменшити час підготовки до занять, дозволяє внести кардинально нове в роботу педагога. Художньо-творча діяльність є важливим показником формування творчої особистості здобувача освіти, особливу роль у ставленні до образотворчої діяльності відіграє розвиток художнього сприйняття при ознайомленні з творами живопису, графіки, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва. Це ознайомлення може мати різні форми, зокрема і з використанням сучасних інформаційних технологій та STEAM-підходів. Нами зроблено висновки, що всебічне розуміння наукових проблем, творчий та інженерний підхід до їх вирішення, критичне мислення, здатність обробляти дані, що представляють образні та символічні об'єкти; здатність аналізувати кілька потоків даних одночасно, інтегроване застосування наукових та художніх методів пізнання сприяє розвитку всіх важливих компетентностей майбутніх фахівців.

Постановка проблеми. Реалії сучасної освіти вимагають регулярного перегляду узгодженості між підготовкою фахівців і вимогами до їхніх знань під час працевлаштування. Високі технології в усіх галузях професійної діяльності людей відіграють важливу роль і є підґрунтям економічного зростання. Більшість професій вимагають від фахівця знання комп'ютерної техніки і застосування різних її можливостей.

Професійна підготовка, що формує професійно-педагогічну компетентність майбутніх викладачів художньо-мистецьких дисциплін (далі – МВХМД), вбирає історичні здобутки вітчизняної та світової тенденції. Теоретико-методологічний компонент системи професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців художнього профілю зумовлює зміни в цілях, меті, принципах, функціях, методиці професійно-художньої освіти, що гарантує реалізацію в професійно-педагогічній діяльності її потенціалу та спрямованість на поступове накопичення компонентів інноваційності студентів.

Під інноваційним розвитком ми розуміємо впровадження нововведень, необхідних для збільшення інноваційного потенціалу в професійно-педагогічній підготовці майбутніх фахівців художнього профілю. Ці інновації ефективно покращуватимуть результати професійної підготовки МВХМД у галузі художньо-естетичного виховання, вдосконалюючи освітні, виховні та дидактичні аспекти педагогічної системи, стимулюючи впровадження високоефективних освітніх технологій. Впровадження ІКТ в освітній процес у вищій школі, оцінювання його результатів та управління навчально-творчою діяльністю суттєво впливає на підвищення якості вищої освіти, прискорення соціальної і професійної адаптації майбутніх учителів трудового навчання та технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми професійної підготовки педагогів розглядали О. Абдуліна, В. Андрущенко, А. Алексюк, Р. Гуревич, О. Дубасенюк, І. Зязюн, А. Ковальов, Н. Кузьміна, Н. Ничкало, Л. Лук'янова, О. Пехота, В. Семиченко, С. Сисоєва, М. Скаткін, В. Чайка, В. Шахов, І. Якиманська та ін. Підготовку фахівців художнього профілю досліджували О. Музика, Л. Оршанський, О. Отич, Л. Сліпчишин, Р. Шмагало та ін. Проблеми художньо-педагогічної підготовки викладачів мистецьких дисциплін розглядали Л. Бабенко, Л. Бичкова, В. Бойчук, І. Глинська, Т. Завадська, М. Кириченко, С. Кондахчан,

С. Коновець, Т. Люріна, Н. Миропольська, Б. Неменський, О. Олексюк, В. Орлов, Г. Падалка, М. Пічкур, О. Рудницька, О. Ростовський, С. Соломаха, О. Шевнюк, Г. Шевченко, В. Шульгіна, О. Щолокова, Б. Юсов та ін. Професійно-педагогічним аспектам художньої освіти присвятили свої праці Д. Богоявленська, В. Бутенко, В. Радкевич, В. Тименко та ін. Роль мистецьких факторів у сучасному освітньому процесі в контексті проблем STEAM-освіти розглядали М. Васильєв, В. Жукова, А. Жуманбаева, А. Иманова, Е. Йоргенсен, О. Кухаревська, О. Матковська, Т. Перро, Р. Самуратова, А. Смирнов, Т. Стрельнікова, О. Шатунова та ін.

Метою статті є акцентування уваги на застосуванні інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності MBXMD.

Одним із головних чинників підвищення ефективності професійної підготовки MBXMD є активне впровадження нових форм і методів навчання: загальної комп'ютеризації освітнього процесу. Методичною основою професійної підготовки MBXMD вважаємо активне використання засобів, що розвивають творчі здібності здобувачів освіти та особистісні характеристики, формують вміння, необхідні для педагогічної діяльності, сприяють розширенню їхньої проектної та дослідницької діяльності.

Освоєння ІКТ MBXMD реалізується за допомогою передбачених в освітній програмі нових предметів («Інженерна та комп'ютерна графіка»; «Конструювання засобами комп'ютерної графіки»), спрямованих на вивчення інформатики та ІКТ. Впровадження ІКТ у предметне середовище освітнього процесу передбачає інтеграцію різних предметних областей з інформатикою, що сприяє розумінню студентами процесів інформатизації в сучасному суспільстві (в його професійному аспекті).

STEAM-освіта є результатом інтеграції науки і мистецтва, внаслідок якої народжуються наукові технології, запліднені моральними цінностями. Союз фундаментального і гуманітарного знання дає могутній поштовх творчому розвитку особистості, активно розвиває креативний напрям освіти, що може включати такі комплексні дисципліни, як промисловий дизайн, ландшафтну архітектуру, екологічну та індустріальну естетику тощо. STEAM сприяє розвитку таких важливих навичок, як комплексне розуміння наукових проблем, творчо-інженерний підхід до їх розв'язання, критичне мислення, здатність до обробки інформації в образах і символах; здатність до аналізу декількох потоків інформації одночасно, інтегроване застосування наукового і художнього методів пізнання, використання в дослідницькій діяльності основ проектування та ін. STEAM-освіта значною мірою сприяє «олюдненню» освітнього процесу, оскільки до сухих фактів, цифр та їх комбінацій ефективно підключає смисложиттєві цінності.

Інтерес до STEAM-освіти постійно зростає. Державні програми в царині STEAM-освіти прийняті урядами Австралії, Великобританії, Ізраїлю, Китаю, Кореї, Сінгапуру, США, Японії. Варто визнати, що найкращих результатів у впровадженні STEAM-освіти досягли Японія, Китай і Сінгапур. Це щотижневе вивчення значної кількості мистецьких дисциплін, міждисциплінарний підхід, цілеспрямоване навчання креативності та дизайну.

Нині у педагогічній літературі значна увага приділяється методичним прийомам навчання, що розвивають творчу і пізнавальну активність здобувачів вищої освіти. «Мистецтво – особлива форма суспільної свідомості і людської діяльності, в якій художнє (образне) пізнання життя органічно поєднується з науково-аналітичним процесом», стверджує Тьєррі де Дюв у своїй праці «Sewn in the sweatshops of Marx: Beuys, Warhol, Klein, Duchamp». Для успішного розв'язання сучасних завдань естетичної освіти і розвитку творчості особистості використовуються нові технології в освітньому процесі, що роблять його більш результативним і відповідним вимогам сучасного життя. Ці технології формують у MBXMD інтелектуальну, інформаційну, творчу і загальнокультурну компетентності.

Застосування інновацій неможливе без використання інформаційно-комунікаційних технологій, що включають в себе процес підготовки і передачі інформації в освітньому процесі за допомогою інтерактивного устаткування. Вони визначають можливість забезпечити візуальне сприйняття інформації по темі заняття, дають можливість розглянути

дрібні деталі і оцінити достоїнства мистецького твору, сприяють підвищенню мотивації та транспарентності заняття. Все це доповнює інформацію, котру здобувачі освіти отримують під час проведення занять викладачем. Для унаочнення важливими є різні фото і відеоматеріали, особистий досвід і враження педагога, а також позаурочна діяльність: організація виставок, зокрема, віртуальних, із використанням технологій 3D (рис.1.), відвідування театрів і концертів, пізнавальні екскурсійні поїздки по центрам художніх ремесел і т.д.

Рис.1. Віртуальний тур по Музейно-просвітницькому центру Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, режим доступу <http://www.vspu.edu.ua/virtual/museum/virtual.html>

Сучасні здобувачі освіти активно користуються смартфонами, планшетами та стаціонарними комп'ютерами. Вони займають вагоме місце в їхньому житті, а для спілкування зі світом мистецтва у них залишається обмаль часу, а, значить, заняття з художньо-мистецьких дисциплін мають заповнити недолік знань в цій області і допомагають духовно розвивати МВХМД. За допомогою комп'ютерної техніки можна поєднувати теоретичний і демонстраційний матеріал. Здобувачі освіти можуть спробувати себе, наприклад, у ролі художників, дизайнера чи архітектора, що суттєво підвищує інтерес до творчості художників і архітекторів, сприяє кращому сприйняттю творів мистецтва і розширенню кругозору та допомагають у процесі здобуття відповідної компетентності.

Застосування ІКТ розширило можливості використання та обробки зображень. Однак застосування в роботі спеціального програмного забезпечення для роботи з фото-відеографією вимагає не тільки технологічних навичок, а й усвідомлення їх художніх можливостей. Нова технологія полегшує отримання зображення, підвищує його якість і в той же час змушує по-новому поглянути на зміст зображення чи відеоряду як на мистецтво і інформаційне повідомлення одночасно. Цифрові технології сприяють розвитку в МВХМД інженерного мислення, підвищенню мотивації, відкривають нові можливості створення творчих робіт з їх допомогою: колажі, фото і відео привітання, анімаційні фільми, 3D-моделювання і т.п. Сучасні електронні музичні інструменти та їх цифровізовані аналоги також дають МВХМД нові можливості: «... частота музичних звуків і тембрових регістрів синтезаторів не фіксована жорстко, і виконавець може змінювати частоту і тембр плавними переходами», зазначає Людмила Василевська-Скупа у своїй науковій розвідці «Методологічний аспект підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до розвитку співацького голосу учнів».

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У викладанні мистецтва очевидні наступні переваги використання ІКТ: показ слайдів, відеофільмів, віртуальні подорожі самими цікавими містами і музеями світу,

прослуховування записів пісень, музичних творів, демонстрація творчих робіт, використання знань, одержаних на заняттях із художньо-мистецьких дисциплін при підготовці до інших предметів гуманітарного циклу, що сприяє розвитку метапредметних зв'язків.

Мистецька діяльність має важливе значення для всебічного розвитку особистості. В процесі створення, наприклад, зображення, формуються: спостережливість, естетичне сприйняття, художній смак, творчі здібності. Така діяльність надає можливість доступними засобами висловити емоційний стан людини, її ставлення до навколишнього світу, вміння самостійно створювати прекрасне, а також бачити його в творах мистецтва. Особливу роль у ставленні людини до мистецької діяльності відіграє розвиток художнього сприйняття при ознайомленні з творами живопису, графіки, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва. Це ознайомлення може мати різні форми, зокрема і з використанням сучасних інформаційних технологій.

Під час спілкування з творами мистецтва створюються умови для всебічного оволодіння можливостями художньої культури, виховується творча особистість. У художньо-естетичних цінностях людина знаходить джерело духовного збагачення, морального задоволення, співпереживання, соціального самоствердження, розвитку творчих сил й індивідуальних здібностей. Як приклад, може навести такий історичний факт: під час політичних катаклізмів 20-го століття європейські мислителі розглядали конструкторські ігри не тільки як спосіб виховання дітей, а й як засіб зцілення їхніх душ (фактично, ідея STEM). Датський ландшафтний архітектор Карл Теодор Соренсен закликав перетворити райони в містах, зруйнованих Другою світовою війною, в «сміттєві майданчики», де дітям роздадуть кирки, молотки, пилки і дозволять створити маленький новий світ (нагадує сучасну онлайн гру Minecraft). На цьому тлі ідея використовувати для навчання цієї гри, що цілком складається з блоків, вже не здається такою революційною. Додайте до цього вектор на STEAM-освіту (комплексний міждисциплінарний підхід з проектним навчанням, що поєднує в собі природничі науки з технологіями, інженерією і математикою та духовним розвитком). Для навчання була розроблена спеціальна версія – Minecraft: Education Edition (рис.2.).

Рис.2. Вікно входу в Minecraft: Education Edition

Нині вона доступна для Windows 7, Windows 8.1, Windows 10, iOS і MacOS. Є пробна версія, обмежена кількістю входів в систему (25 для вчителів та викладачів і 10 для здобувача освітнього рівня).

Розробники, в контексті парадигми STEAM-освіти, у гру для освітніх установ додали такі інструменти, як камера і портфоліо. З їх допомогою здобувачі освіти роблять знімки, фіксують свій прогрес. Нововведення для викладачів створювалися з урахуванням реального досвіду педагогів, які використовували гру на своїх заняттях. Завдяки колегам-першопрохідцям з'явилися класні дошки для інструкцій і додаткових завдань, телепорт для швидкого переміщення по карті, можливість відстежити місця розташування учасників

освітньої гри, налаштування для коригування ушкоджень, циклу дня і ночі, складності гри і т.п.

У період світової пандемії в реальному світі викладачі не можуть зібрати групу і провести очне заняття. І хоча Minecraft – віртуальний світ, MBXMD все одно змушенні замислюватись: «Так, що б я зробив у цій ситуації? Як побудувати фортецю на вершині гори і зміцнити її? Як виростити і зібрати врожай зернових?» Все це вони здатні зробити в грі, використовуючи як здобуті раніше знання з відповідних дисциплін, так і навички використання ІКТ, зокрема, ігрових технологій.

Якщо викладач готовий витратити трохи часу на те, щоб налаштувати Minecraft і задати сценарії, потенціал занять буде нескінченним. Можна навчити MBXMD працювати в команді, надавши завдання, виконання якого вимагає їх об'єднаних зусиль. Попрактикувати іноземну мову допоможе умова, що спілкування має бути лише нею. При цьому зовсім не обов'язково бути експертом або палким фанатом гри. Щоб зацікавити здобувачів освіти, педагогів іноді досить відійти від ролі простого транслятора інформації.

«У Minecraft знання стають соціальною валютою», - говорить Майкл Дезуанні, доцент кафедри цифрових медіа в технологічному університеті Квінсленда (Австралія). Спочатку гра здається незбагненно складною, тому що ні інструкцій, ні навчання не передбачено. В усьому потрібно розбиратися самому: читати форуми, дивитися відео на YouTube тощо. Мімі Іто, культурний антрополог з Каліфорнійського університету в Ірвіні (США), зазначає, що учасники такої освітньої гри, заглиблюючись в технічну складову, часто приходять за порадою на форуми і майданчики, де знайомляться з дорослими гравцями: програмістами, дизайнерами, системними адміністраторами, і таким чином, отримують уявлення про професійний шлях, який не завжди співпадає із здобутими ними на лекціях чи семінарах знаннях та навичках.

Найбільш ефективними в структурі професійної освіти і в процесі вдосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів-художників вважаємо дисципліни художнього циклу – «Рисунок», «Живопис» і «Композицію». Як базові дисципліни вони адаптують студентів до творчого процесу, розвивають пізнавальну здатність, формують готовність до свідомого використання зображень у творчій діяльності. ІКТ значно розширюють можливості подання змісту навчальної інформації. Застосування мультимедійної наочності, анімації, звуку, всіх сучасних засобів відеотехніки та інтерактивного спілкування (блоги, технологія ВікіВікі) дозволяє надавати інформацію швидше та в більш повному обсязі, сприяє кращому її засвоєнню і запам'ятовуванню.

Об'єднання компетентностей, здобутих MBXMD під час опанування базових дисциплін «Рисунок», «Живопис» і «Композицію» та дисциплін наступних циклів, таких, як «Комп'ютерна графіка», дає можливість набуття знань з графіки і видів графічного дизайну та опанування студентами графічною мовою спілкування, передачею та збереженням інформації за допомогою різноманітних методів і способів її відображення. Тому важливе місце серед змістових ліній навчального курсу відводиться загальним положенням теорії та практики графіки.

Чільне місце у змісті курсу посідає розділ «Закони зорового сприйняття графічної інформації, її інтерпретації і «розкодування», а також вивчення та засвоєння MBXMD композиційних закономірностей і принципів побудови графічного зображення, що складає професійне підґрунтя діяльності майбутнього педагога. Особлива увага при вивченні цих дисциплін приділяється формуванню у студентів умінь використовувати сучасні методи проведення інтегрованих уроків образотворчого мистецтва та комп'ютерної графіки, а також логічних зв'язків з іншими дисциплінами, синтезу мистецтва і технологій, розвитку естетичного смаку та інформаційно-графічної культури школярів. Розробка студентами уроків образотворчого мистецтва за програмою інтегрованого курсу дозволяє сполучати традиційні та нові засоби і прийоми навчання образотворчому мистецтву у поєднанні з комп'ютерною графікою.

Використання ІКТ, ігрових технологій під час вивчення художньо-мистецьких дисциплін показало зацікавлення студентів до наочного показу розроблених цифрових освітніх ресурсів у якості додаткового матеріалу при створенні власних дизайн-проектів та презентацій. Аналізуючи існуючі презентації, зроблені під час практичних завдань МВХМД мають можливість з фахових позицій оцінювати хороший, якісний дизайн, що є не меншим досягненням, ніж вміння його створювати. А набуття здобувачами освіти практичних навичок в роботі з мультимедійними засобами комп'ютерних технологій створює професійне підґрунтя, що дозволяє в діяльності майбутнього педагога встановлювати оптимальні пропорції між комп'ютерним і традиційним навчанням образотворчого мистецтва і дизайну. Таким чином поєднання традиційних та інноваційних засобів навчання має ліквідувати шаблонність занять, зробити їх цікавими, а також забезпечити високий рівень навчального матеріалу. Аналізуючи можливості засобів ІКТ необхідно наголосити на важливості розробки навчальних програм і методик формування інформаційно-художніх компетенцій МВХМД і розвиток їхньої творчої особистості.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Завдяки впровадженню та поширенню інновацій у сфері освіти формується освітня система відкритого, гнучкого, індивідуалізованого, творчого знання. Ця система має поєднувати сучасні освітні технології, нові методи і прийоми викладання і навчання (педагогічні інновації) та нові засоби взаємодії в процесі освіти, тобто інформаційно-комунікаційні технології.

Інтегративні зв'язки в освітньому процесі – це зв'язки між навчальними дисциплінами різних галузей знань. Спроба активізувати освіту тільки в напрямі науки без паралельного розвитку Arts-дисциплін може призвести до того, що молоде покоління позбудеться навичок креативності. Впровадження закордонної новації – STEAM-освіти – передбачає у вітчизняній практиці організацію змішаного (інтердисциплінарного) освітнього середовища, в якому майбутні викладачі художньо-мистецьких дисциплін набувають досвіду практичного застосування наукових методів.

Отже, використання ІКТ є невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу. Методика правильного застосування комп'ютерної техніки на заняттях є важливою ланкою у компетенції МВХМД. Але, як і будь-який засіб навчання, комп'ютер варто використовувати дозовано, виважено та не замінювати ним живе міжособистісне спілкування у процесі освіти.

Наша наукова розвідка, звісно, не претендує на повне вирішення означеної проблеми. Вважаємо, подальшої уваги потребує глибоке дослідження критеріїв, форм, методів діагностики ефективності художньо-творчої діяльності та визначення її впливу на рівень розвитку творчих та індивідуальних якостей особисті майбутнього викладача художньо-мистецьких дисциплін. Предметом подальших досліджень, на наш погляд, можуть стати пошуки нових форм організації художньо-творчої діяльності майбутніх викладачів художньо-мистецьких дисциплін у закладах вищої освіти

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Бойчук В.М. Методика застосування інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці до проектної діяльності майбутніх учителів трудового навчання /В.М.Бойчук, Р.М.Горбатюк, С.Л.Кучер / Information Technologies and Learning Tools. №3, 2019 - journal.iitta.gov.ua, S. 137-153 <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2838>
- [2] В. М. Бойчук, Теоретичні і методичні основи художньо-графічної підготовки майбутнього вчителя технологій: монографія, Вінниця : ФОП Рогальська, 564 с., 2015.
- [3] Ю. О. Жук, Теоретико-методичні засади організації навчальної діяльності старшокласників в умовах комп'ютерно орієнтованого середовища навчання: монографія, Київ: Педагогічна думка, 468 с., 2017.
- [4] Інформаційно-аналітичні матеріали до парламентських слухань «Реформування галузі інформаційно-комунікаційних технологій та розвиток інформаційного простору України» [Електронний ресурс] / [Биков В.Ю., Спірін О.М., Пінчук О.П. та ін.] – Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, 2016. – 15 с. ; режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua>

- [5] Бойчук В. М.; Уманець В. О. Комп'ютерно орієнтовані технології у художній-графічній підготовці студентів педагогічних закладів вищої освіти напряму підготовки Професійна освіта. Інформаційні технології і засоби навчання, 2018, 63, № 1: 81-94.
- [6] Уманець В. О. Інноваційні технології у закладах вищої освіти / Уманець В.О., Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю. // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. пр. – Київ – Вінниця, 2018. – Випуск 51. – С. 11-15.
- [7] Harvard Business Review, Digital Companies Need More Liberal Arts Majors (2016). – [Електронний ресурс]. Доступно: <https://hbr.org/2016/01/digital-companies-need-more-liberal-arts-majors>. дата звернення: січень 2021.
- [8] Уманець В. О. Аналіз міжнародного досвіду при підготовці майбутніх фахівців з інформаційної безпеки / Уманець В. О., Касянчук Н. В., // Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету: науковий журнал. – 2019. Випуск 7. – С. 110-118.
- [9] D. Vilorio, STEM 101: Intro to tomorrow's jobs [Online]. Available: <https://www.bls.gov/careeroutlook/2014/spring/art01.pdf>. Accessed on: July, 12, 2017
- [10] В.Ю. Биков, «Інноваційний розвиток засобів і технологій систем відкритої освіти», Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми, зб. наук. пр., №29, с.32-37, 2012
- [11] Наука искусства и искусство науки. STEM vs STEAM. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.expocentr.ru/ru/events/stem-steam/>

USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES AT DIFFERENT STAGES OF ARTISTIC AND CREATIVE ACTIVITY OF THE FUTURE TEACHER OF THE ART

Boychuk Vitaliy Mykolayovych

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Innovative and Information Technologies in Education
Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky,
Vinnytsia, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-1082-3962
boichuk1974@ukr.net

Umanets Volodymyr Oleksandrovych

Associate Professor, Associate Professor of Innovation and Information Technology in Education
Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky
Vinnytsia, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-7237-4955
umkavin@gmail.com

Fu Guan

Postgraduate
Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky
Vinnytsia, Ukraine
ORCID ID 0000-0003-2025-9151
417237960@qq.com

Abstract. Ways to solve the problem of using modern information and communication technologies at different stages of artistic and creative activity of students are outlined. The subject specifics of the professional activity of the future teacher of art disciplines gives the opportunity to use the means of modern communication at different stages of creative projects, combining technical means with the latest educational technologies. The methodological features of ICT application during information retrieval, project development, its evaluation and self-evaluation are highlighted. Options for the appropriate use of public computer programs and means of communication to improve the professionalism of student projects, optimize the feedback between the teacher and the subjects, an innovative approach to complex tasks. It is proved that the training of future teachers of art disciplines is effective on the basis of ICT (programming languages, ready-made software products, Microsoft Office software package, cloud services, Internet resources, WEB-site), introduced into the educational process of special and psychological-pedagogical disciplines. . Classes in art disciplines should be bright,

emotional, with a lot of illustrative material, with the use of videos, and so on. All this can be provided by computer equipment with its multimedia capabilities. Using a computer makes it possible to see the world through the eyes of many artists. Such classes cultivate a sense of beauty, broaden the horizons of higher education, allow for a limited time to give a great art material. The task of ICT implementation is to make the use of these technologies common and habitual in the teacher's activities and become an integral, organic part of any lesson.

Keywords: information and communication technologies, project activity, teacher of art disciplines, means of communication, feedback.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Boichuk V.M. Methods of using information and communication technologies in preparing for the project activities of future teachers of labor education /V.M. Boichuk, R.M Gorbatyuk, S.L.Kucher/ Information Technologies and Learning Tools. №3, 2019 - journal.iitta.gov.ua, S. 137-153 <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2838> (in Ukrainian)
- [2] V. M. Boichuk, Theoretical and methodological foundations of artistic and graphic training of future teachers of technology, Vinnytsia : FOP Rohalska, 564p., 2015. (in Ukrainian)
- [3] Іу. О. Жук, Theoretical and methodological principles of organizing the educational activities of high school students in a computer-based learning environment, Kyiv: Pedahohichna dumka, 468 p., 2017. (in Ukrainian)
- [4] Information and analytical materials for parliamentary hearings "Reforming the field of information and communication technologies and the development of the information space of Ukraine" / [Bykov V. Іу., Spirin O.M., Pinchuk O.P. та in.] – Instytut informatsiinykh tekhnolohii i zasobiv navchannia NAPN Ukrainy, 2016. – 15 s. ; rezhym dostupu: <http://lib.iitta.gov.ua> (in Ukrainian)
- [5] Boichuk, V. M.; Umanets, V. O. Computer-oriented technologies in artistic and graphic training of students of pedagogical institutions of higher education in the direction of training Professional education. Information Technologies and Teaching education, 2018, 63, № 1: 81-94. (in Ukrainian)
- [6] Umanets V. O. Innovative technologies in institutions of higher education / Umanets V.O., Hurevych R. S., Kademiia M. Yu. // Modern information technologies and innovative teaching methods in training: methodology, theory, experience, problems : zb. nauk. pr. – Kyiv – Vinnytsia, 2018. – Vypusk 51.– p. 11-15. (in Ukrainian)
- [7] Harvard Business Review, Digital Companies Need More Liberal Arts Majors (2016). – [Elektronnyi resurs]. Dostupno:<https://hbr.org/2016/01/digital-companies-need-more-liberal-arts-majors>. (in English)
- [8] Umanets V. O. Analysis of international experience in training future specialists in information security / Umanets V. O., Kasianchuk N. V., // Vidkryte osvितnie e-seredovyshche suchasnoho universytetu: naukovyi zhurnal. – 2019. Vypusk 7. – S. 110-118. (in Ukrainian)
- [9] D. Vilorio, STEM 101: Intro to tomorrow's jobs [Online]. Available: <https://www.bls.gov/careeroutlook/2014/spring/art01.pdf>. Accessed on: July, 12, 2017 (in English)
- [10] V.Іу. Bykov, Innovative development of tools and technologies of open education systems", Modern information technologies and innovative teaching methods in training: methodology, theory, experience, problems, coll. Science – Kyiv – Vinnytsia, №29, c.32-37, 2012 (in Ukrainian)
- [11] The science of art and the art of science. STEM vs STEAM. [Electronic resource]. Dostupno: <https://www.expocentr.ru/ru/events/stem-steam/> (in Ukrainian)

УДК 378:004.8

DOI: 10.31652/2412-1142-2021-59-14-22

Візнюк Інесса Миколаївна

доктор психологічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
ORCID ID 0000-0001-6538-7742
innavisnjuk@gmail.com

Буглай Наталя Михайлівна

доктор історичних наук, професор кафедри історії Миколаївського національного
університету імені В.О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна
ORCID ID 0000-0002-0674-4313
buglay@ukr.net

Куцак Лариса Вікторівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
ORCID ID 0000-0002-3961-4021
kutsak@vspu.edu.ua

Поліщук Анна Сергіївна

кандидат історичних наук, старший викладач кафедри всесвітньої історії Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського,
Вінниця, Україна
ORCID ID 0000-0002-0559-1087
anna_polishchukpas@ukr.net

Киливник Вікторія Вікторівна,

кандидат педагогічних наук, викладач Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж», м. Вінниця, Україна
ORCID 0000-0001-2696-5546
vicakilivnik1982@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ

Анотація. Вимушений тотальний перехід на віддалене навчання під час пандемії підтвердив очевидне: електронні підручники, ще не роблять освіту цифровою, а формальне перенесення стандартної форми заняття, скажімо в «Zoom» не приносять значних змін. Онлайн навчання вимагає відповідних методик, і нова якість цифрового процесу це дозволяє. Дистанційне навчання можна зробити більш ефективним, розширювати контент і створювати нові сценарії. Проте додаткову можливість збирати й оновлювати дані про студентів та їхню діяльність слід змінюючи сам процес навчання. Найкоротший шлях від цифрового сліду до трансформації навчального процесу прокладає (штучний інтелект) ШІ.

Одним із потенційних напрямів використання ШІ як помічника викладача є відбір навчального матеріалу, оптимального до відповідної аудиторії, навчальної програми курсу, цікавим і корисним щодо майбутньої професії. Актуальності набувають мобільні додатки, що використовуються: як помічники у вивченні навчального матеріалу та його закріпленні; як аналітик у процесі збирання інформації під час виконання вправ у вирішенні питань, що викликають певні труднощі, помилки та значні витрати часу. На підставі одержаної інформації ШІ може надавати звіт викладачу, а він, у свою чергу, має змогу коригувати свій курс.

В інтернеті є багато ресурсів, що дозволяють викладачеві досягти своєї мети. Наприклад, сервіс «SendPulse» пропонує візуальний конструктор бота, який можна підключити до мережі. Конструктор вельми простий за своєю структурою і містить 4 основних блока: повідомлення, ланцюжок, дія і пауза. В алгоритмі поведінки бота можна задати розклад розсилок і сам зміст розсилок. Зміст може бути не тільки текстом з теорією, а й посиланням на відеолекції, вебінар, освітній ресурс або текст, створений в «Google Forms». На додаток «Google Forms» можна використовувати не тільки для проходження тематичних тестів, а й збирання статистики для забезпечення зворотного зв'язку.

Отже, можна говорити про те, що впровадження чат-бота в систему освіти - це лише питання часу. З переходом навчання в цифрове середовище виникає необхідність освоєння нових технологій, що сприяють успішній роботі викладача зі студентами.

Ключові слова: інформаційні технології, чат-бот, штучний інтелект, онлайн-навчання, технології навчання.

1. ВСТУП

У зарубіжних дослідженнях з питання впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освіту виокремлюють три основних парадигми, основна різниця між якими лежить у впливі на освіту. Технократична парадигма характеризує тих, хто уникає будь-якої дискусії про зміну школи.

Реформістська парадигма об'єднує дослідників, які розглядають ІКТ як інструмент, що може допомогти у просуванні «правильної» дидактики. Холістична парадигма включає в себе тих, хто, на відміну від дослідників, що належать до двох попередніх парадигм, представляють явну сукупність тверджень щодо соціокультурної ситуації та впливу ІКТ на нього (культурний підхід).

Постановка проблеми. Нині відбувається процес інтенсивного впровадження ІКТ у навчальний процес закладів освіти на всіх рівнях, особливо це питання стало актуальним у період коронавірусу, що і зумовило активну розробку і впровадження в освіту штучного інтелекту. Особливо актуальною ця проблема є в умовах диференційованого навчання, впровадження модульно-рейтингової системи та перспективного переходу системи вищої освіти на кредитно-модульну систему навчання, що ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (залікових кредитів).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню впровадження ІКТ у навчальний процес присвячені дослідження вчених: В. Бикова, Р. Гуревича, В. Бахрушина, Н. Морзе, С. Сисоевої, В. Осадчого, Є. Полат та ін. Деякі дослідники, розглядаючи питання навчання інформатики, математичної логіки та логічного програмування у педагогічних закладах освіти, методики навчання та використання систем штучного інтелекту у середній школі (Н. Апатова, Н. Балик, А. Верлань, М. Жалдак, І. Забара, І. Іваськів, К. Любченко, Ю. Рамський, Ю. Триус) здійснювали відповідний добір змісту навчального матеріалу, зокрема з основ штучного інтелекту. Однак поза їхньою увагою залишилося вирішення проблеми цілеспрямованого добору змісту навчального матеріалу з основ штучного інтелекту. Отож окремо зупинимось саме на проблемі використання штучного інтелекту в освіті [1-6].

Мета статті полягає в обґрунтуванні особливостей використання штучного інтелекту в освіті.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У визначенні змісту основ штучного інтелекту треба виходити з положень [2], що відображають логіко-психологічний аспект добору навчального матеріалу. Суть їх полягає у тому, що знання засвоюються у процесі аналізу умов їх походження, завдяки яким вони стають необхідними, і, поряд з цим, навчальний матеріал має забезпечувати можливість виявлення предметних джерел знань і виокремлення генетично вихідного, суттєвого, всезагального відношення, що визначає зміст і структуру об'єкта даних знань.

Штучний інтелект (ШІ) – це здатність цифрових пристроїв виконувати ті завдання, що властиві розумним істотам.

Основою будь-якого інтелекту є нейрон. Коли йде мова про людей – це біологічний нейрон, а коли – комп'ютери, то це штучний нейрон.

Штучний нейрон – це математична функція, модель біологічних нейронів. Підвидом ШІ є нейронна мережа. Якою би розумною не була нейронна мережа, вона є продуктом діяльності людини і може допомогти змінити логічні складні алгоритми, адже для цього потрібне навчання будь-якої нейронної мережі.

Сфера освіти не є піонером впровадження ШІ, але нині багато освітніх програм або додатків використовують цю технологію. Штучний інтелект як напрям сучасної науки нині впроваджується в життя, все більше використовується в освіті. Майбутнє освіти пов'язане з результатом нових технологій. При цьому, досягнення в галузі ШІ грають значну роль в освіті та відкривають нові можливості, а також породжують низку проблем в управлінні і в структурі навчальних закладів.

Результати дослідження. Дослідження в галузі ШІ почалися з 1954 р. У 1956 р. знаний фахівець в галузі інформатики Дж. Маккарті запропонував визначення ШІ, відповідно до якого вивчення будь-якого питання має плануватися на передбаченні того, що кожний аспект навчання або особливість інтелекту може бути описана настільки точно, що можна створити машину для цього моделювання [2].

Можливість спілкуватися і керувати комп'ютерами за допомогою мислення і перспектив почали використовувати в освіті (викладання і навчання) нині розглядається як четверта технологічна революція, що кардинально змінює структуру вищої освіти в усьому світі [2].

Ми є свідками того, як суперкомп'ютери впливають на різні аспекти нашого життя, впливаючи як у позитиві, так і в негативі на всі ланки нашого життя.

ШІ використовується з метою:

- оцінки знань;
- актуалізації знань;
- оцінки діяльності викладача;
- віртуальної допомоги;
- індивідуального підходу, (персоналізованого);
- адаптивного навчання.

Інновації штучного інтелекту впливають на різні сфери життя, а також на деякі аспекти освітньої галузі, особливо в період пандемії. Зупинимось на деяких аспектах використання ШІ в освіті.

Адаптивне навчання. Надає можливість відстежувати індивідуальний процес кожного учня, студента та оповіщати викладача щодо труднощів у розумінні навчального матеріалу.

Персоналізоване навчання. ШІ надає можливість кожному обирати швидкість навчання, обирати рівень і поступовість виконання завдань, врахування інтересів і переваг кожного.

Автоматичне оцінювання. ШІ надає можливість на основі автоматичного оцінювання здійснити аналіз відповіді, надати індивідуальний зворотний зв'язок, створити для кожного індивідуальний план навчання.

Інтервальне навчання. Надає можливість закріплення навчального матеріалу, що за допомогою ШІ може бути здійснено поетапно.

Оцінка викладача студентами. На підставі анкетування студентів виявляється їх відношення до викладачів, що є підставою для одержання відповідної інформації та коригування дій.

З цією метою використовуються:

- Чат-боти, за допомогою яких здійснюється збирання інформації з використанням діалогового інтерфейсу, що імітує цей процес.
- Бесіди можна адаптувати під характер студента і видозмінювати залежно від його відповідей.
- Чат-боти можуть фільтрувати грубі коментарі та особисті образи, що іноді зустрічаються у формах зворотного зв'язку.
- Розумні кампуси. Розумний кампус відповідає на будь-які запити студентів, що пов'язані з їхнім навчанням і життям: як знайти лекційну аудиторію, зареєструватися на обраний курс, одержати завдання, зв'язатися з викладачем та ін.

Найбільш перспективним напрямом застосування ШІ в освіті, що найчастіше поєднується з персоналізацією навчання є адаптивність. Але ж професіонали бачать різницю

між ними. В адаптивному онлайн навчанні ШІ використовують для попереднього виявлення й усунення прогалин у знаннях, для персонального коригування матеріалів курсу відповідно від поставленої мети.

Комбінуючи нові підходи і технології, можна сформувати освітнє середовище [3]. Розглянемо деякі приклади використання ШІ в онлайн навчанні. ШІ змінює онлайн-навчання. Воно може бути ефективним завдяки можливості аналізувати дані студентів і змінювати сам процес навчання за результатами аналізу.

Найбільш просте і зрозуміле використання штучного інтелекту – контроль знань, автоматизована перевірка завдань, виявлення та виправлення помилок, допомога викладачам системи визначають самостійність виконання завдань у виставленні оцінок. Крім того, ШІ допомагає усунути проблему списування, аналізуючи зображення з відеокамер і активність користувачів у браузері. Засновані на технологіях штучного інтелекту прокторінгові системи визначають самостійність виконання завдань. Значний позитивний ефект є у використанні ШІ для одержання знань і навичок, можливості розпізнання тексту і голосу з подальшим аналізом природної мови, що почали використовувати у вивченні іноземних мов.

Чат-бот надає можливість багатократного перечитування в перекладі слів, вимови та ін., тобто виконує роль репетитора, що є важливим у онлайн навчанні. За результатами навчання: оцінки, якості засвоєння навчального матеріалу, його швидкості дозволяють адаптувати навчання до особливостей кожної людини, її потреб, розумових здібностей.

Системи ШІ дозволяють навчальним закладам розробляти індивідуальні профілі навчання. На підставі цього педагоги можуть оцінити здібності студентів, значно підвищити рівень їхніх знань і успішність.

Позитивним є використання в онлайн навчанні голосових помічників. Студенти можуть використовувати ці інструменти для взаємодії з навчальними матеріалами курсу і для задоволення інформаційних потреб. Замість традиційних роздаткових матеріалів викладачі надають студентам голосові повідомлення, консультують їх. Отже, подібна практика є одним із кращих прикладів використання ШІ, оскільки це знижує рівень навантаження на людину. На рівні освітнього закладу організації навчального процесу, управлінню викладацьким колективом, успішністю студентів, виконанню адміністративних завдань та ін. також допомагає ШІ [5].

Значну допомогу ШІ надає різноманітним сервісам з перекладу іноземного тексту, наприклад, сервіси Google, який з 2016 р. вбудував у свої перекладачі технологію «Нейронного машинного перекладу Google» (GNMT). GNMT значно покращує якість перекладу, в якому система навчається на інформації, котра знайдена у мільйонах джерел мережі Інтернет. Завдячуючи значній наскрізній структурі, система з часом вчиться створювати більш якісні переклади [2]. Розглянемо деякі технології, що використовуються в навчальному процесі та їх роль у цьому.

Комбінуючи перераховані підходи і технології, грамотні методологи здатні сформувати освітнє середовище. Розглянемо деякі підходи використання ШІ в онлайн-навчанні.

1. Гіперперсоналізований навчальний процес для учнів. Незалежно від того, чи йде мова про академічне навчання або про інші життєві навички, кожна людина індивідуальна. У кожної свої потреби і різні рівні розумових здібностей. Учителі вважають що необхідно впоратись з такою ситуацією. Тому вони вважають, що краще, щоб навчання проходило усереднено.

Отже, коли штучний інтелект вступає в процес, виникає зовсім інший рівень чемності за відношенням до індивідуальних потреб.

Системи, засновані на ШІ, нині дозволяють навчальним закладам розробляти індивідуальний профіль навчання відповідно до здібностей кожного студента. На основі цього профілю педагоги з усього світу зможуть краще, ніж будь-коли раніше, оцінити здібності своїх учнів, студентів. Відповідно, вони також зможуть допомогти учням, значно поліпшити показники успішності.

2. Голосові помічники для поліпшення сприйняття інформації. Amazon Alexa s Microsoft Cortana використовують в зв'язку з цим, роль незамінних помічників для педагогів. Студенти можуть використовувати ці інструменти для взаємодії з матеріалами курсу і задоволення своїх інформаційних потреб.

Замість традиційних роздаткових матеріалів з досліджень матеріалів викладачі надають студентам голосових помічників, наприклад, університет штату Аризона вже деякий час практикує цю форму навчання, для надання допомоги студентам-старшокурсникам. Завдяки такому підходу знижується потреба внутрішньої постійної підтримки з боку викладача. Крім того, студенти одержують більш високий рівень освіти. Що сприяє одержанню академічного досвіду. Таким чином, подібна практика є одним із кращих прикладів використання штучного інтелекту, оскільки це знижує рівень навантаження на людину.

3. Допомога педагогам у розв'язанні різних завдань. У галузі освіти академічне навчання та подача навчального матеріалу – це не одна проблема. На рівні навчального закладу необхідно управляти викладацьким складом і успішністю студентів, а також виконувати адміністративні завдання, що забезпечують безперервну роботу академічного середовища. Наприклад, такі задачі включають роботу з персоналом і управління навчальним середовищем, виведення основного документообігу, управління персоналом, управління матеріалами у групі, а також обов'язками, що не пов'язані з викладанням: оцінка успішності, співпраця студентів.

Значну допомогу ІІ надає різноманітним сервісам з перекладу іноземного тексту, наприклад, сервіс Google, який з 2016 р. вбудував у свої перекладачі технологію «Нейронного машинного перекладу Google» (GNMT). GNMT значно покращує якість перекладу, в якому система навчається на інформації, котра знайдена у мільйонах джерел мережі Інтернет. Завдячуючи значній наскрізній структурі, система з часом вчиться створювати більш якісні переклади [2].

Одним із потенціальних напрямів використання ІІ, як помічника викладача, є підбір навчального матеріалу, оптимального до відповідної аудиторії, навчальної програми курсу, цікавим і корисним, щодо набутої професії.

Актуальності набувають мобільні додатки, які використовуються: як помічники у вивченні навчального матеріалу та його закріпленні; як аналітик у процесі збору інформації під час виконання вправ у вирішенні питань, що викликають певні труднощі, помилки та значні витрати часу. На підставі отриманої інформації ІІ може надавати звіт викладачу, а він у свою чергу має змогу коригувати свій курс.

Розглянемо деякі технології, які використовуються в навчальному процесі та їх роль у цьому. Відносно ролі використовуваних технологій в галузі освіти виділимо чотири аспекти технологій, які включені в навчальну програму: у систему навчання, які використовуються як засіб щодо допомоги, а також в якості інструменту для оптимізації всього процесу навчання. Роль інтернету у навчанні більше не зводиться до інформаційно-довідкової, освіта стає інтерактивною [5].

За останні кілька років в дискусіях щодо використання інтернету і мобільних додатків в освітніх цілях все частіше піднімається питання щодо доцільності застосування чат-ботів. Чат-бот – це система штучного інтелекту, з якої користувачі взаємодіють через текст [1, с 184].

Використання чат-ботів в наші дні знайшло відображення практично у всіх сферах діяльності: від електронної комерції до промисловості і надання державних послуг [4]. Причини цього полягають у тому, що для користувачів спілкування з чат-ботом здається природним, особливо в меседжерах, практика використання яких закріпилася в щоденному житті.

Перш ніж розглядати потенціал використання чат-ботів у сфері освіти варто сказати, що цифровий формат засвоєння навчальних програм у даний час впроваджується на всіх рівнях освіти. Як мінус в електронній освіті багато експертів відзначають брак зворотного зв'язку. Чат-боти можуть виступати аналогом сервісів «feedback», обробляючи запитання користувачів,

потім знаходячи відповідь на них, або ж спрямовувати запит до центру обслуговування.

Чат-боти можна вважати багатообіцяючим інструментом, оскільки можуть супроводжувати кожного слухача індивідуально, відповідно за його рівнем і обраним темпом засвоєння матеріалу. В порівнянні з традиційним тьютором, чат-боти не вимагають істотних ресурсних витрат, потенційно можуть допомогти великій кількості студентів.

У 2017 році в інтерв'ю для сайту про комп'ютерну техніку «The Verge», Білл Гейтс говорив про значний потенціал чат-ботів в навчанні. За його словами, чат-боти можуть викладати навіть найскладніші і спеціалізовані дисципліни. В теорії чат-бот вельми гнучкий і адаптивний інструмент, здатний підлаштовуватись під запити користувача, імітуючи «живий діалог». Вихід на рівень діалогічного спілкування є важливим елементом у вивченні мови. Однак, виникає питання, чи здатний чат-бот генерувати діалоги в освітніх цілях.

Додаток «Duolingo» став одним із перших, який використовував боти для вивчення іноземної мови. В кінці 2016 року Duolingo були розроблені кілька персонажів для розмов на іноземній мові. Але ж користувачі програми в обговореннях і тематичних форумах відзначили, що чат-бот часто не міг імітувати «природню» розмову, а іноді перешкоджав коректному вивченню іноземної мови.

Чат-боти можуть імітувати «живе спілкування», але воно не відповідає освітнім цілям. Проте, чат-боти можуть виявитися ефективними помічниками в роботі викладача або методиста і використовуватись в якості асистента або транслятора лекційного і практичного матеріалу для широкої аудиторії. І з чим чат-боти можуть точно впоратися, так це навчання лексики і граматики. Особливо закріпленню знань під час онлайн навчання.

У вивченні лексики нові слова можна поділити на дві категорії: власне, нові (специфічні терміни, слова, прив'язані до певної тематики) і похідні (нові слова, але утворені від раніше відомих слів). Отже, у навчанні лексики з використанням чат-бота потрібно враховувати мовно-творчий аспект. Таким чином, чат-бот буде формувати в студентів не тільки лексичну, а й компенсаторну компетенцію через вивчення способів мовотворення.

Чат-бот буде працювати за принципом «daily challenge» (щоденне завдання з обмеженим часовим періодом на його виконання), роблячи розсилку користувачам, що почали діалог з ботом у мережі. Причина вибору такого формату роботи безпосередньо пов'язана з результатами одержання знань. Щоденно завдання набагато ефективніше дозволяють розширити словниковий запас і сприяють формуванню лексичної компетенції, ніж довгі списки з лексикою для заучування. Така форма організації роботи також стає затребуваною та надає можливість здійснювати контроль на щоденній основі.

Головна перевага технології чат-ботів полягає в тому, що вона не вимагає особливої ІТ підготовки або фінансових вкладень. В першу чергу, чат-бот – це асистент, який допомагає охопити широку аудиторію і спростити роботу з нею в умовах онлайн навчання.

Упровадження діалогу з чат-ботом може проводитися двома способами: пасивним і інтерактивним. Під пасивним мається на увазі опора на теоретичний матеріал (лекції, таблиці і т. д), заздалегідь заготовлений викладачем. Після закінчення часу на засвоєння теоретичного матеріалу (блок-пауза) починається інтерактивна фаза. Чат-бот може надіслати повідомлення, в якому буде міститися питання з вибором вірного варіанта відповіді (блок-ланцюжок), пов'язаний з навчальною темою.

Чат-бот є інструментом підтримки онлайн-навчання завдяки деяким *перевагам*:

- чат-боти ніколи не втраять терпіння і будуть постійно пропонувати допомогу учню, студенту;
- чат-боти пропонують унікальний спосіб взаємодії з користувачами за допомогою діалогу, який необхідний для процесу навчання;
- чат-боти зберігають історії спілкування з користувачем, що дозволяє їм у будь-який момент переглянути відповідь на раніше поставлене запитання;
- чат-боти допомагають користувачам бути залученими і мотивованими у процесі онлайн навчання, підказуючи їм, що робити, розважаючи їх в той же час інформуючи їх;
- чат-боти ніколи не втомлюються і продовжують працювати кожен день протягом

усього навчання.

Чат-боти можуть зробити процес онлайн-навчання більш продуктивним, пропонуючи персоналізовані програми. Такий варіант економить час не тільки користувача, але й професора, даючи першому можливість отримати необхідну інформацію миттєво і в будь-який час доби, а другого ефективніше використовувати час на розробку навчальних матеріалів і поглиблення роботи із студентами, учнями.

Розглянемо деякі чат-боти, які використовуються у онлайн навчанні [4-6]:

1. **Duolingo** є найбільш яскравим прикладом використання ШІ в онлайн-навчанні сьогодні. Дослідження лежать в основі застосування чат-бота для вивчення мов.

З огляду на величезну кількість користувачів – понад 300 мільйонів – індивідуальний підхід до навчання може здатися складним завданням. Але алгоритми машинного навчання постійно працюють над підготовкою навчальних матеріалів, адаптуючи їхню складність до рівня підготовки кожного користувача.

Розглянемо застосування цього дослідження. Перш за все, ШІ Duolingo персоналізує курси, адаптуючи їх до сильних і слабких сторін, а також, до переваг кожного учня та студента. Штучний інтелект звертає увагу на те, яким словниковим запасом володіють учні і студенти, які приклади граматики є для них складними і який контент їм подобається. ШІ Duolingo також використовує обробку природної мови для створення взаємодії з чат-ботами, надаючи учням і студентам можливість практикуватися в розмові у режимі реального часу. Це дає можливість відпрацювати власні навички і набувати впевненості, перш ніж їм доведеться говорити з реальними людьми.

2. **Thinkster**. Як і Duolingo, Thinkster використовує штучний інтелект для індивідуального навчання математики. Користувачі починають з оцінювального тексту, а потім ШІ може налаштовувати питання в залежності від рівня знань і того, як вони володіють навчальним матеріалом. Thinkster поєнує в собі штучний інтелект з навчанням живими викладачами математики. Це означає, що персоналізація відбувається не тільки для користувачів – вона також допомагає підготувати репетиторів до більш цілеспрямованого зворотного зв'язку. В результаті викладачі витрачають більше часу на те, що дійсно необхідно учням і студентам.

3. **Querium**. У той час, як персоналізація навчання – відмінне застосування ШІ. Querium йде іншим шляхом. Ця програма віртуального навчання аналізує кроки, що вживаються учнями та студентами у вирішенні проблеми STEM, і діє негативний зворотній зв'язок про те, що студенти і учні роблять правильно або неправильно. Це запобігає засвоєнню учнями і студентами неправильної відповіді на засвоєння і позбавлення викладачів від величезної кількості робіт, які потрібно виправляти.

Особливістю використання ШІ є те, що для забезпечення правильного зворотнього зв'язку він повинен розуміти вхідні дані для учні, студента які можуть приймати кожного разу різні форми. Це набагато складніше, ніж просто взяти структуровану відповідь із заданого списку і надати зворотній зв'язок, але це також дозволяє отримати більш точні інструкції.

4. **Aita by Knewton** – це новий продукт від бренду вашої освіти Knewton, використовує адаптивне навчання, щоб виявити прогалини в знаннях учнів і студентів, а потім заповнювати їх за допомогою високоякісних навчальних матеріалів, які вибрані з власної бази даних. У цьому прикладі ШІ являє собою навчальний посібник, який виявляє і усуває прогалини в знаннях. Що до іншого застосування, він також може допомогти підтримувати навчання.

Хоча є інші приклади використання ШІ в онлайн-навчанні, майже всі вони підпадають під варіанти використання [3]:

– *Мовне різноманіття і аналіз природної мови*. Використовується у вивченні мов, але також і в основних спеціальних додатках. Недоліком є те, що такий алгоритм часто дає збої з тими, хто навчається та володіють кількома мовами.

– *Персоналізація онлайн-навчання*. Коригування матеріалу курсу в залежності від використання та переваг того, хто навчається.

– *Віртуальне (онлайн) навчання.* Допомога у вивченні оцінок для виявлення і виправлення помилок.

– *Адаптивне навчання.* Випереджувальне виявлення і усунення прогалин у знаннях.

Багато з них можна комбінувати і використовувати разом, щоб сформувати більш багате середовище навчання на базі штучного інтелекту. І хоча ШІ часто передбачає час, щоб навчатися (набрати достатню кількість інформації на базі якої ШІ працює) і бути ефективним, чим більше програма може пов'язувати ці різні типи, тим більше можливостей може бути реалізовано. У міру того, як ШІ приєднується до економічної екосистеми «програмне забезпечення як послуга» (SaaS – Software as a Service), він стане більш доступним для викладачів.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Цифрові технології повністю змінюють модель освіти. Як у випадку з ШІ в якості помічника викладача, так і у впровадженні ШІ у мобільних додатках мають певні переваги: студентам, учням буде цікавіше тому, що він передбачає інтерактивний підхід у навчанні; Використання ШІ надає можливість адаптивності і персоналізованості навчального процесу; Система цифрового оцінювання студента, учня ШІ дозволяє викладачу швидко коригувати курс навчання; ШІ дозволяє оцінити рівень знань студентів, учнів підібрати найбільш оптимальний формат навчання. Але ШІ не замінить викладача тому, що він є носієм інформації, наставником. Слід не забувати, що ШІ необхідно навчати і процес навчання, оцінки якості цього навчання лежить на викладачеві.

Результати дослідження є значимими у створенні психологічних програм з корекції щодо підвищення креативності особистості в процесі виконання професійних обов'язків. Молодим людям, на майбутнє, будуть корисними цифрова грамотність, уміння спілкуватися не тільки з однолітками, а й з ІТ-технологіями, які сприятимуть розвитку сучасного суспільства. Отож творче мислення, здатність акумулювати оригінальні ідеї та втілювати їх у життя послужить потужним помічником в отриманні молодими українцями якісної сучасної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] В. Бахрушин. Чого не вистачає у Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні. Retrieved from https://zn.ua/ukr/EDUCATION/shtuchniy-intelekt-i-osvita-350946_.html
- [2] Доценко І. О. Актуальні проблеми упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у вищій освіті / І. О. Доценко // Гірничий вісник : науково-технічний збірник / м-во освіти і науки України, ДВНЗ «КНУ». – Кривий Ріг, 2017. – Вип. 102 – с. 117-120.
- [3] Кадемія. М. Ю. Професійно-технічна освіта в інформаційному суспільстві: монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2016. С. 124– 45.
- [4] Как искусственный интеллект влияет на сферу образования. Retrieved from <https://media-review.ru/iskusstvennyj-intellekt-v-stere-obrazovaniya/>
- [5] Нові технології в онлайн-навчанні. Retrieved from <https://recont.org/4-primera-ispolzovaniya-iskusstvennogointellekta-v-onlajn-obuchenii/>
- [6] Чат-бот в онлайн-обучении. Retrieved from <https://siil.ch/ru/blog/posts/18-chat-loty-v-onlany-obuchenii>

USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN EDUCATION

Viznyuk Inessa Mykolaivna

Doctor of Psychological Sciences, Associate Professor psychology and social work of Vinnitsa State Pedagogical Michael Kotsyubynsky University, Vinnytsia, Ukraina
ORCID ID 0000-0001-6538-7742
innavisnjuk@gmail.com

Buhlai Natalia Mykhailivna

doctor of historical sciences, professor of the department of history of the Nikolaev national V.O. Sukhomlinsky, Mykolaiv, Ukraina
ORCID 0000-0002-0674-4313
buglay@ukr.net

Kutsak Larysa Viktorivna

PhD, Associate Professor Department of Innovation and Information Technology in Education
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-3961-4021
kutsak@vspu.edu.ua

Polishchuk Anna Serhiivna

PhD in History, senior lecturer, Department of World history, Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraina
ORCID ID 0000-0002-0559-1087
anna_polishchukpas@ukr.net

Kylyvnyk Viktoriia Viktorivna

candidate of pedagogical sciences, teacher of the Municipal Institution
of Higher Education "Vinnytsia Humanities and Pedagogical College ", Vinnytsia, Ukraina
ORCID 0000-0001-2696-5546
vicakilivnik1982@gmail.com

Annotation. The forced total transition to distance learning during the pandemic confirmed the obvious: e-textbooks do not yet make education digital, and the formal transfer of the standard form of employment to Zoom does not bring significant changes. Online learning requires appropriate techniques, and the new quality of the digital process allows it. Distance learning can be made more effective, content expanded and new scenarios created. But there is an additional opportunity to collect and update data on students and their activities, to analyze their digital footprint by changing the learning process itself. The shortest path from the digital footprint to the transformation of the learning process is paved by (artificial intelligence) AI.

One of the potential directions of using AI as an assistant teacher is the selection of educational material that is optimal for the relevant audience, the curriculum of the course, interesting and useful for the future profession. Mobile applications are becoming relevant, which are used: as assistants in the study of educational material and its consolidation; as an analyst in the process of gathering information during exercises in solving problems that cause certain difficulties, errors and time. Based on the information received, the AI can report to the teacher, who in turn has the opportunity to adjust his course.

There are many resources on the Internet that allow a teacher to achieve his goal. For example, the service "SendPulse" offers a visual designer of the bot, which can be connected to the network. The designer is very simple in its structure and contains 4 main blocks: message, chain, action and pause. In the algorithm of the bot's behavior, you can specify the schedule of mailings and the content of mailings. Content can be not only a text with theory, but also a link to a video lecture, webinar, educational resource or text created in "Google Forms". In addition, Google Forms can be used not only to take thematic tests, but also to collect statistics to provide feedback.

Summing up, we can say that the introduction of a chatbot in the education system, in general, is only a matter of time. With the transition of learning to a digital environment, there is a need to master new technologies that contribute to the successful work of teachers with students.

Keywords: information technologies, chatbot, artificial intelligence, online learning, learning technologies.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] V. Bakhruşyn. Choho ne vystachaie u Kontseptsii rozvytku shtuchnoho intelektu v Ukraini [What is missing in the Concept of Artificial Intelligence Development in Ukraine]. Retrieved from https://zn.ua/ukr/EDUCATION/shtuchniy-intelekt-i-osvita-350946_.html
- [2] Dotsenko I. O. (2017). Aktualni problemy uprovdzhennia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u vyshchii osviti [Actual problems of introduction of information and communication technologies in higher education]. Hirnychnyi visnyk : naukovo-tekhnichnyi zbirnyk / m- vo osvity i nauky Ukrainy, DVNZ «KNU». Kryvyi Rih, Vyp. 102, 117–120 [in Ukrainian].
- [3] Kademiia. M. Yu. (2016). Profesiino-tekhnichna osvita v informatsiinomu suspilstvi: monohrafiia. [Vocational education in the information society]. Vinnytsia, Nilan-LTD, 124–45. [in Ukrainian].
- [4] Kak yskustvennyi yntelekt vliiaet na sferu obrazovaniia [Kak yskustvennyi yntelekt vliiaet na sferu obrazovaniia]. Retrieved from <https://media-reviewru/iskusstvennyj-intelekt-v-stere-obrazovaniia/>
- [5] Novi tekhnolohii v onlain-navchanni [New technologies in online learning]. Retrieved from <https://recont.org/4-primera-ispolzovaniia-iskusstvennogointellekta-v-onlajn-obuchenii/>
- [6] Chat-bot v onlain-obuchenii [Chat bot in online learning]. Retrieved from <https://siil.ch/ru/blog/posts/18-chat-loty-v-onlany-obuchenii>

УДК 378.147.091.33:004.77

DOI: 10.31652/2412-1142-2021-59-23-36

Гуревич Роман Семенович

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) Національної академії педагогічних наук України, директор Навчально-наукового інституту педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

м. Вінниця, Україна

ORCID ID 0000-0003-1304-3870

r.gurevych2018@gmail.com

Пархоменко Владислав Анатолійович

доктор історичних наук, доцент кафедри історії, Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна

ORCID ID 0000-0003-0911-2941

vlad10031974@gmail.com

Кадемія Майя Юхимівна

кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті, професор Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

м. Вінниця, Україна

ORCID ID 0000-0002-5196-5617

maj.kademija@gmail.com

Опушко Надія Романівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

м. Вінниця, Україна

ORCID ID 0000-0002-3013-2675

hmarka52@gmail.com

МЕРЕЖНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОНЛАЙН НАВЧАННІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті проаналізовано проблему організації навчання за допомогою мережних технологій під час дистанційного навчання в закладах вищої освіти. Вивчивши запропоновану проблему, автори наводять переваги використання таких технологій як: Веб-квест, Блог-квест, Глог, персональний сайт, освітні додатки Google тощо. Акцентовують увагу на методиці їх використання в освітньому процесі вищої школи, здійснюють аналіз структури кожної з досліджуваних технологій. Установлено особливості мережних технологій в онлайн освіті: відкритість, прозорість; можливість комунікації спільної діяльності, взаємодії всіх учасників освітніх взаємовідносин; можливість поділитися власним досвідом; доступність надлишкового адаптивного варіативного навчального контенту; ефективну технологічну підтримку; персоналізоване навчання та рівні освітні можливості для кожного студента і викладача.

Конкретизовано, що метою організації взаємодії та співпраці в мережі є подолання нестачі міжособистісного спілкування через спільну діяльність, навчання, презентація результатів та набуття нових друзів. Наголошено на тому, що мережа відіграє важливу доповнюючу роль, збагачуючи педагогічну діяльність, забезпечуючи ефективну комунікацію і взаємодію, сприяє більш глибокому розумінню навчального матеріалу, поглиблює і розширює відносини між учасниками освітнього процесу. Використання зазначених технологій в освітньому процесі ЗВО є ефективним засобом підвищення якості навчання студентів, забезпечує сучасний підхід до формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Доведено, що легкодоступність і збереження завдань, значно спрощує витрати часу на їх створення, редагування, відстеження, сприяє творчому підходу до їх виконання, а також формуванню навичок самостійного навчання впродовж усього життя.

Ключові слова: навчання, блог, Блог-квест, Веб-квест, Глог, дистанційне навчання, інтерактивне навчання, мережне навчання, технології навчання, онлайн-навчання.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Нині в світі поширюється тенденція до використання цифрових технологій у всіх галузях економіки, в тому числі й в освіті. Однак, варто зауважити, що хоча цей процес не новий і триває вже понад двадцять років, але результати найбільш помітні з 2020 року, що дозволило по-новому подивитися на методологічні, організаційні та методичні основи нової реальності освітнього процесу.

В основі кардинальних змін у всіх сферах життя і діяльності лежить стрімкий розвиток мережних технологій, що є основою технологічної реалізації. Не випадково, розвиток комп'ютерних мереж за значимістю порівнюється з розвитком мереж автомагістралей у США та Європі в 60-х роках ХХ ст. Цифрова мережа, інтегруючи різні сервіси дозволяє значно підвищити ефективність розв'язання різноманітних завдань, істотно заощаджуючи час і витрати. Розвиток мережної інфраструктури об'єднує людей незалежно від місця проживання відповідно до спільності їхніх інтересів.

Мережні технології є драйвером освітньої реалізації, їх значення в розвитку суспільства можна порівняти з друкарським верстатом Гутенберга, адже вони, як свого часу друкарський станок, надають безпрецедентні можливості комунікації, обміну інформацією, взаємодії та спільної діяльності в зручний час, в зручному місці та темпі, а також безмежної зручності, можливості одержання будь-якої інформації і знання. Відповідно змінюється роль педагога в організації освітнього процесу в нових умовах, і нині педагогу вже недостатньо вміти лише талановито інтерпретувати наявні в нього знання, а й використовувати цифрові технології для пошуку та передавання знань за їх допомогою, полегшувати одержання знань здобувачами освіти в періоди вимушеної ізоляції тощо. З іншого боку, цифровізація освіти зумовлює зміну мети сучасного навчання, що веде за собою появу здобувача нового типу, який вміє шукати джерела інформації, аналізувати їх повноту, достовірність й актуальність, і на основі цього аналізу синтезувати знання про предмет, аби на практиці одержувати однозначні результати розв'язання завдань. Організувати нині освітній процес відповідно до сучасних вимог без використання мережних технологій практично неможливо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові розвідки, що започаткували дослідження цифровізації як явища належать Д. Тапскотту та П. Самуельсону. Питання, що пов'язані зі стрімким розвитком сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в освіті висвітлені у роботах В.Бикова, А. Гуржія, Б. Гірша, Г. Крибера, С. Дятлова, Л. Мановича, Р. Мартіна, П. Матюшко, Н.Морзе, О.Пінчук, О. Овчарук, В. Ребрини, Дж. Стоммела та інших.

Значний особистий внесок у розвиток та впровадження мережних технологій в освіті здійснили: В. Биков, А.Данилицька, М. Жалдак, Г. Роберт, О. Співаковський, О. Спірін, М. Шишкіна, А. Яцишин та інші. У працях цих науковців порушується проблема формування та модернізації наявної системи вищої освіти відповідно до викликів сьогодення, а також описані деякі шляхи подолання ризиків, пов'язаних із використанням феномену суспільної ізоляції осіб, які не володіють інноваційними технологіями у достатній мірі.

Попри певні роз'яснення нормативно-правових документів, що обґрунтовують стратегічні орієнтири щодо цифровізації всіх сфер життя, а також здійснення наукових розвідок у зазначеному напрямі, зазначимо, що подальшого вивчення потребують особливості цифровізації освітнього процесу в ЗВО та їх вплив на провадження й якості професійної освіти в Україні.

Мета статті полягає в аналізі основних мережних технологій, що дозволяють здійснювати онлайн освіту та методики їх використання в період дистанційного навчання в закладах вищої освіти.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Навчання за допомогою мережних технологій, особливо нині, стало популярним способом одержання універсальних знань і навичок. За рахунок використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) відбувається відбір знань, значущих для освітнього процесу відповідно до його цілей, завдань, що поставлені нині, а не в далекому майбутньому, відповідно до уявлень про їх значущість для процесів саморозвитку і самовдосконалення. У цьому полягає величезний гуманістичний потенціал інформаційно-освітнього середовища – задоволення індивідуальних запитів за рахунок активного використання ІКТ в освітньому процесі.

Поширення віртуальних форм навчання – це природний етап розвитку системи освіти. Конче важливим є використання розумного поєднання мережних освітніх технологій з традиційними методами навчання та конструктивного їх застосування. Нині проходять експериментальну перевірку різноманітні новітні моделі, кращі з яких успішно пройшли випробування чималої кількості викладачів і здобувачів освіти.

Використання в сучасному освітньому професії оцифрованих інструментів навчання, що поєднують онлайн- і офлайн формати носить назву змішаного навчання. Нині ця технологія застосовується майже в усіх закладах освіти. Це надає можливість навчатися, особисто спілкуватися, виконувати практичні завдання під час лабораторних занять, тренінгів, семінарів. Зростання потреб у використанні засобів онлайн-навчання та значний інтерес до його реалізації в умовах дистанційного навчання зумовило збільшення інвестицій у галузь інформаційних технологій, розвиток нових інструментів її здійснення.

Ураховуючи нинішні тенденції суспільного життя, виникла потреба в зміні діяльності людини, її професії, відповідно до вимог, що відповідають сучасному ринку праці. Все це сприяє постійному розвитку нових компетентностей, вдосконалює і трансформує низку професій. Особливо гостро ця проблема постала в період цифровізації суспільства в часи всесвітньої пандемії, коли майже всі бажають навчитися здійсненню дистанційних процесів: побудові роботи в команді, менеджменту, управлінню, розробці різноманітних стратегій тощо. У цьому важливу роль відіграє здатність людини до самостійної мотивації. Епоха мережних технологій, загального інтернету створила раніше недоступні можливості в одержанні знань кожним користувачем, мережної взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

Всесвітня мережа впливає на мислення, поведінку, самоідентифікацію людини. Водночас відбувається зниження ролі традиційних навичок і активне формування нових компетентностей – непомітно зникають неактуальні, а нові стають нормою; істотно змінюється система цінностей, що формується в мережній взаємодії та спільній діяльності людей. Мережа, що породила нові засоби масової комунікації збереження і передачі інформації з постійно оновлювальними багатьма інформаційними ресурсами, включає наростаючу проблемність освіти і безперервного навчання для людини. Вона мотивує кожного бути допитливими дослідниками, готовими до взаємодії з іншими учасниками мережі у розв'язанні різних завдань, відкритими до інновацій і прийняття рішень.

Нині є велика кількість новітніх онлайн-технологій, починаючи від найпростіших і закінчуючи комплексними системами, наприклад електронна пошта, спільне редагування документів засобами хмарних технологій, онлайн-тест, веб-квест, блог, глог, сайт, Classroom від Google, Moodle тощо. Детальніше розглянемо найбільш використовувані в освітньому процесі періоду вимушеної ізоляції та дистанційної освіти.

Освітній веб-квест – це проблемне завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються інформаційні ресурси Інтернету. Веб-квест може бути технологічно реалізований різними засобами: - групою в соціальній мережі; - дошкою оголошень; - конференцією; - на сайті.

Зважаючи на доступність використання сайтів, останнім часом найбільшого поширення набула організація веб-квестів у форматі самостійного сайту, з яким працюють здобувачі освіти, виконуючи те чи інше навчальне завдання. В якості платформи для створення такого

навчального сайту слугують різні конструктори сайтів: Jimdo (<http://ru.jimdo.com/>), Zunal (<http://didaktor.ru/zunal-konstruktor-veb-kvestov/>), сайт Google та інші [5].

Перевагами таких сайтів для конструювання веб-квесту є:

- легкість та зручність у використанні;
- розділення дизайнерської та текстової частин (макет зберігається окремо від тексту і в будь-який момент можна змінити дизайн без необхідності повторного редагування тексту);
- наявність готових шаблонів макетів, без необхідності володіти мовою програмування HTML;
- легкість завантаження зображень, що можна добавляти, не виходячи із браузера і одразу розміщувати на сторінках;
- великий набір готових дизайнерських шаблонів;
- швидка публікація сторінок;
- надійність – всі файли зберігаються на сервері конструктора.

Структура організації веб-квесту достатня, проста для розуміння кожним педагогом, а знання – необхідні для його реалізації можуть бути одержані в процесі самоосвіти. Як приклад навчального веб-квесту можна розглянути веб-квест, розроблений здобувачами освіти різних країн.

HERZLICH WILLKOMMEN! UNSERE NEWS

Ist Militäreinsatz gegen Schleuser im Mittelmeer die richtige Lösung?

GDL streikt wieder SV Darmstadt 98 Aufstieg Severino: Star oder Betrüger?

GNM noch verantwortlich?! Weg mit dem Bargeld?

Erde in Gefahr? Klimaschutz in Deutschland Bundespolizist misshandelt Flüchtlinge

KITA-Streik Bargeld abschaffen oder behalten?

"EU Navfor Med" für Humanität?

Рис. 1. Головна Веб-сторінка сайту

Ist ein Militäreinsatz gegen Schleuser im Mittelmeer die richtige Lösung?

Die EU hat beschlossen im Juni einen Militäreinsatz gegen die Schleuser im Mittelmeer zu starten, da allein schon in diesem Jahr 51.000 Menschen geflüchtet und 1.800 davon auf See gestorben sind. Bundesentwicklungsminister Gerd Müller sagte, dass das Mittelmeer nicht zum Meer des Todes werden dürfe.

Wie rp-online berichtete hat die EU-Außenbeauftragte Federica Mogherini bereits ein Konzept für einen Militäreinsatz ausgearbeitet.

Der Einsatz „EU Navfor Med“ soll mehrere Stufen haben. Als erster Schritt sollen Boote der Schleuser aufgespürt, beschlagnahmt und möglicherweise auch zerstört werden.

Ein CSU-Politiker meinte, dass militärische Operationen zu viele Risiken bergen würden und es die eigentlichen Probleme nicht löse. Der Pro Asyl-Geschäftsführer Günther Burkhardt argumentierte auch dagegen: „Schleppern muss die Geschäftsgrundlage entzogen werden, indem legale Wege nach Europa geöffnet werden.“ Außerdem schlug die EU-Kommission vor, Flüchtlinge gerecht unter den EU-Staaten zu verteilen. Dies stieß allerdings auf Widerstand in vielen Ländern.

Рис. 2. Веб-сторінка проекту «Ist Ein Militäreinsatz gegen Schleuser im Mittelmeer die richtige Lösung?»

Наприклад, у природничо-математичній гімназії м. Дармштадт (Німеччина) учні 8 класу виконують короткотривалі веб-квести за тематикою новин, що представляються на веб-сайті класу. Тематика носить проблемний характер, учні працюють у малих групах по 2-3 особи, а вся інформація береться з мережі Інтернет і представляється у вигляді веб-сторінки з відповідним аудіозаписом [2; 3].

Особливістю освітнього Веб-квеста є те, що частина або вся інформація для самостійної чи групової роботи учнів і студентів знаходиться на різних Веб-сайтах. Тематика Веб-квестів може бути різноманітною, проблемні завдання різняться рівнем складності, але

назва тем обов'язково носить проблемний характер.

Веб-квест є комплексним завданням, тому оцінка його виконання має будуватися за декількома критеріями, що орієнтовані на тип проблемного завдання і форму результату, котра представляється. Б. Додж рекомендує використовувати від 4 до 8 критеріїв, що можуть включати оцінку: дослідницької, творчої роботи, якості аргументації, оригінальності роботи, навички роботи в групі, усний виступ, мультимедійну презентацію, зміст, якість тексту тощо. Результати виконання Веб-квеста в залежності від матеріалу, що вивчається, можуть бути представлені у вигляді усного виступу, презентації, есе, Веб-сторінки, Веб-анімації та ін.

Наведемо для прикладу Веб-квест на тему: «Від маленької хмаринки до великих хмар» [2, с 4].

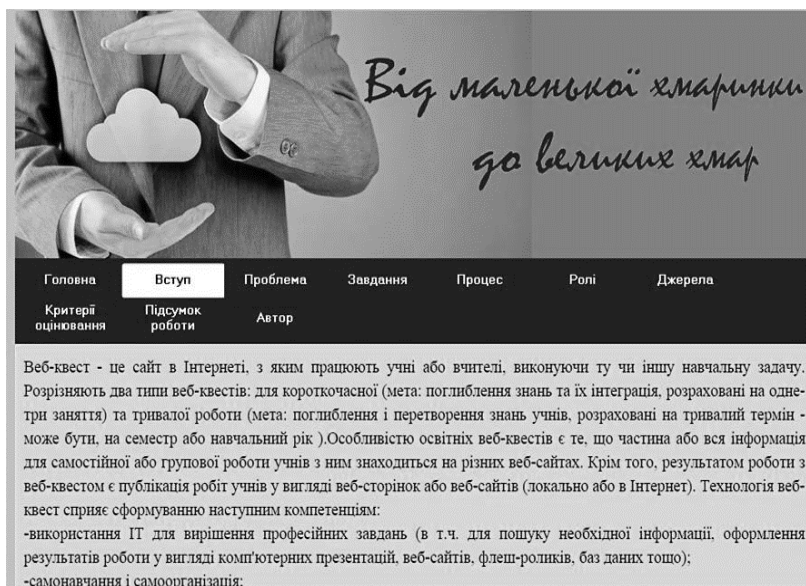

Рис. 3. Веб-сторінка Веб-квесту, розділ «Вступ»

Базова структура Веб-квеста включає етапи, що представлені на схемі (рис. 5) та містить такі елементи:

1. Вступ. У цьому розділі подається назва квесту, інформація про автора (авторів), предмет та міжпредметні зв'язки. Важливою частиною вступу є чітко описаний сценарій веб-квесту, попередній план роботи, особливості та короткий опис усього квесту. Варто додати також презентацію та відео, що яскраво представляють тему квесту, а також розташувати посилання на створену візитну картку веб-квесту.

2. Вхідна анкета. Це анкета для безпосередніх учасників квесту, що містить дані, котрі ідентифікують їх. Зазвичай для цього створюється відповідна гугл-форма.

3. Проблема. У цьому розділі чітко визначається підсумковий результат самостійної роботи, подається огляд веб-квесту, пояснюється мета роботи, завдання формулюються таким чином, щоб вони були максимально конкретними, для досягнення мети: визначитись з групою (роллю), відповідно до власних інтересів; вивчити запропоновані джерела інформації та виконати завдання; пройти квест; презентувати свою роботу у відповідному вигляді (наприклад, відповісти на низку питань, прописана проблема, яку потрібно вирішити, визначена позиція, що має бути захищена, і вказана інша діяльність, котра спрямована на переробку і представлення результатів, виходячи із зібраної інформації), розмістивши посилання на неї в таблиці успіху. В цьому розділі визначається підсумковий результат самостійної роботи здобувачів, даються загальні вимоги рекомендації до подальших дій, наприклад, що їм необхідно розподілитися на групи та обрати для себе роль, якою необхідно пройти веб-квест; повідомити, що на сайті розміщено список інтернет-ресурсів; нагадати про необхідність перед початком роботи ознайомитись із критеріями оцінювання веб-квесту тощо.

4. Завдання. Сформульовані чітко, з відповідними інструкціями до їх виконання (за необхідності). Керівництво до дій, де можна описати, як організувати і представити зібрану інформацію.
5. Процес. Це опис процедури роботи, яку необхідно пройти кожному учаснику під час самостійного виконання завдання.
6. Ролі. Учасникам має бути представлений список ролей, з позиції яких вони можуть виконувати завдання. Для кожної ролі необхідно прописати план роботи і завдання.
7. Поточна анкета. Створюється з метою моніторингу проходження квесту учасниками, виявляються проблеми, що постали на першому етапі. Визначається зміст роботи, який необхідно виконати.
8. Джерела. Список інформаційних ресурсів, що необхідні для виконання завдання, але обов'язково кожне інтернет-посилання має містити анотацію. Для кожної ролі посилання можуть бути індивідуальні.
9. Критерії оцінювання.
10. Підсумкова анкета. Проводиться після виконання учасником усіх завдань та є своєрідним звітом з рекомендаціями.
11. Блог викладача. Містить методичні рекомендації, перспективні форми роботи, сприяє зворотному зв'язку з учасниками та дискусії.
12. Підсумок. Підводиться підсумок, в якому визначено досвід, що має одержати учасник під час виконання самостійної роботи над веб-кестом.

Рис. 4. Алгоритм побудови Веб-квеста

Розвиток технологій Веб-квест і блогів зумовив появу нової інтерактивної технології Блог-квест, в якій на блогах викладачі мають змогу розміщувати тематичні Веб-квести і в процесі їх виконання здійснювати живе спілкування в онлайн-режимі за допомогою програми Skype, а також обмінюватися коментарями.

Досить простим інструментом для реалізації різних педагогічних функцій є блог. За своїм змістом він призначений для управління діяльністю цілих груп; ідеально підходить для управління учнівськими, студентськими проектами, діяльністю малих груп, колективом, професійною групою. Блог дозволяє інтегрувати різні сервіси, спростити роботу з управління. Наприклад, хмарний сервіс Bloblog дозволяє вбудовувати інтерактивні календарі, форми і карти, розроблені в Google. У повідомлення блогу можна вбудувати також посилання на інтернет-ресурси та відео фрагменти.

Для прикладу наведемо Блог-квест на тему: «Сучасні технології навчання» [3].

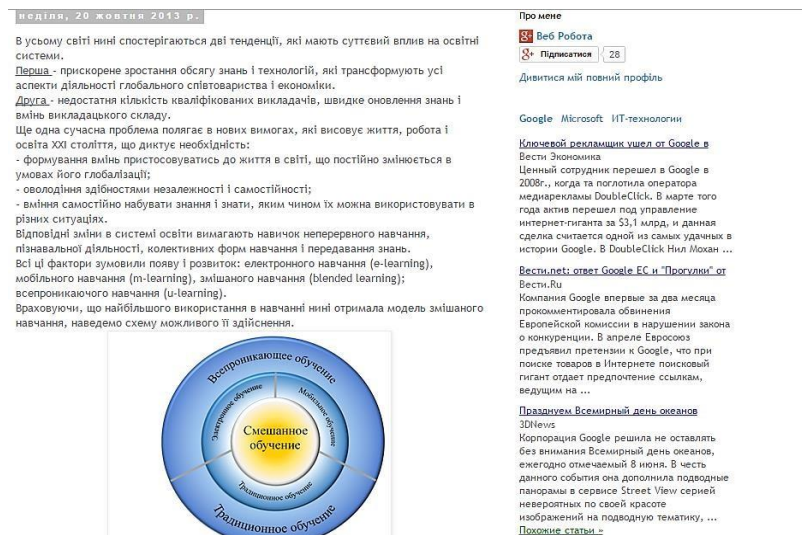

Рис. 5. Веб-сторінка Блог-квеста «Сучасні технології навчання»

Блог як інструмент може бути використаний також і в дистанційній освіті. Важливою особливістю блогу є простота управління. Перед створенням блогу педагог повинен відповісти на такі чотири запитання:

- «Що?». Що я хочу розповісти, який зміст мого блогу. Про що саме з усього різноманіття моєї особистості і педагогічних функцій я хочу повідомити саме за допомогою блогу.
- «Кому?». Потреба чітко визначити цільову аудиторію. Не можна створювати блог для всіх взагалі.
- «Як?». Мова блогу відрізняється від розмовної і літературної мов, вона має бути максимально наближеною до мови, що переважно властива представникам цільової аудиторії.
- «Навіщо?». Варто чітко визначити кінцеву мету блогу, його цілі, оскільки він може виконувати роль системи адресної доставки завдань, а може бути засобом управління діяльністю малої групи.

У діяльності сучасного педагога особливе місце посідає вміння організовувати мережні співтовариства, тобто використовувати можливості сервісу Web 2.0, Web 3.0, технологій організації навчання: e-learning (електронне навчання), m-learning (мобільне навчання), b-learning (змішане навчання), f-learning (перевернуте навчання), u-learning (всепроникаюче навчання) у своїй професійній діяльності. З них найбільш поширеними і вживаними в освітньому процесі є блоги, Веб-квести, Блог-квести і технологія Вікі-Вікі.

Можна окреслити декілька напрямів використання блогів, Веб-квестів, Блог-квестів і технології Вікі-Вікі в освіті.

1. Публікація, редагування й анотування навчально-методичних і наукових матеріалів.
2. Майданчик для наукових дискусій (можливість організації різних наукових форумів, проєктів, дискусій та ін.).
3. Можливість для консультацій студентів із викладачами або викладачів між собою, а також між студентами різних ЗВО і регіонів.
4. Платформа для створення дистанційного навчання.
5. Колективна робота над творчими проєктами студентів з різних ЗВО.
6. Неформальне спілкування між викладачами, викладачами і суспільством, викладачами і студентами, між студентами і педагогічними співтовариствами.
7. Колективна робота над цифровими освітніми ресурсами.
8. Моніторинг самостійної (позаудиторної) роботи студентів.
9. Платформа для реалізації мережної дослідницької діяльності студентів.

Розглянемо деякі технології здійснення змішаного або гібридного навчання.

Ця технологія виникла у 2000 р. Розробниками її стали професори Джонатан Бергман, Аарон Семсон (США) та професори, доктор математичних наук Крістіан Шпаннегель (Хайдельберзький університет, Німеччина) й Юрген Хандке (Магдебурзький університет, Німеччина). Ця технологія активно використовується в освітніх закладах різного типу США, Канади, Німеччини, Австрії. Вона дозволяє організувати віртуальні групи – середовище, в якому формується живий освітній процес, з використанням корпоративної мережі ЗВО та Інтернет. Віртуальний клас дозволяє студентам і викладачам проводити заняття і спілкуватися в режимі реального часу.

Компанія Google запустила сервіс «клас» для викладачів у всьому світі. Google Classroom – поштовий сервіс, що входить до безкоштовних сервісів Google Apps для освіти. Він інтегрований з іншими сервісами, такими як: «Google Диск», «You Tube», «Google Документи» і Gmail.

Вивчення закордонного досвіду використання технологій «перевернутого навчання» дає змогу стверджувати, що провідні позиції у цьому посідають: Німеччина «Das umgedrehte Klassenzimmer», «Flipped Classroom» – США, Канада, Австрія. У Німеччині, з метою вдосконалення освітнього процесу в школі і ЗВО використовується модель blended learning як одна з технологій змішаного навчання.

Використання технологій Веб 2.0, Веб 3.0 дозволило усунути такий важливий недолік як безпосередній контакт із викладачем, тобто використання соціальної мережі Skype, Wats App, Viber, Zoom, електронної пошти, Блогів, Веб-квестів та ін.

Серед переваг використання мережних технологій в освітньому процесі під час дистанційної освіти можемо визначити:

– Веб-квест може виконуватися індивідуально або групою. При цьому досягаються дві цілі: комунікація і обмін інформацією; розвивається критичне мислення, а також уміння порівнювати, аналізувати, класифікувати, мислити абстрактно; сприяє пошуку Інтернет інформації, розвитку комп'ютерних навичок, підвищенню словникового запасу; підвищенню пізнавального інтересу, посилюється прагнення навчатися самостійно без викладача. Значно зростає ефективність навчання за рахунок сприйняття завдання як «реального» і «корисного»;

– технологія Веб-квест дозволяє повною мірою реалізувати наочність, мультимедійність та інтерактивність: наочність включає в себе різноманітні види демонстрацій, презентацій, відео, показ графічного матеріалу в будь-якій кількості; мультимедійність додає до традиційних методів навчання використання звукових, відео- й анімаційних ефектів; інтерактивність об'єднує все вище перераховане і дозволяє впливати на віртуальні об'єкти інформаційного середовища, допомагає впроваджувати елементи особистісно орієнтованого навчання, надає можливість здобувачам освіти повніше розкрити свої здібності;

– використання цієї технології в процесі навчання дає можливість: підвищити зацікавленість учнів у вивченні дисципліни; підвищити мотивацію навчання; використовувати різноманітні види інформації для сприйняття (текстову, графічну, відео і звукову); наочно представляти різноманітні ситуаційні задачі; виховувати інформаційну культуру.

Технологія Веб-квест дозволяє розв'язувати такі завдання:

1. Засвоєння базових знань з дисципліни, розділу або теми курсу.
2. Систематизувати засвоєні знання.
3. Сформулювати навички самоконтролю.
4. Сформулювати мотивацію до навчання.

5. Здійснити навчально-методичну допомогу в самостійній роботі над навчальним матеріалом.

Викладач у процесі розроблення та використання Веб-квестів, Блог-квестів має можливість:

- розповсюджувати власний досвід, модель навчання;
- реалізувати різноманітні методи навчання одночасно для різних категорій учнів, студентів, здійснюючи індивідуальний підхід;
- зменшити кількість матеріалу, що вивчається, за рахунок використання демонстраційного моделювання;
- проводити відпрацювання різноманітних умінь та навичок, використовуючи комп'ютер як тренажер;
- здійснювати постійний й неперервний контроль за процесом засвоєння знань;
- вивільнити час для творчої роботи та індивідуальної роботи зі студентами;
- зробити більш ефективною самостійну роботу студентів.

З використанням Веб-квестів, Блог-квестів здобувачі освіти одержують можливість:

- вести роботу в оптимальному для них темпі;
- повернутися до раніше вивченого матеріалу, одержувати необхідну допомогу, перервати процес навчання в довільному місці, а потім до нього повернутися;
- легше долається бар'єр психологічного характеру (несміливість, боязливість та ін.);
- удосконалювати необхідні вміння і навички до необхідного рівня.

Технології Веб-квест, Блог, Блог-квест – це принципово нова організація навчального процесу, нова дидактична модель технології навчання. Використання цієї технології має значний вплив на всі компоненти освітнього процесу, адже змінюється сам характер, місце і методи спільної діяльності між викладачем і студентами; співвідношення дидактичних функцій; ускладнюються програми і методики викладання різних дисциплін; видозмінюються методи і форми проведення занять.

Поєднання мережних технологій, а саме інтегрування графіки і блогу зумовило появу ще однієї технології – Глог, що визначається як мультимедійна сторінка або мультимедійний постер, на якому можуть бути представлені тексти, фото, відео, звукові файли, графіка, посилання тощо.

Під Глогом розуміють також інтерактивний плакат, тобто засіб надання інформації, що здатна активно і різноманітно реагувати на дії користувача. Він повинен забезпечити взаємодію змісту плаката з користувачем за рахунок використання різноманітних інтерактивних елементів: посилань, кнопок переходу, областей текстового або цифрового введення.

На відміну від блогу, Глог може бути реалізований лише за допомогою спеціального сервісу glogster (<http://edu.glogster.com>). Сервіс влаштований таким чином, що викладач має право створювати власну групу, клас, зареєструвати і запросити студентів/ учнів до співпраці.

Навчання і робота над проектами є приватними, а можливість публікації остаточного проекту визначається рішенням викладача. Інтерактивний плакат може бути створений для особистого користування або для освітніх цілей.

Інтерактивний плакат, створений з використанням цього сервісу, дозволяє викладачу організовувати самостійну роботу, цікаво, ефективно і безпечно. Інтерфейс інтуїтивний, зрозумілий і простий, що робить сервіс доступним для будь-якого педагогічного працівника.

За допомогою Глогу викладач може віртуалізувати такі процеси:

- збирати якісні інформаційні ресурси із заданої теми;
- організувати віртуальні класи, групи;
- здійснювати зв'язок студентів, викладачів усередині одного класу, групи а також спільноти;
- коментувати і оцінювати роботу учасників освітнього процесу.

Технологія Глог надає широкі можливості організовувати роботу в індивідуальному режимі відповідно до власних освітніх можливостей і потреб. Нині Глог набув широкого поширення завдяки своїй доступності і наочності.

Наступним засобом широкого використання є сайт, що дозволяє доступно та швидко організувати дистанційне навчання; дає можливість у режимі текстового редактора створювати сайти, які в більшості, використовують сервіси Google. Google-сайти входять в систему Google, що включає в себе значну кількість різних служб: електронна пошта Gmail, Google-документи, календарі Google, служба обміну миттєвими повідомленнями та ін.

Система Google – це потужний сучасний хмарний інтернет-сервіс, який працює в рамках веб-браузера без інструкції на комп'ютері користувача. Доступ до яких може здійснюватися з будь-якого комп'ютера, підключеного до Інтернету (доступ захищений паролем). Є можливість створити свій власний сайт і використати його як інструмент для організації, наприклад, проєктної діяльності, для створення Веб-квестів та ін. Таким чином, можна зібрати різну інформацію в одному місці і надати можливість перегляду її або редагування цієї інформації невеликій групі користувачів.

Сайт, на відміну від блогу необхідний там, де виникає необхідність організації збереження і управління ресурсами. Сайт ідеально підходить для організації супроводу та реалізації основної освітньої програми, а також для організації нелінійних форм позаурочної діяльності в форматі дослідження або проєкту. Наявність у складі конструктора чотирьох шаблонів сторінок (веб-сторінка, файловий менеджер, оголошення та список) дозволять кожному редагувати різні режими взаємодії з учнями, студентами:

- оперативне інформування про події проєкту;
- доступ до електронного освітнього ресурсу (ЕОР) в індивідуальному режимі;
- організація індивідуальних освітніх траєкторій;
- організація колективної взаємодії;
- організація інтелектуального пошуку.

Використання представлених сервісів дозволить педагогу розширити арсенал інструментальних засобів особистого інформаційно-комунікаційного середовища, розвинути ІКТ-компетентність до рівня, що визначається професійним стандартом і взяти участь у формуванні системи дистанційного навчання в своїй освітній організації.

Ще однією новітньою технологією всесвітньої мережі можемо назвати технологію чат-боту. В порівнянні з традиційним програмним забезпеченням для вивчення мови чат-бот більш гнучкий та адаптований інструмент. У залежності від питання користувача, можуть бути різні відповіді, як у реальних діалогах. Зрештою, є багато різних способів відповісти на запитання, і боти «роблять перший крок», якщо користувач застряг у розмові.

У чат-боті Duolingov кожен користувач має змогу поговорити з роботом. Таке спілкування надає можливість швидше оволодіти мовою, тренувати свій словниковий запас і перевіряти правильність граматичних конструкцій на різних рівнях складності. Останнім часом чат-боти почали використовуватись у бібліотечній справі. Життя книги багато в чому відбувається в цифровому просторі.

Сервіс Authorbot дозволяє читачам розширити враження від книги, а авторам – одержати додаткову вигоду. Письменники можуть налаштовувати бот за власним бажанням. Наприклад, можна ділитись додатковою інформацією щодо героїв або сюжету, вступати з читачами в розмови, влаштовувати вікторини або моделювати діалоги за допомогою технологій штучного інтелекту. Передбачається, що сервіс буде використовуватись для маркетингу перед виходом книги. Щоб зв'язатися з ботом-бібліотекарем, потрібно встановити мобільний додаток Telegram і підписатися на канал MosBibliotekaBot. Залежно від того, де знаходиться користувач, бот підкаже розташовану поруч бібліотеку. В чаті з'явиться карта із зазначеною на ній адресою, а також графік роботи і телефон. Крім цього, можна одержати список найпопулярніших книг за місяць і дізнатися, в яких бібліотеках вони

доступні. В чаті можна залишити побажання, відгуки і скарги про роботу бібліотек, наприклад, прикріпити фото або відео, а також залишити контакти для зворотного зв'язку. Пошук книг в Інтернеті на всіх мовах з можливістю скачування їх у форматі ePub забезпечить mybookbot. Він пропонує на вибір різні варіанти книг з різними роками видання.

На допомогу абітурієнтові у Бостонському університеті розробили бот, що допомагає абітурієнтам з усього світу вступати до ЗВО, а потім розібратись в непростому університетському житті. Спочатку сервіс AdmiHub був орієнтований на першокурсників державного університету Джорджії. Використовуючи технології машинного навчання і штучного інтелекту, робот відповідає на прості запитання, що стосуються університетського життя. Його можна запитати, де знаходиться гуртожиток або коли закінчується реєстрація на курс.

Зараз допомоги у бота може попросити будь-який абітурієнт або студент будь-якого університету. Є книга роботів Prepathon, в якій один відповідає за мотивацію, відсилає нагадування і слова підтримки, інший допомагає знайти більш ефективний підхід до навчання, третій розповідає, скільки часу піде на підготовку до тесту або іспиту.

Бот Uchebobot – це робот, який допоможе обрати ЗВО, коледж або курси відповідно до ваших вимог. Крім того, програма щодня може надсилати вам підбірку навчальних закладів за певною тематикою. Бот поцікавиться об'єктом пошуку (ЗВО, коледж або курси), потім уточнить форму навчання (очна або онлайн) і запитає, що ви бажаєте вивчати. Якщо з запитованої теми діючих курсів поки немає, бот запропонує новий пошук або підписку, за допомогою якої сповістить вас, коли курс з'явиться.

Lasbot – робот, який і на питання відповість, і візьме участь у вікторині, підбере iQ-тест відповідно з усіх наук. Це фактично вчитель з безліччю різних функцій. Судячи з відгуків, він високо цінується студентами, які вивчають IT-технології, бот допомагає економити на підручниках, надає рідкісну інформацію і задає по-справжньому важливі питання.

Wikipedia voicebot – бот з функцією готового пошуку у «Вікіпедії». Можна запитувати необхідну інформацію, не відволікаючись від повсякденних занять. Поки що є проблеми з відображенням математичних формул, але незабаром розробники обіцяють усунути цей недолік [6].

Сучасний освітній процес у мережі забезпечений різноманітними навчальними матеріалами: відео-, аудіо-, інсталяціями, навчальними і науковими текстами, іграми, віртуальними лабораторіями, симуляторами та ін., якими багатий інтернет. Мережа надає можливості навчання в будь-який зручний час, з будь-якого місця і в комфортному темпі, занурення в нескінченний океан контенту і розв'язання освітніх завдань індивідуально або в команді відповідно до власних здібностей, запитів або інтересів.

У той самий, викладачі мають змогу використовувати мережні ресурси, готуватися до занять у зручний для себе час вдома, на роботі або де-інде, використовувати необхідні матеріали, незмінно збагачувати освітній процес. Вони мають можливість бути в курсі тих змін, що відбуваються, урізноманітнювати свою діяльність сучасними матеріалами. Крім того, формуються нові форми взаємодії: вчитель-учень, викладач-студент, а це, в свою чергу, надає можливість більшої залученості в освітній процес. Мережа об'єднує людей відповідно до їхніх запитів, інтересів і смаків, здійснює інноваційний підхід до викладацької діяльності, сучасні навчальні матеріали, новітні моделі організації занять стали загальнодоступними.

Мережна освіта дозволяє не тільки створити формальні та неформальні спільноти, а й навчатися за освітніми завданнями й особистими інтересами в рамках освітньої програми і програм додаткової освіти, відповідає будь-яким інтересам, формам і видам діяльності. По суті, нині, з раннього дитинства закладаються основи самоорганізації самоосвіти, саморозвитку і рефлексії впродовж усього життя в знайомому середовищі. Навчальні платформи мають бути відкритими, тут не може бути «єдиного рішення». Це суперечить логіці мережі та філософії мережного життя.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проаналізувавши особливості та способи реалізації мережних технологій в освітньому процесі сучасної вищої школи, констатуємо, що до ключових особливостей мережного освітнього простору можна віднести:

- відкритість, прозорість;
- можливість комунікації спільної діяльності, взаємодії всіх учасників освітніх взаємовідносин;
- можливість поділитися власним досвідом;
- доступність надлишкового адаптивного варіативного навчального контенту;
- ефективну технологічну підтримку;
- персоналізоване навчання та рівні освітні можливості для кожного студента і викладача.

Діяльність у мережних спільнотах істотно впливає на етику, норми і правила поведінки, систему цінностей, особливості взаємодії та ін. Учасники мережних спільнот, як правило, не завжди добре знайомі, не відчувають довіри у відносинах, що відповідає тому, яке є провідним – «Face and Face комунікації». Зважаючи на залучення нових учасників спільноти (досить часто різновікові категорії), формуються взаємини між людьми, що засновані на спільності інтересів і діяльності, роботи в простих командах з розподілом ролей учасників. Метою організації взаємодії та співпраці в мережі, включаючи режим віддаленого доступу, є, в тому числі, подолання нестачі міжособистісного спілкування через спільну діяльність, навчання, презентацію результатів та набуття нових друзів. Загалом, мережа грає важливу доповнюючу роль, збагачуючи педагогічну діяльність, забезпечує ефективну комунікацію і взаємодію, сприяє більш глибокому розумінню навчального матеріалу, поглиблює і розширює відносини між учасниками освітнього процесу.

Використання вищезазначених сервісів в освітньому процесі ЗВО, як свідчать дослідження, є ефективним засобом підвищення якості навчання студентів, забезпечує сучасний підхід до формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Легкодоступність і збереження завдань, значно спрощує витрати часу на їх створення, редагування, відстеження, сприяє творчому підходу до їх виконання, а також формуванню навичок самостійного навчання впродовж усього життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Быховский Я. С. Что такое образовательный Веб-квест? http://www.iteach.ru/met/metodika/a_2wn4.php 09.06.2010/[Електронний ресурс].–Режим доступу: bot.konveier.com/2018/05/29/prilozheniya-s-chat-botani-dlya-vysshego-obrazovaniya/ Приложения с чат-ботами для высшего образования: Общая характеристика.
- [2] Кадемія М. Ю. Технологія Веб-квест у навчанні студентів / М. Ю.Кадемія, Н. Р.Опушко // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Збірник наукових праць.- [Редкол.]- Вип. 45. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. – С. 330-334.
- [3] Кадемія М. Ю. Інноваційні форми, методи і технології навчання /[Електронний ресурс: invnz.blogspot.com].
- [4] Хуторской А. В. Современная дидактика. Учеб. пособие. 2-е изд., переаб. / А. В. Хуторской. – М. : Высш. шк., 2007. – 639 с. : ил.
- [5] Кадемія М. Ю. Від цифровізації економіки до дигіталізації навчання / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, Н. Р. Опушко // Педагогічна преса // Трудова підготовка в сучасній школі. – 2020. – С. 8–12.
- [6] Чат-боты в онлайн-обучении /[Електронний ресурс: siil.ch]

NETWORKING TECHNOLOGIES WHILE ONLINE EDUCATION IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Gurevych Roman Semenovich

Dr.hab. of Pedagogical Sciences, Professor, Academic of NAPS of Ukraine, Director of the Science-educational Institute of Pedagogy, Psychology and Training of Masters of High Level Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine
ORCID ID 0000-0003-1304-3870
r.gurevych2018@gmail.com

Parhomenko Vladyslav Anatoliiovych

doctor of Historical Sciences, Associate Professor of History, Mykolaiv National University named after V.O. Sukhomlinsky, Mykolaiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0003-0911-2941
vlad10031974@gmail.com

Kademija Maya Yukhimivna

candidate of pedagogical sciences, associate professor, Associate Professor, Department of Innovation and Information Technology in Education, Professor of Vinnytsia Mikhaiko Kotsyubynsky State Pedagogical University Vinnitsa, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-5196-5617
maj.kademija@gmail.com

Opushko Nadiia Romanivna

candidate of pedagogical sciences (Ph. D), associate professor of pedagogy, vocational education and management of educational institutions Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University Vinnytsia, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-3013-2675
hmarka52@gmail.com

Annotation. The article analyzes the problem of organizing of the training process by using network technologies during distance learning in higher educational institutions. The attention is focused on the method of the usage of these technologies in the educational process in higher educational institutions, and the analysis of the structure of each of the investigated technologies is carried out. The features of network technologies in online education such as: openness, transparency; the possibility of communication of joint activities, interaction of all participants in educational relations; the opportunity to share their own experiences; availability of redundant adaptive variable training content; effective technology support; personalized learning and equal educational opportunities for each student and teacher are established.

It is specified that the goal of organizing interaction and cooperation in the network is to overcome the lack of interpersonal communication through joint activities, training, presentation of results and the acquisition of new friends. It is noted that the network plays an important complementary role, enriching pedagogical activities, ensuring effective communication and interaction, contributes to a deeper understanding of educational material, deepens and expands relations between participants in the educational process. The usage of these technologies in the educational process of higher education institutions is an effective means of improving the quality of student education, provides a modern approach to the formation of professional competence of future specialists. It has been proved that easy availability and preservation of tasks greatly simplifies the time spent on their creation, editing, tracking, and contributes to a creative approach to their implementation, as well as the formation of self-study skills throughout life.

Keywords: training, blog, Blog-quest, Web quest, Glog, distance learning, interactive training, network training, technologies of training, online training.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Byhovskij Ja. S. Chto takoe obrazovatel'nyj Veb-kvest? http://www.iteach.ru/met/metodika/a_2wn4.php 09.06.2010/[Elektronnij resurs].–Rezhim dostupu: bot.konveier.com/2018/05/29/prilozheniya-s-chat-botani-dlya-vysshego-obrazovaniya/Prilozheniya s chat-botami dlja vysshego obrazovaniya: Obshhaja harakteristika.
- [2] Kademija M. Yu. Tekhnolohii Veb-kvest u navchanni studentiv / M. Yu. Kademija, N. R. Opushko // Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy: Zbirnyk naukovykh prats.- [Redkol.]- Vyp. 45. Kyiv-Vinnytsia: TOV firma «Planer», 2016. – S. 330-334.

- [3] Kademiia M. Yu. Innovatsiini formy, metody i tekhnolohii navchannia / [Elektronnyi resurs: /invnz.blogspot.com].
- [4] Hutorskoj A. V. Sovremennaja didaktika. Ucheb. posobie. 2-e izd., pereab. / A. V. Hutorskoj. – M. : Vyssh. shk., 2007. – 639 s. : il.
- [5] Kademiia M. Yu. Vid tsyfrovizatsii ekonomiky do dyhitalizatsii navchannia / R. S. Hurevych, M. Yu. Kademiia, N. R. Opushko // Pedahohichna presa // Trudova pidhotovka v suchasni shkoli. – 2020. – S. 8–12.
- [6] Chat-boty v onlajn-obuchenii / [Elektronnij resurs: /siil.ch]

УДК:004:616-053.82

DOI: 10.31652/2412-1142-2021-59-36-42

Остапенко Емілія Миколаївна

викладач кафедри біологічної фізики, медичної апаратури та інформатики,
Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова, м. Вінниця, Україна
ORCID ID 0000-0001-8264-6304
zaremiliya@gmail.com

КОМПОНЕНТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ

Анотація. У статті розглянуті шляхи вирішення багатоаспектної та комплексної проблеми формування інформаційної культури. Визначається зміст і характер інформаційних потоків, що використовуються лікарем у лікувально-діагностичному процесі. Описані чотири етапи лікувально-діагностичного та прогностичного процесу: збирання інформації про пацієнта, постановка діагнозу (попередній, клінічно-розгорнутий, остаточний), вибір і проведення лікування та забезпечення наступності в лікуванні пацієнта. Обґрунтовано необхідність упровадження сучасних методів зберігання, оброблення та передавання інформації. Проаналізовано низку завдань, розв'язання яких пов'язані з формуванням інформаційної культури майбутніх медичних працівників: інформаційно-технологічна грамотність, інформаційне мислення, інформаційний світогляд. Визначено основні компоненти інформаційної культури лікаря: інформаційно-технологічний, етично-комунікативний, прогностичний та правовий. Розглянуто визначення понять «інформаційна (комп'ютерна) грамотність» та «інформаційна компетентність». Автором запропоновано визначення понять «інформаційна грамотність лікаря» та «інформаційна компетентність лікаря». Описані необхідні компетенції запропонованих компонентів та встановлено взаємозв'язок між ними. Проаналізовано необхідність вивчення різних аспектів інформаційних процесів біологічних систем та створення методів і засобів роботи з медичною інформацією. Розглянуто важливість впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій в практику роботи лікувально-діагностичних та профілактичних медичних закладів. Визначено перспективи подальших досліджень, серед яких важливе значення має обґрунтування та розроблення критеріїв, показників і визначення рівнів інформаційної культури майбутнього лікаря.

Ключові слова: інформаційна культура; інформаційна компетентність; інформаційна грамотність; компоненти інформаційної культури лікаря; лікувально-діагностичний процес.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Досягнення науки і техніки мають суттєвий вплив на всі сфери суспільної діяльності. Постійно зростаючий потік нової інформації вимагає значних змін у системі освіти, що пов'язані з активним впровадженням технологій інформатизації сучасного суспільства. Виникає питання подолання суперечностей між застарілим традиційним темпом навчання та швидкоплинним зростанням об'єму інформації. В таких умовах одним із важливих засобів реалізації нової державної освітньої системи є впровадження в усі сфери освіти теорії і практики інформаційно-комунікаційних технологій, що вимагає належного рівня сформованості інформаційної культури майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна наука має у своєму арсеналі чимало праць науковців, в яких розкривається: проблема комп'ютерної технології навчання (В. Биков, Б. Гершунський, В. Гриценко, Р. Гуревич, М. Жалдак, С. Сисоєва та ін.); дидактичні проблеми комп'ютеризації навчання (А. Єршов, Ю. Жук, О. Кузнецов, Е. Полат, Н. Морзе та ін.); теорія і практика формування інформаційної культури (В. Виноградов, Р. Гуревич, М. Кадемія, В. Коган, А. Коломієць, М. Коляда, В. Мілітарев, Є. Семенюк, Л. Скворцов, В. Уханов, І. Яглом та ін.). Більшість з них присвячені питанням формування інформаційної культури вчителів і учнів загальноосвітніх закладів середньої освіти та бібліотекарів. Питанням інформатизації медицини та впровадження інформаційних технологій у галузі охорони здоров'я приділяють увагу такі науковці, як В. Авраменко, М. Білинська, І. Булах, Ю. Вороненко, З. Гладун, В. Качмар, Ю. Лях, В. Марценюк, О. Мінцер, О. Олар, Я. Радиш, В. Степанов, І. Хаїмзон, А. Хвищун та ін.. Проте, не зважаючи на значну кількість наукових праць, проблемі формування інформаційної культури майбутніх лікарів, на нашу думку, приділено недостатньо уваги.

Мета статті. Полягає в з'ясуванні особливостей інформаційної діяльності сучасного лікаря, визначенні суті та структурних компонентів інформаційної культури майбутнього лікаря.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Експансивний розвиток медико-біологічних наук ставить кожного лікаря в ситуацію, коли він одержує інформацію про новітні медичні досягнення з затримкою і застосовує відносно застарілу техніку в її обробці, що неминуче призводить до лікарських помилок. Інформатизація системи охорони здоров'я України належить до числа ключових загальнодержавних завдань і вимагає відповідності професійної підготовки лікарів сучасному рівню інформатизації суспільства. Нині в медицині широко використовуються інформаційні технології, що надає особливого значення вивченню дисципліни «Медична інформатика», однією з глобальних цілей якої є належна підготовка лікарів, які володіють високим рівнем інформаційної культури.

Формування інформаційної культури - це багатоаспектна та комплексна проблема, вирішенням якої є: засвоєння студентом знань про специфіку функціонування інформації в суспільстві; вміння адекватно виражати свою потребу в конкретній інформації; одержання навичок використання інформаційних ресурсів; розуміння механізму інформаційного обміну в усіх процесах життєдіяльності; здатність переробляти інформацію і створювати нову.

Для з'ясування суті і структури компонентів інформаційної культури майбутнього лікаря визначимо зміст і характер інформаційних потоків, що використовуються ним у лікувально-діагностичному та прогностичному процесі, котрий включає в себе чотири етапи: збирання інформації про пацієнта, постановку діагнозу, вибір і проведення лікування та забезпечення наступності в лікуванні пацієнта.

Від ефективності проведення першого етапу залежить правильність прийняття рішення в наступному етапі, оскільки для постановки *попереднього діагнозу*, що встановлюється на підставі розпитування (збирання анамнезу) і об'єктивних даних (аускультация, перкусія, пальпація та ін.), лікареві необхідно максимально можливо зібрати інформації про нинішній стан пацієнта та його хронічні захворювання. Після встановлення попереднього діагнозу, пацієнта направляють на додаткові обстеження (лабораторні, експериментальні, морфологічні, інструментальні, генетичні та ін.) для встановлення *клінічного розгорнутого діагнозу*. Якщо на цьому етапі виявляється високоспецифічна або патогномонічна ознака, що зустрічається лише за певного конкретного захворювання і стовідсотково підтверджує наявність лише однієї хвороби, тоді встановлений діагноз може вважатися остаточним. В іншому випадку *остаточний діагноз* визначається після повного завершення обстеження хворого та одержання результатів високоінформативних діагностичних тестів.

Після встановлення діагнозу настає третій етап – це вибір і проведення лікування. Цей процес є не менш важливим від попереднього, що також вимагає від лікаря

опрацювання значної кількості інформації для комплексного проведення етіотропної, симптоматичної та патогенетичної терапії, чи застосування хірургічних лікувальних засобів із урахуванням індивідуального підходу до діагнозу пацієнта.

На четвертому етапі є доцільним застосування інформаційних систем, за допомогою яких лікар має можливість регулярно здійснювати моніторинг за функціональним станом організму впродовж заданого інтервалу часу, проводити профілактику рецидивів захворювання, їх ускладнень та приймати правильні рішення щодо комплексного відновлення здоров'я.

Узагальнюючи вищесказане, можемо зробити висновок, що професіоналізм лікаря, його професійна культура і розвиток значною мірою залежать від уміння ефективно і вчасно скористатися інформаційними потоками. Обсяги інформації, якими оперує лікар, безперервно збільшуються. Описуються нові патологічні стани, симптоми, синдроми. Щорічно в міжнародні реєстри вносяться десятки нових діагностичних методик, тисячами реєструються нові лікарські засоби. Все це зумовлює катастрофічне збільшення обсягів історій хвороб пацієнтів, медичних довідників тощо. Безперервно зростає й кількість звернень населення до закладів охорони здоров'я. Тому неможливо забезпечити реформування системи, домогтися високої якості надання медичної допомоги, прозорості й оперативності управління без упровадження сучасних методів зберігання, оброблення та передавання інформації [1, с.6], для досягнення і застосування яких лікар має володіти високим рівнем інформаційної культури.

С. Мисловська вважає, що «формування інформаційної культури майбутніх медичних працівників пов'язане з розв'язанням низки завдань, що стосуються розвитку:

- інформаційно-технологічної грамотності, під якою розуміється певний рівень навченості, що характеризується наявністю у студентів комплексу інформаційних знань, уявлень про основні закономірності розвитку і функціонування інформаційного суспільства, вмінь і навичок використання інформаційних технологій у професійній діяльності;
 - інформаційного мислення – здатності до розроблення цілісної моделі інформаційно-технологічної діяльності на базі комп'ютерних засобів унаслідок відображення специфіки інформаційного середовища;
 - інформаційного світогляду, який проявляється в орієнтації особистості на здійснення інформаційної діяльності відповідно до принципів інформаційної етики і естетики».
- [2, с. 222]

Ураховуючи специфіку діяльності лікарів на всіх етапах лікувально-діагностичного процесу, що зазначені вище, спробуємо визначити основні компоненти їхньої інформаційної культури. В багатьох наукових джерелах розглядаються два підходи до трактування поняття «інформаційна культура» - це інформаційний і культурологічний. У рамках інформаційного підходу більшість визначень базується на інформаційній діяльності, що спрямована на задоволення інформаційних потреб. Уважаємо, що інформаційна культура лікаря може бути представлена набагато ширше. Оскільки інформаційна культура є підсистемою загальної і професійної культури, пропонуємо розглянути такі її компоненти: інформаційно-технологічний, етично-комунікативний, прогностичний та правовий.

Одним із головних компонентів інформаційної культури лікаря, на нашу думку, є *інформаційно-технологічний компонент*, основою якого є інформаційна (комп'ютерна) грамотність, інформаційна компетентність, культура читання, технологічна обізнаність, культура аналітико-синтетичної переробки медичної інформації. Цей компонент характеризується готовністю приймати ефективні програмовані (визначена наперед послідовність кроків) і непрограмовані (виникають при нових ситуаціях або при невідомих факторах) медичні рішення за допомогою професійного використання медичних інформаційних систем та інформаційних технологій в умовах конкретної ситуації лікувально-діагностичного, профілактичного та реабілітаційного процесу. Лікар має кваліфіковано використовувати персональний комп'ютер, володіти базовими знаннями

теоретичних і практичних основ медичної інформатики (збирання, аналіз та зберігання медичної інформації тощо), володіти методиками та програмним забезпеченням для пошуку інформації, первинної і вторинної переробки, оцінки і передачі різними каналами в медичних і біологічних системах тощо.

Поняття «інформаційна (комп'ютерна) грамотність» і «інформаційна компетентність» мають широкий зміст і характер, тому не має їх однозначного і єдиного визначення, що може також вагомо відрізнитись для фахівців різних сфер людської діяльності.

У 1974 році Пол Дж. Зурковскі вперше ввів поняття «інформаційна грамотність». У 90-х роках ХХ століття в США і країнах Західної Європи з'явилась низка концепцій інформаційної грамотності. Було витрачено багато сил на пошук тлумачення цього терміну. З усіх визначень інформаційної грамотності, що зустрічаються в літературі, найбільш цитованим є те, що запропонувала в 1989 р. Американська бібліотечна асоціація (ALA): «Інформаційно грамотною є людина, яка в змозі розуміти, коли їй потрібна інформація, вміти знаходити, оцінювати та ефективно використовувати цю інформацію» [3, с.231].

Інформаційна (комп'ютерна) грамотність передбачає оволодіння системою знаків і їхніх значень, способами діяльності, зокрема, способами інформаційного пізнання. Причому мова йде не лише про знання, а й про їхнє використання [4, с.45]. Поняття „комп'ютерна грамотність” має включати також компоненти, що відображають психологічні проблеми й наслідки використання (ІКТ) в навчальному процесі, психологічну структуру взаємодій суб'єктів навчання, особливості формування позитивного ставлення до оволодіння комп'ютерною грамотністю [5, с.5]

Поняття «інформаційна компетентність» науковці трактують по-різному. Наприклад, М. Головань вважає, що «інформаційна компетентність може розглядатись як якість особистості, що включає сукупність знань, умінь і навичок виконання різних видів інформаційної діяльності і ціннісне ставлення до цієї діяльності» [6, с.64]; М. Кадемія до інформаційної компетентності відносить «сукупність суспільних, природничих і гуманітарних знань, що відображають систему сучасного інформаційного суспільства; досвід пошукової діяльності у сфері програмного забезпечення...» [7, с.81].

На думку Р. Гуревича, «головна відмінність інформаційної (комп'ютерної) грамотності від компетентності полягає в тому, що грамотна людина знає (наприклад, що необхідні йому документи можна знайти в телекомунікаційній комп'ютерній мережі), а компетентний – реально і ефективно може використати знання в розв'язанні тих або інших проблем, здатний перейти від слів до справи, від загальних міркувань до вчинків. Грамотна людина знає „про комп'ютери”, а компетентна реально та ефективно ці знання використовує» [4, с.45-46].

Отже, на підставі попереднього аналізу робимо висновок, що *інформаційна грамотність лікаря* – це комплекс вмінь роботи з інформацією незалежно від засобів, які використовуються для доступу до неї, її обробки і розповсюдження, а також знання про програмні продукти (обчислювальні діагностичні комплекси на базі персонального комп'ютера, медичні додатки для підтримки прийняття рішень та моніторингу стану здоров'я пацієнта, електронні медичні картки і т.п.), про роботу в комп'ютерних мережах (інтернет, телемедицина) тощо. *Інформаційною компетентністю лікаря* є здатність ним використовувати інформаційні технології для доступу до інформації, її кодування і класифікації (МКХ 11), обробки, оцінки, створення і передачі, а також ефективно застосовувати різні інформаційні інструменти в медичній діяльності.

Основою медичної практики є взаємовідносини лікаря і пацієнта. Для лікаря професійно важливими є комунікативні якості особистості, що дають йому: можливість адекватно сприймати і оцінювати інформацію від пацієнтів; знаходити індивідуальний підхід до кожного із них; установлювати психологічний контакт (інколи для хворого психологічні якості лікаря більш важливі, аніж професійні знання та вміння); використовувати можливість комп'ютерних комунікацій для міжособистісної і колективної взаємодії; в процесі спілкування з пацієнтом бути ввічливим, уважним, доброзичливим, володіти особистими емоціями, контролювати свої реакції і поведінку в цілому. Довірливі людські стосунки між

лікарем і пацієнтом можуть забезпечити хороші результати лікування. Тому в структурі інформаційної культури лікаря, на нашу думку, доцільно виокремити *етично-комунікативний компонент*.

Етично-комунікативний компонент характеризується рівнем сформованості професійного і міжособистісного досвіду взаємодії з оточуючими, який необхідний йому для успішного функціонування в професійній сфері; залежить від грамотного використання вербальних і невербальних засобів спілкування, відсутності стереотипів сприйняття пацієнта, збереження моральності з урахуванням загальнолюдських цінностей і боротьби зі стресовими чинниками в медицині (медична деонтологія). Медична етика і деонтологія не дозволяють лікареві розповсюджувати інформацію про пацієнта ні у вузькому колі близьких та рідних, ні з колегами.

Уся лікувально-діагностична і профілактична діяльність лікаря спрямована на прогнозування та висновки щодо лікування. Своєчасне передбачення ускладнень захворювання, побічних дій лікарського препарату, розвитку рецидивів хвороби під впливом певних факторів навколишнього середовища є неодмінною умовою успішної терапії й вторинної профілактики. Крім того, відповідність дійсного перебігу захворювання прогнозованому побічно підтверджує правильність діагнозу. Прогноз можливості захворювання пов'язаний з обліком етіології й патогенезу певних хвороб, впливу шкідливих побутових і виробничих факторів, індивідуальних особливостей людини (перенесені раніше захворювання, спадковість, шкідливі звички та ін.) [8]. Ця інформація про пацієнта має знаходитись в його медичній електронній картці (наприклад Doctor Eleks) для вільного доступу участкового та профільних лікарів, що дозволяє оперувати особистими даними пацієнта, а також обмінюватися такими даними з іншими медичними установами і використовувати їх для прогнозування результатів інформаційної діяльності лікаря. Передбачення ймовірнісних наслідків інформаційної діяльності в постійно оновлених інформаційних умовах і вміння моделювати різноманітні медичні процеси характеризує *прогностичний компонент* інформаційної культури лікаря.

Останнім часом у сфері охорони здоров'я все частіше з'являються повідомлення про атаки хакерів на інформацію, що можуть принести як економічні втрати, так і величезні моральні збитки. З появою інформації в електронному вигляді і вільних у доступі комп'ютерних мереж скопіювати, наприклад, історію хвороби можна за мінімум часу. Тому відсутність фізичного доступу до комп'ютера перестало бути гарантією цілісності інформації. Важливим також питанням є безпека систем медичного страхування, конфіденційність інформації, законність та правомірність електронного підпису тощо. Звідси стало актуальним питання про захист медичної інформації, що, в свою чергу, підкреслює необхідність виокремлення *правового компоненту* інформаційної культури лікаря, який має усвідомлювати відповідальність за дії, що виконані за допомогою комп'ютера.

Отже, за результатами нашого дослідження, ми виокремлюємо чотири компоненти інформаційної культури лікаря. Суть кожного подано в таблиці 1.

Таблиця 1

Компоненти інформаційної культури лікаря	Необхідні компетенції
Інформаційно-технологічний	визначає інформаційну грамотність і компетентність (володіння сучасними способами роботи з медичною інформацією), вміння застосовувати інформаційно-комунікаційні технології як засіб самовдосконалення в професійній діяльності
Етично-комунікативний	характеризує культуру спілкування лікаря в інформаційному середовищі з пацієнтами та колегами, використання комп'ютерних комунікацій
Прогностичний	передбачає результати та можливість наслідків інформаційної діяльності лікаря, адаптивність мислення в швидкозмінних інформаційних умовах, вміння моделювати медичні процеси
Правовий	усвідомлення відповідальності за дії, що виконані за допомогою комп'ютера; знання і виконання основних правових норм регулювання інформаційних відносин

Запропоновані нами компоненти взаємопов'язані між собою, що створює складність у виокремленні їх в ідеальному вигляді. До прикладу, інформаційно-технологічний і етично-комунікативний включають уміння використовувати нові комунікаційні технології (відеочат, форум, скайп і т.д.), створювати і надсилати електронні листи тощо, інформаційно-технологічний і правовий – ефективно та кваліфіковане використання комп'ютера і т.д.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Зважаючи на вище викладене, вкотре можемо підкреслити про необхідність масового впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій в практику роботи лікувально-діагностичних та профілактичних медичних закладів, що в свою чергу вимагає належної підготовки майбутніх лікарів, які мають вільно володіти вміннями і знаннями з різних аспектів інформаційних процесів біологічних систем та методів і засобів роботи з медичною інформацією. В таких умовах досі залишається актуальним питання формування інформаційної культури лікаря та студента медичного ЗВО, що сприятиме підвищенню професіоналізму медичних кадрів.

До подальших напрямів дослідження відносимо розроблення критеріїв, показників і визначення рівнів інформаційної культури майбутнього лікаря.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Мінцер О.П. Концепція інформатизації охорони здоров'я України / О.П. Мінцер, Ю. В. Вороненко // Медична інформатика та інженерія. – 2012. – №3. – с. 5-29.
- [2] Мисловська С.К. Сутність і структура інформаційної культури студентів медичних ВНЗ / С. К. Мисловська // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія, випуск 41. ч.1. – 2014. - с. 222
- [3] Іванійчук Т.Ю. Інформаційна грамотність користувача бібліотечних послуг та компетентності бібліотечних працівників: взаємозв'язки та взаємовпливи // Актуальні проблеми політики. - 2016. - Вип. 58, с.231
- [4] Гуревич Р.С. Інформаційна культура – важлива складова загальної культури особистості // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. пр. / Редкол.: І.А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ДОВ Вінниця, 2004. – с. 42-47
- [5] Коломієць А.М. Інформаційна культура вчителя: дефінітивний аналіз // Культура і вчитель : зб.наук.-метод. праць/ авт. колектив під кер. А. Б. Щербо. – Вінниця: ВДПУ, 2006. – Випуск 3, с.5
- [6] Головань М.С. Інформатична компетентність: сутність, структура та становлення / М.С. Головань // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2007. - №4. – с. 62-69
- [7] Кадемія М.Ю. Інформаційно-комунікаційні технології навчання: термінологічний словник / [авт. – уклад. М.Ю. Кадемія]. – Львів: СПОЛОМ, 2009. – 260с.
- [8] Фармацевтична енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/948/prognoz#:~:text=prognosis%20—%20передбачення%20—%20передбачення%20ймовірності,профілактикою%20С%20лікуванням%20і%20реабілітацією%20хворих>.

COMPONENTS OF INFORMATION CULTURE OF THE FUTURE DOCTOR

Ostapenko Emiliia Mykolaivna

senior teacher of Department of Biological Physics, Medical Equipment and Informatics,

National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya, Ukraine

ORCID ID 0000-0001-8264-6304

zaremiya@gmail.com

Abstract. The article reviews ways to solve the multifaceted and complex problems in formation of information culture. It determines the content and the nature of information flows, which is used by the doctors in the treatment and diagnostic processes. It describes four stages of the treatment-diagnostic and prognostic process: gathering the information about the patient, making a diagnosis (preliminary, clinically-developed, final), selection and application of treatment and ensuring continuity in the treatment of the patient. The article substantiates the necessity of introduction of modern methods of storing, processing and transferring of the information. Several tasks are analyzed and the solution of

which is related to the formation of information culture of future medical professionals: information/technological literacy, information thought process and information worldview. The article identifies main components of the doctors' information culture: information-technological, ethical-communicative, prognostic and legal. The definitions of "information (computer) literacy" and "information competence" are examined. The author proposes the definition of "information literacy of a doctor" and "information competence of a doctor", describes the necessary competencies of the proposed components and the relationship between them. The article analyzes the necessity of studying various aspects of information processes of biological systems and creation of methods and means of working with medical information. It considers the importance of introducing information and telecommunication technologies in practice of diagnostic and preventive medical establishments. The author determines the prospects for further research tasks, among which it is important to substantiate and develop criteria, indicators and levels' definitions of information culture of the future doctors.

Keywords: information culture; information competence; information literacy, components of the doctors' information culture; medical and diagnostic process.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Mintser O.P. The concept of health care informatization in Ukraine / O.P. Mintser, Yu. V. Voronenko // Medical informatics and engineering. – 2012. – №3. – s. 5-29. (in Ukrainian)
- [2] Myslovska S.K. The essence and structure of information culture of medical students / S.K. Myslovska // Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsyubynsky. Series: pedagogy and psychology, issue 41. ch.1. – 2014. - s. 222. (in Ukrainian)
- [3] Ivaniichuk T.Iu. Information literacy of the user of library services and competence of librarians: interrelations and mutual influences // Current policy issues. - 2016. - Vyp. 58, s.231. (in Ukrainian)
- [4] Hurevych R.S. Information culture is an important component of the general culture of the individual // Modern information technologies and innovative teaching methods in training: methodology, theory, experience, problems // Zb. nauk. pr. / Redkol.: I.A. Ziaziun (holova) ta in. – Kyiv-Vinnytsia: DOV Vinnytsia, 2004. – s. 42-47. (in Ukrainian)
- [5] Kolomiets A.M. Teacher information culture: a definitive analysis // Culture and teacher: zb.nauk.-metod. prats/ avt. kolektyv pid ker. A. B. Shcherbo. – Vinnytsia: VDPV, 2006. – Vypusk 3. S.5. (in Ukrainian)
- [6] Holovan M.S. Computer competence: essence, structure and formation / M.S. Holovan // Informatics and information technologies in educational institutions – 2007. - №4. – s. 62-69. (in Ukrainian)
- [7] Kademiia M.Iu. Information and communication technologies of teaching: terminological dictionary / [avt. – uklad. M.Iu. Kademiia]. – Lviv: SPOLOM, 2009. – 260s. (in Ukrainian)
- [8] Pharmaceutical Encyclopedia [Electronic resource]. – Access mode: [https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/948/prognoz#:~:text=prognosis%20—%20передбачення\)%20—%20передбачення%20ймовірності,профілактикою%20С%20лікуванням%20і%20реабілітацією%20хворих](https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/948/prognoz#:~:text=prognosis%20—%20передбачення)%20—%20передбачення%20ймовірності,профілактикою%20С%20лікуванням%20і%20реабілітацією%20хворих). (in Ukrainian)

РОЗДІЛ 2

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

УДК 792.8:373.2.091

DOI: 10.31652/2412-1142-2021-59-43-54

Кравчук Ольга Мусіївна

кандидат педгогічних наук, доцент, доцент кафедри алгебри і математичного аналізу
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк Україна
ORCID ID 0000-0003-3828-7783
olikt@rambler.ru

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНАЛІТИЧНОЇ ГЕОМЕТРІЇ: НАСТУПНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ

Анотація. У статті розглянуто різні підходи до визначення проблеми наступності. Проведено теоретичний аналіз досліджуваної проблеми, подано аналіз сучасних тлумачень принципів наступності та перспективності в навчанні, визначено їх сутність та роль в організації освітнього процесу, прослідковано взаємозв'язок принципів наступності та перспективності, умови реалізації принципу наступності між різними етапами навчання – у загальноосвітній школі та вищому навчальному закладі.

Основний рівень, на якому можна побачити і усвідомити суть наступності навчання в системі «школа-вуз» - це рівень навчального предмета. На основі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми висвітлюється наступність та перспективність у навчанні аналітичної геометрії.

Виділені деякі аспекти наступності зв'язків між вузівським курсом аналітичної геометрії і шкільною геометрією, спрямовані на всебічний розвиток особистості, зокрема: між загальною підготовкою учня і спеціальною підготовкою студента; між професійною орієнтацією студента і його адаптацією до обраної ним спеціальності.

Вказано актуальні проблеми, які необхідно розв'язати для забезпечення наступності та перспективності в умовах підготовки майбутніх вчителів математики при навчанні аналітичної геометрії у вищих навчальних закладах.

Визначено основні напрямки, що передбачають розроблення дидактичних основ формування необхідних професійних вмінь і навичок у майбутніх фахівців в умовах реалізації принципів наступності та перспективності: процес навчання повинен бути організований не тільки в зоні актуального, теперішнього розвитку, а й з урахуванням перспективного розвитку студента як майбутнього вчителя. В такому випадку студент має можливість встановлювати зв'язки з наявними вже в нього знаннями та вміннями, яких набуває, а також і з тими вміннями, якими необхідно опанувати.

Ключові слова: «майбутні вчителі математики», «професійна підготовка», «аналітична геометрія», «наступність у безперервній освіті», «перспективність».

1. ВСТУП

У законі України «Про освіту» зазначено, що важливими засадами державної політики у сфері освіти і принципами освітньої діяльності є цілісність та наступність [1], звідки випливає, що саме наступність є однією з обов'язкових умов для здійснення неперервності процесу здобуття знань, яка певною мірою має забезпечити єдність, взаємозв'язок та узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання й виховання з урахуванням вікових особливостей тих, хто навчається, на суміжних ступенях освіти.

Перед вищою школою стоїть завдання підготувати висококваліфікованих фахівців, у тому числі – вчителів, що не лише володіють певним обсягом наукових знань, але й мають навички самостійного успішного освоєння нових знань та застосування їх на практиці при неперервному навчанні.

Постановка проблеми. Сьогодні, коли закладається фундамент Нової школи, потрібно приділити максимум уваги наступності, послідовності та перспективності в умовах безперервної освіти. В основу нової освітньої парадигми покладено ідеї гуманізації і фундаменталізації освіти і визначено пріоритетним завданням повноцінний розвиток особистості, що володіє цілісною системою знань. Вирішенню даної проблеми сприяє реалізація наступності між різними етапами навчання. Модернізація системи освіти особливо актуалізувала проблеми, пов'язані з її гуманізацією, однією з умов якої є реалізація наступності між шкільною установою і вищим навчальним закладом.

Основний рівень, на якому можна побачити і усвідомити суть наступності навчання в системі «школа-вуз» - це рівень навчального предмета. На основі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми висвітлюється наступність та перспективність у навчанні аналітичної геометрії.

Виділені деякі аспекти наступності зв'язків між вузівським курсом аналітичної геометрії і шкільною геометрією, спрямовані на всебічний розвиток особистості, зокрема: між загальною підготовкою учня і спеціальною підготовкою студента; між професійною орієнтацією студента і його адаптацією до обраної ним спеціальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема наступності завжди була цікавою для дослідження вченим психолого-педагогічної науки (Б. Г. Ананьєв, А. К. Артемов, Ю. К. Бабанський, А. Я. Блаус, Ш. І. Ганелин, С. М. Годнік, М. А. Данилов, Т. А. Ільїна, Ю. А. Кустов, А. А. Киверялг, І. Я. Лернер, А. А. Люблінська, В. М. Мадзігон, А. Г. Мороз, П. М. Олійник, Ю. А. Самарін, В. Г. Сенько, М. Н. Скаткін, Н. Ф. Тализіна, Я. Е. Умборг, М. С. Вашуленко, О. Я. Савченко та ін.). Розглядались різні підходи як до тлумачення самого поняття наступності, так і до вирішення проблеми наступності.

У сучасній педагогічній науці наступність розглядають як загальнонауковий принцип (М. І. Махмутов, І. Я. Лернер), психолого-педагогічний принцип (В. В. Давидов, Г. А. Цукерман), загальнодидактичний принцип (В. О. Онищук, Ю. К. Бабанський, О. Я. Савченко, М. В. Богданович).

У дослідженнях Б. Г. Ананьєва наступність у навчанні й засвоєнні знань учнями передбачає встановлення зв'язків між попередніми й новими знаннями, засвоєними на різних етапах навчання, а також між системами знань, які засвоюють паралельно на кожному щаблі навчання [2].

Ю. А. Кустов трактує наступність як дидактичну закономірність: «Наступність – це категорія дидактики, що відображає закономірності перебудови структури змісту навчального матеріалу та оптимізації методів навчання, спрямованих на подолання суперечностей лінійнодискретного характеру процесу навчання залежно від цілей навчання, розвитку та виховання учнів» [8, с. 68].

Ю. В. Львов під наступністю розуміє зв'язок попереднього матеріалу з наступним, взаємодію попередніх і нових знань; поступове розширення і поглиблення знань, умінь і навичок, їх повторення на більш високому рівні; урахування якісних змін, які відбуваються в особистості вихованця, зростання рівня його розумового розвитку й наявних знань, умінь і навичок; забезпечення внутрішньо-предметних зв'язків; встановлення зв'язків між окремими етапами навчання [9, с.33].

Як загальнодидактичну закономірність, яка виявляється в єдності навчально-виховного процесу розглядає наступність І. Ігнатенко. Він вважає, що наступність у навчанні – це не тільки додержання логіки навчального процесу, а таке використання знань, умінь і навичок учнів, за якого створювалися б нові зв'язки, з урахуванням якісних змін, які відбуваються в особистості учня [4].

Ряд вчених підкреслюють багатоаспектний характер наступності в навчанні. Наприклад, І.Є.Малова вважає, що «наступність може виступати як закономірність, як принцип, як умова, як вимога, як фактор, як спосіб, як правило, як засіб навчання та ін.» [6]

Чимало є досліджень з питань наступності між дошкільною та молодшою шкільною ланкою освіти, молодшою та середньою ланками освіти основної школи, в тому числі методичні питання наступності в навчанні математики дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Вивчаючи питання навчання і розвитку молодших школярів, Л. Венгер виокремив два аспекти значення наступності: перше полягає в тому, що досягнення попереднього етапу необхідне для початкового формування нових видів практичної і пізнавальної діяльності, в контексті яких тільки й може сформуватися наступний ступінь; друге - в тому, що оволодіння кожним новим типом засобів здійснення перцептивних дій не може бути здійснене без використання засобів, якими оволоділи на попередньому етапі [7, с. 182-186].

О. Вашуленко досліджує сутність і функції наступності як дидактичного принципу і вважає, що наступність передбачає взаємозв'язок та узгодженість у змісті, організаційно-методичному забезпеченні навчального процесу на різних етапах і щаблях навчання; забезпечує реалізацію інших дидактичних принципів; установлює зв'язки між новими й раніше здобутими знаннями як елементами цілісної системи; забезпечує їх розвиток і осмислення на новому, вищому рівні; сприяє підготовці учнів до опанування нових, складніших знань і вмінь у майбутньому; налагоджує зв'язки між знаннями, які повідомляються на одному уроці, у різних темах курсу, між навчальним матеріалом різних предметів; вказує на недоцільність затримання учнів на попередньому рівні навчання, конструктивніше відновлювати раніше вивчене в процесі наступної роботи над новим матеріалом; здійснює послідовний зв'язок у роботі окремих класів і шкільних щаблів завдяки застосуванню таких засобів, як узгодження програм, підручників, навчальних посібників, повторення навчального матеріалу і т. ін. [8].

За визначенням О. Я. Савченко, наступність є одним із принципів освіти, який передбачає зв'язок та узгодженість мети, змісту, організаційно-методичного забезпечення етапів освіти, які межують один з одним (дошкільна, початкова – основна школа) [9].

О. В. Ковшар у своїх дослідженнях аналізує сучасні тлумачення принципів наступності та перспективності в навчанні, визначає їх сутність та роль в організації освітнього процесу, умови реалізації принципу наступності в освітньому процесі [10, с. 15-20].

Була і залишається на сьогодні досить актуальною і важливою проблемою реалізація наступності під час вивчення різних шкільних навчальних предметів, зокрема й математики.

Різноманітні підходи до визначення проблеми наступності, актуальні питання, які необхідно розв'язати для забезпечення наступності в навчанні математики на різних ланках здобуття освіти, зокрема, початковій та основній школі, досліджує Н.О. Партала. [11, с. 237-243]

Основні ознаки впровадження наступності в навчальний процес виділяє у своїх дослідженнях М. М. Волчаста: 1) послідовність і систематичність викладу навчального матеріалу, поступове зростання його складності; 2) зв'язок і узгодженість змістово-методичних ліній розміщення матеріалу між різними ступенями навчання; 3) узгодженість обсягу навчального матеріалу в початковій і основній, в основній і старшій школі; 4) взаємодія нових знань з раніше засвоєними і, на цій основі, досягнення учнями вищого рівня підготовки; 5) використання методів і засобів, що відповідають віковим особливостям учнів на певному етапі навчання [12].

Окремі педагоги (В. М. Ревтович, Я. Е. Умборг та ін.) розглядають наступність як методологічний принцип організації навчально-виховного процесу на різних ступенях навчання або як універсальний принцип, що забезпечує функціонування системи освіти.

На взаємозв'язки школи і вищого навчального закладу звертає увагу у своїх дослідженнях К.Г. Делікатний, виділяючи при цьому перш за все загальнонаукову

підготовку і розвиток учнів, той фундамент знань, умінь, навичок і культуру інтелектуальної праці, які формує середня школа і з якими її випускники приходять до вузу, а також єдність вимог вузу і школи до загальноосвітньої підготовки та моральної сформованості особистості кожного юнака і дівчини» [13].

Основним недоліком в цьому аспекті є те, що основні підходи до розв'язання проблеми досліджуються односторонньо: або досліджується наступність у шкільній системі освіти, або – у вишій. Найважливіша ланка переходу зі школи до вузу, зв'язок цих систем залишається недостатньо дослідженою.

Мета статті: визначити наскрізні напрямки наступності в роботі - від середньої школи до вишу, від вишу до середньої школи та шляхи їх реалізації; обґрунтувати наступність та перспективність навчання аналітичної геометрії майбутніх вчителів математики.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для того, щоб розуміти проблему наступності, необхідно знати її методологічну основу, розкрити суть даного поняття.

Філософське трактування поняття наступності вказує на «об'єктивний необхідний зв'язок між новим і старим у процесі розвитку» [14, с. 293].

У педагогічній та методичній літературі поняття наступності має різні тлумачення. В українському педагогічному словнику С. Гончаренко розглядає наступність у навчанні як послідовність і системність у розміщенні навчального матеріалу, зв'язок і узгодженість ступенів і етапів навчально-виховного процесу, який здійснюється при переході від одного уроку до наступного, від одного року навчання до наступного [15, с. 227].

Наступність у педагогіці – це дидактичне правило, що передбачає засвоєння учнем понять в їх логічному зв'язку та взаємозалежності.

До сьогодні значна частина дослідників перебувають на єдиних позиціях, розглядаючи наступність у навчанні, як дидактичний принцип (А. А. Киверялг, Ю. А. Кустов, І. Я. Лернер та ін.).

Наступність шаблів шкільної і вузівської освіти включає зміст освіти, форми, методи і засоби навчання, соціально-психологічні аспекти морального розвитку особистості, психологічні та педагогічні умови формування активної творчої особистості, об'єктивність в оцінці якості знань випускників середніх освітніх установ, а також сумісність шкільної і вузівської навчальної літератури. Наступність професійно-орієнтованої освіти в системі «школа-вуз» визначається як загальнопедагогічний принцип, який вимагає постійного забезпечення нерозривного зв'язку між етапами і ступенями навчання в процесі вивчення різних дисциплін в напрямку професійного розвитку; підвищення рівня професійної культури і професійної компетентності; перетворення окремих понять в цілісну систему загальнокультурних і професійних компетенцій у зв'язку з формами, методами навчання і змістом професійно-орієнтованої освіти при якісному підвищенні сформованості рівня професійної культури та професійної компетентності того, хто навчається.

У сучасній вищій школі, в рамках державного освітнього стандарту, розглядається підхід, спрямований на структурування наукових знань, які, в свою чергу, перетворюються в класифікатор напрямків і спеціальностей вищої професійної освіти. В загальноосвітній школі зміст загальної середньої освіти подається у вигляді системи освітніх галузей, в той час як навчальний процес носить дисциплінарний характер.

У цьому аспекті були проведені дослідження багатьох вчених. Особливо варто відмітити ті напрацювання, у яких розглядаються комплексні взаємопов'язані вирішення проблеми наступності вищої і середньої школи (Г. Н. Александров, В. І. Брудний, Ю. А. Кустов, В. Е. Тамарін і ін.). Цінними є спроби намітити наскрізні лінії напрямку наступності роботи - від середньої школи до вузу, від вузу до середньої школи.

На стику вищої і середньої школи наступність передбачає взаємодію систем педагогічних процесів вузу і школи, а саме привнесення в шкільну практику таких елементів

із навчального процесу у вищі, які збагачують можливості середньої школи в підготовці її вихованців до соціальної діяльності, а також організацію навчання і виховання студентів у вузі на основі конструктивного вдосконалення шкільної системи.

Оскільки педагогічний процес у середній та вищій школі розвивається діалектично, то на кожному ступені він має свої особливості і свій вияв наступності. Наступність на одному ступені відбувається переважно поступово, помірно, а перехід від одного ступеня до наступного – стрибкоподібно, що обумовлюється якісними змінами в розвитку особистості, методами і формами навчання. Суть наступності вищої і середньої школи як особливого психолого-педагогічного явища пов'язана з тим, що учень як об'єкт і суб'єкт навчально-виховного процесу різко переходить з однієї сфери діяльності в іншу. Першочергова роль в суто динамічному процесі наступності належить цілісним уявленням про особистість старшокласника, абітурієнта, студента.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вивчаючи та аналізуючи результати наукових досліджень в освітній галузі за останні десятиліття і з практичного досвіду викладання математики у школі та аналітичної геометрії в університеті, виявляємо, що проблема наступності найбільше відчувається на стику двох ступенів системи освіти, зокрема, між середньою і вищою школою.

Дослідимо наступність професійно-орієнтованої освіти в системі «вуз - школа» у професійній підготовці вчителів математики. Вона визначається як загальнопедагогічний принцип, який вимагає постійного забезпечення нерозривного зв'язку між етапами і ступенями навчання в процесі вивчення аналітичної геометрії в напрямку професійного розвитку; підвищення рівня професійної культури і професійної компетентності викладання математики, геометрії зокрема; перетворення окремих понять в цілісну систему загальнокультурних і професійних компетенцій у зв'язку з формами, методами навчання і змістом професійно-орієнтованої освіти при якісному підвищенні сформованості рівня професійної культури та професійної компетентності майбутніх вчителів математики.

На сьогодні одним з актуальних завдань освіти, які потребують вирішення у контексті наступності, є навчання аналітичної геометрії студентів першого курсу університету. Серед спеціальних математичних дисциплін, що вивчаються студентами протягом першого року навчання, аналітична геометрія займає особливе місце, що багато в чому визначається специфікою її предмета. Головною особливістю є безпосередній зв'язок у змісті зі шкільним курсом геометрії, що вже визначає необхідність реалізації наступності між середньою і вищою школою у рамках названого курсу.

Курс аналітичної геометрії належить до циклу фундаментальних дисциплін підготовки бакалаврів на факультеті інформаційних технологій і математики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Основними завданнями є формування у студентів базових понять аналітичної геометрії; розвиток абстрактного мислення та просторового уявлення; вироблення навиків застосування набутих теоретичних знань при розв'язуванні практичних задач з аналітичної геометрії, інших математичних дисциплін, спецкурсів, а також формування професійних якостей майбутніх вчителів математики в умовах наступності та перспективності навчання.

Наступність навчання у вищій школі має свої особливості. В.Г. Айштейн вказує на те, що «для наступності характерна не тільки опора на наявні знання і властиві середній школі методи пізнання, але і нова якість навчання, позбавлення від школярства, і зробити в цьому плані якісний стрибок доцільно на першому курсі, коли колишній абітурієнт при зміні обстановки психологічно готовий до зміни характеру роботи» [16].

Ми намагаємося визначити наскрізні напрямки наступності в роботі - від середньої школи до вузу, від вузу до середньої школи та шляхи їх реалізації.

У нашому контексті під наступністю слід розуміти педагогічний ланцюжок послідовного впровадження у навчально-виховний процес вузівської системи діалектичного

зв'язку із системою навчальної діяльності загальноосвітньої школи з метою формування студента як об'єкта навчання у вищій школі.

Істотна відмінність навчально-виховного процесу у вищій і середній школі полягає в тому, що змінюється характер взаємодії учитель-учень та викладач-студент: студент більшою мірою є суб'єктом даного процесу, ніж школяр; зростає обсяг і значимість самостійної роботи, відбувається перехід від навчально-пізнавальної діяльності репродуктивного характеру до продуктивних її видів, появляється інтерес до навчально-дослідницької діяльності.

Сучасний розвиток освіти вимагає пошуку нових шляхів формування вмінь самостійного учіння студентів, які забезпечують успішність професійної діяльності. Навчальна діяльність займає особливе місце в становленні особистості, формуванні її мислення та кругозору.

Перед викладачами постає важливе завдання: навчити студента самостійно оволодівати новими знаннями та інформацією, творчо підходити до пошуку розв'язання тієї чи іншої проблеми у зв'язку з майбутньою професійною діяльністю, виробляти потребу в навчанні протягом життя. Творче засвоєння знань є важливою функцією сучасного процесу навчання, що сприяє реалізації принципів наступності та перспективності при підготовці майбутніх вчителів математики.

Визначаючи шляхи забезпечення наступності у формах і методах навчання при переході від шкільної системи навчання до вузівської, ми переконалися, що особливо важливим є організація керівництва і допомоги при формуванні навичок самостійної роботи студентів, а також ліквідації прогалин у знаннях математики, геометрії зокрема, за курс середньої школи. Одна з основних труднощів, з якими зустрічається студент першого курсу у виші, є така нова для нього система роботи, при якій на лекціях викладається великий обсяг матеріалу, що потребує самостійного осмислення. Школа не готує учнів до сприйняття лекцій. Студенту першого курсу досить непросто одночасно засвоювати і конспектувати лекційний матеріал. Багаторічний досвід читання лекцій з аналітичної геометрії на першому курсі факультету інформаційних технологій і математики Східноєвропейського національного університету дає можливість стверджувати, що прагнення студентів будь-що-будь записати за лектором все сказане призводить до неможливості зосередитися на головних думках, зрозуміти логіку міркувань при викладанні матеріалу, обґрунтування доведення теоретичних положень, їх суть.

Здавалося б, перші теми аналітичної геометрії, виклад яких ґрунтується на основі векторної алгебри, мають легко сприйматися і засвоюватися студентами. Проте не завжди. Маючи досвід викладання і знаючи особливості наступності навчання аналітичної геометрії у вищій школі, пропонуємо студентам самостійно виписати основні теоретичні положення (означення понять, властивості, формули, рівняння тощо), відомі їм із вивченої теми «Координати та вектори в просторі» шкільного курсу геометрії. Таке звертання до вивченого шкільного матеріалу надає студентам можливості ґрунтовнішого засвоєння та набуття впевненості при сприйнятті нового, на вищому науковому рівні матеріалу (елементи векторного числення, метод координат на площині і в просторі), допомагає швидше сприймати, аналізувати, усвідомлювати і, одночасно, конспектувати його. Векторне числення є могутнім апаратом дослідження цілого ряду математичних та прикладних дисциплін. Метод координат дає можливість пов'язати геометрію з алгеброю й математичним аналізом, це спосіб перекладу геометричних задач на мову алгебри і аналізу, який дозволяє шифрувати різні фігури, записуючи їх за допомогою чисел (рівнянь), геометричні задачі розглядати з алгебраїчної точки зору, надаючи їх розв'язкам тієї загальності, яка властива алгебраїчному методу. І, навпаки: задачі інших наук висвітлювати з геометричної точки зору, надаючи їм, властиву геометричним поняттям, наочність.

Одна із основних задач аналітичної геометрії формулюється так:

Геометричне місце точок (ГМТ) задається певними властивостями. Записати рівняння і вивести (дослідити), яку геометричну фігуру визначає воно.

Такого типу задачі (на складання рівнянь заданого геометричного місця точок) зручно розв'язувати за допомогою алгоритму:

1. Доцільно вибрати систему координат.
2. Взяти довільну біжучу точку M з біжучими координатами $(x; y)$.
3. Записати основне співвідношення між даними і шуканими елементами.
4. Записати це співвідношення в координатах.
5. Виконати необхідні перетворення, спрощення.
6. Довести, що отримане рівняння визначає ту і лише ту множину точок, яка має властивості, задані умовою задачі.

Студентам пропонується пригадати, чи розв'язувались такі задачі у шкільному курсі і надається можливість (індивідуальне завдання) підібрати систему вправ до цієї теми, як майбутньому вчителю геометрії.

Вивчаючи тему, студент повинен навчитися перекладати геометричні задачі на алгебраїчну мову і розв'язувати геометричні задачі алгебраїчними методами. Для цього необхідно:

- 1) набути навичок в складанні рівнянь різних ліній;
- 2) навчитися за допомогою рівнянь і нерівностей аналітично записувати геометричну фігуру;
- 3) навчитися за геометричним рисунком і умовою задачі доцільно вибирати систему координат і записувати елементи рисунка аналітично;
- 4) навчитися геометрично інтерпретувати різні рівняння, нерівності та їх системи.

Тут є можливість проаналізувати і порівняти з отриманими у школі знаннями.

Так само, при вивченні, наприклад, основних задач на площині. Ми виділяємо типи задач [17].

I тип. *Обчислення координат точок*

Для розв'язання такого типу задач можна запропонувати *алгоритм*:

1. Позначимо координати шуканої точки M через $(x; y)$.
2. За умовою задачі (використовуючи відомі означення і теореми) складемо два незалежні співвідношення, які пов'язують точку M з відомими елементами задачі.
3. Отримані співвідношення запишемо в координатах, матимемо систему двох рівнянь з двома невідомими x та y .
4. Розв'язавши систему, отримаємо розв'язок задачі.

II тип. *Метричні задачі*

У загальному випадку задачу можна сформулювати так: геометрична фігура задана координатами своїх вершин або координатами інших точок, за якими можна обчислити координати вершин. Обчислити довжини певних відрізків цієї фігури, величини кутів утворених відрізками, площу фігури тощо.

При розв'язуванні таких задач користуються основними методами розв'язання задач на площині та методом розв'язання задач I типу, а також основними задачами попереднього розділу – векторної алгебри.

III тип. *Задачі на доведення*

Дані в умові задачі подаються в координатах. Потрібно довести, що задана фігура має певні властивості (що це є квадрат, ромб тощо).

Ці задачі є частковим випадком метричних задач. Спосіб їх розв'язання ґрунтується на таких основних фактах:

- координати вектора рівні різниці відповідних координат його кінця і початку;
- рівні вектори мають рівні координати;
- кут, утворений векторами, прямий тоді і тільки, коли скалярний добуток цих

векторів рівний нулю.

- вектори паралельні тоді і тільки тоді, коли пропорційні їх відповідні координати.

При цьому застосовуються теореми елементарної геометрії (Піфагора, теорема косинусів, метричні співвідношення в трикутнику, властивість дотичної до кола тощо) та основні задачі, а також задачі типів I і II.

IV тип. *Обчислення координат центра ваги фігури*

Тут необхідно розрізняти два принципові випадки:

- однорідна пластинка;
- стержнева або дротяна фігура.

Необхідно знати, що:

- центр ваги однорідного стержня чи дроту співпадає з його серединою;
- центр ваги трикутної однорідної пластинки - точка перетину медіан трикутника;
- маса однорідного стержня чи дроту приймається пропорційною його довжині і вважається, що вона зосереджена в точці, яка ділить його навпіл;
- маса однорідної пластинки пропорційна площі пластинки і зосереджена в її центрі ваги.

Виходячи із способу встановлення наступності зв'язків між геометрією шкільною та аналітичною при навчанні цьому предмету необхідно не формулювати готові факти, а створювати умови, за яких студенти при допомозі своїх одногрупників і викладача розгортали б навчальний матеріал, впорядковували б його, прогнозували аспекти впровадження у навчальний процес викладання геометрії у школі. Така організація навчання можлива, якщо навчальний зміст побудовано як послідовність навчальних задач. Тому, аналізуючи отримані теоретичні відомості до кожного окремого випадку, студенти отримують завдання самостійно обдумати і запропонувати спосіб розв'язання відповідних типів задач. Серед таких можемо розглянути наступні дві.

1. Щоб обчислити координати центра ваги n -кутної однорідної пластинки, слід цю пластинку розбити на трикутники, знайти центр ваги кожного трикутника, обчислити площі трикутників і скористатися формулою для знаходження центра ваги системи матеріальних точок.

2. Щоб обчислити координати центра ваги дротяної чи стержневої фігури, потрібно обчислити координати середин ланок та їх довжини, а далі скористатися відповідними формулами.

V Тип. *Перетворення координат*

Тут в свою чергу можна виділити такі основні задачі.

1. Положення нової системи координат відносно старої задано неявно. Визначити координати точок відносно нової чи старої системи координат.

При розв'язуванні таких задач необхідно спочатку в'яснити, чи обидві системи прямокутні декартові, чи хоча б одна із них афінна і тоді застосувати відповідні формули, обчисливши координати нового початку і координати нових осей.

2. Відносно деякої системи координат задана крива своїм рівнянням. Записати її рівняння відносно іншої системи координат, визначеної умовою задачі.

Як і в попередньому випадку, при розв'язанні таких задач необхідно спочатку записати формули перетворення координат, залежно від того, якого виду обидві системи, а потім одержані координати підставити в задане рівняння кривої. Виконавши всі можливі спрощення, матимемо розв'язок задачі.

Виділення типів задач допомагає формувати вміння пов'язувати теоретичний матеріал з виконанням практичних завдань, що є необхідною умовою підготовки майбутнього вчителя математики.

Наступність можна розглядати як процес, який об'єднує три часові проміжки: минуле - сьогодення - майбутнє. Тоді логічно впливає ідея запровадження ще одного поняття «зони

перспективного розвитку». Адже наступність у навчанні аналітичної геометрії передбачає, що студент повинен усвідомлювати не тільки те, що він вже знає і вміє, чого він навчається нового в даний момент часу, а й бачити майбутню перспективу – застосування отриманих знань і вмінь у професійній діяльності.

Розв'язання проблеми наступності забезпечує цілісний розвиток, а поряд із терміном «наступність» логічно поєднується термін «перспективність».

С. Ожеговим під перспективністю розуміє те, що може успішно розвиватися в майбутньому [18, с. 443]. У сучасній педагогічній науці «наступність» і «перспективність» розглядаються як дві характеристики одного й того ж педагогічного явища. Перспективність – це погляд знизу вгору, а наступність – це погляд зверху вниз.

В аспекті наших досліджень ми розглядаємо перспективу підготовки майбутнього вчителя математики при вивченні аналітичної геометрії до викладання геометрії в школі. Вивчаючи окремі теми, студент має можливість виявити новий науково-методичний рівень викладу тих чи інших питань у порівнянні із шкільним: проаналізувати, порівняти, продумати методичні прийоми (кожен індивідуально) навчання окремим питанням геометрії учнів. При вивченні тем, окремі питання яких розглядаються у шкільному курсі геометрії, акцентується на цьому увага і студентам індивідуально визначаються завдання по шкільному підручнику (як методичного так і практичного змісту).

Модульна система навчання у вищій школі потребує індивідуально-диференційованого підходу до студентів, організації самоосвітньої діяльності, регулярного контролю і самоконтролю. З метою забезпечення ефективного вивчення аналітичної геометрії в умовах реалізації наступності та перспективності підготовлено і видано (з Грифом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України) навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів «Практикум з аналітичної геометрії» у 2-х частинах.

На сьогодні для студентів молодших курсів спеціальностей «Математика. Освіта» введена пасивна педагогічна практика, під час якої вони мають можливість, спостерігаючи, виконуючи певні завдання викладачів, ознайомитись різносторонньо із своєю майбутньою професією, видами та формами роботи, серйозно готуватись до їх реалізації. Аналіз навчально-виховної діяльності викладачів та студентів є основою для діагностики сформованості тієї чи іншої якості на певних зразках, етапах і стадіях. А це ключ до єдності і наступності педагогічних дій у процесі підготовки кваліфікованих фахівців: виявити, що студент вже отримав у результаті попередніх етапів професійної підготовки, а що йому ще необхідно для успішного переходу до наступного етапу. З'являється розуміння того, який комплекс заходів слід розробити і здійснити, щоб перехід від одного ступеня професійної підготовки до іншого проходив оптимально. Практично це буде означати якісний перехід між різними ступенями та етапами професійної підготовки майбутніх вчителів до педагогічно керованого процесу наступності та перспективності стадій і фаз формування, всебічного розвитку і становлення особистості висококваліфікованого вчителя математики.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблема встановлення наступності зв'язків між школою і вищим навчальним закладом була і залишається актуальною, вимагає постійного осмислення з різних позицій. Суттєва різниця між характером і способами пізнавальної діяльності учнів і студентів зумовлено недостатньою наступністю шкільної і вузівської освіти, недостатньою сформованістю у випускників школи дієвих способів пізнавальної діяльності. Встановлення відмінностей шкільної підготовки до навчання у виші і вузівських вимог до майбутніх фахівців – вчителів математики дозволяє визначити основні напрямки подальшої роботи у аспекті ліквідації розриву наступності в навчанні геометрії, вибору форм і методів навчання, контролю знань.

Педагогічні умови реалізації наступності у навчанні в системі «школа-вуз» включають в себе: знання вчителем школи і викладачем вузу психолого-педагогічних особливостей

учнів і студентів; привчання старшокласників до методів навчання у виші; створення для першокурсників сприятливої атмосфери, правильної організації самостійної роботи з перших днів навчання; чітке визначення наступності взаємозв'язків між школою і вищим навчальним закладом, зокрема при навчанні геометрії.

Ефективність підготовки майбутніх учителів математики до забезпечення наступності у навчанні на стику вищої і середньої школи значною мірою обумовлюється педагогічними технологіями та методичними прийомами, що застосовуються при викладанні навчальних дисциплін у виші.

Подальші дослідження розглядуваної проблеми передбачають серйозну роботу викладача, зокрема, при викладанні аналітичної геометрії, щодо встановлення чітких взаємозв'язків навчальної дисципліни із шкільним курсом геометрії та доведення інформації до студентів; впровадження ідеї «зони перспективного розвитку».

Успішному вирішенню багатьох питань сприятиме застосування інноваційних технологій та методик навчання як при викладанні аналітичної геометрії, так і в процесі вивчення курсу методики викладання математики. Це визначає ще один напрям дослідження і вивчення висвітленої у статті проблеми, що стосуватиметься, зокрема, навчання студентів спеціальності «Математика. Освіта».

Цікавим для дослідження і дуже важливим для забезпечення наступності при викладанні геометрії є питання професійно-предметної спрямованості психолого-педагогічної підготовки майбутніх вчителів математики.

В подальшому потрібно працювати над особливостями організації самостійної роботи студентів у аспекті їх професійної підготовки, зокрема готовності до викладання геометрії у школі; формування вміння виявляти логічні недоліки у викладі шкільного курсу геометрії та висловлювати своє бачення у вирішенні відповідних проблем на перспективу.

Актуальною є проблема забезпечення ефективності навчального процесу, зокрема організації самоосвітньої діяльності студентів, у тому числі майбутніх вчителів математики, у нинішніх умовах карантину. На перспективу майбутній вчитель має бути підготовленим до таких умов праці у школі і забезпечувати наступність та перспективність у навчанні геометрії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради, 2017, № 38-39).
- [2] Ананьев Б. Г. О преемственности в обучении / Б. Г. Ананьев // Советская педагогика. – 1953. – № 2. – С. 27.
- [3] Кустов Ю. А. Место и роль преемственности в педагогике высшей школы / Ю. А. Кустов // Современная высшая школа. – 1988. – № 1. – С. 63– 76.
- [4] Львов Ю. В. Преемственность педагогического руководства трудом учащихся : дис. канд. пед. наук. – Л., 1989. – С. 33.
- [5] Ігнатенко І. Ю. Наступність у навчально-виховній роботі IV-V класів школи-інтернату : дис. канд. пед. наук. – Кам'янець-Подільський, 1963. – 285 с.
- [6] Малова, И.Е. Непрерывная методическая подготовка учителя математики к осуществлению личностно ориентированного обучения обучающихся: монография / И.Е.Малова. – Брянск: Изд-во БГУ, 2003. – 225 с.
- [7] Венгер Л. А. Формирование психических действий и умственное развитие ребёнка / Л. А. Венгер // Обучение и развитие младших школьников : материалы межреспубликанского симпозиума / [под ред. Г. С. Костюка]. – Киев : Типолитография КВИРТУ, 1970. – С. 182–186.
- [8] Вашуленко М. С. Навчання грамоти в підготовчих класах / М. С. Вашуленко, Н. Ф. Скрипченко. – Київ : Радянська школа, 1982. – 174 с.
- [9] Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко.–К. : Генеза, 1999. – С. 360.
- [10] Ковшар О. Значення процесу наступності для розвитку освіти / О. Ковшар // Формування особистості дошкільника засобами освітніх технологій : Всеукр. наук.- практ. конф. (м. Кривий Ріг, 11–12 жовтня 2012 р.) : матер. конф. – Кривий Ріг, 2012. – С. 15–20.
- [11] Партала Н.О. Наступність у навчанні математики в початковій та основній школі/ Теорія і методика навчання: проблеми та пошуки: Збірник наукових праць. Випуск 14. - Харків, 2018. – с.237 – 243.

- [12] Волчаста М. М. Наступність у вивченні геометричного матеріалу в початковій та основній школі : автореф. дис на здобуття ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання математики» / Марія Миколаївна Волчаста. – Київ, 2003. – 20 с. 3.
- [13] Двусторонний характер преемственности высшей и средней школы определяет различные подходы к ее изучению. Деликатный К.Г. Преемственность в системе «школа-вуз» — К.: Общество «Знаний УССР. 1986 г. стр.46.
- [14] Философский словарь / Под ред.. И.Т.Фролова. – 4-е изд. – М.:Политиздат, 1981. – 445 с.
- [15] Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
- [16] Айнштейн В.Г. О логическом и творческом обучении // Вестник высшей школы. 1988 г. стр. 33.
- [17] Кравчук О.М. Практикум з аналітичної геометрії: навч. посіб. для вищ. навч. закл. У 2 ч. Ч. 1. / О. М. Кравчук. – Луцьк: Волин. нац. у-нт ім. Лесі Українки, 2012. – 228 с.
- [18] Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – Москва : Русский язык, 1986. – 798 с

PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF MATHEMATICS IN THE PROCESS OF STUDYING ANALYTICAL GEOMETRY: FOLLOW-UP AND PROSPECTIVITY

Kravchuk Ol'ga Musiyivna

candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor Department of Algebra and Mathematical Analysis Eastern European National Lesya Ukrainka University, Lutsk, Ukraine

ORCID ID 0000-0003-3828-7783

olika@rambler.ru

Abstract. The article discusses different approaches to determining the problem of continuity. Theoretical analysis of the problem is carried out, the analysis of modern interpretations of the principles of continuity and perspective in teaching is given, their essence and role in the organization of the educational process are determined, the relationship of the principles of continuity and perspective are disclosed, the conditions of the continuity principle's realization between different stages of education, for example in secondary school and higher education, are traced.

The basic level at which you can see and understand the essence of the continuity of education in the system "school-university" is the level of the subject. Continuity and perspective in the teaching of analytical geometry are covered on the basis of the theoretical analysis of the problem.

Some aspects of the continuity between the university course of analytical geometry and school geometry are highlighted. They are aimed at the comprehensive development of the individual, in particular: between the general preparation of the student and the special preparation of the student; between the student's professional orientation and his adaptation to the chosen speciality.

Actual problems that need to be solved for ensuring continuity and perspective in the future mathematics teachers' training of geometry in higher educational establishments, are outlined.

The basic directions, which provide development of didactic bases of necessary professional skills' formation of future specialists in the conditions of realization the principles of continuity and perspective, are defined. The learning process should be organized not only in the area of actual, current development, but also taking into account the prospective development of the student as a future teacher. In this case, the student has the opportunity to make connections with the knowledge and skills that he / she has acquired, as well as with those skills that he / she needs to master.

Keywords: "future mathematics teachers", "professional training", "analytical geometry", "continuity in continuing education", "perspective".

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Закон України «Pro osvitu» (Vidomosti Verkhovnoi Rady, 2017, № 38-39).
- [2] Ananiev B. H. O preemstvennosty v obuchenyyu / B. H. Ananiev // Sovetskaia pedahohyka. – 1953. – № 2. – S. 27.
- [3] Kustov Yu. A. Mesto y rol preemstvennosty v pedahohyke vysshei shkoly / Yu. A. Kustov // Sovremennaya vysshaia shkola. – 1988. – № 1. – S. 63– 76.
- [4] Lvov Yu. V. Preemstvennost pedahohycheskoho rukovodstva trudom uchashchykh : dys. kand. ped. nauk. – L., 1989. – S. 33.
- [5] Ihnatenko I. Yu. Nastupnist u navchalno-vykhovnii roboti IV-V klasiv shkoly-internatu : dys. kand. ped. nauk. – Kamianets-Podilskyi, 1963. – 285 s.
- [6] Malova, Y.E. Nepretyvnaia metodycheskaia pidhotovka uchytelia matematyky k osushchestvleniyu lychnostno oryentyrovannoho obucheniya obuchaiushchykh : monohrafiya / Y.E.Malova. – Briansk: Yzd-vo BHU, 2003. – 225 s.

- [7] Venher L. A. Formyrovanye psykhycheskykh deistviy y umstvennoe razvytye rebënka / L. A. Venher // Obuchenye y razvytye mladshykh shkolnykov : materyaly mezhrespublykanskoho sympozyuma / [pod red. H. S. Kostiuka]. – Kyev : Typolytohrafiya KVYRTU, 1970. – S. 182–186.
- [8] Vashulenko M. S. Navchannia hramoty v pidhotovchykh klasakh / M. S. Vashulenko, N. F. Skrypchenko. – Kyiv : Radianska shkola, 1982. – 174 s.
- [9] Savchenko O. Ya. Dydaktyka pochatkovoi shkoly : pidruchnyk dlia studentiv pedahohichnykh fakultetiv / O. Ya. Savchenko.–K. : Heneza, 1999. – S. 360.
- [10] Kovshar O. Znachennia protsesu nastupnosti dlia rozvytku osvity / O. Kovshar // Formuvannia osobystosti doshkilnyka zasobamy osvitykh tekhnolohii : Vseukr. nauk.- prakt. konf. (m. Kryvyi Rih, 11–12 zhovtnia 2012 r.) : mater. konf. – Kryvyi Rih, 2012. – S. 15–20.
- [11] N.O. Partala. Nastupnist u navchanni matematyky v pochatkovii ta osnovnii shkoli/ Teoriia i metodyka navchannia: problemy ta poshuky: Zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 14. - Kharkiv, 2018. – s.237 – 243.
- [12] Volchasta M. M. Nastupnist u vyvchenni heometrychnoho materialu v pochatkovii ta osnovnii shkoli : avtoref. dys na zdobuttia stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 «Teoriia ta metodyka navchannia matematyky» / Mariia Mykolaivna Volchasta. – Kyiv, 2003. – 20 s. 3.
- [13] Dvustoronnyi kharakter preemstvennosti vysshei y srednei shkoly opredeliaet razlychnye podkhody k ee yzucheniiu. Delykatnyi K.H. Preemstvennost v systeme «shkola-vuz» — K.: Obshchestvo «Znanyi USSR. 1986 h. str.46.
- [14] Fylosofskyi slovar / Pod red.. Y.T.Frolova. – 4-e yzd. – M.:Polytyzdat, 1981. – 445 s.
- [15] Honcharenko S. U. Ukrainnyi pedahohichnyi slovnyk / S. U. Honcharenko. – K. : Lybid,1997. – 376 s.
- [16] Ainshtein V.H. O lohycheskom y tvorcheskom obuchenii // Vestnyk vysshei shkoly. 1988 h. str. 33.
- [17] Kravchuk O.M. Praktykum z analitychnoi heometrii: navch.posib. dlia vyshch. navch. zakl.U 2 ch. Ch. 1./ O. M. Kravchuk. – Lutsk: Volyn. nats.. u-nt im. Lesi Ukrainky, 2012. – 228 s.
- [18] Ozhehov S. Y. Slovar russkoho yazyka / S. Y. Ozhehov. – Moskva : Russkyi yazyk, 1986. – 798 s

УДК 378.147.381.036

DOI: 10.31652/2412-1142-2021-59-54-64

Марущак Оксана Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри образотворчого, декоративного мистецтва, технологій та безпеки життєдіяльності,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
ORCID ID 0000-0003-0754-6367
ksanamar77@gmail.com

Зузяк Тетяна Петрівна

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри образотворчого, декоративного мистецтва, технологій та безпеки життєдіяльності,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
ORCID ID 0000-0002-5437-0272
zuzyak@ukr.net

Соловей Віктор Володимирович

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри образотворчого, декоративного мистецтва, технологій та безпеки життєдіяльності,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
ORCID ID 0000-0003-0373-6008
victorsolovey79@gmail.com

**РОЗВИТОК У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ,
ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ
ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА**

Анотація. В контексті відродження національної культури особливої актуальності набуває проблема формування в майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-естетичної культури, що зумовлює кардинальні зміни в напрямі розвитку їхніх художньо-творчих

здібностей. Підґрунтя для розвитку художньо-творчих здібностей студентів створює діяльність з декоративно-ужиткового мистецтва. Основна проблема нашого дослідження полягає у розробленні теоретичної, методологічної бази та методичної системи розвитку в майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей під час навчання декоративно-ужиткового мистецтва. Мета дослідження передбачає обґрунтування науково-методичних основ розвитку в майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва. Для її досягнення застосовувалися теоретичні методи: вивчення, аналіз та узагальнення психолого-педагогічної, методичної, історичної літератури, монографічних праць, систематизація теоретичних положень, порівняльний аналіз дисертаційних робіт, вивчення навчальних програм дисциплін циклу професійної підготовки мистецького спрямування, вивчення довідникової літератури, методичних посібників з декоративно-ужиткового мистецтва та народних промислів; емпіричні: вивчення педагогічного досвіду навчання учнів закладів загальної середньої освіти, закладів професійної (професійно-технічної) освіти та студентів педагогічних закладів вищої освіти основам декоративно-ужиткового мистецтва, спостереження за аудиторною та самостійною навчально-творчою роботою, науково-дослідною та художньо-творчою діяльністю студентів й учнів, бесіди, анкетування педагогів, студентів, учнів, вивчення продуктів художньо-творчої діяльності студентів та учнів з декоративно-ужиткового мистецтва. В статті теоретично обґрунтовано особливості та способи розвитку художньо-творчих здібностей студентів з декоративно-ужиткового мистецтва. Визначено основні складові художньо-творчих здібностей студентів: розумові (продуктивні та репродуктивні), практичні й особистісні якості. Визначено основні групи художньо-творчих здібностей студентів з декоративно-ужиткового мистецтва: образно-асоціативного мислення, образно-асоціативної уяви, здібності з декоративно-ужиткового мистецтва. Запропоновано цілісну методичну систему та організаційно-педагогічні умови розвитку у студентів художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва.

Ключові слова: учитель технологій; педагог професійної освіти; художньо-творчі здібності; декоративно-ужиткове мистецтво; методична система; організаційно-педагогічні умови.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Сучасний етап модернізації українського суспільства висуває нові вимоги до якості професійної підготовки педагогів, що зумовлює глобальні зміни в контексті цілей та змісту вищої освіти, її орієнтації на результати навчання – компетенції, що передбачають здатність випускника самостійно діяти в різних життєвих і професійних ситуаціях, вирішувати професійні завдання зі збереження соціально-культурної стабільності, толерантності в діалозі культур і самобутності суспільства [1, с. 209]. Нове тисячоліття вимагає від нас максимально повного використання інтелектуального і творчого потенціалу особистості, що зумовлює необхідність виявлення її творчого потенціалу, розвитку її творчих здібностей та формування вмінь самореалізації як одного з основоположних принципів реформування, модернізації та демократизації освіти в сучасних умовах розвитку суспільства. Означені завдання є актуальними й для професійної підготовки майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти.

У зв'язку з відсутністю в сучасній педагогіці єдиної системи управління, формування та розвитку в особистості художньо-творчих здібностей в педагогічному процесі є однією з найскладніших проблем педагогіки, її теорії та практики. Зміст сучасної художньо-педагогічної освіти здобувачів, які навчаються у педагогічних закладах вищої освіти (ЗВО) за спеціальностями 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології) та 015 Професійна освіта (Сфера обслуговування), характеризується тенденціями до інтеграції знань, умінь і навичок з образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва (ДУМ), народних ремесел і промислів, гуманістичною й естетичною спрямованістю, розвитком творчих здібностей майбутніх педагогів.

З-поміж основних цілей підготовки майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти у педагогічних ЗВО є формування в них умінь щодо вчасного виявлення й подальшого розвитку на професійному рівні в учнів закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО), професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О) художньо-творчих здібностей

до образотворчого мистецтва, в цілому, та декоративно-ужиткового мистецтва як окремого його виду, зокрема. Питання розвитку творчих здібностей особистості висвітлюються педагогікою, психологією та іншими науками у контексті загальних позицій теорії. Проте, питання розвитку художньо-творчих здібностей у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти під час навчання основ образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва у контексті дисциплін циклу професійної підготовки залишаються недостатньо дослідженими, що підкреслює актуальність нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему феномену творчості, зокрема його природу, формування та прояв творчих здібностей, їх діагностику, розкрито в наукових працях А. Арнольдова, М. Барга, М. Бахтіна, Н. Бердяєва, В. Біблера, Л. Буєвої, Г. Буша, Т. Волобуєвої, Ю. Давидова, Б. Кедрова, В. Моляко, Я. Пономарьова, В. Роменця, В. Степуна, А. Шумиліна та ін. У дослідженнях К. Абульханової-Славської, В. Андрєєва, Д. Богоявленської, В. Дружиніна, А. Маслоу, К. Роджерса, М. Ярошевського досліджено взаємозв'язок між творчістю й саморозвитком особистості. Психолого-педагогічні аспекти творчого розвитку та самореалізації особистості висвітлено в науковому доробку В. Андрєєва, В. Загвязинського, В. Моляко, В. Риндак, Ю. Сенько, С. Сисоєвої, М. Скаткіна, Т. Сущенко, Б. Теплової, В. Шадрикова, Т. Шамова, Н. Яковлевої та ін. Проблему творчості розглядали й зарубіжні дослідники: Дж. Гілфорд, Е. Торренс, Е. де Боно, Г. Айзенк, С. Мідник, К. Роджерс, Р. Стернберг, М. Воллах, З. Фрейд, Е. Фромм, Н. Коган, Т. Рібо, К. Юнг та ін.

Аналіз наукової літератури свідчить, що проблеми підготовки майбутніх педагогів, формування їхнього творчого потенціалу, розвитку важливих творчих здібностей, якостей, умінь, стилю мислення, діяльності висвітлюються в низці наукових досліджень, що відображають окремі аспекти, зокрема: проблеми професійної підготовки вчителів (І. Зязюн, О. Дубасенюк, Н. Кічук, Т. Люріна, В. Семиченко та ін.); дослідження ефективних способів і методів розвитку творчої особистості в умовах естетичної діяльності (Н. Миропольська, Г. Падалка, Л. Хлебнікова та ін.); готовність майбутнього вчителя до творчої діяльності (В. Васенко, О. Гришина, Л. Мільто, В. Сирота, Л. Спирін та ін.); добір ефективних форм і методів розвитку творчих здібностей майбутніх учителів (Г. Костюк, О. Леонтьєв, Ю. Пелєх та ін.). Науковці В. Зінченко, В. Кирєєнко, О. Ковальов, В. Кузін, О. Мелік-Пашаєв, Є. Шорохов та ін. досліджують специфічні особливості розвитку творчих здібностей під час художньо-творчої діяльності в галузі декоративно-ужиткового мистецтва, що пов'язані із психологічними закономірностями художнього сприйняття та процесами створення художнього образу.

Незважаючи на те, що в наукових дослідженнях є чимало напрацювань з окремих питань розглядуваної проблеми, власне проблема розвитку художньо-творчих здібностей у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти під час навчання основ образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва в контексті дисциплін циклу професійної підготовки залишається недостатньо дослідженою.

Мета статті полягає в обґрунтуванні науково-методичних основ розвитку у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей під час навчання декоративно-ужиткового мистецтва.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Умови розвитку суспільства визначають новий характер парадигми системи педагогічної освіти, що передбачає орієнтацію суб'єктів діяльності на творчий пошук. Особливе місце серед різних видів творчої діяльності належить діяльності особистості в галузі образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, якісним вищим рівнем якої є творчість. Розглядаючи творчу діяльність, зазначимо кілька аспектів, що набувають важливого значення у контексті нашого дослідження. По-перше, під творчою діяльністю ми розуміємо процес пошуку і творення з певного роду занять, результатом якого є прояв будь-чого якісно нового й, у першу чергу, власне особистості суб'єкта творчості, який прагне до

розвитку свого таланту, вивчення традицій і створення новацій. Друга теза стосується того, що творчий процес, як зазначають науковці Ф. Моїсєєва та В. Усачов, сприяє збереженню і збагаченню культурного життя як окремої особистості, так і суспільства в цілому [2, с. 70]. Третій аспект зазначає, що необхідною передумовою творчості особистості є її мотивація до творчої діяльності, прояв її інтересу до навколишнього середовища, уміння розпізнати проблеми соціуму, які назрівають, у контексті конкретних пізнавальних, професійних, соціальних, побутових ситуацій. У четвертому аспекті наголошується на тому, що неодмінною умовою творчості є накопичення особистістю досвіду творчої діяльності, критичний аналіз творчих невдач, у результаті чого вибираються звичні, шаблонні уявлення про навколишнє середовище й окреслюються творчі підходи та методи художньо-творчої діяльності.

Для розуміння механізмів динаміки знання в процесі художньо-творчої діяльності особистості під час навчання декоративно-ужиткового мистецтва важливого значення набуває функціональна асиметрія головного мозку. Це пов'язано з тим, що художню творчість як психологи, так і художники відносять до несвідомих процесів роботи головного мозку. Науковець А. Штефан зазначає, що «творчість – індивідуальна діяльність людини, феномен її інтелектуальної діяльності, в якій поєднуються несвідоме і свідоме. На несвідомому рівні здійснюється творчий процес, виникають образи, а з використанням свідомості вони набувають розвитку, завершеності, втілюються у творі» [3, с. 9]. Результат аналізу різних концепцій творчого процесу дає підстави стверджувати, що сукупність творчої роботи мозку впродовж усіх стадій творчого процесу дає змогу одержати творчий результат і визначається як цикл творчого процесу, що може розглядатися як технологія живої творчості.

Зміст сучасної художньо-педагогічної освіти полягає в розвитку художньо-творчих здібностей особистості, де акт творчості виокремлюється зі звичайної діяльності свідомості, ґрунтуючись на одночасній роботі правої та лівої півкуль головного мозку людини, що сприяє цілісному сприйняттю світу; де талант як природний дар необхідно розвивати для досягнення творчих висот; де художня-творча діяльність виконує виховну функцію, формуючи громадську свідомість, набуває особливої актуальності і в сьогоденні.

В основу навчання здобувачів вищої освіти основам декоративно-ужиткового мистецтва покладено подвійну природу роботи головного мозку людини, що безпосередньо пов'язана із зоровими образами, що виникають у правій півкулі мозку і посідають таке саме місце в розумовому процесі, як вербальний, аналітичний, послідовний режим лівої півкулі. Процес відображення побаченого або чуттєвого (тобто тих образів, що створила уява) знаходиться в тісному взаємозв'язку з художнім образно-асоціативним сприйняттям, творчим образно-асоціативним мисленням і художньо-творчими здібностями.

Художньо-образний характер мистецтва вимагає й особливого його сприйняття. Як основа конкретно-чуттєвого сприйняття художнього твору, основою творення художніх образів слугують асоціації. Людське сприйняття має такий механізм: «логічне мислення перетворює сприйняття в цілеспрямоване спостереження. У формуванні образу беруть участь й інші центри мозку. Існує тісний взаємозв'язок між очима та мозком, який не тільки сприймає світ, а й створює його в момент сприйняття, «творить» його. Починаючи з ока, яке є первинним приймачем інформації, відбувається своєрідне «виправлення» і відбір відомостей про зовнішній стан об'єкта, що сприймається. Завдяки налаштуванню свідомості на цілеспрямоване сприйняття, з усього обсягу інформації, що надходить на сітківку ока, виокремлюються певні характерні ознаки предмета. Охоплюючи весь предмет, око здатне сприймати вибірково, відповідно до потреб свідомості людини в кожен окремий момент. Інформація, яка надходить у зоровий центр, після розшифрування підлягає подальшому обробленню. Мозок аналізує та синтезує її, в дію вступають мислення і пам'ять: відбувається своєрідне порівнювання образу, що формується, з наявними в пам'яті. У результаті уявлення про об'єкт, що сприймається, доповнюються інформацією з тих образів, які сформувалися

під час попереднього досвіду спостережень за аналогічними або такими самими предметами. Таким чином, сприйняття стає схожим не на сліпе копіювання дійсності, а на творчий процес пізнання» [4, с. 973-974].

У психології творчості, як зазначає О. Туриніна, сприйняття і творчість особистості у контексті теорії відображення розглядаються як цілісне утворення, водночас зазначається творчий характер сприйняття [5]. Творчим відображенням об'єктивної реальності є художній образ – специфічний спосіб відображення, осмислення та перероблення об'єктивної дійсності, що становить загальну форму мислення в мистецтві. Продукт діяльності людини перестає бути художнім твором, якщо він не має образного змісту. Це стосується всіх видів творчої діяльності. Художнє образно-асоціативне сприйняття становить вид естетичної діяльності, що виражається в цілеспрямованому та цілісному сприйнятті витворів мистецтва як естетичної цінності, що супроводжується естетичним переживанням.

Образно-асоціативне мислення визначають як динамічне професійно-особистісне утворення, що передбачає здібність до асоціацій, перероблення інформації утилітарного значення в художньо та естетично значущу інформацію, що відображає відповідно до логіки образу їх структурний взаємозв'язок.

Майбутні вчителі технологій, педагоги професійної освіти мають володіти здібностями абстрактно мислити, швидко генерувати чисельні ідеї впродовж обмеженого часу, вміти знаходити оригінальні рішення, встановлювати неочікувані асоціативні зв'язки між предметом, що досліджується, та образом, який проєктується, вигадувати і зображувати за допомогою графічних засобів найнеймовірніші й неіснуючі в реальному світі образи. Тому важливо навчити студентів мислити образами, спонукати їх «до прояву природного бажання фантазувати, вигадувати, уявляти, створювати щось неповторне й індивідуальне – це найважливіші передумови формування образно-асоціативного мислення як професійно-особистісної якості» [6, с. 56-57]. Результатом асоціативних уявлень про предмети й явища реального світу, чуттєво-емоційні стани, що відтворюються в пам'яті та відрізняються від інших предметів, створених людиною, своєю образністю, є твори ДУМ.

Якщо практична діяльність є основою всіх здібностей людини, що необхідні для розвитку творчості, то діяльність з декоративно-ужиткового мистецтва створює підґрунтя для розвитку у студентів художньо-творчих здібностей. Художньо-творчі здібності студентів з декоративно-ужиткового мистецтва, з точки зору гносеології, становлять складну систему, що здатна до розвитку й саморозвитку під час художньо-творчої діяльності на заняттях з дисциплін циклу професійної підготовки мистецького спрямування.

Нами були визначені основні складові художньо-творчих здібностей студентів, які навчаються за спеціальностями 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології) та 015 Професійна освіта (Сфера обслуговування). Вони частково компенсують один одного і передбачають розумові (продуктивні та репродуктивні), практичні й особистісні якості.

Розумові компоненти художньо-творчих здібностей характеризуються проявом продуктивних і репродуктивних умінь у період до створення художнього твору. До продуктивних (творчих) компонентів належать творче образно-асоціативне мислення, продуктивна образно-асоціативна уява, просторові уявлення, особливості зорової пам'яті.

Висока природна чутливість зорового аналізатора, сенсомоторні якості майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти, емоційно-асоціативне сприйняття відображають практичний компонент художньо-творчих здібностей.

Емоційність і естетичні почуття, що виникають у людини під час сприйняття та зображення явища, бачення краси оточуючого середовища, вольові якості особистості, котрі забезпечують практичну реалізацію творчих задумів, наполегливість і працьовитість, рефлексія, прагнення до досконалості – це якості особистості, які сприяють здійсненню художньо-творчої діяльності.

Художньо-творча діяльність з декоративно-ужиткового мистецтва уособлює особливу форму відображення оточуючого середовища за допомогою декоративних образів і понять, а

власне твір декоративно-ужиткового мистецтва в цьому випадку є матеріалізованим декоративним образом, тобто втіленим у декоративному матеріалі.

У контексті системного підходу художньо-творчі здібності розглядаються як властивості функціональних систем головного мозку людини, що реалізуються в конкретній художньо-творчій діяльності, де практична діяльність є найважливішою умовою і засобом розвитку художніх здібностей. Розвиток художньо-творчих здібностей залежить від особистісних характеристик людини, психолого-педагогічних методів і способів впливу на неї, мотиваційних чинників розвитку особистості, серед яких саморегуляція та самоактуалізація, тобто прагнення особистості до максимального виявлення своїх можливостей, посідають одне з чільних місць.

Безумовно, формування і розвиток у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей під час навчання основ декоративно-ужиткового мистецтва, визначається, у першу чергу, наявністю відповідних задатків і схильності до розглядуваного виду художньо-творчої діяльності. Водночас варто зазначити особливу роль потребнісно-мотиваційних особливостей особистості й установок на концентрацію її зусиль щодо досягнення визначеної мети в процесі художньо-творчої діяльності.

Декоративно-ужиткове мистецтво передбачає унікальні особливості художньо-творчої та духовно-практичної діяльності. Ці особливості полягають у тому, що під час діяльності з декоративно-ужиткового мистецтва як педагог, так і учень не тільки розвивають власні художньо-творчі здібності, здобувають знання про світ, а й засвоюють емоційно-ціннісні ставлення до навколишнього світу і до самого себе. Творча особистість будує власні людські, діалогічні відносини зі світом, тобто відкриває для себе дійсність як світ творчості, світ людини, світ, сповнений особистісними смислами.

У процесі вивчення досліджуваної проблеми нами виявлені три основні групи художньо-творчих здібностей студентів з декоративно-ужиткового мистецтва, котрі відображають комплекс таких характеристик здібностей художнього образно-асоціативного мислення, образно-асоціативної уяви, що в сукупності зі здібностями з декоративно-ужиткового мистецтва сприяють оволодінню основами художньої творчості ДУМ. У свою чергу, структура групи здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва передбачає здібності до декоративної інтерпретації і стилізації форм; здатності до площинно-орнаментального бачення, емоційно-асоціативного сприйняття оточуючого середовища; декоративно-композиційні здібності, здатність до розвитку майстерності у галузі ДУМ.

Оскільки майбутній вчитель технологій, педагог професійної освіти має вміти вчасно виявляти й сприяти подальшому розвитку в учнів художньо-творчих здібностей до образотворчого мистецтва, в цілому, та декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема, на основі сучасних методичних систем, виникає необхідність у формуванні та розвитку в студентів художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва. У зв'язку з цим, визначена мета навчання студентів основам ДУМ стимулює пошук нових оптимальних поєднань принципів, методів, способів, прийомів, форм, засобів, умов, змісту, що утворюватимуть цілісну методичну систему і передбачатимуть позитивну динаміку розвитку художньо-творчих здібностей. Цілісність методичної системи полягає у тісному взаємозв'язку навчання, виховання та розвитку, що мають єдину методологічну основу.

Структура пропонованої нами цілісної методичної системи розвитку в майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей під час навчання основ декоративно-ужиткового мистецтва передбачає концептуальні положення, цілі, завдання, зміст дисциплін циклу професійної підготовки мистецького спрямування (основи образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва), в основу яких покладено актуальні для нашого дослідження принципи, методи та форми з використанням наочних засобів навчання.

Досвід художньо-творчої діяльності, крім дидактичних принципів, передбачає реалізацію специфічних принципів процесу розвитку художньо-творчих здібностей. До таких принципів ми віднесли: взаємозв'язок сприйняття декоративно-ужиткового мистецтва та художньо-творчої діяльності; врахування пізнавальних, індивідуальних і вікових можливостей та особливостей студентів; інтеграція різних видів діяльності в галузі декоративно-ужиткового мистецтва. Розглянуті принципи розвитку художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва у сукупності забезпечують процес художньо-творчої діяльності студентів від усвідомлення через емоційно-чуттєву сферу до художньо-творчого, декоративно-образного втілення цілісної та гармонійної декоративної композиції. Під час навчання студентів основам декоративно-ужиткового мистецтва варто застосовувати розглянуті нами відомі в педагогічній науці дидактичні принципи в поєднанні зі спеціальними методами мисленнєвої, художньо-практичної діяльності та оптимальними формами, що мають позитивний вплив на динаміку розвитку художньо-творчих здібностей студентів з ДУМ.

У цьому дослідженні запропоновано комплекс методів навчання, що забезпечують розвиток у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей під час навчання основ ДУМ, а саме:

- методи розвитку у студентів художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва: проблемно-пошуковий, асоціативний, релаксаційно-активний, дослідний, порівняння й узагальнення, декоративної інтерпретації та стилізації, метод вирізок, емоційно-асоціативного сприйняття;

- методи мотивації та стимуляції розвитку у студентів художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва: мотивації зовнішнього стимулювання, самоактуалізації, самоствердження, заохочення, педагогічної установки, педагогічного впливу, колективного пошуку;

- методи контролю та самоконтролю розвитку у студентів художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва: позитивної оцінки, контрольних питань, практичного контролю (кафедральні огляди), самоконтролю.

Ефективний розвиток у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей під час навчання основ декоративно-ужиткового мистецтва можливий за наявності комплексу організаційно-педагогічних умов, до яких ми віднесли:

- педагогічна майстерність учителя технологій, педагога професійної освіти, який співпрацює зі студентами згідно з цілісною методичною системою розвитку художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва;

- створення творчої атмосфери під час діяльності з ДУМ;

- формування в студентів потреби у художньо-творчій діяльності в галузі декоративно-ужиткового мистецтва;

- формування в студентів оптимальної мотивації до розвитку власних художньо-творчих здібностей з ДУМ;

- створення умов для безперервного процесу набуття знань і досвіду художньо-творчої діяльності;

- створення проблемно-пошукових ситуацій та завдань, спрямованих на розвиток у студентів художньо-творчих здібностей з ДУМ;

- використання розвивального потенціалу народного ДУМ;

- організація та проведення конкурсно-виставкової діяльності студентів.

Мета запропонованої методичної системи розвитку у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей під час навчання основ декоративно-ужиткового мистецтва визначена відповідно до методології художньо-творчої діяльності як діалектичної взаємодії принципів наукової, мистецької та прикладної творчості. Власне система реалізує дві основні цілі: сприяє розвитку художньо-творчих

здібностей на основі нетрадиційності застосовуваного нами підходу, виходячи з новітніх наукових досліджень у галузі подвійної природи головного мозку людини та його функціональної асиметрії, із застосуванням релаксаційно-активних методів навчання; створює умови для формування необхідної для подальшого розвитку художньо-творчих здібностей системи знань, умінь і навичок.

Пропонована методика розвитку у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей під час навчання основ декоративно-ужиткового мистецтва передбачає такі основні аспекти:

- пояснення теоретичного матеріалу відповідно до вищезазначених дидактичних принципів навчання;

- визначення та формулювання методичної мети, навчально-творчих завдань, умов і вимог до кінцевого результату на конкретному етапі виконання роботи, тобто до пошукових варіантів, ескізів, картону, готового виробу декоративно-ужиткового мистецтва, а також визначення критеріїв оцінювання кінцевого результату, тобто безпосередньо виробу, виконаного в декоративному матеріалі;

- чергування відпочинку та активності студентів під час художньо-творчої діяльності, що полягає в дотриманні гармонії біоритмів тіла і мозку людини і має важливе значення для успішного розвитку художньо-творчих здібностей студентів з декоративно-ужиткової діяльності;

- пояснення специфіки ментальних переключень мозку та засвоєння технологій цих переключень, що сприяє швидкому й якісному засвоєнню теоретичних і практичних знань, умінь, навичок та відповідно позитивній динаміці розвитку художньо-творчих здібностей студентів у процесі художньо-творчої діяльності під час виконання запропонованих завдань;

- застосування форм і методів індивідуальної та фронтальної роботи в процесі продумування й опрацювання варіантів тем змісту методичної системи розвитку художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва;

- застосування оптимального комплексу принципів, методів, засобів, форм і умов, що сприяють розвитку в студентів художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва;

- застосування творчого пошуку поліваріантності вирішення художньо-творчих завдань, проблемних завдань і проблемних ситуацій, де зміст кожного завдання є своєрідним стимулятором розвитку у студентів художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва;

- попередні огляди робіт, що виконані на кожному етапі художньо-творчого процесу, колективне їх обговорення та обґрунтоване оцінювання, обговорення та затвердження пропонує художньо-творчих рішень ескізних нарбок професорсько-викладацьким складом кафедри;

- остаточне доопрацювання та чистове виконання виробу декоративно-ужиткового мистецтва в декоративному матеріалі, оформлення роботи з дотриманням вимог професійної культури виробу декоративно-ужиткового мистецтва;

- основний кафедральний огляд завершених навчальних, художньо-творчих робіт, виконаних у матеріалі, колективне обговорення, обґрунтування оцінок згідно з їх критеріями.

З вищеперерахованих основних етапів методики розвитку в студентів художньо-творчих здібностей під час навчання основ декоративно-ужиткового мистецтва для нашого дослідження виняткове значення мають етапи чергування відпочинку та активності студентів з дотриманням гармонії біоритмів тіла і мозку людини; необхідності пояснення специфіки і засвоєння студентами технології ментальних переключень мозку під час художньо-творчої діяльності.

Варто зазначити, що ці етапи є ключовими під час навчання майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти декоративно-ужиткового мистецтва та розвитку в

них художньо-творчих здібностей, оскільки виконують роль основних чинників у процесі переходу від логічного аналізу до образно-асоціативного мислення студентів у діяльності з декоративно-ужиткового мистецтва. Навчально-методична ефективність переключень мозку студентів під час художньо-творчої діяльності забезпечує наскрізний характер його послідовного включення в практику роботи над твором декоративно-ужиткового мистецтва на будь-якому етапі навчання та розвитку художньо-творчих здібностей студентів. Засвоєння студентами технології ментальних переключень мозку під час художньо-творчої діяльності спонукає їх до свідомого, відповідального ставлення до власне художньо-творчого процесу, з перших навчально-практичних кроків долучатись до принципів, методів, умов художньо-творчої діяльності під час занять з дисциплін циклу професійної підготовки мистецького спрямування.

Відтак, забезпечення свідомого синтезу образно-асоціативного та логічного під час розв'язання навчально-творчих завдань, засвоєння технології швидкого переключення роботи мозку з художньої правої півкулі на логічну ліву півкулю визначає успіх кожного студента у досягненні мети, в осягненні професійної культури, у розвитку власних художньо-творчих здібностей в галузі декоративно-ужиткового мистецтва.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Нині назріла необхідність переорієнтації суспільної свідомості на виховання та розвиток цілісного, творчого мислення особистості, на мотивацію гармонійного, екологічного типу мислення, що свідомо володіє логічним і образним мисленням, рівноцінно використовуючи ліву і праву півкулі головного мозку людини. В майбутнього вчителя технологій, педагога професійної освіти мають бути сформовані вміння щодо вчасного виявлення й подальшого розвитку в учнів ЗЗСО, закладів професійної (професійно-технічної) освіти художньо-творчих здібностей до образотворчого мистецтва, в цілому, та декоративно-ужиткового мистецтва як окремого його виду, зокрема.

Проблема формування і розвитку в студентів художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва є комплексною проблемою. Вона складається з філософського, психологічного, педагогічного, фізіологічного, дидактичного, технологічного, мистецтвознавчого та інших аспектів. Глибина і всебічність розкриття процесів кожного із зазначених аспектів, пов'язаних з розвитком художньо-творчих здібностей особистості визначає принципи, методи, засоби, форми та умови художньо-творчої діяльності студентів у галузі декоративно-ужиткового мистецтва.

У дослідженні здійснено науково-теоретичне обґрунтування особливостей розвитку в студентів художньо-творчих здібностей з ДУМ. Через загальну психологічну структуру творчої діяльності виявлені деякі особливості структури властивостей художньо-творчих здібностей студентів з декоративно-ужиткового мистецтва та визначені основні групи досліджуваних здібностей. З метою ефективного розвитку у майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва ми запропонували комплекс організаційно-педагогічних умов.

Здійснене дослідження, звісно, не вичерпує всіх проблем розвитку в майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей під час навчання декоративно-ужиткового мистецтва. Потребують подальшого дослідження й інші її аспекти, зокрема: експериментальна перевірка ефективності запропонованих організаційно-педагогічних умов та цілісної методичної системи розвитку в майбутніх учителів технологій, педагогів професійної освіти художньо-творчих здібностей з декоративно-ужиткового мистецтва, що зумовлює необхідність розроблення показників, рівнів і критеріїв оцінювання рівнів художньо-творчих здібностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Марущак О. В., Зузяк Т. П. Формування у майбутніх педагогів професійної компетенції з дизайн-проекування засобами декоративно-ужиткового мистецтва. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Чернігів: НУЧК, 2020. Вип. 8(164). С. 209-215.
- [2] Моїсєєва Ф. А., Усачов В. А. Осмислення культури як процесу розвитку людського суспільства. Наука. Релігія. Суспільство. 2013. № 4. С. 70-74.
- [3] Штефан А. Феномен творчої діяльності в авторському праві. Теорія і практика інтелектуальної власності. 2018. № 4. С. 5-13.
- [4] Шинін О. С., Марущак О. В., Жижко Н. О., Ільченко О. М., Тарановська Н. В. Виховання у майбутніх фахівців образотворчого та декоративного мистецтва художнього сприйняття: психолого-педагогічний контекст. Fundamental and applied research in the modern world: abstracts of VI International Scientific and Practical Conference (Boston, January 20-22, 2021). Boston: BoScience Publisher, 2021. Pp. 970-979.
- [5] Туриніна О. Л. Психологія творчості. К.: МАУП, 2007. 160 с.
- [6] Марущак О. В., Бойчук С. О. Методичні аспекти розвитку у майбутніх учителів трудового навчання та технологій образно-асоціативного мислення у процесі художнього проектування костюма. Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій: теорія, досвід, проблеми. Вінниця: ПП Балюк І.Б., 2019. Вип. II. С. 55-58.

DEVELOPMENT OF FUTURE TECHNOLOGY TEACHERS, TEACHERS OF PROFESSIONAL EDUCATION OF ARTISTIC AND CREATIVE ABILITIES DURING THE STUDY OF DECORATIVE AND APPLIED ARTS**Marushchak Oksana Vasylivna**

PhD of pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor in Department of Fine Arts, Decorative Arts, Technology and Life Safety
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine
ORCID ID 0000-0003-0754-6367
ksanamar77@gmail.com

Zuziak Tetiana Petrivna

Doctor of science, Associate Professor,
Professor of a Department of Fine Arts, Decorative Arts, Technology and Life Safety
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-5437-0272
zuzyak@ukr.net

Solovei Viktor Volodymyrovych

PhD of pedagogical Sciences,
Associate Professor in Department of Fine Arts, Decorative Arts, Technology and Life Safety
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University,
Vinnytsia, Ukraine
ORCID ID 0000-0003-0373-6008
victorsolovey79@gmail.com

Annotation. In the context of the revival of national culture, the problem of formation of future technology teachers, teachers of professional education of art and aesthetic culture becomes especially relevant, which causes radical changes in the development of their artistic and creative abilities. The basis for the development of artistic and creative abilities of students is created by the activity of decorative and applied arts. The main problem of our study is to develop a theoretical, methodological bases and methodological system of development of future teachers of technology, teachers of professional education of artistic and creative abilities during the teaching of decorative and applied arts. The purpose of the study provides a scientific and methodological justification for the development of future teachers of technology, teachers of vocational education, artistic and creative abilities in decorative and applied arts. To achieve it, theoretical methods were used: study, analysis and generalization of psychological and pedagogical, methodological, historical literature, monographs, systematization of theoretical provisions, comparative analysis of dissertations, study of curricula of disciplines of the cycle of professional training, study of reference books, manuals on decorative and applied arts and crafts; empirical: the study of pedagogical experience of students of general secondary education, vocational (technical) education

and students of pedagogical institutions of higher education in the basics of decorative and applied arts, observation of classroom and independent educational and creative work, research and artistic activities students and pupils, conversations, questionnaires of teachers, students, pupils, study of products of artistic and creative activity of students and pupils in decorative and applied arts. The article theoretically substantiates the features and methods of development of artistic and creative abilities of students in decorative and applied arts. The main components of students' artistic and creative abilities are determined: mental (productive and reproductive), practical and personal qualities. The main groups of artistic and creative abilities of students in decorative and applied arts are defined: figurative-associative thinking, figurative-associative imagination, abilities in decorative and applied arts. A holistic methodological system and organizational and pedagogical conditions for the development of students' artistic and creative abilities in decorative and applied arts are proposed.

Keywords: technology teacher; teacher of professional education; artistic and creative abilities; decorative and applied arts; methodical system; organizational and pedagogical conditions.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Marushchak, O. V., & Zuziak, T. P. (2020). Formuvannya u maibutnikh pedahohiv profesiinoi kompetentsii z dyzain-proektuvannya zasobamy dekoratyvno-uzhytkovoho mystetstva [Formation of future teachers' professional competence in design design by means of decorative and applied arts]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Chernihivskiy kolehium» imeni T.H. Shevchenka. Seriya: Pedahohichni nauky*, 8(164), 209-215 (in Ukrainian).
- [2] Moisieieva, F. A., & Usachov, V. A. (2013). Osmyslennia kultury yak protsesu rozvytku liudskoho suspilstva [Understanding culture as a process of human society development]. *Nauka. Relihiia. Suspilstvo*, 4, 70-74 (in Ukrainian).
- [3] Shtefan, A. (2018). Fenomen tvorchoi diialnosti v avtorskomu pravi [The phenomenon of creative activity in copyright]. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*, 4, 5-13 (in Ukrainian).
- [4] Shynin, O. S., Marushchak, O. V., Zhyzhko, N. O., Ilchenko, O. M., & Taranovska, N. V. (2021). Vykhovannya u maibutnikh fakhivtsiv obrazotvorchoho ta dekoratyvnoho mystetstva khudozhnoho spryiniattia: psykholoho-pedahohichni kontekst [Education of future specialists in fine and decorative arts of artistic perception: psychological and pedagogical context]. *Fundamental and applied research in the modern world: abstracts of VI International Scientific and Practical Conference*. (Boston, January 20-22, 2021). Boston, 970-979 (in Ukrainian).
- [5] Turykina, O. L. (2007). *Psykholohiia tvorchosti*. Kyiv, 160 (in Ukrainian).
- [6] Marushchak, O. V., & Boichuk, S. O. (2019). Metodichni aspekty rozvytku u maibutnikh uchyteliv trudovoho navchannia ta tekhnolohii obrazno-asotsiatyvnoho myslennia u protsesi khudozhnoho proektuvannya kostiuma [Methodical aspects of development of future teachers of labor training and technologies of image-associative thinking in the process of artistic costume design]. *Aktualni problemy pidhotovky vchytelia trudovoho navchannia ta tekhnolohii: teoriia, dosvid, problemy*, 2, 55-58 (in Ukrainian).

УДК 379.837-053.6

DOI: 10.31652/2412-1142-2021-59-64-71

Мондич Оксана Валентинівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки і спеціальної освіти

Ізмаїльський державний гуманітарний університет, м. Ізмаїл, Україна

ORCID ID 0000-0002-1561-326X

mondich.ov@gmail.com

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація. В публікації виноситься на розгляд умови формування і збереження здоров'я майбутніх педагогів початкової школи, глобальне значення якого може розглядатись як філософська, соціальна, економічна, біологічна, медична категорії. А також розглядається питання формування стратегії збереження професійного здоров'я майбутніх педагогів початкової школи. Сучасного

вчителя початкової школи не можемо уявити без ґрунтовних (достатніх) знань особливостей вікового та особистісного розвитку учнів початкової школи та умінь здійснювати їх діагностику, організовувати навчання на основі диференційованого підходу.

Звернули увагу на результати сучасних досліджень багатьох вчених (О. Асмаковець, М. Беребін, Г. Зайцев, Л. Мітіна, Л. Татарникова та ін.), які зосереджують увагу на низьких показниках щодо психічного та фізичного здоров'я педагогів як соціальної групи. Автори зазначають, що дані показники можуть знижуватися разом із збільшенням педагогічного стажу роботи у школі. Більшість із опитаних студентів майбутніх педагогів (92,3%) відзначили, що не вміють протистояти стресовим ситуаціям, долати негативний вплив на власну особистість, не володіють інформацією про способи формування стійкості до стресу, технологією збереження, зміцнення свого здоров'я, здоров'я учнів.

З'ясували, що причини зростання захворюваності студентів (майбутніх педагогів початкової школи) пов'язані із перешкодами та вадами в галузі шкільної та вищої освіти, з урахуванням чинників в навчальній діяльності, що спричиняють перенапруження у нервовій системі, а також перешкоджають формуванню відповідних умов щодо задоволення потреб самопізнання, самореалізації та самоствердження.

Неблагополуччя психологічного здоров'я, деформації особистості педагога, прояви синдрому емоційного згорання, педагогічних криз безпосередньо впливатимуть на здоров'я учня.

Дійшли висновків, що у сучасному суспільстві затребувані не тільки поліпшення якісної освіти та вдосконалення її структури, а в тому числі зміцнення здоров'я майбутніх педагогів початкової школи і забезпечення психологічного комфорту учасників педагогічного процесу. Формування змісту дисциплін здоров'язбережувальної спрямованості отримало акцент на матеріалі щодо забезпечення здорового способу життя та здоров'язбереження в системі освіти; методах, формах, засобах навчання, що дозволить забезпечити очікувану ефективність освітнього процесу з урахуванням збереження здоров'я учнів.

Ключові слова: здоров'я молоді, учні, студенти, майбутні педагоги початкової школи, фізичний розвиток, оздоровлення, здоровий спосіб життя.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду з дослідження феномену здоров'я показав, що сьогодні здоров'я розглядається як складний феномен глобального значення. Розглядаючи здоров'я, науковці виділяють такі його складові: фізичну, психічну, соціальну та духовну, що зумовлює актуальність проблеми, яка нами досліджується. Радикальна соціально-політична трансформація суспільства, політичні та економічні проблеми країни, глобальна екологічна криза, зростання рівня захворюваності громадян – це саме ті чинники, що впливають на зниження працездатності молодого покоління української нації. Особливо помітним є погіршення фізичного, психічного, розумового розвитку і працездатності серед дітей та молоді [11, с.192].

Як свідчать дані Міністерства освіти і науки, 36% учнів загальноосвітніх шкіл мають низький рівень фізичного здоров'я, 34% – нижче за середній, 23% – середній, 7% – вище середнього, і лише 1% – високий. Таким чином, стає зрозумілим чому відхилення стану здоров'я мають майже 90% студентів, а понад 50% з них мають незадовільну фізичну підготовку. [1].

Здорова, морально та духовно розвинута людина почувається щасливою, отримує задоволення від навчального процесу, прагне самовдосконалення та самореалізації. Як показує стан здоров'я через перенавантаженість у навчанні більшість студентів страждає на психоемоційні стреси, неврози та на недостатність рухової активності. Студенти втрачають здоров'я через перенавантаження, емоційний дискомфорт, а також із-за відсутності навичок організації ефективного навчання, здорового дозвілля та правильного харчування [3]. При цьому, причиною зростання захворюваності студентів пов'язують із недоліками у системі шкільної і вищої освіти та з чинниками у навчальній діяльності, які призводять до втрати психічного здоров'я, що спричинено перенавантаженням навчальною інформацією, складнощами міжособистісних стосунків.

Характерними явищами стали недбале ставлення до власного здоров'я та санітарно-гігієнічне безкультур'я значної частини населення. Відсутність у багатьох людей пріоритету здоров'я і, що найгірше, – лавиноподібне поширення серед підлітків і старшокласників паління, вживання алкоголю, наркотичних та психотропних токсичних речовин, девіантної поведінки [5]. Проблема зміцнення здоров'я населення держави є на сьогодні дуже актуальною. У державних документах часто розглядаються питання розвитку фізкультурного руху, масового спорту, формування потреб у здоровому способі життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціально-гігієнічне та лікувально-профілактичне значення рухової активності людини вивчали М. М. Амосов, Я. А. Бенедт та ін. експериментальні і прикладні дослідження ефективності методик оздоровчої спрямованості проводили Л. Я. Іващенко, С. А. Душанін., наукові положення про системний підхід у розвитку і саморозвитку особистості (І. Д. Бех, М. Й. Боришовський, О. В. Скрипченко); специфіку формування в них фізичної культури як один із способів самореалізації і самовдосконалення (Т. С. Апанасенко, Н. В. Андрущук, О. С. Куц); формування здорового способу життя (В. П. Башков, Ю. А. Короп, В. Я. Махов, І. В. Мурахов, Л. Є. Пундик).

Цікавим судженням з приводу духовного здоров'я студентів (майбутніх педагогів початкової школи), що визначається духовним досвідом, який вони отримують під час навчальної діяльності, знаходимо у М. Бердяєва. Науковець зосередив увагу на значенні історичного досвіду, який студент порівнює із загальноприйнятими цінностями, завдяки власним емоціям, прагненням дійти до істини, добра та любові до ближнього. Активний вплив соціально-педагогічної роботи з використанням масової інформації вивчали зарубіжні вчені М. Лалонд, Л. Піндер, І. Рутман, К. Попле, відзначаючи їх ефективність на способі життя [12].

Мета роботи: проаналізувати стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії, визначити шляхи формування та зміцнення стану здоров'я майбутніх педагогів початкової школи.

Завдання дослідження: формування відповідального ставлення до свого професійного здоров'я; ознайомлення з сучасними оздоровчими технологіями, необхідними для підтримання та зміцнення професійного здоров'я і мінімізації впливу негативних професійних факторів; мотивація до пошуку власних програм оздоровлення.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наше життя складається з неперервного ряду найрізноманітніших ситуацій, вплив яких може доводити до різних наслідків. Щоб не дійти до таких ускладнень, можна навчитися правильно на них реагувати, або свідомо попереджати їх виникнення.

Стан професійного здоров'я майбутнього педагога початкової школи зумовлює результати всієї навчальної роботи, а також позначається на здоров'ї учнів, а також може впливати на учнів на всіх рівнях:

- емоційно-психологічному;
- інформаційному;
- виховному.

Низький рівень професійного здоров'я майбутнього педагога початкової школи не зможе створити необхідний рівень уваги для учня, індивідуальний підхід, чи ситуацію успіху. Не можливо сформувати культуру здоров'я школяра, адже для цього потрібен власний приклад. Неблагополуччя психологічного здоров'я, деформації особистості педагога, прояви синдрому емоційного згорання, педагогічних криз безпосередньо впливатимуть на здоров'я учня.

Про низькі показники психічного і фізичного здоров'я майбутніх педагогів як соціальної групи свідчать результати сучасних досліджень багатьох вчених (О. Асмаковець, М. Беребін, Г. Зайцев, Л. Мітіна, Л. Татарнікоіа та ін.) Більшість із опитаних студентів

майбутніх педагогів (92.3%) відзначили, що не вміють протистояти стресовим ситуаціям, долати негативний вплив на власну особистість, не володіють інформацією про способи формування стійкості до стресу, технологією збереження, зміцнення свого здоров'я, здоров'я учнів. Тому збереження і зміцнення здоров'я майбутнього педагога початкової школи ми вважаємо одним з пріоритетних у сфері його життєвих і фахових інтересів. У зв'язку з цим одним із важливих напрямків модернізації системи педагогічної освіти на сучасному етапі має стати підготовка майбутнього вчителя початкової школи до збереження і зміцнення власного професійного здоров'я.

Важливість запровадження здоров'язберігаючого аспекту у вищу школу визначається тим, що до однієї з основних проблем студентської молоді відносять середній показник успішності у зв'язку з високим рівнем захворюваності. Зазначимо, що на здоров'я молодого покоління впливають біологічні та соціальні фактори [9,с.219].

Студентство в сучасній Україні – кількісна група в соціальній структурі населення і найбільш активна частина молоді. Вдосконалення структури освіти, підвищення його якості та зміцнення здоров'я студентів (майбутніх педагогів початкової школи), а також забезпечення психологічного комфорту учасників педагогічного процесу- це ті умови, що потребує сучасне суспільство. У зв'язку з цим перед вищою школою виникає ряд завдань щодо вирішення питань раціонального поєднання праці і відпочинку студентів (майбутніх педагогів вищої школи), необхідності вдосконалення методики викладання [2].

З огляду на це, в основу навчального процесу покладений здоров'язберігаючий принцип, завданням якого є створення єдиного простору для формування гармонійно розвиненої особистості. Одним із шляхів подолання проблеми погіршення стану здоров'я студентів майбутніх вчителів є суворе реалізація здоров'язберігаючого середовища в процесі навчання у вищому навчальному закладі [6 с.65;7].

Здоровий спосіб життя – особливий стиль життєдіяльності особистості, який ґрунтується на культурних нормах, загальних цінностях, формах і способах діяльності, що зміцнюють здоров'я і сприяють гармонійному фізичному, духовному і соціальному розвитку, що включає такі основні елементи як: раціональний режим праці і відпочинку, ступінь емоційної стійкості, задовільна матеріальна база, постійний медичний контроль та подолання шкідливих звичок, активний спосіб життя, гігієну, збалансоване харчування, раціональний режим навчання, тобто все те, що підвищує резерви здоров'я та створює умови для самовираження особистості.

Під здоров'язберігаючим середовищем розуміється комплекс дій, зосереджений на відповідній соціальній інфраструктурі певного типу , а також включає в себе навчальні, медичні, адміністративно-управлінські та інші здоров'язберігаючі форми роботи з підростаючим поколінням в процесі навчання [8,с.180].

Здоров'язберігаюча професійна діяльність можлива, на нашу думку, за умови сформованості у майбутнього вчителя початкової школи відповідної стратегії. Мета здоров'язберігаючого середовища – проаналізувати суть стратегії збереження професійного здоров'я та забезпечити студентську молодь високим рівнем реального здоров'я, озброївши їх необхідним рівнем зформованих знань, умінь і навичок для відповідального ставлення до власного здоров'я та здорового способу життя, виховати у них культуру здоров'я.

У наукових дослідження поняття «стратегія» розглядається у різних контекстах: життєва стратегія (К. Альбуханова-Славська, Р. Пехунен), стратегії взаємодії (Є. Руденський, Т. Паніна), стратегії поведінки у кризових життєвих ситуаціях (Т. Бохан, Р. Назиров), стратегії розвитку (М. Яніцький) та ін.

Найбільш суттєвими характеристиками стратегії науковці називають:

- продуманність співвідношення сил і засобів у прототрі і часі;
- легке маневрування ними;
- визначення ключових етапів у досягненні основних цілей;
- усвідомлення специфіки кожного етапу, його переваг і вад. (Мешко Г. М.)

Формування стратегії збереження професійного здоров'я майбутнього вчителя початкової школи повинно бути спрямоване на набуття і розвиток системи знань, вмінь, професійно значущих рис і якостей особистості, оволодіння технологіями здоров'язбереження, які забезпечать можливість здійснювати ефективну педагогічну діяльність. Тільки тоді можна говорити про здійснення послідовності в освіті та про реалізацію здоров'язберігаючого підходу, якщо турбота про здоров'я студентів майбутніх педагогів початкової школи буде одним із пріоритетів роботи всього педагогічного колективу і здійснюватиметься на професійному рівні, що забезпечить високу працездатність, а також «професійне довголіття». Кінцевим результатом своєї діяльності здоров'язберігаюче середовище бачить компетентність дій в інтересах збереження здоров'я суспільства. Для того, щоб навчати, не втрачаючи здоров'я, потрібно здійснити перехід від традиційних форм навчання до здоров'язберігаючих [4,с.106].

В сучасних умовах актуальною є проблема формування свідомого ставлення особистості до свого здоров'я. Свідоме ставлення до власного здоров'я починається у сім'ї, де визначну роль у становленні особистості відіграють батьки. Слід зауважити, що значна частина батьків хоча і цікавиться питанням зміцнення здоров'я своїх дітей, але валеологічна необізнаність не дозволяє їм надавати допомогу в оздоровчій діяльності.

Ставлення до власного здоров'я – певний елемент поведінки, спрямований на самозбереження, що включає такі основні компоненти:

- когнітивний;

- емоційний;

- мотиваційно-поведінковий. Таким чином, застосовуються знання про здоров'я, здійснюється усвідомлення і розуміння його значення у житті людини.

Отже, найбільш оптимальними умовами реалізації здоров'язберігаючого середовища будуть наступні:

- 1) цільові (формування ціннісного ставлення до здоров'я);
- 2) змістовні (валеологізація змісту освіти та виховного процесу ЗВО);
- 3) технологічні (педагогічний моніторинг).

Зростання інтенсифікації навчання з використанням нових форм і технологій, спричиняють зростання числа студентів не здатних без особливої напруги та сторонньої допомоги адаптуватися до учбових навантажень, відповідних вимог та правил внутрішнього розпорядку. Нагальною стає реформування освіти зі здоров'язберігаючою спрямованістю. Зрозуміло, що нова якість освіти, може бути досягнута лише при створенні таких умов організації навчального процесу, які б не зашкодили здоров'ю молоді і будуть спрямованими на збереження, зміцнення та формування здоров'я учасників навчального процесу. Педагоги мають застосовувати своєрідні підходи в освіті на основі здоров'язбереження і здоров'язберігаючих технологій [10,с.193].

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Людина, ще за студентських часів повинна навчитись правильно організовувати режим власної праці та відпочинку, адже стан здоров'я є одним із вирішальних чинників формування особистості. Він певною мірою визначає вибір майбутньої діяльності, можливість усебічного розвитку особистості, її соціального ствердження. Стан здоров'я передбачає загальну підготовленість людини, наявність у студентів(майбутніх педагогів початкової школи) системи знань і уявлень про здоров'я, духовний і фізичний розвиток людини, майбутні досягнення у сфері діяльності своєї професії, а також готовність пропагувати здоровий спосіб життя серед молоді.

Досягненню поставлених завдань сприяє розгляд таких питань: - професійне здоров'я майбутнього педагога як стратегічна проблема; - фактори професійного здоров'я майбутнього педагога початкової школи; -професійний стрес. Синдром «емоційного згорання»; - професійне довголіття; - психологічні методи відновлення та збереження

професійного здоров'я; - самооздоровлюючі психотехнології.

Визначені вище питання доцільно було б детально висвітлити при розробці курсів та методичних рекомендацій: «Професійне здоров'я майбутнього педагога початкової школи», «Основи професійної самореабілітації», «Психологічні методи відновлення та збереження професійного здоров'я» та ін.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У навчальних планах професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи дисципліни здоров'язбережувальної спрямованості включено до блоків природничо-наукової та професійної і практичної підготовки. Навчальні плани розроблялися з урахуванням принципів: діяльнісного підходу та випереджаючого навчання з орієнтацією на сучасні засоби пошуку та самостійний аналіз інформації, а також критичне мислення з урахуванням професійної компетентності з анатомії та фізіології.

Пріоритетним у вдосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи щодо здоров'язбережувальної діяльності шляхом формування компетентності в процесі навчання з анатомії та фізіології має здійснюватися за дотриманням вимог:

- інтеграція знань, умінь і навичок під час вивчення спеціальних дисциплін;
- поглибленні та актуалізації набутих знань, умінь і навичок у процесі вивчення інтегрованого курсу «Анатомія та фізіологія людини»;
- удосконалення здоров'язберігаючого діяльнісного компонента у процесі вивчення курсу «Методика вивчення валеології, основ безпеки життєдіяльності».

Робота з формування здорового способу життя професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи має об'єднувати два взаємопов'язаних компоненти:

- 1) прийняття цінностей здорового способу життя (готовність його пропагувати);
- 2) набуття знань і умінь та навичок, необхідних для самостійного виконання вимог.

Одним із найефективніших сучасних засобів впровадження здорового способу життя серед молодого покоління є: застосування психодіагностичних методик із визначенням потенційних можливостей свого організму; наочна агітація; регулярне проведення масових фізкультурно-оздоровчих заходів, використання науковопопулярних фільмів, книг, виставок, проведення бесід, тренінгів, складання індивідуальних програм збереження і зміцнення здоров'я тощо. Провідну роль мають відігравати засоби масової інформації. Такий педагог початкової школи буде здатний зформувати стратегії збереження свого професійного здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Закон України "Про національну програму "Діти України" від 18.01.1995 р. // Виховна робота в закладах освіти. – Вип. II. – К.: ІЗМН, 1998. – С.116-144.
- [2] Кириленко Н.М. Проблеми інформаційної безпеки освітнього середовища вищого навчального закладу. Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: Львів: ЛДУ БЖД, 2012. С. 149–151
- [3] Круцевич Т. Ю. Управління фізичним станом підлітків у системі фізичного виховання : дис. ... док-ра наук з фізичного виховання і спорту : 24.00.02 / Т. Ю. Круцевич. – К. : Національний ун-т фіз. виховання і спорту України, 2000. – 510 с.
- [4] Куртова Г.Ю. Педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності фахівців аграрного сектору у процесі фізичного виховання / Г. Куртова, П. Рибалко, А. Красілов // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. - 2018. - № 4. - С. 100-111.
- [5] Матюнина Н.В., Барабашов С.В. Освітньо-оздоровча програма "Простір" – використання резервів третього семестру для покращення здоров'я школярів Н.В.Матюнина,С.В.Барабашов// – Збірник наукових праць. – Дрогобич: Коло, 2003. – Випуск другий.
- [6] Рибалко П.Ф. Залучення студентської молоді до здорового способу життя під час занять в позааудиторний час / Рибалко П.Ф., Хоменко С. В. Козерук К.В., Вашенко О.І // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Вип. 149 – Чернігів : ЧНПУ, 2017. - С. 63 - 67.
- [7] Рибалко П. Ф. Керівні підходи і принципи у підготовці вчителів фізичної культури до оздоровчо-спортивної діяльності. Гуманізація навчально – виховного процесу. Збірник наукових праць. Державний вищий навчальний заклад "Донбаський державний педагогічний університет" (ДДПУ) № 4 (96) 2019. С. 66 – 77.

- [8] Рибалко П.Ф. Організація фізкультурно - оздоровчого середовища дитячої освітньої установи // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. Журнал – Суми: 2019., № 10 (94), - С. 176 - 186
- [9] Рибалко П.Ф. Проблеми і шляхи підвищення ефективності фізичного виховання у вищому навчальному закладі не фізкультурного профілю / Рибалко П.Ф., Гриб Т. О., Клименченко Т. Г // Наукове видання. Фізична культура, спорт та здоров'я нації. Випуск 1. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2017. с 217-221
- [10] Харченко Р. Методика викладання навчальної дисципліни «Фізичне виховання» у закладі вищої освіти / Р. Харченко, С. Хоменко, А. Красілов, П. Рибалко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. - 2019. - № 5. - С. 183 – 195.
- [11] Шамардіна Г.Н., Долбишева Н.Г. Основи знань про фізичне здоров'я в системі школи // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні: Збірник наукових праць. – Рівне: Принт Пауз, 2001. – Вип. 2. – С.192.
- [12] Яременко О. Формування здорового способу життя: Навч.посібн. для слухачів курсів підвищення кваліфікації державних службовців/ О.Яременко, О.Вакулєнко, Л.Жаліло, Н.Комарова та ін.- К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2000, –232с.

FORMATION OF THE STRATEGY FOR THE PRESERVATION OF PROFESSIONAL HEALTH OF THE PEDAGOGUES OF THE PRIMARY SCHOOL

Mondych Oksana Valentynivna

Candidate of Pedagogical Sciences Associate Professor of the Department
of General Pedagogy and Special Education of Izmail State Humanitarian University, Izmail, Ukraine
ORCID 0000-0002-1561-326X
mondich.ov@gmail.com

Abstract. The article studies the terms of health preservation of prospective teachers as a part of human sustainable development. The issue has acquired international importance; it can be studied as philosophical, social, economic, biological and/or category in medical sphere, as an object for research, as extra funds, as an individual and social value, as a dynamic systemic phenomenon actively interacting with surrounding.

The article also studies the strategy of health preservation of prospective primary school teachers who are expected to have deep knowledge in both individual and age peculiarities of primary school students, and to be able to make scientific survey, and to organize graduated learning. The latest research results conducted by Asmakovets, O., Berebin M., Zaytsev, G., Mitina, L., Tatarnikova, L., and others have revealed low rate of teachers' both physical and psychic health. This rate decreases as working experience increases. The majority (92.3%) of prospective teachers have pointed out that they can't cope with stressful situations and prevent their negative impact on health, unaware of techniques enhancing stress resistance and reliable methods of mutual health preservation.

The author has found out that students' (prospective primary school teachers) incidence rate is connected with negative factors of domestic secondary and higher education system making obstacles for self-knowledge, self-culture and self-realization. Poor psychological health, fatigue, personal deformations, emotional burnout and other negative factors directly influence students' health.

The article concludes that modern society requires optimization of education quality, improving teachers' health and maintenance of positive psychological environment for all parties involved into educational process. Healthcare discipline contents are based on health-preservation tips, methods, means and techniques making it possible to guarantee the estimated efficiency of educational process with regard on students' health preservation.

Key words: youth health, students, prospective primary school teachers, physical development, healthcare, healthy way of life.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Zakon Ukrayiny` "Pro nacional`nu programu "Dity` Ukrayiny`" vid 18.01.1995 r. // Vy`xovna robota v zakladox osvity`. – Vy`p. II. – K.: IZMN, 1998. – S.116-144.
- [2] Ky`ry`lenko N.M. Problemy` informaciy`noї bezpeky` osvitn`ogo seredovy`shha vy`shhogo navchal`nogo zakladu. Informaciy`no-telekomunikaciy`ni tehnologii v suchasniy` osviti: L`viv: LDU BZhD, 2012. S. 149–151
- [3] Krucevy`ch T. Yu. Upravlinnya fizy`chny`m stanom pidlitkiv u sy`stemi fizy`chnogo vy`xovannya : dy`s. ... dok-ra nauk z fizy`chnogo vy`xovannya i sportu : 24.00.02 / T. Yu. Krucevy`ch. – K. : Nacional`ny`j un-t fiz. vy`xovannya i sportu Ukrayiny`, 2000. – 510 s.
- [4] Kurtova G.Yu. Pedagogichni umovy` formuvannya zdorov`yazberezhuval`noyi kompetentnosti faxivciv agrarnogo sektoru u procesi fizy`chnogo vy`xovannya / G. Kurtova, P. Ry`balko, A. Krasilov // Pedagogichni nauky`: teoriya, istoriya, innovacijni tehnologiyi. - 2018. - # 4. - S. 100-111.

- [5] Matyuniy`na N.V., Barabashov S.V. Osvitn`o-ozdorovcha progama "Prostir" – vy`kory`stannya rezerviv tret`ogo semestru dlya pokrashhennya zdorov`ya shkolyariv N.V.Matyuniy`na,S.V.Barabashov// – Zbirny`k naukovy`x pracz`. – Drohobych: Kolo, 2003. – Vy`pusk drugy`j.
- [6] Ry`balko P.F. Zaluchennya students`koyi molodi do zdorovogo sposobu zhy`ttya pid chas zanyat` v pozaaudy`torny`j chas / Ry`balko P.F., Xomenko S. V. Kozeruk K.V.. Vashhenko O.I // Visny`k Chernigivs`kogo nacional`nogo pedagogichnogo universy`tetu. Vy`p. 149 – Chernigiv : ChNPU, 2017. - S. 63 - 67.
- [7] Ry`balko P. F. Kerivni pidxody` i pry`ncy`py` u pidgotovci vchy`teliv fizy`chnoyi kul`tury` do ozdorovcho-sporty`vnoyi diyal`nosti. Gumanizaciya navchal`no – vy`xovnogo procesu. Zbirny`k naukovy`x pracz`. Derzhavny`j vy`shhy`j navchal`ny`j zaklad "Donbas`ky`j derzhavny`j pedagogichny`j universy`tet" (DDPU)# 4 (96) 2019. S. 66 – 77.
- [8] Rybalko P.F. Organizaciya fizkul`turno - ozdorovchogo seredovy`shha dy`tyachoyi osvitr`oyi ustanovy` // Pedagogichni nauky`: teoriya, istoriya, innovacijni tekhnologiyi : nauk. Zhurnal – Sumy: 2019., # 10 (94), - S. 176 - 186
- [9] Rybalko P.F. Problemy` i shlyaxy` pidvy`shhennya efekty`vnosti fizy`chnogo vy`xovannya u vy`shhomu navchal`nomu zakladi ne fizkul`turnogo profilu / Ry`balko P.F., Gry`b T. O., Kly`menchenko T. G // Naukove vy`dannya. Fizy`chna kul`tura, sport ta zdorov`ya nacyi. Vy`pusk 1. – Vinny`cya: TOV « Planer», 2017. s 217-221
- [10] Xarchenko R. Metody`ka vy`kladannya navchal`noyi dy`scy`pliny` «Fizy`chne vy`xovannya» u zakladi vy`shhoyi osvity` / R. Xarchenko, S. Xomenko, A. Krasilov, P. Ry`balko // Pedagogichni nauky`: teoriya, istoriya, innovacijni tekhnologii. - 2019. - # 5. - S. 183 – 195.
- [11] Shamardina G.N., Dolby`sheva N.G. Osnovy` znan` pro fizy`chne zdorov`ya v sy`stemi shkoly` // Koncepciya rozvy`tku galuzi fizy`chnogo vy`xovannya i sportu v Ukrayini: Zbirny`k naukovy`x pracz`. – Rivne: Pry`nt Pauz, 2001. – Vy`p. 2. – S.192.
- [12] Yaremenko O. Formuvannya zdorovogo sposobu zhy`ttya: Navch.posibn. dlya sluxachiv kursiv pidvy`shhennya kvalifikaciyi derzhavny`x sluzhbovciv/ O.Yaremenko, O.Vakulenko, L.Zhalilo, N.Komarova ta in.- K.: Ukrayins`ky`j in-t social`ny`x doslidzhen`,2000.

УДК 378:373.3.011.3-051:[34:005.336.2]

DOI: 10.31652/2412-1142-2021-59-71-79

Попадич Олена Олександрівна

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна

ORCID 0000-0003-1426-4114

olena.popadych@uzhnu.edu.ua

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ ПЕДАГОГІЧНО-ПРАВОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація. Для належного формування правової компетентності молодших школярів випускники закладів вищої педагогічної освіти мають володіти відповідними управлінськими знаннями і вміннями. Мета статті – розкриття психолого-педагогічних засад управлінського підходу як засобу педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкової школи та складової професіоналізму викладача закладу вищої освіти. Збільшення значущості управлінської діяльності сьогодні – об'єктивна закономірність, зумовлена низкою чинників. Досліджено поняття «організація управлінської діяльності», що дало змогу трактувати його як «упорядкування педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів за тими чи іншими вимогами (критерії, правила, принципи), наданням їй необхідної форми для найоптимальнішої реалізації заданої мети». Сформульовано психолого-педагогічні засади управлінського підходу як засобу педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів закладів вищої освіти. Унаслідок здійснення завдань педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів повинна сформуватися педагогічно-правова компетентність у засвоєнні потрібних знань, пошуку інформації, вмінні оперативно виконувати фахові завдання. Управлінські

дії педагогів за педагогічно-правової підготовки повинні орієнтуватися на здійснення ними як виконавської, так і творчої діяльності. Психологічну готовність викладачів закладів вищої освіти здійснювати педагогічно-правову підготовку майбутнього вчителя початкових класів визначають не тільки наявність досвіду, вікові та особистісні риси, а й ступінь мотивації до її здійснення. Результативність педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів визначаються рівнем відповідності методичного забезпечення, ознайомлення з науковою базою педагогічно-правової підготовки для засвоєння ними культури навчальної праці у закладі вищої освіти, що істотно позначається на ефективності організаційної діяльності. Ознака результативності педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів – спроможність самостійного визначення мети й завдань власної фахової діяльності, забезпечення її інформаційної основи, передбачення ймовірних наслідків своєї діяльності, коригування й перебудова діяльності та поведінки, як своїх, так і учнів. Обов'язкова складова організації педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів передбачає надійний контроль, об'єктивну оцінку здобутих студентом знань, умінь та навичок, поінформованість про його здобутки тощо.

Ключові слова: педагогічно-правова підготовка, майбутній вчитель, початкова школа, організація, управлінська діяльність.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Із реформуванням освіти актуальною є проблема педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів як ключова у стратегічних напрямках формування якісно нової системи підготовки спеціалістів. Для належного формування правової компетентності молодших школярів учителі початкової школи повинні володіти відповідними управлінськими знаннями і вміннями.

Дослідження проблеми функціонального управління є актуальним і своєчасним. Це обумовлено об'єктивним підвищенням ролі освіти у розв'язанні соціально-економічних проблем країни, їхньої інтеграції та взаємовпливу. Потребує також тлумачення сутність «основ методології як науки про наукове пізнання, соціології як науки про суспільство, теоретичних засад управління соціально-педагогічними системами. При цьому пізнання розглядається як вид людської діяльності. Предметно-практична перетворювальна діяльність людини лежить в основі всього багатства й багатогранності духовної і матеріальної культури людства» [1, с. 5]. Дослідження психологічних і педагогічних видань засвідчує, що збільшення ступеня управлінської діяльності нині – об'єктивна закономірність, зумовлена низкою чинників: інтенсивний розвиток інформаційних технологій в усіх галузях буття людини; оновлення філософії новітньої освіти, осередок якої – загальнолюдська ціннісна складова; гуманістично зорієнтований характер взаємозв'язку учасників навчально-виховного процесу; потреба в підвищенні ступеня активності й відповідальності за майбутню діяльність; спрямування педагога на формування творчої особистості студента, готовності останнього до здобуття фаху й активної діяльності у нових соціально-економічних умовах.

Учитель у закладі загальної середньої освіти – центральна постать навчально-виховного процесу, що зобов'язана забезпечити належний рівень якості освіти, виховання й розвитку школярів. Один з-поміж факторів збільшення ефективності педагогічної діяльності педагога – раціональне планування такої діяльності. Імперативними видами педагогічної діяльності педагога є: календарне та тематично-поурочне планування, розроблення плану діяльності предметних гуртка й факультативу, конкурсів, клубу за зацікавленнями тощо.

У початковій школі засвоєння формування правової компетентності учнів відбувається переважно в позаурочній діяльності, тому вчитель має бути готовим до її організації та управління цією діяльністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів присвячено чимало досліджень, де науковці розглядали низку аспектів правової підготовки майбутнього педагога. Виконано чимало досліджень з питань управління в галузі освіти, зокрема це Г. Єльнікова (питання розвитку

теорії управління загальною середньою освітою) [2], Л. Калініна (управління інноваційним розвитком навчального закладу) [3], Н. Благун (методологія соціально-функціонального управління загальноосвітнім навчальним закладом) [1], Т. Луценко (організація педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкової школи в умовах особистісно орієнтованого навчання) [8]. Особливості та інноваційні підходи до формування творчої активності майбутнього вчителя досліджували у своїх працях Т. Саєнко [4], Л. Оршанський [7], Л. Джулай [9], А. Цюприк [5] та ін. Утім недостатньо висвітлені питання управлінського підходу в правовій підготовці майбутнього вчителя початкових класів.

Мета статті полягає в розкритті психолого-педагогічних засад управлінського підходу як засобу педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкової школи та складової професіоналізму викладача закладу вищої освіти.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Потреба інтелектуальної діяльності ефективніша під час індивідуального здобування знань. Власне тут варто шукати найвідповідальнішу ланку роботи педагога. Треба пам'ятати, що студент не завжди може мобілізуватися на самостійне здобуття нових знань, адже йому бракує самодисципліни, тобто вміння організовувати заняття в школі. Місія педагога закладу вищої освіти – мобілізувати студента на рівні усвідомленої потреби пошуку чогось нового. Педагог має передусім організовувати навчально-пізнавальну діяльність студента, а не слугувати передавачем наукової інформації. Важливий аспект педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкової школи – організація взаємозв'язку викладача зі студентом у залежності від участі педагога, управління може бути як опосередкованим – завдяки застосуванню методичних вказівок, так і за безпосереднім контролем (консультації, бесіди, колоквіуми).

Варто виокремити два види педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів: *авдиторну* управлінську, за безпосереднього керівництва педагога на лекціях та лабораторних заняттях, і *позаавдиторну* управлінську, за їхньої підготовки до занять, під час написання рефератів, курсових і дипломних проєктів тощо.

Основа всіх видів авдиторної та позаавдиторної педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкової школи – певна діяльність викладача – її організація. Організація трактується як сукупність процесів, або дій, завдяки яким удосконалюється й утворюється зв'язок поміж частками цілого. Дослідження поняття «організація управлінської діяльності» дає нам змогу трактувати його як упорядкування педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів за тими чи іншими вимогами (критерії, правила, принципи), наданням їй необхідної форми для найоптимальнішої реалізації заданої мети. При цьому поняття «управлінська» – не лише продуктивне відображення знань, застосування їх для виконання одержаних завдань, а й досягнення основної мети – формування його правової компетентності. Загалом організація – одна з функцій управління [6, с. 604], завдяки якій можна щось упорядкувати, систематизувати. Функціями управління як специфічними видами діяльності передбачено розподіл праці на посадові й технологічні [7].

Для організації педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів важливі технологічні функції, зокрема:

- підготовча, якою передбачено структурування навчального матеріалу, виявлення логіки викладу його вивчення, співвідношення поміж теоретичними та експериментальними знаннями; розподіл навчального матеріалу між словом і зображенням (схемами, рисунками тощо); вибір навчальних методів і засобів організації навчальної діяльності; створення дієвого навчального середовища;
- мотиваційна (актуалізація базових знань, мотивація діяльності, постановка навчальних мети й завдань, унаслідок яких студенти усвідомлюють, з якою метою їм належить вивчати той чи інший навчальний матеріал);

- організаційно-пізнавальна, що охоплює вивчення нового матеріалу завдяки обраним навчальним методам і засобам, організацію навчальних дій, забезпечення умов для здійснення ними тих чи інших операцій;
- рефлексивно-оцінювальна, спрямована на поступову оцінку навчально-пізнавальної діяльності, рівень їхніх знань, надання їм допомоги в осмисленні й аналізі своєї діяльності, формування рефлексивного ставлення до неї [7 с. 71].

Гуманізацією навчання передбачено: добирання змісту навчальних матеріалів, реалізація якого мала б якнайкращий вплив на емоційність учнів, розвиваючи в них добрі почуття й прагнення; створення гуманних мотивів діяльності, основа яких – альтруїстична ціль і прагнення творити добро; послуговування засобами народної педагогіки, аби формувати гуманні ознаки й переконання учнів; створення на заняттях ситуацій, вирішення котрих формуватиме гуманні взаємини в колективі; врахування під час навчання виявлення емоцій, що миттєво поглинають учнів (афект), попередження їх, а за виникнення – керування ними; формування ділових товариських взаємин серед однокласників; слугування взірцем гуманної особистості з певними гуманними рисами та принципами. Гуманітаризацією навчання передбачено: добирання навчального матеріалу відповідно до гуманітарного спрямування; застосування виховних можливостей навчального матеріалу для прищеплення духовних якостей індивіда, розвитку духовності в учнів; втілення міжпредметних зв'язків задля вироблення гуманістичного (духовного) світогляду, переконань, ідеалів, активної життєвої позиції учнів.

Для реалізації синергетичного підходу до заняття як педагогічної системи вчитель має реалізувати внутрішньо- й міжпредметні зв'язки. Цього можна досягти аналізом суті навчального матеріалу з теми уроку і виявленням спільних складових знань з інших навчальних дисциплін, розкриваючи на таких засадах основні наукові ідеї й закономірності світобудови, певних явища, процесу тощо; формуванням загальнонавчальних умінь та навичок учнів, ураховуючи міжпредметні зв'язки та потребу в профорієнтаційній роботі з ними. Дидактично необхідна умова полягає в забезпеченні педагогом інтенсифікації навчання на занятті. Необхідними умовами цього є: визначення оптимальної інформаційної місткості навчального матеріалу та методів реалізації такого матеріалу; обрання та реалізація змісту, методів, засобів, форм інтенсифікації навчання; цілеспрямоване дотримання оптимальних темпу й ритму навчальної діяльності учнів, для забезпечення її інтенсифікації; забезпечення оптимальних умов інтеграції змісту навчання завдяки творчій співпраці з колегами в школі, районі, місті.

3. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Найдієвішими методами аудиторної педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів є: ситуативні й ділові ігри, імітаційне моделювання, ігрове проектування, мозкова атака, аналіз конкретних ситуацій, круглі столи, проблемні лекції, тренінги, дискусії, семінари, практикуми, спецкурси, консультації, проектування, метод поєднання різномірного, метод розроблення та захисту проекту, кейс-метод, дослідження майбутньої діяльності, метод рейтингової оцінки тощо.

Опанувавши зміст завдань організаційної діяльності, студентам легше визначити основні дидактичні мету й завдання, обравши ступінь складності, інакше кажучи, розробити індивідуальну програму навчальної діяльності. Відтак усі технологічні функції керування, характерні для викладача, здійснюють також студенти. Ознаками самотійної діяльності є спроможність самотужки досліджувати, ступінь підготовки й організованості [8]. Важливий момент – координація офіційних навчальних форм: (лекцій, лабораторних і практичних занять тощо) з індивідуальною роботою.

Для розвитку високих психічних процесів учнів на заняттях слугують почуття, сприймання, спостережливість; розвивання пам'яті, мислення та емоційно-вольових проявів. Для належного розвитку в учнів *відчуттів* під час навчання необхідно: правильно обирати

зміст, методи й засоби навчання згідно з віковими й індивідуальними ознаками; враховувати особливості видів відчуттів та їхніх ознак; добирання дидактичного матеріалу, щоб залучати різні аналізатори учнів за реалізації низки методів інтеграції розмаїття видів відчуттів.

На методичному рівні передбачено низку **методичних напрямів управлінської діяльності у педагогічно-правовій підготовці майбутнього вчителя початкових класів**, що викладені нижче.

- *Виховна підсистема уроку містить* прищеплення поваги до *засад загальнолюдської моралі*; дотримання норм статуту школи, норм внутрішнього розпорядку, участь у підготовці та самих засіданнях педагогічної ради; прищеплення учням обов'язку шанобливо ставитися до батьків, жінок, старших, поважати народні традиції та звичаї, духовні й культурні досягнення народу; готування дітей до самостійного життя, дотримуючись засад взаєморозуміння, злагоди між країнами, етнічними, національними, релігійними групами; педагогічних етики, моралі, поваги до власної гідності учнів та їхніх батьків; рівня загальної та політичної культури; дотриманні наказів і розпоряджень директора школи, органів управління освітою.
- *Виявленням та реалізацією виховних можливостей змісту навчального матеріалу передбачено* дослідження змісту теми заняття, аби з'ясувати його виховні можливості; встановлення виховних складових, доцільних для реалізації власне на заданому уроці в конкретному класі, враховуючи потреби, вік та індивідуальність учнів, рівень їхнього виховання; добирання навчального матеріалу із додаткових інформаційних джерел для кращого його виховного впливу на учнів.
- *Завдання технології постановки виховної мети уроку містить такі компоненти як* мотивація постановки виховних мети й завдань (соціальної, психологічної, педагогічної, фахово-орієнтованої, етичної, естетичної тощо); зважання на вікові й особисті характеристики учнів, ступінь їхнього виховання; встановлення основної виховної мети, методів її досягнення; коригування виховних мети й завдань під час уроку; надання учням умінь формувати потреби в самовихованні; визначення мети самостійного виховання, методів її досягнення; контрольно-аналітична діяльність педагога й учнів стосовно правильності постановки виховної мети уроку та її досягнення.
- *Інтеграцією ключових складових системи виховання особистості забезпечується* володіння знаннями стосовно соціально-педагогічного значення важливих складових та сутності системи виховання індивіда; встановлення педагогічно раціонального комплексу ключових складових системи виховання індивіда, виявляючи в них спільні елементи; обрання окремої основної складової на базі співвіднесення її з виховною метою й завданнями уроку, ступеня виховання учнів; забезпечення інтеграції мети й завдань навчання, виховання і розвитку індивіда.
- *Манерою спілкування педагога з учнями передбачено* орієнтування педагога й школярів на формування комунікації найвищого ступеня (враховуючи спільні мету й діяльність, врахування особистого потенціалу всіх учасників процесу); забезпечення формування демократичної манери комунікації педагога з учнями як незмінної запоруки реалізації й самореалізації потенціалу суб'єктів навчально-виховного процесу; взаємодомовлення педагога й учнів щодо паритетності комунікування; прищеплення учням навичок і вмінь самостійної оцінки манери спілкування в системах «педагог-учень», «учень-учень»; правова соціалізація особистості учня за комунікації.
- *Мотиваційна установка на особистісно орієнтовані методи виховання учнів в контексті управлінської діяльності містить* виховання особистості учня, переходячи із зовнішнього аспекту у внутрішню потребу; передбачення виховних можливостей, проєктування й моделювання основних на конкретному уроці напрямків виховання особистості учня; поєднання соціально важливих і особистісних виховних та

самовиховних мотивів учнів під час навчання; усвідомлення підсумку виховання як соціально-психологічного, фахового, етичного статусу вихованої людини.

- *Обранням принципів виховання учнів і методів їхньої реалізації передбачено* враховувати зміст навчального матеріалу, задані виховні мету й завдання, ступінь виховання учнів; виокремлювати педагогічно доцільний комплекс виховних засад учнів, зокрема засади-домінанти, обирати раціональні шляхи їхнього втілення; коригувати втілення принципів виховання учнів під час навчання відповідно до психолого-педагогічної ситуації того чи іншого уроку.
- *Обранням та реалізацією виховних методів, форм і засобів доцільно* виховувати учнів залежно від змісту навчального матеріалу, виховних цілей й завдань; використовувати диференційований підхід у виборі методів і засобів виховного впливу, враховуючи особисті й вікові особливості учнів; раціонально поєднувати фронтальні форми виховної діяльності з учнями; навчати учнів методів і прийомів самовиховання; коригувати (за потреби) застосування виховних форм, методів і засобів.
- *Психолого-педагогічним керуванням процесом виховання, особистим вихованням учнів передбачено:* засобами змісту навчального предмета розкривати особистісну й соціальну значущість вихованості людини; створювати ситуації, що спонукали б учнів до самовиховання, формувати риси вдачі, що стали їхньою потребою; послуговуватися необхідними засобами стимулювання прагнень учнів самовдосконалюватися; забезпечувати оптимальний психо-мікроклімат.

4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

На основі окресленого можемо сформулювати психолого-педагогічні засади управлінського підходу як засобу педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів.

1. У нинішніх умовах підготовки фахівців управлінська діяльність є засобом формування індивіда. Сукупність критеріїв (педагогічно-правовий, компетентність, підготовка, організованість) становить відносно цілісну структуру. Унаслідок здійснення завдань педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів повинна сформуватися педагогічно-правова компетентність у засвоєнні потрібних знань, пошуку інформації, вмінні оперативно виконувати фахові завдання тощо.

2. Управлінські дії педагогів за педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів повинні орієнтуватися на здійснення ними як виконавської, так і творчої діяльності. Педагог, розробляючи завдання для виконавської діяльності, передбачає, що студент пройде всі стадії формування розумових дій, здійснюючи організаційну діяльність. Можливості керування процесом творчої діяльності істотно зростають, якщо студент бачить суть пов'язаних між собою етапів: завчасне ознайомлення з дією й умовами її здійснення; формування дії з розгортанням усіх операцій, що до неї входять; формування дії у внутрішній мові; перехід дії у глибокі згорнуті процеси мислення та перехід до нетипового вирішення ситуації. Поетапне втілення управлінських дій слугує відносно завершеним циклом навчання. Педагогічну діяльність утворюють невеликі й досить значні, короточасні й довготривалі цикли, а засіб управління – то диференційовані завдання. Завдяки ж диференціації педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів педагог може створити систему диференційованої підтримки студентам, тобто фактично керувати їхньою діяльністю завдяки низці новітніх інноваційних технологій. Управлінська діяльність – це максимально індивідуалізоване навчання, тож педагог має відповідально підходити до підбирання завдань, зокрема творчих, враховуючи індивідуальні особливості: суб'єктивний досвід, хист, зацікавлення, ціннісні орієнтації, можливості реалізувати себе в пізнанні, навчальній діяльності, поведінці тощо.

3. Психологічну готовність викладачів закладів вищої освіти, щодо можливостей здійснювати педагогічно-правову підготовку майбутнього вчителя початкових класів,

визначають не тільки наявністю досвіду, віковими та особистісними рисами, а й ступенем мотивації до її здійснення. За Т. Саєнко, мотивація – одна з найважливіших умов продуктивної фахової праці, що вимагає повсякчасної уваги. Спроможність самотивуватися, ставити та втілювати свою мету є одними з основних синтезуючих складових творчої фахової діяльності де педагог самореалізується, а рівень мотивації виконання завдань варто визначати за спеціальною для цього програмою [4].

4. Результативність педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів визначають рівнем відповідності методично-технічного забезпечення (навчально-методичні видання, конспекти лекцій, підручники та посібники, першоджерела, періодика, довідники, методики опрацювання навчального матеріалу, методичні вказівки, що враховують дидактичні й психологічні аспекти засвоєння навчального матеріалу, технічні засоби, передусім комп'ютерні навчальні програми, та спеціальні робочі місця, як-от, комп'ютер, аудіо- й відеотехніка тощо). Варто наголосити, що ознайомлення з науковою базою педагогічно-правової підготовки майбутніх учителів початкових класів для засвоєння ними культури навчальної праці істотно позначається на ефективності їхньої організаційної діяльності.

5. Ознака результативності педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів – спроможність самостійного визначення мети й завдань власної фахової діяльності, забезпечення її інформаційної основи, передбачення ймовірних наслідків своєї діяльності, коригування й перебудова діяльності та поведінки, як своїх, так і інших.

6. Обов'язкова складова організації педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів передбачає надійний контроль, об'єктивну оцінку здобутих студентом знань, умінь та навичок, поінформованість про його здобутки. Ми певні, що на ефективності педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів позначається одночасне здійснення контролю за перебігом виконання заданих завдань та точністю отримуваних відповідей з боку педагога й самоконтролю за правильністю здійснення навчальних операцій студентами. Контроль полягає в усних, письмових, лабораторних та інших роботах, опитуваннях, заліках, семінарах та іспитах.

На стадії аналізу викладач об'єктивно оцінює індивідуальну систему педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів усіх студентів зокрема. Самоконтроль полягає в самоперевірках рівня засвоєння матеріалу, який вивчають, завдяки тестовим та евристичним завданням. Відповідно до методичних вказівок, студенти самостійно контролюють себе із завершенням вивчення окремих елементів знань і вмінь, або змісту розділу загалом [9]. Аби оцінювання кінцевих результатів навчання було об'єктивним, викладач і студент мають послуговуватися однаковими змістовими одиницями навчального матеріалу, кількість яких визначають через змістово-цільово-рівневі матриці обов'язкового мінімуму знань.

5. ВИСНОВКИ ТА НАПРЯМИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отож, завдяки правильній організації педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкових класів можливі: чітке визначення мети виконуваної роботи, власних цілей, швидке й ефективне вирішення проблем, раціональне керування собою та власним часом. Результативність організації педагогічно-правової підготовки майбутніх учителів початкової школи значною мірою залежить від специфіки управління і педагога, і студента. Оперування управлінськими знаннями та навичками з організації педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкової школи – невід'ємна складова фаховості викладача закладу вищої освіти. До подальших напрямів відносимо дослідження ефективності конкретних методик підготовки вчителя початкової школи до формування правової компетентності учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Благун Н. М. Методологія соціально-функціонального управління загальноосвітнім навчальним закладом : дис. докт. педаг. наук: 13.00.04. Київ, 2015. 389 с.
- [2] Єльнікова Г. В. Наукові основи розвитку управління загальною середньою освітою в регіоні : монографія. Київ : ДАККО, 1999. 303 с.
- [3] Управління інноваційним розвитком навчального закладу: моделі, соціокультурні процеси, технології : наук.-метод. посіб. / Л.М. Калініна та ін.; за наук. ред. Л.М. Калініної. Київ-Володимирець, 2011. 560 с.
- [4] Сасенко Т. О. Особливості та інноваційні підходи до формування творчої активності майбутнього вчителя. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. 2006. Вип. 10. Київ; Вінниця : Планер, 2006. С. 88–92.
- [5] Цюприк А. Основні підходи до проблеми організації педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкової школи. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2003. № 6. С. 100–109.
- [6] Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. Київ : УРЕ, 1985. 775 с.
- [7] Оршанський Л. В. Система модульного навчання та персональна модель управління художньо-трудовою діяльністю майбутніх учителів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. 2006. Вип. 10. Київ ; Вінниця: Планер, 2006. С. 70–74.
- [8] Луценко Т. В. Організація педагогічно-правової підготовки майбутнього вчителя початкової школи в умовах особистісно орієнтованого навчання: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Харків, 2002. 20 с.
- [9] Джулай Л. І. Система контролю знань і вмінь : монографія. Львів : Сполом, 2007. 200 с.

PEDAGOGICAL LEGAL TRAINING OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER IN THE CONTEXT OF ORGANIZATION OF MANAGEMENT ACTIVITY

Popadych Olena Oleksandrivna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of General Pedagogy
and Pedagogy of Higher Education,
State University «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine
ORCID 0000-0003-1426-4114
olena.popadych@uzhnu.edu.ua

Abstract. For the proper formation of the legal competence of junior schoolchildren, graduates of higher pedagogical educational institutions must have the appropriate managerial knowledge and skills. The purpose of the article is to reveal the psychological and pedagogical foundations of the management approach as a means of pedagogical and legal training of future primary school teachers and a component of the professionalism of a teacher of higher education. The increasing importance of management today is an objective pattern due to a number of factors. The concept of organization of managerial activity is studied. The psychological and pedagogical principles of the managerial approach as a means of pedagogical and legal training of the future primary school teacher of higher education institutions are formulated. Professional tasks are to be formed as a result of the implementation of the tasks of pedagogical legal training of the future primary school teacher, pedagogical legal competence in the acquisition of the necessary knowledge, search for information, ability to perform quickly. Managerial actions of teachers in pedagogical legal training is focused on the implementation of both executive and creative activities. The psychological readiness of teachers of higher education institutions to carry out pedagogical and legal training of future primary school teachers is determined not only by the presence of experience, age and personality traits, but also the degree of motivation for its implementation. The effectiveness of pedagogical legal training of future primary school teachers is determined by the level of compliance with methodological support, acquaintance with the scientific basis of pedagogical and legal training for mastering the culture of educational work in higher education, which significantly affects the effectiveness of organizational activities. A sign of the effectiveness of pedagogical legal training of future primary school teachers is the ability to determine independently the goals and objectives of their own professional activities, provide its information base, predict the likely consequences of their activities, adjust and restructure activities and behavior of both teachers and students as well. The obligatory component of the organization of pedagogical legal training of the future primary school teacher provides reliable control, objective assessment of the knowledge, skills and abilities acquired by the student, awareness of his achievements, etc.

Key words: pedagogical legal training, future teacher, primary school, organization, managerial activity.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Blahun N.M. Methodology of social and functional management of the educational process in a secondary school: dissertation for the Doctor of Pedagogical Sciences: 13.00.04. Kyiv, 2015. 389 p. (in Ukrainian).
- [2] Yelnikova H.V. Scientific fundamentals for development of the secondary education management in the region: monograph. Kyiv: DAKKO, 1990. 303 p. (in Ukrainian).
- [3] Management of the innovative development of educational establishments: models, social-cultural processes, technologies: scientific and methodic manual / L.M. Kalinina et al. Kyiv-Volodymyrets, 2011. 560 p. (in Ukrainian).
- [4] Saenko T.O. Peculiarities and innovative approaches to formation of the creative activity of a future teacher. *Modern information technologies and innovative methodologies of specialists training: methodology, theory, experience, problems*: collection of scientific works. 2006. Issue 10. Kyiv; Vinnytsia: Planer, 2006. P. 88-92. (in Ukrainian).
- [5] Tsiupryk A. Principal approaches to the problem of organization of the pedagogical and legal training of a future elementary school teacher. *Pedagogics and psychology of professional education*. 2003. № 6. P. 100–109. (in Ukrainian).
- [6] Dictionary of foreign words/ edited by O.S. Melnychuk. Kyiv: URE, 1985. 775 p. (in Ukrainian).
- [7] Orshanskyi L.V. System of modular education and personal model of management of the artistic and labour activity of future teachers. *Modern information technologies and innovative methodologies of specialists training: methodology, theory, experience, problems*: collection of scientific works. 2006. Issue 10. Kyiv; Vinnytsia: Planer, 2006. P. 70-74. (in Ukrainian).
- [8] Lutsenko T.V. Organization of the pedagogical and legal training of a future elementary school teacher in conditions of personally-oriented education: extended abstract of the dissertation for the Candidate of Pedagogical Sciences: 13.00.04. Kharkiv, 2002. 20 p. (in Ukrainian).
- [9] Dzhulai L.I. System of control for knowledge and skills: monograph. Lviv: Spolom, 2007. 200 p. (in Ukrainian).

УДК 378.3/5.093.13-052(477)**DOI: 10.31652/2412-1142-2021-59-79-90****Проценко Ірина Іванівна**

кандидат педагогічних наук, доцент

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, м. Суми, Україна

ORCID ID 0000-0003-1792-7200

procenkoira83@ukr.net

ПІДГОТОВКА КЕРІВНИКІВ ШКІЛ ДО УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНОЮ АДАПТАЦІЄЮ ВЧИТЕЛІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. В статті, на основі результатів експериментального дослідження, розроблено програму підготовки керівників закладів освіти до управління професійною адаптацією вчителів Нової української школи. З'ясовано, що ефективним елементом соціально-психологічної підготовки керівників шкіл є навчальний тренінг, що викликає зростання особистості за параметрами афективної сфери; за параметрами аксіологічної сфери; при досягненні і виявленні учасниками тренінгу певного рівня вмотивованості викликає зростання особистості за параметрами гносеологічної сфери особливим методом: підвищення значущості інформації, викликаних тренером ситуацій взаємодії учасників з проблемними ситуаціями, застосуванням спеціальних мовних конструкцій, що надають емоційно підсилене усвідомлення; праксеологічній сфері – найбільш ефективно реалізується на фоні загальної активності (афективний компонент) людини, спрямованості на саморозвиток (аксіологічний компонент), усвідомленості власних недоліків і наявності практичної інформації для здійснення особистих дій (гносеологічний компонент) шляхом ініціювання тренером ситуацій з можливістю багатократного повторення, реалізації зворотного зв'язку, позитивного підкріплення необхідних форм та значної кількості інших засобів і принципів прискореного навчання. проведення навчального тренінгу має свою специфіку, а це вносить певні корективи як до його змісту, так і принципів проведення. Визначено, що професія керівника передбачає не просто розвиток особистісних та професійних якостей, що є двома взаємозалежними процесами. В нашому випадку особистісний розвиток є

підґрунтям для професійного. Тому навчальні тренінги, окрім зазначених принципів, мають базуватися на принципі професійної спрямованості, сутність якого полягає в тому, що тільки особистість, спроможна до саморозвитку та самореалізації, здатна професійно допомагати іншим людям у подоланні їхніх проблем та кризових станів.

Крім того, застосування засобів навчальних тренінгів у процесі підвищення кваліфікації фахівців соціальної сфери має на меті інтенсифікувати навчальний процес, тобто забезпечення високої якості засвоєння слухачами значного обсягу інформації за відносно короткий період, та зменшення строку формування необхідних професійних умінь без збільшення тривалості навчання

Ключові слова: керівник закладу; Нова українська школа; професійна адаптація вчителя.

1. ВСТУП

Постановка проблеми, аналіз досліджень та мета. У час швидких інформаційних змін та інновацій викладач повинен постійно вдосконалювати свої педагогічні навички, бути в курсі передових технологій, мати знання в різних сферах суспільного життя, орієнтуватися в сучасній політиці, економіці, законотворенні та іншому. Щороку до нас приходять нові учні, які несуть із собою новий етап розвитку суспільства. Саме молоде покоління і є орієнтиром розвитку педагога, його професійного зростання, самовдосконалення та самореалізації.

В останні роки особлива увага приділяється теоретичному аналізу і обґрунтуванню механізмів становлення вчителя як суб'єкта педагогічної діяльності (Г. Аксьонова, Р. Асадуллін, Є. Волкова, Н. Григор'єва, В. Жорнова, Н. Нікітіна, Н. Соловйова).

Психологічні проблеми адаптації вчителів до роботи у школі в різних її аспектах вивчали С. Д. Максименко, І. Д. Бех, Н. П. Лукашевич, О. Г. Мороз, В. О. Сластьонін, Г. В. Єльнікова, О. Г. Солодухова, Н. О. Чайкіна, Дж. Брунер, та ін. Професійна адаптація, головна ідея сучасного освітнього процесу, пов'язана з пошуками нових підходів у визначенні цілей освіти і способів їх досягнення (В. Андрущенко, Г. Балл, В. Біблер, Є. Бондаревська, О. Газман, Б. Гершунський, М. Євтух, Н. Ничкало, С. Сисоєва, Л. Хомич та ін.).

Мета статті полягає у розробці програми підготовки керівників закладів освіти до управління професійною адаптацією учителів Нової української школи.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

На основі проведеного експериментального дослідження, що передбачало перевірку ефективності моделі управління професійною адаптацією вчителів освітніх закладів, на наш погляд, ефективним елементом соціально-психологічної підготовки керівників шкіл до управління професійною адаптацією вчителів Нової української школи є навчальний тренінг.

Тренінг треба розглядати як одночасний розвиток людини в наступному розумінні: спеціальні психотехнічні вправи (фізичні, комунікативні, та ін.) викликають ріст особистості за параметрами афективної сфери (стан підвищеної активності, захопленість, позитивні емоційні відчуття та ін.); за параметрами аксіологічної сфери (саморозвиток, самореалізація, самоактуалізація та ін.); при досягненні і виявленні учасниками тренінгу певного рівня вмотивованості (невербальні прояви повної уваги, вимоги надати інформацію, надати можливість діяти особисто та ін.) третя категорія психотехнічних вправ викликає зростання особистості за параметрами гносеологічної сфери особливим методом: підвищення значущості інформації, викликаних тренером ситуацій взаємодії учасників з проблемними ситуаціями, застосуванням спеціальних мовних конструкцій, що надають емоційно підсилене усвідомлення; праксеологічній сфері – найбільш ефективно реалізується на фоні загальної активності (афективний компонент) людини, спрямованості на саморозвиток (аксіологічний компонент), усвідомленості власних недоліків і наявності практичної інформації для здійснення особистих дій (гносеологічний компонент) шляхом ініціювання тренером ситуацій з можливістю багатократного повторення, реалізації зворотного зв'язку,

позитивного підкріплення необхідних форм та значної кількості інших засобів і принципів прискореного навчання.

Тренінг є активним та дієвим методом підготовки фахівців до професійної діяльності, який пов'язаний із суб'єкт-суб'єктною взаємодією, моделюванням навчальних, професійних, життєвих ситуацій з метою розвитку компетентності, формування і вдосконалення різних професійно-особистісних якостей, умінь і навичок фахівця.

На думку І. Мельничук, організація навчальних тренінгів базується на певних цілях та механізмах реалізації: сенсифікації навичок сприйняття; поглиблення відповідальності за самого себе; руйнування рольових стереотипів; відкрите висловлювання почуттів; усвідомлення власних мотивів; прийняття себе та інших; міжособистісна відкритість тощо [8].

На наш погляд, використання навчальних тренінгів сприяє не тільки вдосконаленню процесу професійної перепідготовки слухачів, а й спрямовуватиме професійний розвиток фахівців шляхом надання їм можливостей професійного самовизначення та самореалізації.

До головних ознак тренінгу дослідники відносять: підвищену активність учасників групи тренінгу; ігровий характер взаємодії; навчально-пізнавальну спрямованість; систематичну рефлексію; групову форму проведення. В свою чергу, до принципів організації і проведення тренінгів варто віднести: принципи активності, персоніфікації, рівності, конфіденційності тощо [4]. Отже, тренінг виступає ефективним методом інтерактивного навчання, що має методичні цілі, механізми реалізації та стратегічні принципи організації групової педагогічної взаємодії.

Тренінг є синтетичною антропотехнікою, що поєднує в собі навчальну та ігрову діяльність, проходить в умовах моделювання різних ігрових ситуацій. Під антропотехнікою розуміється складова акмеологічної практики, що спрямована на перетворення «природно даних людині здібностей» і формування на їх основі культурного феномена професіогенезу.

До принципів організації тренінгових занять відносять [6]:

- принцип «тут і тепер», який орієнтує учасників тренінгу на те, щоб предметом їхнього аналізу були лише ті процеси, дії, почуття, думки, які відбуваються в групі у конкретний момент;

- принцип «щирості та відкритості» полягає в тому, щоб не обманювати, а бути відвертим у своїх висловлюваннях. Від ступеня відкритості кожного із учасників залежить ефективність роботи групи в цілому;

- принцип «Я» полягає в тому, що учасники тренінгу повинні бути зосереджені на процесах самопізнання, самоаналізу та рефлексії.

Реалізація цього принципу потребує використання відповідних мовних засобів для висловлення власних думок, оціночних суджень. Так, забороняється використання висловлювань на кшталт: «ми вважаємо...», «мої друзі схильні до думки...» тощо. Натомість, передбачається персоніфікація висловлювань: «я думаю...», «я переконаний...», за допомогою яких учасники вчаться брати відповідальність на себе і сприймати себе такими, якими вони є;

- принцип активності слугує нормою поведінки під час тренінгу, оскільки більшість вправ орієнтовані на безпосередню участь усіх членів групи. Це основний принцип тренінгу, так як кожен засвоює нове тільки шляхом власних активних зусиль;

- принцип конфіденційності – природна етична потреба, що є необхідною умовою створення атмосфери психологічної безпеки та саморозкриття;

- принцип дослідницької (творчої) позиції, що передбачає створення креативного середовища тренінгу; учасники групи усвідомлюють, виявляють, відкривають ідеї, закономірності, уже відомі науці, а також, що особливо важливо, власні ресурси, можливості, особливості;

- принцип об'єктивації (усвідомлення) поведінки, універсальним засобом якого є зворотний зв'язок;

– принцип партнерського (суб'єкт-суб'єктного) спілкування, коли враховуються інтереси всіх учасників взаємодії і створюються умови атмосфери безпеки, довіри, відкритості, що дає змогу учасникам групи експериментувати зі своєю поведінкою, не боячись помилок.

У процесі дослідження ми дійшли розуміння того, що проведення навчального тренінгу має свою специфіку, а це вносить певні корективи як до його змісту, так і принципів проведення. Професія керівника передбачає не просто розвиток особистісних та професійних якостей, що є двома взаємозалежними процесами. В нашому випадку особистісний розвиток є підґрунтям для професійного. Тому навчальні тренінги, окрім зазначених принципів, мають базуватися на принципі професійної спрямованості, сутність якого полягає в тому, що тільки особистість, спроможна до саморозвитку та самореалізації, здатна професійно допомагати іншим людям у подоланні їхніх проблем та кризових станів.

Крім того, застосування засобів навчальних тренінгів у процесі підвищення кваліфікації фахівців соціальної сфери має на меті інтенсифікувати навчальний процес, тобто забезпечити високу якість засвоєння слухачами значного обсягу інформації за відносно короткий період, та зменшення строку формування необхідних професійних умінь без збільшення тривалості навчання. Відповідно, ще одним важливим принципом під час проведення навчальних тренінгів ми вважаємо принцип інтенсивності. На нашу думку, він реалізується шляхом активного використання різноманітних методичних прийомів і повного занурення у навчальну діяльність.

З метою усвідомлення та подолання комунікативних проблем слухачам важливо навчитися бачити себе такими, якими їх бачать інші. Мова йде про принцип зворотного зв'язку та самоаналізу. Під час його реалізації ефективним є використання вправ і питань, що розраховані на те, щоб кожен учасник тренінгових занять розповів про свої проблеми у спілкуванні та способи їх подолання. Відповідно, людина одержує інформацію про те, як вона сприймається групою, наскільки це співпадає з її власним уявленням про себе [7]. Основний акцент тут робиться на самооцінці, самоконтролі, соціальній зрілості, допомозі з боку інших учасників.

Однією із найважливіших передумов під час створення умов для адекватного самоаналізу є специфічна форма особистісного зворотного зв'язку. Завдяки цьому слухач може коригувати свою поведінку, замінюючи невдалі способи спілкування на більш ефективні, розвиває рефлексію щодо власних способів дій і психологічної готовності до виконання професійних задач. Часто це супроводжується конфронтацією поглядів, думок, позицій учасників тренінгу, що не варто сприймати як негативне чи конфліктне явище чи емоційно забарвлений засіб вдосконалення комунікативних умінь [6; 2].

Отже, дотримання зазначених принципів під час організації та проведення тренінгів дасть змогу мобілізувати інтелектуальний і аналітичний потенціал слухачів, сприятиме їх ефективній взаємодії з метою формування та розвитку професійної адаптивності.

Також варто зазначити, що тренінг – це вид групової роботи, котра ґрунтується на використанні інтерактивних методів формування нових навичок, самопізнання і саморозвитку.

Разом з тим, тренінгові заняття в груповій роботі мають на меті передусім формування та розвиток практичних навичок їх учасників. Водночас вони позитивно впливають на закріплення і збагачення здобутих знань, пробуджують інтерес до пізнавальної діяльності. Організація тренінгової роботи ґрунтується на партиципаторному (від лат. участь, причетність) впливі на її учасників, тобто на методиці співучасті.

За такої організації роботи вся група включена у процес занять, учасники яких мають змогу поділитися або обмінятися знаннями, обміркувати проблеми, разом шукати оптимальне рішення.

Тренінг у груповій роботі найраціональніше будувати на взаємоактивному навчанні, дискусіях, «мозкових штурмах», рольових іграх, розв'язанні ситуативних задач і аналізів випадків, обумовивши з учасниками правила їхнього проведення. При цьому тренер виконує

роль координатора.

Дискусії доцільні тоді, коли всі учасники мають певні знання й досвід щодо проблеми, яка обговорюється. Треба заохочувати слухачів навідними запитаннями. Тренерові необхідно вміти слухати інших і «керувати» аудиторією. Неприпустимо відступати від заданої теми або перетворювати дискусію на стихійну, бурхливу сварку.

Методика «мозкового штурму» передбачає збирання від учасників тренінгів нових ідей на задану тему та визначення пріоритетності висловлених пропозицій.

Рольова гра як один із методів взаємоактивного навчання дає змогу відтворювати життєві ситуації. Під час рольової гри тренер може ставити запитання і глядачам, і учасникам рольової гри, а відтак підводить підсумки, акцентуючи на ключових моментах.

Для розв'язання ситуативних задач і аналізу випадків доцільно поділити учасників тренінгу на малі групи, однак можлива й індивідуальна робота. Обговорення конкретних ситуацій дає змогу учасникам на запропонованій моделі вдосконалювати навички й уміння, що можна використовувати в подальшій практиці.

Метою постановки запитань є активізація учасників, пошук нового рішення, напрям дискусії, перевірка розуміння сказаного і засвоєння матеріалу, контроль інформованості слухачів. Питання можна ставити як усій групі, так і окремим учасникам.

Концентрації уваги слухачів, зниженню їхньої стомлюваності сприяють зміни видів роботи, перехід від одного етапу заняття до іншого, форми взаємоактивного навчання, розминки, заохочення слухачів, жарти й гумор.

Так, вправа «Впевнені, невпевнені та грубі відповіді» спрямована на дослідження позицій у спілкуванні, розвитку чутливості до ситуації, установок на партнерське спілкування.

Керівникам пропонується декілька професійних ситуацій, а вони повинні відреагувати на них, як груба людина (агресивний вихід); як невпевнена людина (пасивний вихід); упевнена людина (дипломатичний вихід). При обговоренні результатів необхідно звернути увагу на почуття, що виникали, на те, яку роль було виконувати найважче? Чому? Приклади ситуацій:

«Вчитель продовжує займати вас розмовою, а вам необхідно йти...», «Ваш наказ виконано з дефектом, Ви звертаєтесь до вчителя, який виконував його...», «Ваш підлеглий поставив вас у незручне становище перед вашим колегою. Ви заявляєте йому...», «Ви присутні на батьківських зборах де виступає на зборах вчитель. Ви говорите...», «Ваш вчитель взяв ваші методичні матеріали й не повернув їх вчасно. Ви телефонуєте ...».

Рольова гра «Перебільшення», вправа «Протилежність» [6]. Вправа допомагає усвідомити конфліктні сторони власної особистості. При цьому реконструкція, аналіз проблеми дозволяє подолати внутрішні протиріччя, розширити межі усвідомлення власної поведінки, набути нового досвіду самовпливу, взаємодії з іншими.

Учасники семінару вибирають небажану особисту поведінку (якщо це важко, то група допомагає їм у виборі поведінки, що не усвідомлюється, але очевидна для інших). Наприклад, поведінка з тенденцією весь час перепрошувати, уникати дивитися в очі, говорити пошепки або бути нетерпимим і безапеляційним і т.п. Для більшого усвідомлення ідентифікованої поведінки її необхідно перебільшувати для розширення усвідомлення цієї поведінки. Кожен з учасників має грати свою роль 5-6 хвилин. Наприкінці кожен учасник отримує зворотній зв'язок, відбувається рефлексія почуттів, думок, спостережень.

Виконання вправи «Протилежність» [7], допомагає отримати досвід активної протидії кому-небудь. Учасники по черзі дістають половинки листівок із скриньки, на яких написані ролі: нападаючого чи жертви. Ведучий пропонує вибрати одну із запропонованих ситуацій і розіграти її у перебільшеному вигляді із підкреслено акцентованою поведінкою. Через 10-15 хвилин учасники поміняються ролями. При цьому необхідно намагатися повністю відчувати владу, авторитет «нападаючого» чи маніпулятивну пасивність «жертви».

На завершення вправи пропонується поділитися враженнями. При цьому потрібно

порівняти зіграні ролі з притаманними способами дій у реальному житті. Яка роль вдалася краще? Чому? Приклади рольового списку «нападаючого»:

Ви в ролі директора, який весь час докоряє вчителю, що від його роботи немає ніяких позитивних наслідків; Ви в ролі керівника, який вимагає, щоб вчитель негайно вирішив усі проблеми з учнем; Ви у ролі вчителя, який вимагає, щоб учень поводити себе так, як личить вести себе «справжньому ліцеїсту»; Ви у ролі вчителя, який вимагає від адміністрації надати йому методичний день. Для моделювання різних видів комунікації у закладах середньої освіти та визначення їх специфічних характеристик, використовувалися (з урахуванням особливостей діяльності освітніх закладів) наступні тренінгові вправи «Проведення індивідуальної бесіди», «Трудова угода» моделювання ситуації індивідуальної розмови керівника з працівником з дискусійних питань, які постали у процесі їхньої взаємодії (наприклад, неефективне виконання працівником своїх професійних обов'язків, байдуже ставлення до справ колективу тощо). Допомагає проаналізувати основні умови встановлення і підтримання психологічного контакту, оволодіти технікою проведення індивідуальної бесіди [1].

«Виступ на педраді», моделюються та аналізуються основні психологічні чинники, що впливають на ефективність взаємодії керівника освітнього закладу з аудиторією (забезпечення теоретичного та емпіричного матеріалу, поєднання раціональних і емоційних звернень до аудиторії, врахування ефекту «краю» тощо).

Як зазначається вченими, у ситуаційній поведінці виявляються всі сутнісні сили людини: інтелектуальні, емоційні. Особливістю цього підходу є те, що ситуацію завжди можна відтворити, вирвати із контексту, моделювати, програвати заново, що буде сприяти формуванню мислення в ситуаційних умовах дозволяє вийти за межі ситуації, піднятися над нею.

Для моделювання ситуації прийняття керівником освітньої організації управлінського рішення використовувався, наприклад, модифікований Л.М. Карамушкою соціально-психологічний тренінг «Слалом» [8], який давав можливість відпрацьовувати уміння та навички, необхідні керівникові для: а) прийняття управлінських рішень в умовах дефіциту часу; б) гармонійного поєднання інтересів освітнього закладу та конкретного працівника; в) адекватної оцінки своїх управлінських дій (на основі врахування думок та оцінок працівників) тощо [1].

Тренінгові вправа «Моя емоційна власність». Виконання вправи допомагає керівникам відтворити, проаналізувати та обговорити причини виникнення конфліктних ситуацій, ця вправа сприяє розвитку навичок самоконтролю та саморегуляції. При цьому ведучий акцентує увагу учасників на тому, що невербальні прояви (мова тіла) однієї людини досить часто відрізняється від мови тіла іншої, бо всі ми різні люди і маємо різний життєвий досвід. Досить часто, саме з цієї причини, можуть виникати різні непорозуміння і навіть провокувати конфлікти. Щоб уникнути цього, важливо навчитися висловлювати їх за допомогою Я-повідомлень. Такі повідомлення не звинувачують партнера, не ображають його і разом з тим дають об'єктивну інформацію, про те, що відчуває інша людина при такому ставленні. Це дає змогу змінити свою поведінку і виправити ситуацію, не доводячи справу до непорозуміння, конфліктів.

Потім учасникам тренінгу пропонується розділитись на трійки і розіграти зап-ропоновані ситуації, користуючись спочатку «Ти –повідомленнями», а потім – «Я-повідомленнями». Один з учасників при цьому має знаходитися в ролі спо-сте-рігача і має звертати увагу щоб висловлені почуття не звинувачували спів-розмовника, а відтворювали дійсні почуття того, хто говорить. Приклади ситуацій: «Колега не повернула вчасно ваші дидактичні матеріали, а вам необхідно проводити за ними семінар»; «Два учні розмовляють у класі під час вашого уроку»; «Батьки втретє ігнорують ваше запрошення прийти на кон-суль-та-цію з приводу проблем сина (доньки)»; «Вчитель, з яким ви намагаєтесь налагодити стосунки, заявляє вам, що він і сам у всьому розбереться і обійдеться без

допомоги психолога»; «Директор наполягає на виконанні роботи, що не відповідає посадовим вимогам».

Завершує цикл активних форм навчання навчально-рольові та ділові ігри, які допомагають учасникам занять виробити вміння та навички приймати нестандартні управлінські рішення в умовах, насамперед, групової діяльності. Наприклад, ділова гра на тему: «Прийом на роботу» моделює ситуації прийому керівником освітнього закладу (директор школи, завідувач районного відділу освіти тощо) на роботу нового працівника. Основна мета: проаналізувати, наскільки керівник освітнього закладу, поряд з основними вимогами до майбутньої роботи працівника, намагається ознайомитися з його потребами і визначити програму подальшої індивідуальної роботи з ним. У процесі гри можуть моделюватися так і різні за своїм змістом ролі працівників, які влаштовуються на роботу («молодий спеціаліст», «досвідчений вчитель, який змінив місце роботи» та інші).

«Стратегія управління конфліктом». Гра допомагає розробити та закріпити найбільш ефективні стратегії управління конфліктом, сприяє розвитку навичок управління процесом спілкування, освоєнню конструктивних засобів подолання труднощів.

Ведучий пропонує пригадати будь-яку конфліктну ситуацію і розглянути її з точки зору теми конфлікту, її основних учасників, почуттів кожного, домагань кожного учасника конфлікту і потреб, які той хотів задовольнити. За допомогою мозкової атаки учасники мають знайти можливі варіанти рішень конфлікту, вибрати таке (такі) рішення, яке змогло б задовольнити обох учасників.

У процесі роботи з директорами шкіл більшої уваги вимагають питання, пов'язані з стратегічним менеджментом і організацією діяльності освітньої організації загалом, тоді як із заступниками директорів – впровадження нових освітніх технологій та здійснення ефективного контролю за освітнім процесом. У процесі психологічної підготовки треба створювати «зону найближчого розвитку», тобто забезпечувати умови для подальшого управлінського розвитку керівників.

Така структура психологічної підготовки оптимальна в умовах системи післядипломної освіти для роботи з керівниками організацій.

Програма соціально-психологічного тренінгу наведена як орієнтовна для використання психологом, як елемент загальної системи прискорення професійної адаптації. Соціально-психологічний тренінг з розвитку психологічних компонентів, що підвищують рівень особистої адаптованості отримав назву «Підвищення адаптаційного потенціалу». Тренінг спрямований на ефективність системи підвищення адаптаційного потенціалу вчителів може досягатися при використанні комплексу фізичних та психотехнічних вправ, які навчають гальмувати прояв або уникати негативних рис особистості, зменшувати нейротичність і психічну невірноваженість, вправ з розвитку етики та самоконтролю, що знижує ймовірність виникнення небажаних реакцій і станів дезадаптації. Програма соціально-психологічного тренінгу, стратегічні й тактичні міркування щодо його проведення, дозволяють навчити вчителів самостійно викликати у собі емоційно, енергетично і інтелектуально довершені стани, формувати високий рівень саморегуляції, контролю та вміння гальмувати небажані особистісні реакції на ситуації вимушеної адаптації. Сукупність вправ спрямована на підвищення у різних аспектах рівня загального адаптаційного потенціалу вчителів, для підвищення особистісної стійкості та опору тиску та розвитку вміння конструктивного використання факторів, що впливають на процес професійної адаптації вчителів.

З метою підсилення мотивації між психотехнічними вправами в ході тренінгу здійснюється послідовне інформаційне ознайомлення учасників тренінгу з головними компонентами моделі управління процесом професійною адаптацією вчителів, побудованої на основі поєднання загальнотеоретичного управлінського підходу і практично-орієнтованого розвиваючого підходу.

Соціально-психологічний тренінг для керівників закладів освіти з розвитку навичок

управління процесом адаптації учителів отримав назву «Управління професійною адаптацією вчителів».

Управлінські вміння за програмою психологічної підготовки керівників у програмі соціально-психологічного тренінгу складаються з наступних головних категорій вмінь, які виступають складовими підвищення ефективності управління професійною адаптацією вчителів: психологічні технології взаємодій (ділове спілкування, вміння впливати); психологічні технології роботи з групами (формування груп, керування відносинами, вирішення конфліктів); внутрішні психологічні технології (особиста ефективність, вміння керувати собою, особиста етика) та стандартних психотехнічних вправ з організації, початку, завершення і ведення соціально-психологічного тренінгу.

Загальна структура соціально-психологічних тренінгів управлінських вмінь складається з компонентів, спрямованих на розвиток ключових вмінь, пов'язаних з системоутворюючими факторами професійної адаптації вчителів та формується з елементів психологічних тренінгів за темами: психологія реагування, ділове спілкування, психологічна допомога, невербальна інформація, методи і техніки впливу, вирішення конфліктів, саморегуляція, розвиток свідомості. Головні категорії вправ тренінгу для керівників: вправи розвитку навичок публічних виступів (психологічний контакт, саморегуляція, структура виступу, невербальне підсилення вербальної інформації, впевненість, осягання тощо); вправи розвитку навичок керування дискусіями та засіданнями (правила, підготовка, ініціатива, ведення мозкового штурму); вправи розвитку навичок психологічної допомоги та психологічної консультації (психотерапевтичні методи та прийоми, релаксаційний тренінг); вправи з техніки постановки питань та ефективної логіки використання (закриті, відкриті, на обдумування, переломні риторичні питання); вправи з розвитку навичок ділового спілкування (підготовка, контакт, ділова пропозиція, аргументація, подолання опору, прийняття рішень, аналіз бесід); вправи з техніки слухання (рефлексивне, керування увагою, соціальні установки); вправи навичок розуміння та використання невербальної інформації у комунікації (оптико-кінестетична, паралінгвістична, екстролінгвістична, просторова системи організації спілкування); вправи з розвитку техніки аргументації та контраргументації (техніка переконання, риторичні методи, активні фрази, спеціальні алгоритми аргументації, техніки подолання опору); вправи на розвиток вміння вирішувати проблеми (стиль м'який, жорсткий, принциповий, імунітивність, діалогічність); вправи з розвитку навичок впливу (переконання, навіювання, методи засновані на позитивних і негативних емоціях та відчуттях, рольові та ділові ігри та прийоми, стресові методи (обмеження часу), методи формування змін особистісних цінностей, методи критики, активізація дорослого стану «Я» та обмеження інших станів «Я»; психотерапевтичні методи впливу (виклик позитивного емоційного стану, дисоціація, рефремінг); вправи з розвитку навичок мотивації працівників (звернення до активних мотивів, використання ієрархії мотивів, узгодження з цілями організації); вправи з розвитку вміння давати розпорядження, накази, делегувати повноваження, формування репертуару та стилю наказів; вправи для формування навичок інструктажу та навчання підлеглих; вправи для формування навичок атестації та оцінки кадрів; вправи для формування навичок попередження, вирішення та використання міжособистісних та виробничих конфліктів; вправи з розвитку вміння керування собою, (емоційним і функціональним станом); вправи з розвитку навичок ефективної поведінки в умовах стресу, обмежень часу; вправи з розвитку навичок формування згуртованих груп, створення типу команди (відбір, спілкування, самоорганізація); вправи за технологіями прийому на роботу, введення у курс справи, звільнення з роботи; вправи для формування навичок саморозвитку, самореалізації особистості (медитаційні техніки, етика поведінки, етика організації, взаємодія з керівництвом управлінських рівнів); вправи для формування ціннісних та соціальних установок (навіювання, самонавіювання, мислені звертання); вправи з розвитку навичок з управління рольовим станом особистості (розпізнавання ролей, зміна ролей, приєднання знизу, зверху і на одному рівні, обмеження

міжособистісних, бюрократичних, виробничих ігор, прихований контекст); вправи з розвитку та формування вмінь використання часу (технології планування за принципами використання часу, блокування викрадачів часу).

Детальний зміст соціально-психологічного тренінгу містить наступні елементи: встановлення контакту і формування тренінгової атмосфери; вправи з психологічної саморегуляції; тренінг навичок міжособистісного впливу; тренінг навичок публічного виступу; мозковий штурм з проблем керівництва професійною адаптацією; групова дискусія з проблем професійної адаптації; спеціальні психотехнічні вправи за вибором учасників тренінгу.

Отже, логіка застосування психотехнологічних технологій полягає в одночасному навчанні вчителів входженню у стан з підвищеним адаптаційним рівнем і навчанні керівників методикам стимулювання вчителів до створення подібних станів у особистості. По-друге, виходячи зі статистичних міркувань вибір психотехнічних вправ зумовлюється тим, що найбільш високий темп приросту адаптаційних можливостей досягається безпосереднім впливом на системоутворюючі чинники особистості пов'язані з адаптаційними можливостями. На рівні методики психологічного тренінгу це судження транспортується у побудову послідовності психотехнічних вправ спрямованих на ключові професійні навички, що увійшли до складу або корелюють з системно утворюючими факторами. Завдяки внутрішнім взаємозв'язкам таке застосування методів активного навчання веде до розвитку адаптаційних можливостей з найбільшою з можливих швидкістю.

Варто зазначити що в соціально-психологічному тренінгу можуть також застосовуватися вправи з моделювання типових управлінських ситуацій. Таке моделювання здійснювалось таким чином: а) врахування специфіки управлінської діяльності керівників закладів середньої освіти та вибір типових управлінських ситуацій, які відповідають його статусу у системі управління (обумовленого рівнем управління, на якому він знаходиться); б) вибір напрямку управлінської діяльності, через певні причини є проблемним для учасників підготовки (за їх власною оцінкою або оцінкою керівника заняття), і потребує певного осмислення; в) «проектування» типових управлінських ситуацій у зміст конкретних форм проведення занять (аналіз управлінських ситуацій, навчально-рольових та ділових ігор, соціально-психологічних тренінгів тощо); г) активне включення учасників занять у «програвання» типових управлінських ситуацій та аналіз їх змісту, формування необхідних умінь та навичок.

Так, вправа «Моя проблема в спілкуванні», полягала у тому, що члени групи пишуть на окремих аркушах паперу в короткій, лаконічній формі відповідь на питання: «У чому полягає твоя основна проблема в спілкуванні?» Відповіді, що конкретизують індивідуальні проблеми учасників, не підписуються. Аркуші згортаються і складаються в одну папку, перемішуються. Після цього кожен учасник довільно виймає будь-який аркуш, зачитує його і намагається знайти прийом, за допомогою якого він зміг би вийти з цієї проблеми. Група слухає його пропозиції і оцінює, чи правильно була сприйнята відповідна проблема, і чи дійсно, за допомогою такого прийому її можна вирішити. Дозволяються повідомлення, що носять конструктивну критику, уточнюють або розширюють відповідь.

На наступному етапі виконання вправи кожен учасник має виступити в ролі людини з певними проблемами в спілкуванні, ставши на її місце. Для цього необхідно побувати «в її шкірі» і подивитися на світ оточуючих людей її очима. Тобто подумки сприйняти її позицію, переселитися в світ її відчуттів. подивитися на проблему з її точки зору, зрозуміти важливість цієї проблеми для конкретної людини. Потім необхідно перекинути міст між вашим «Я» і вашим другим, ігровим «Я», припустити, чи не є ця проблема причиною ваших утруднень. По закінченню вправи необхідно обговорити результати роботи, поділитися набутим досвідом, враженнями, почуттями.

Вправа «Реагування на проблему» проводилась з використанням стимулів фрустраційного тесту Розенцвейга. У відповідь на кожен проблемну ситуацію учасник

висловлював репліку, яка оцінювалась за критеріями автора тесту, але як правильні зараховувались тільки такі, що мають ознаки: «Вирішення проблеми» та «Імпунітивність» (відсутність агресії і на інших, і на себе).

У вправі «Публічний виступ» [4]. поведінка і виступ учасника оцінювались експертом за набором критеріїв якості змістовних складових, цілісності структури виступу та доцільності невербальних проявів.

Вправа «Генерація рішень проблем» [4] надала кількісну оцінку вдалих за оцінками експертів сформульованих учасником варіантів рішення проблем керування школою.

У вправі «Позитивне мислення» [4] перед учасником поставала складна життєва ситуація (будь-якого типу), яка зовні сприймається як невдача (наприклад, зламався ліфт у багатоповерховому будинку). Завдання учасника за короткий проміжок часу знайти і висловити максимальну кількість позитивних сторін «невдачі». (За досвідом менеджерів-практиків найкращім керівником є той, хто вміє швидко використовувати успіх прихований у невдачі. За твердженнями психотерапевтів позитивність мислення сприяє успіху і у внутрішньому психічному житті, і в зовнішньому – соціальному).

Ефективна організація будь-якої професійної діяльності передбачає знаходження оптимального співвідношення між продуктивністю діяльності групи і задоволеністю її членів. Соціально-психологічний зміст організаторської функції управління та його пріоритетна роль у її структурі обумовлюється приведенням у дію чинників професійної активності вчителів на основі сучасних науково-психологічних знань, яке можливе лише за умови здійснення цілеспрямованого впливу на систему переконань, ціннісних орієнтувань, установок, стереотипів [4].

Основою виступає лекційна частина, яка включає інформаційну складову та спрямовується на систематизацію уявлень і збагачення знань про процес управління професійною адаптацією вчителів, ролі керівника у процесі самореалізації та розвитку вчителя.

Загальна мета тренінгових вправ передбачала вирішення наступних завдань:

- розвиток здатності адекватно і повно сприймати та оцінювати себе, партнерів по взаємодії та стосунки, що складаються з людьми;
- розвиток здатності до адекватного суб'єктивного відображення проблемної психологічної ситуації, багатоальтернативної системи прогнозування;
- привласнення рефлексивних умінь: проблематизація, самоаналіз, рефлексивний аналіз ситуації, професійного досвіду;
- підвищення особистісної та професійної самоідентичності;
- підвищення компетентності міжособистісного та професійного спілкування, розвиток установки на партнерське спілкування.

Розвивальний ефект спрямовується на актуалізацію та усвідомлення учасниками нових складових управлінської діяльності та перенесення їх у площину самоаналізу, на актуалізацію когнітивного інтересу до управління професійною адаптацією вчителів, інтеграцію керівниками свого досвіду, пов'язаного із взаємодією з різними управлінськими системами на розвиток гуманістичних цінностей, рефлексію, виявлення обмежень власної свідомості, можливостей саморозвитку, здатності реалізовувати наміри за допомогою конструктивних засобів.

У процесі виконання вправи керівники вдосконалюють особистісний індивідуальний стиль управління, розвивають здатність цілеспрямованого впливу на системоутворюючі фактори професійної адаптації, формують вміння виконувати повний управлінський цикл. Наприклад: керівник формує звернення, яке на етапі постановки цілей використовує конкретні особистісні чинники для прискорення процесу адаптації. Керівник висловлює репліку, яка передає функцію постановки і відповідальність за вибір цілі діяльності підлеглому, допомагає сформулювати і, якщо треба, уточнити її у відповідності з організаційними інтересами та точними завданнями.

Критерій якості використання вправи – вільна і швидка генерація управлінських команд, позитивна й ефективна міжособистісна взаємодія, використовуючи невербальне підсилення. Одночасно у дискусійній формі під час проведення вправи повторюється та аналізується теоретичний зміст організаційних заходів та умов, оцінюється вирішення проблеми та прогнозуються наслідки взаємодії керівника з підлеглими. Отже, керівники у цій інтегративній вправі застосовують на рівні реальної поведінки психологічні технології впливу на підлеглих з використанням факторів виявлених у дослідженні професійної адаптації, дезадаптації, агресивності, адаптаційного потенціалу вчителів та факторів й особливостей освітньої організації.

Дії керівників стосовно діяльності підлеглих багато в чому залежать від організаційної структури управління, яка, у свою чергу є результатом ефективної або ж неефективної їх діяльності. Керівник може вибирати і змінювати організаційну структуру, виявляючи і використовуючи свої індивідуальні психологічні властивості і, дотримуючись при цьому або змінюючи правила використовуючи загальні психологічні закономірності функціонування і розвитку особистості, що запропоновані теорією і викликані практикою управління.

Під час роботи у деяких керівників відзначалась потреба отримати консультацію. Цей етап був спрямований на розвивально-корекційну та інтегративну діяльність, що веде до позитивних зрушень психологічної компетентності та психологічної готовності до управління професійною адаптацією вчителів через необхідність виконання завдань рефлексивного та проектно-досліджувального характеру під час навчання на курсах в умовах післядипломної освіти.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Важливим напрямом розгляду досліджуваної проблеми є підготовка самих учителів до вирішення проблем професійної адаптації, як у процесі навчання у педагогічних університетах, так і під час роботи безпосередньо в освітніх закладах. Для вирішення цієї проблеми доцільним, на наш погляд, є впровадження спеціальних навчальних курсів та семінарів-тренінгів, які б надавали можливість керівникам і вчителям усвідомити значущість цієї проблеми, ознайомитись із особливостями різних видів професійної дезадаптації, з'ясувати та врахувати психологічні проблеми, з якими можуть зустрітись вчителі при первинній та вторинній професійній адаптації тощо.

Крім того, необхідно здійснювати підготовку практичних психологів закладів середньої освіти щодо надання психологічної допомоги керівникам та вчителям з проблеми управління професійною адаптацією. У процесі такої підготовки, практичні психологи мають оволодіти технологіями здійснення психологічного супроводу вчителів на різних етапах їхньої професійної адаптації, розробки та реалізації корекційних програм з різними категоріями вчителів, моделями здійснення психолого-управлінського консультування з різних аспектів професійної адаптації тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк О. Менеджмент в освітянській сфері: концептуальні засади / Олександр Антонюк // Персонал. – 2006. – №10. – с. 58-66.
2. Концепція нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/Новини/2016/12/05/konczepczija.pdf>. – Назва з екрана
3. Ничкало Н. Г. Розвиток професійної освіти і навчання в контексті європейської інтеграції. Педагогіка і психологія. 2008. Т. 1. С. 57–69.
4. Нікулочкіна О. В. Розвиток інформаційної компетентності вчителя початкових класів у системі післядипломної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2009. 278 с
5. Пономарьова Г. Ф. Теоретико-методологічні засади самовиховання майбутніх педагогів у процесі модернізації вищої педагогічної освіти. Наукові записки кафедри педагогіки. 2018. Вип. 42. С. 139–145
6. Потоцька Т. Підготовка майбутніх вчителів до методичної творчості. Педагогічні науки: зб. наук. праць Бердянс. держ. пед. ун-ту. 2007. № 1. С. 179–184.
7. Семенець-Орлова І.А. Сучасні тенденції управління актуальними освітніми змінами на прикладі зарубіжного досвіду / І.А. Семенець-Орлова // Університетські наукові записки. – 2014. - № 1 (49). - С. 219-226.

8. Степанець І. О. Науково-методична робота у педагогічних ВНЗ на засадах компетентнісного підходу. Наукові записки кафедри педагогіки. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. Вип. 37. С. 329–336.
9. Штефан Л. А. Дистанційна освіта як форма організації навчання. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика. 2 Вип. 54. С. 92–95.

PREPARATION OF SCHOOL HEADS FOR MANAGING THE PROFESSIONAL ADAPTATION OF TEACHERS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Protsenko Iryna Ivanivna

candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Sumy State Pedagogical University named after AS Makarenko, Sumy, Ukraine

ORCID ID 0000-0003-1792-7200

procenkoira83@ukr.net

Abstract. The article, based on the results of an experimental study, developed a program for training heads of educational institutions to manage the professional adaptation of teachers of the New Ukrainian School. It was found that an effective element of socio-psychological training of school leaders is training, which causes the growth of personality in the parameters of the affective sphere; according to the parameters of the axiological sphere; when reaching and identified by the participants of the training a certain level of motivation causes the growth of personality according to the parameters of the epistemological sphere by a special method: increasing the significance of information caused by the trainer of situations of interaction of participants with problematic situations; praxeological sphere - most effectively implemented against the background of general activation (affective component) of man, focus on self-development (axiological component), awareness of their own shortcomings and the availability of practical information for personal actions (epistemological component) by initiating situations with the possibility of repeated repetition communication, positive reinforcement of the necessary forms and a significant number of other tools and principles of accelerated learning. conducting training has its own specifics, and this makes some adjustments to both its content and principles.

It is determined that the profession of a leader involves not just the development of personal and professional qualities, which are two interdependent processes. In our case, personal development becomes the basis for professional. Therefore, training, in addition to these principles, should be based on the principle of professional orientation, the essence of which is that only a person capable of self-development and self-realization is able to professionally help other people in overcoming their problems and crises.

In addition, the use of training in the process of professional development of social professionals aims to intensify the learning process, ie to ensure high quality learning of students a significant amount of information in a relatively short period, and reduce the time of formation of necessary professional skills

Keywords: head of the institution; New Ukrainian school; professional adaptation of the teacher.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Antoniuk O. Menedzhment v osvitianskii sferi: kontseptualni zasady / Oleksandr Antoniuk // Personal. – 2006. – №10. – s. 58-66 (in Ukrainian).
- [2] Kontseptsiia novoi ukrainskoi shkoly [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://mon.gov.ua/Novyny/2016/12/05/konceptsiya.pdf>. – Nazva z ekrana (in Ukrainian).
- [3] Nychkalo N. H. Rozvytok profesiinoi osvity i navchannia v konteksti yevropeiskoi intehtatsii. Pedagogika i psykholohiia. 2008. T. 1. S. 57–69 (in Ukrainian).
- [4] Nikulochkina O. V. Rozvytok informatsiinoi kompetentnosti vchytelia pochatkovykh klasiv u systemi pisliadyplomnoi osvity : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04. Zaporizhzhia, 2009. 278 s (in Ukrainian).
- [5] Ponomarova H. F. Teoretyko-metodolohichni zasady samovykhovannia maibutnykh pedagogiv u protsesi modernizatsii vyshchoi pedagogichnoi osvity. Naukovi zapysky kafedry pedagogiky. 2018. Vyp. 42. S. 139–145 (in Ukrainian).
- [6] Pototska T. Pidhotovka maibutnykh vchyteliv do metodychnoi tvorchosti. Pedagogichni nauky: zb. nauk. prats Berdians. derzh. ped.. un-tu. 2007. № 1. S. 179–184 (in Ukrainian).
- [7] Semenets-Orlova I.A. Suchasni tendentsii upravlinnia aktualnymy osvithnimy zminamy na prykladi zarubizhnogo dosvidu / I.A. Semenets-Orlova // Universytetski naukovi zapysky. – 2014. - № 1 (49). - S. 219-226 (in Ukrainian).
- [8] Stepanets I. O. Naukovo-metodychna robota u pedagogichnykh VNZ na zasadakh kompetentnisnogo pidkhodu. Naukovi zapysky kafedry pedagogiky. Kharkiv : KhNU imeni V. N. Karazina, 2014. Vyp. 37. S. 329–336 (in Ukrainian).
- [9] Shtefan L. A. Dystantsiina osvita yak forma orhanizatsii navchannia. Psykholoho-pedagogichni problemy vyshchoi i serednoi osvity v umovakh suchasnykh vyklykiv: teoriia i praktyka. 2 Vyp. 54. S. 92–95 (in Ukrainian).

РОЗДІЛ 3

ЗАСТОСУВАННЯ НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ І ОСВІТІ ДОРΟΣЛИХ

УДК 37.035.6

DOI: 10.31652/2412-1142-2021-59-91-98

Білик Оксана Сергіївна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів, Україна
ORCID: 0000-0001-6042-1147
lubik.anelia@gmail.com

Савка Ірина Володимирівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна
ORCID: 0000-0002-3213-0921
savka68@meta.ua

Кушніт Ульяна Володимирівна

філософії, асистент кафедри іноземних мов для природничих факультетів
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна
ORCID 0000-0002-4256-0765
ulyankaborys@gmail.com

ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО СТРУКТУРУВАННЯ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Анотація. У статті теоретично обґрунтовано та проілюстровано на конкретних прикладах можливості взаємопов'язаного використання методів навчання (на основі інтеграції структури методу) у професійній підготовці майбутніх перекладачів. Детально проаналізовано метод аналогій та ігровий метод. Охарактеризовано роль у методах навчання, яка належить пошуковій функції аналогії. Висвітлено функції роз'яснювальної аналогії в освітньому процесі, що полягає в перенесенні ознак експресії, чіткості з відомого об'єкта на досліджуваний. Завдяки каузальній аналогії встановлюються причинно-наслідкові зв'язки предметів і явищ, що забезпечує створення проблемних ситуацій, узагальнення даних та виконує дві ключові функції: продуктивну й систематизувальну. Показано можливості аналогії парадигми (висновок через приклад) як однієї із найефективніших видів методу аналогії в навчанні майбутніх перекладачів. Розкрито роль аналогій відношень, які варто інтегрувати за вивчення фахових дисциплін: ілюстративній, відповідності, структурно-функціональній і систематизувальній. Застосування зазначених різновидів аналогій тісно пов'язане зі змістом навчального матеріалу і позначається на параметрах знань студентів. Потребу інтеграції різних видів аналогії зумовлено тим, що при цьому зазвичай виконують декілька часткових завдань у межах структури заняття, які спрямовані на досягнення його дидактичної цілі. Ігровий метод містить розігрування ролей і ділові ігри низки модифікацій. Вони заповнюють нішу в навчальному процесі, яку несила компенсувати іншим методам, не замінюючи їх. Для ділових ігор характерна низка різновидів, спільна ознака яких – елемент гри як форми вільного самовияву людини, що передбачає певну її відкритість. Дуже популярні й методи дидактичної гри, які деякі науковці вважають практичними методами навчання. Проблемні ігри часто виступають як найефективніша та найдієвіша форма реалізації освітньо-технологічних завдань. Усі ігрові методи навчання варто застосовувати в сукупності, формуючи інтеграційну гру, яка має ознаки сюжетно-рольових імітаційних ігор і моделює ролі в імітованій сфері. Заропоновано алгоритм інтеграції навчальних методів на базі структури методу: доведення логіки обрання методу, обґрунтування його інтегративного потенціалу на базі дослідження його будови, обрання структурних складових для інтеграції, обґрунтування дій та операцій вибраних прийомів,

узгодження зі суттю й метою конкретного навчального матеріалу, результативність інтегційного процесу. У навчальному процесі підготовки перекладачів необхідно забезпечити метод рольової гри який полягає у штучному створенні ситуації, максимально наближеної до реальності.

Ключові слова: метод аналогій, ігровий метод, методи дидактичної гри, імітаційні ігри, алгоритм інтеграції навчальних методів, підготовка майбутніх перекладачів.

1. ВСТУП

Аналіз різноманітних підходів до використання методів навчання свідчить про те, що ця проблема актуальна, складна і не має на сьогодні остаточного розв'язання. Огляд проблематики методів навчання дозволяє розуміти метод як динамічний процес формування людини, який базується на постійному виборі змісту, способів діяльності викладача та студента, а також на виборі таких умов, за яких студент може брати особисту участь у процесі навчання.

У навчанні фахових дисциплін майбутніх перекладачів у закладах вищої освіти важливу роль відіграє поєднання методів навчання, способів взаємодії викладача і студентів. Інтеграція потребує глибокого проникнення в сутність явищ і об'єктів, формування теоретичних узагальнень, наукових понять. Інтегративний предмет, крім встановленої на основі законів і закономірностей єдності елементів знань, повинен мати ще і спільні (для об'єднаних предметів) методи навчання. міст професійної підготовки майбутніх перекладачів постійно оновлюється, що вимагає, своєю чергою, перегляду методів навчання та дослідження їх взаємодії.

У практиці вивчення фахових дисциплін майбутніх перекладачів наявна низка суперечностей, зокрема між: вимогами суспільства до сучасного перекладача та рівнем його підготовки у закладів вищої освіти; новими вимогами до володіння іноземними мовами та традиційними методами щодо вирішення цього питання; доцільністю використання інтеграції методів навчання як перспективної тенденції і недостатнім рівнем її реалізації у закладах вищої освіти; об'єктивними вимогами до інтеграції методів навчання та недостатньою підготовленістю викладачів до цього виду діяльності.

У психолого-педагогічній літературі досліджувалися питання: інтеграції методів навчання як засіб формування іншомовної компетенції (Білик О. С. [2], Савка І. В. [7], Баранова С. В. [1], Кушпін У. В. [2], Козловський Ю. М. [5]); інтеграційні процеси в професійній освіті (Мандель Б. Р. [6]); інтелектуальну гру як метод навчання (В. О. Онищук, Якимович Т. Д. [10], Білик, О. С., Кушпін У. В. [2]); питання методики викладання перекладу (Бондаренко О. М. [3]); методи та формування перекладацької компетенції студентів-перекладачів (Коротяєва І. Б.) тощо.

За безумовної важливості цих досліджень ступінь розробки проблеми інтеграції методів навчання у професійній підготовці майбутніх перекладачів є недостатнім, тому цю проблему вважаємо малодослідженою, хоча в ній закладений значний педагогічний потенціал.

Метою пропонованої статті є теоретичне обґрунтування та ілюстрація на конкретних прикладах можливостей взаємопов'язаного використання методів навчання на основі інтеграції структури методу у професійній підготовці перекладачів.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для досягнення належних результатів у навчальному, виховному й розвивальному аспектах студентів замало знати про методи. Варто орієнтуватися в їхній раціональній структурі, можливих різновидах та умовах доцільного застосування. Інакше кажучи, треба розбиратися у прийомах, діях, операціях педагога й студентів, що входять до того чи іншого методу, а також у раціональній послідовності за різних педагогічних ситуацій.

Інтеграція – категорія надзвичайно широка і багатоаспектна, що охоплює фактично усі процеси людської діяльності – від інтеграції країн до інтеграції прийомів навчання.

Виділення «проблематики інтеграції в освітніх межах потребує опори на загально-педагогічні, дидактичні, виховні, управлінські закони та закономірності. Нині маємо в науковому обігу десятки різновидів інтеграції: педагогічну, дидактичну, управлінську, психологічну, соціальну, державну, інтеграцію виховних впливу та багато інших. Для ефективного впровадження інтеграції у практику, автор намагався перш за все забезпечити теоретико-методологічну основу інтеграційних процесів, які є щораз актуальнішими та перспективнішими у розвитку суспільства, зокрема науки і освіти» [5, с. 300].

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Обґрунтовуючи інтеграцію на базі структури навчального методу, доцільно розглянути два приклади: метод аналогій та ігровий метод.

Метод аналогій. Переклади зазвичай виконують аналогічно, тож такий метод може бути вдалим для стимулювання свіжих ідей. Створення нових технічних засобів може підказати схожі ситуації з інших галузей техніки, а також природа й мистецтво. Часто виконання творчих завдань [4, с. 70] ґрунтується на аналогіях із живої природи. Застосовувати такі аналогії з механізмами живої природи нелегко, адже більшість перекладачів належно не підготовлена в цих галузях. Водночас природа пропонує чимало ідей, аби виконати завдання. Тож послуговування методом аналогії під час підготовки майбутніх перекладачів досить ефективне.

Завдяки аналогії «пізнавальна діяльність студентів на основі встановлення подібності між об'єктами спрямовується на реалізацію певних дидактичних цілей – засвоєння нової навчальної інформації, конкретизацію, усвідомлення вивчаного матеріалу, закріплення, запам'ятовування, узагальнення і систематизацію набутих знань» [8, с. 90].

Аналогія як особливий метод міркувань – система пов'язаних між собою дій, що утворюють її дидактичну структурну модель. У навчальному процесі аналогія виконує низку дидактичних функцій. Важлива функція аналогії – пояснювальна. Суть її зводиться до того, що завдяки аналогії уява студентів може збагачуватись добре відомими їм предметними уявленнями, схожими на ті, які вони вивчають.

У теперішніх умовах навчання важливе місце належить пошуковій функції аналогії: студенти здобувають нові знання; ефективніше знаходять способи вирішення заданих проблем, укрупнюються одиниці засвоєння й класифікації потрібних явищ.

Завдяки розкриттю внутрішньої структури аналогії можлива диференціація аналогій на окремі види, встановлення їхніх функцій, через які й завдяки яким можливе управління пізнавальною діяльністю студентів. Для цього варто класифікувати аналогію в дидактиці, основою чого буде класифікаційність знань, здобутих студентами у процесі навчання.

Функція роз'яснювальної аналогії в освітньому процесі полягає в перенесенні ознак експресії, чіткості з відомого об'єкта на досліджуваний. Аналогія роз'яснення в навчанні характерна пояснювальною функцією, яку застосовують, аби конкретизувати уявлення щодо явищ, недоступних для прямих спостережень, забезпечення глибшого сприйняття студентами матеріалу.

Завдяки каузальній аналогії встановлюються причинно-наслідкові зв'язки предметів і явищ. Логічна її основа – припущення, що предмети чи явища зі спільними наслідками повинні мати й однакові причини їхнього виникнення. Такий вид аналогії забезпечує створення проблемних ситуацій, узагальнення даних, інакше кажучи, дві ключові функції: продуктивну й систематизувальну.

Аналогія парадейгми, тобто висновок через приклад, – один із найпоширеніших видів аналогії властивостей. Її сутність – у припущенні: якщо об'єкт, із низкою схожих суттєвих ознак із іншим, також характерний ще одною ознакою x , то й інший об'єкт, імовірно, має таку ж ознаку. Аналогією парадейгми можна активно послуговуватися, вивчаючи новий матеріал методом пошуку. У навчанні такий вид аналогії здійснює продуктивну функцію.

Важливе значення у навчанні належить аналогіям відношень, які варто інтегрувати за

вивчення фахових дисциплін: ілюстративній, відповідності, структурно-функціональній і систематизувальній.

Застосування зазначених різновидів аналогій прямо пов'язане зі змістом навчального матеріалу і позначається на параметрах знань студентів (систематичності, ґрунтовності, глибині знань тощо). Сутність ілюстративної аналогії – те, що якісь предмет або явище пізнають завдяки такій ілюстративній моделі, в якій переважно абстрагуються від певних їхніх ознак, зоставляючи неодмінно спільні відношення. Ілюстративною моделлю може слугувати як природне, так і штучне явище. Такий різновид аналогії найдоцільніший на стадії розуміння навчального матеріалу, позаяк забезпечує осмислення, усвідомлення явища і «схоплення» ідеї його розв'язання. Важлива функція ілюстративної аналогії полягає в тому, що вона допомагає у створенні моделі об'єкта або явища чи уявленні аналогічного природного явища.

Суть аналогії відповідності в тому, що відношення з одної системи на іншу переносять на базі якоїсь відповідності поміж елементами таких систем. Завдяки такому виду аналогії можливе введення нових понять, досі невідомих, підпорядкованих за аналогією основним законам. Завдяки аналогії відповідності студенти самотужки можуть створювати нові, невідомі їм раніше, поняття. Перспективи такого виду аналогії за належної організації пошукової діяльності студентів неоціненні. Завдяки аналогії відповідності в навчальному процесі не лише осмислюють явища, яке вивчають, а й висуюють і вирішують проблему.

Сутність структурно-функціональної аналогії в тому, що висновок ґрунтується на зіставленні схожості структур і функцій, і, навпаки, – від схожості функцій до схожості структур. Структурно-функціональна аналогія дає змогу організовувати пошукову діяльність студентів.

Суть систематизувальної аналогії полягає у схожості поміж порівнюваними предметами, впливаючи із загальних принципів та положень, і зумовлена, вочевидь, спільністю їхньої видової природи; при цьому аналог і об'єкт вивчення входять до одної системи. Тобто застосування систематизувальних аналогій доцільне в систематизації й поглибленні знань, аби глибше усвідомити ієрархію понять.

Усі види аналогії, виокремлені за певними ознаками, взаємопов'язані. Застосування тих чи інших видів аналогії раціональне, «коли воно адекватне поставленій частковій дидактичній меті заняття (сприяє сприйманню, усвідомленню, осмисленню чи закріпленню знань, розв'язанню поставлених проблем, раціональній пошуковій діяльності тощо) [8, с. 98]. Абсолютно всі види аналогії згідно з її суттю виконують певну одну дидактичну функцію. Тож для глибшого проникнення в суть навчального матеріалу варто комбіновано застосовувати види аналогії. Унаслідок теоретичного й експериментального дослідження певних видів аналогії виявлено їхні дидактичні функції.

Потребу інтеграції різних видів аналогії зумовлено тим, що при цьому зазвичай виконують декілька часткових завдань у межах структури заняття, які спрямовані на досягнення його дидактичної цілі.

Ігровий метод. Сюди належать розігрування ролей і ділові ігри низки модифікацій. Вони заповнюють нішу в навчальному процесі, яку несла компенсувати іншим методам, не замінюючи їх. Завдяки характеру гри навчально-пізнавальної діяльності можливе ознайомлення з особливостями якоїсь фахової діяльності, сприяння відчуттю власної ролі в ній. Основні різновиди ігрових методів активізації навчально-пізнавальної діяльності – метод інсценування і ділові ігри [9, с. 353].

Варто звернути увагу на інтелектуальну гру, де сповна задіяно мислення й пам'ять, а розумові здібності учасників спрямовано на впізнавання та усвідомлення навчального матеріалу, наявна конвергентна та дивергентна продуктивна діяльність для отримання оцінки або логіки наявної ситуації, або точності відповіді чи рішення [6, с. 45].

Метод інсценування дуже схожий на театр, що, викликаючи неабиякі почуття, позначається на емоційно-вольовій сфері індивіда. Характерні ознаки такого методу: озна-

йомлення з конкретною дидактичною ситуацією, що найповніше відповідає фаховій діяльності й потребує вирішення; надання їм функцій реальних посадових осіб; розподіл таких ролей поміж студентами.

Для ділових ігор характерна низка різновидів, спільна ознака яких – елемент гри як форми вільного самовияву людини, що передбачає певну її відкритість. Основна мета ділової гри – формування вмінь і навичок з ухвалення рішень активними особами – майбутніми перекладачами, що конкурують, співпрацюють або змагаються. Сутність ділової гри – моделювання умов, відображення її змісту та системи взаємин фахової діяльності перекладача.

Ділові ігри є навчальними та дослідницькими. Навчальні полягають в імітаційному моделюванні фахової діяльності перекладача стосовно того чи іншого аспекту такої діяльності або поведінки студента за конкретних умов. У процесі дослідницьких ігор моделюють та експериментально вивчають якісь об'єкти, процеси тощо. Ефективність реалізації такого різновиду ділової гри дедалі частіше пов'язують із застосуванням комп'ютера та певних програм.

Дуже популярні й методи дидактичної гри, які деякі науковці вважають практичними методами навчання. Дехто виокремлює їх в особливу групу. Метод дидактичної гри сміливо потрапляє до особливої групи, по-перше, тому, що це вихід за межі наочності, словесності й практичності, вбираючи в себе їхні елементи; по-друге – через особливості, притаманні лише їм. Дидактична гра слугує активною навчальною діяльністю з імітаційного моделювання досліджуваних систем, явищ і процесів. Основна її відмінність від іншої діяльності в тім, що її предмет і є власне людською діяльністю. У дидактичній грі основний тип діяльності – навчальна, вплетена в ігрову й із ознаками спільної ігрової навчальної діяльності.

Дослідивши застосування дидактичних ігор для активізації навчальної діяльності, бачимо, що така гра – один із найважливіших навчальних методів, а процес на її основі є перспективним напрямком теперішньої освіти. Застосування дидактичної гри відповідає теперішнім запитам активізації навчальної діяльності студентів під час навчання. Під час гри спостерігаємо самостійну активізацію, творче опанування студентами наочного змісту навчальної діяльності. Натомість ефективність навчальної діяльності студентів істотно зростає.

Проблемні ігри в певних умовах, як-от за технологізації навчального процесу – найефективніша та найдієвіша форма реалізації освітньо-технологічних завдань. Це розвиває у студентів спроможність науково аналізувати; осмислювати, критично ставитися до позицій як інших учасників, так і фахівців-дослідників, вміти конструктивно нею послуговуватися; визначати проблемні моменти дискусій; вміння конструювати теоретичні методи вирішення проблеми, уникаючи конфліктів; спроможність узагальнювати оцінні судження й вирішувати проблемно-оцінні ситуації.

Ми вважаємо, що майже всі ігрові методи навчання варто застосовувати в сукупності, формуючи інтеграційну гру, яка має ознаки сюжетно-рольових імітаційних ігор. Адже тут моделюються ролі і взаємозв'язок в імітованій сфері. Водночас така гра – дидактична. Інтеграційна гра вміщує діяльність, що відповідає характеру прийнятої у грі ролі. Вона ділова в контексті моделювання фахової ділової практики і застосування такої моделі для заданих у навчальному процесі завдань.

Щоб визначити функції інтеграційної гри, виконувані в освітньому процесі, науковиця Л. Д. Медведєва характеризує її [8, с. 100]. В інтеграційній грі об'єкт моделювання є соціально-економічним процесом з роллю суб'єктів, які взаємодіють у такому процесі. Модель процесу динамічна, на відміну від імітації сфери, модель якої є статичною й не дає змоги розгорнути водночас наочний зміст і соціальний наочний взаємозв'язок. Наочність діяльності в інтеграційній грі ґрунтується на утриманні теорії, що диференційована за низкою дисциплін. У структурі інтеграційної гри такі елементи об'єднуються, набуваючи нової системної наочної форми. Студенти, здійснюючи ігрову діяльність, оперують такими

елементами як цілою системою, не розділяючи наочної форми власної діяльності за окремими сферами дисциплін.

Функції інтеграційної гри – активізувальна, інтегрувальна, навчальна, організаційна тощо. Пропонуємо *алгоритм інтеграції навчальних методів на базі структури методу*: доведення логіки обрання методу, обґрунтування його інтегративного потенціалу на базі дослідження його будови, обрання структурних складових для інтеграції, обґрунтування дій та операцій вибраних прийомів, узгодження зі суттю й метою конкретного навчального матеріалу, результативність інтеграційного процесу.

Одним із поширених методів навчання є кейс-метод (Case-Study). Навчання на основі кейс-методу – це цілеспрямований процес, побудований на всебічному аналізі представлених ситуацій, обговоренні під час відкритих дискусій проблем кейсів і виробленні навичок прийняття рішень. Основна риса кейс-методу є створення проблемної ситуації на основі фактів з реального життя, яка пов'язана з майбутньою професією студентів-перекладачів. Варіантом кейс-технології є метод ситуативних рольових ігор (role playing). Їхнім теоретичним підґрунтям є тлумачення кейс-методу як ділової гри в мініатюрі, оскільки він поєднує професійну діяльність з ігровою і є різновидом інтерактивного навчання. Цей метод застосовується з метою формування в студентів умінь приймати рішення в конкретній ситуації, навичок поведінки у великих і малих групах, конструктивної взаємодії, розв'язання конфліктів, що сприяє адекватному сприйняттю себе та інших учасників ділової ситуації.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Отже, використання інноваційних методів і технологій у процесі підготовки перекладачів має велике значення для активізації пізнавальної діяльності студентів-перекладачів у закладах вищої освіти, формування їхнього уміння здійснювати кваліфікований переклад.

Встановлено, що використання інноваційних підходів до методів навчання, зокрема інтеграції, при підготовці майбутніх перекладачів, перебуває на низькому рівні та потребує нових ідей щодо його підвищення. Втілення інтеграції навчальних методів фахових дисциплін у підготовці майбутніх перекладачів відбувається за розробки методичного підґрунтя інтеграції з різними методиками інтеграції залежно від обраних методів навчання.

Подальшими напрямками дослідження є обґрунтування та конкретизація інтеграції навчальних методів на базі найоптимальнішого методу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Баранова С. В. Актуальні питання методики викладання перекладу [Текст] / С. В. Баранова [Текст] // Вісник Сумського державного ун-ту. Серія: Філологічні науки. – 2002. – №4(37). – С. 12-15.
- [2] Білик, О. С., Кушніт, У. В. Інтеграція методів навчання як засіб формування іншомовної компетенції майбутнього вчителя фізики. Engineering sciences: development prospects in countries of Europe at the beginning of the third millennium, vol. 1. Stalowa Wola, Poland: Izdevnieciba "Baltija Publishing". – 2018. р. 23-24.
- [3] Бондаренко О. М., Коротяєва І. Б. Практичні методи та система вправ для формування перекладацької компетенції у студентів-перекладачів. [Текст] / О. М. Бондаренко, І. Б. Коротяєва // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія: Філологічні науки. – 2014. – С. 173-174.
- [4] Головенко А. Г. Типологія інженерних творчих задач / А. Г. Головенко // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. — К. : ІСДО, 1995. — Вип. 13. — С. 68—73.
- [5] Козловський Ю. М. Інтеграційні процеси в професійній освіті: методологія, теорія, методики [Текст] : монографія / Юрій Михайлович Козловський. - Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. - 420 с.
- [6] Мандель Б. Р. Интеллектуальная игра : на перекрестке научных дисциплин / Б. Р. Мандель // Педагогика. — 2006. — № 7. — С. 44—48.
- [7] Савка І. В. Застосування інтерактивних методів навчання в процесі підготовки майбутніх фахівців з перекладу/ І. В. Савка, Т. І. Яремко, С. Г. Гульченко // Збірн. наук. праць міжнародної науково-практичної конференції «Impatto Dell'innovazione Sulla Scienza: Aspetti Fondamentali E Applicati». June, 26. Verona, Italia. T. 2. – 2020. – L'ОГОΣ. – С. 46 – 49.

- [8] Функції і структура методів навчання : / під ред. В. О. Онищука. — К. : Радянська школа, 1975. — 159 с.
- [9] Ягупов В. В. Педагогіка. — К. : Либідь, 2002. — 560 с.
- [10] Якимович, Т. Д., Білик, О. С., & Кушпіт, У. В. (2019). Інтегративний підхід до методів підготовки вчителів в умовах змішаного навчання. *Балканско научно обозрение, Т. 3, 2(4)*, 73-75
- [11] The Kozlovskaya, I., Savka, I., & Kushpit, U. (2019). Features of formation of foreign language competency of the future physics teacher: integrated approach. *Annual conference on current foreign languages teaching issues in higher education: Conference proceedings*. (p. 120-122). Kyiv, Ukraine: National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute".

INTEGRATED APPROACH TO STRUCTURING TRAINING METHODS IN PROFESSIONAL TRAINING OF TRANSLATORS

Bilyk Oksana Serhiivna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Foreign Languages of the National University "Lviv Polytechnic", Lviv, Ukraine

ORCID: 0000-0001-6042-1147

lubik.anelia@gmail.com

Savka Iryna Volodymyrivna

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Foreign Languages for the Humanities of Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

ORCID: 0000-0002-3213-0921

savka68@meta.ua

Kushpit Ulyana Volodymyrivna

Philosophy, Assistant Professor of Foreign Languages

for the faculties of natural sciences of Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

ORCID 0000-0002-4256-0765

ulyankaborys@gmail.com

Abstract. The article theoretically substantiates and illustrates on specific examples the possibility of interconnected use of teaching methods (based on the integration of the method structure) in the training of future translators. The method of analogies and the game method are analyzed in detail. The role in teaching methods which belongs to the search function of analogy is described. The functions of explanatory analogy in the educational process which consists in the transfer of signs of expression, clarity from a known object to the subject are highlighted. Due to the causal analogy, causal relationships of objects and phenomena are established, which ensures the creation of problem situations, generalization of data and performs two key functions: productive and systematizing. The possibilities of the analogy of paradigm (conclusion through an example) as one of the most effective types of the method of analogy in the training of future translators are shown. The role of analogies of relations that should be integrated in the study of professional disciplines is revealed as illustrative, correspondence, structural and functional and systematization. The need for integration of different types of analogy is due to the fact that they usually perform several partial tasks within the structure of the lesson, which are aimed at achieving its didactic goal. The game method includes role-playing and business games of a number of modifications. They fill a niche in the learning process that cannot be compensated by other methods without replacing them. Business games are characterized by a number of varieties, the common feature of which is an element of the game as a form of free self-expression of man, which implies a certain openness. Methods of didactic play, which some scholars consider to be practical teaching methods, are also very popular. Problem games often act as the most effective and efficient form of educational and technological tasks. All game teaching methods should be applied together, forming an integration game that has the characteristics of story-role simulation games and models roles in the simulated area. The algorithm of integration of educational methods on the basis of structure of method is proved: proof of logic of choice of method, substantiation of its integrative potential on the basis of research of its structure, choice of structural components for integration, substantiation of actions and operations of the chosen receptions, coordination with essence and purpose of concrete educational material. In the educational process of training translators it is necessary to provide a method of role-playing game which consists in artificial creation of the situation as close as possible to reality,

Key words: method of analogies, game method, methods of didactic game, simulation games, algorithm of integration of educational methods, training of future translators.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Baranova S. V. Aktualni pytannia metodyky vykladannia perekladu [Current issues of translation teaching methods] / S.V.Baranova // Visnyk Sumskoho derzhavnoho un-tu. Seriya: Filolohichni nauky. – 2002. – №4(37). – S. 12-15. [In Ukrainian]
- [2] Bilyk, O. S., Kushpit, U. V. (2018). Intehratsiia metodiv navchannia yak zasib formuvannia inshomovnoi kompetentsii maibutnoho vchytelia fizyky. [Integration of teaching methods as a means of forming the foreign language competence of the future physics teacher]. Engineering sciences: development prospects in countries of Europe at the beginning of the third millennium, vol. 1. (p. 23-24). Stalowa Wola, Poland: Izdevnieciba “Baltija Publishing”. [In Ukrainian]
- [3] Bondarenko O. M., Korotiaieva I. B. Praktychni metody ta systema vprav dlia formuvannia perekladatskoi kompetentsii u studentiv-perekladachiv. [Practical methods and system of exercises for the formation of translation competence in students-translators.] / O.M. Bondarenko, I. B.Korotiaieva // Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia. Seriya: Filolohichni nauky. – 2014. – S. 173-174. [In Ukrainian]
- [4] Holovenko A. H. Typolohiia inzhenernykh tvorchykh zadach [Typology of engineering creative tasks] / A. H. Holovenko // Novi tekhnolohii navchannia : nauk.-metod. zb. – K. : ISDO, 1995. – Vyp. 13. – S. 68 –73. [In Ukrainian]
- [5] Kozlovskiy Yu. M. Intehratsiini protsesy v profesiinii osviti: metodolohiia, teoriia, metodyky [Integration processes in vocational education: methodology, theory, techniques] : monohrafiia / Yurii Mykhailovych Kozlovskiy. - Lviv : Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, 2018. - 420 s. [In Ukrainian]
- [6] Mandel B. R. Yntellektualnaia yhra : na perekrestke nauchnykh dystsyplin [Intellectual game: at the crossroads of scientific disciplines] / B. R. Mandel // Pedahohyka. – 2006. – № 7. – S. 44 – 48. [in Russian]
- [7] Savka I. V. Zastosuvannia interaktyvnykh metodiv navchannia v protsesi pidhotovky mabutnikh fakhivtsiv z perekladu [Application of interactive teaching methods in the process of training future translation specialists] / I. V. Savka, T. I. Yaremko, S. H. Hulchenko // Zbirn. nauk. prats mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Impatto Dell'innovazione Sulla Scienza: Aspetti Fondamentali E Applicati». June, 26. Verona, Italia. T. 2. – 2020. – L'OHOO. – C. 46 – 49. [In Ukrainian]
- [8] Funktsii i struktura metodiv navchannia : [Functions and structure of teaching methods] / pid red. V. O. Onyshchuka. — K. : Radianska shkola, 1975. — 159 s. [In Ukrainian]
- [9] Iahupov V. V. Pedahohika. [Pedagogics] — K. : Lybid, 2002. — 560 s. [In Ukrainian]
- [10] Iakymovych, T. D., Bilyk, O. S., & Kushpit, U. V. (2019). Intehrativnyi pidkhid do metodiv pidhotovky vchyteliv v umovakh zmishanoho navchannia. [An integrative approach to teacher training methods in blended learning]. Balkansko nauchno obozrenye, T. 3, 2(4), 73-75. [In Ukrainian]
- [11] The Kozlovskaya, I., Savka, I., & Kushpit, U. (2019). Features of formation of foreign language competency of the future physics teacher: integrated approach. Annual conference on current foreign languages teaching issues in higher education: Conference proceedings. (p. 120-122). Kyiv, Ukraine: National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute. [In English]

УДК 37.022:37.011

DOI: 10.31652/2412-1142-2021-59-98-105

Давидюк Марина Олександрівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
ORCID 0000-0002-2055-601X
marina_davydyuk@ukr.net

Пашенко Олеся Михайлівна

вчитель французької мови, НВК «Школа АІСТ», м. Вінниця, Україна
98lesya.pashchenkoo@gmail.com

ІМЕРСИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ І ПРАКТИКИ УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Анотація. В статті описано досвід створення імерсивного освітнього середовища в закладі освіти. Поняття «імерсивність» означає «занурення» або «ефект присутності». Імерсивність нині трактують як комплекс відчуттів людини, котра перебуває у штучно створеному тривимірному

світі, в якому можна змінювати позицію огляду, наближувати та віддаляти об'єкти. У психолого-педагогічних дослідженнях останнього десятиліття поняття імерсивності пов'язується з технологією (або методом) занурення, що заснована на сугестії, імітаційному моделюванні та грі. Імерсивність освітнього середовища – це та його властивість, що відображає можливості цього середовища стосовно залучення суб'єкта в систему відношень, забезпечує психологічний стан людини, в якому її «Я» сприймає себе включеним у процеси, що відбуваються в середовищі, і взаємодіє із цим середовищем, що забезпечує безперервний потік стимулів і досвіду. Такі стимули і досвід мають потужні навчальний і виховний ефекти. Вже майже 30 років у Вінниці функціонує приватна сімейна школа «АІСТ», де чи не вперше в Україні було апробовано досвід організації імерсивного освітнього середовища через використання технологій занурення, створення ефекту живої присутності, через застосування методів театральної педагогіки і моделювання інтерактивної міжсуб'єктної взаємодії.

До найбільш ефективних способів створення імерсивності під час навчальних занять і позанавчальний час відносимо: технології занурення (в історичні епохи, культурні процеси, олімпійські ігри), проектне вивчення літературних творів, театральний фестиваль, функціонування майстерень за інтересами (прикладні – плетіння, м'яка іграшка, кераміка, винаходи, кулінарія; інтелектуальні – видавництво «АІСТорія», клуб «Дебати»; естетичного циклу-художня, вокальна). Рефлексивний компонент участі в роботі майстерень, у зануреннях, проєктах, театральних сезонах забезпечував не лише осмислене проживання кожною дитиною нового досвіду, а й розширення контексту навчання за рахунок історичної, культурологічної, наукової, практико-побутової складової. Імерсивне освітнє середовище закладу створювало і продовжує створювати безперервний потік когнітивних і емоційних стимулів і вражень для кожного школяра, що дає високий освітній, соціалізуючий, розвивальний ефекти, сприяє ефективному вибору майбутньої професії і самореалізації в особистому й громадському житті.

Ключові слова: технологія занурення; проєктне навчання; освітній досвід; ефект присутності; стимуляція вражень; соціалізація.

1. ВСТУП

Виклики XXI століття – постійні трансформації освітніх систем, зумовлені змінами культурно-історичними і соціально-економічними, поширення цифрових технологій, поява перманентних екзистенційних загроз (тероризм, пандемічні захворювання, екологічні катастрофи та ін.) – безпосередньо впливають на зміст освіти, на форми навчання і виховання, модифікують методичні шляхи досягнення освітніх цілей. Тому надзвичайно актуальним на нинішньому етапі розвитку суспільства є пошук певних точок опори для моделювання педагогічних концепцій, що охоплювали б усі сфери буття людини, всі вікові періоди її розвитку, враховували максимум факторів, що впливають на виховання особистості. З одного боку, – це актуалізує потребу міждисциплінарного контексту педагогічних досліджень і експериментів, побудови і впровадження нових освітніх практик, з іншого боку, – відчувається необхідність визначення конкретних констант, що не змінюють свого суто педагогічного значення в будь-яких умовах.

Постановка проблеми. Однією з таких констант стало поняття «освітнє середовище», що в останні десятиліття все активніше розробляється науковцями і набуває нових смислових вимірів у живих освітніх практиках – в закладах освіти різних рівнів і типів. Освітнє середовище становить динамічну комунікативну систему відношень між суб'єктами освітньої діяльності – індивідами, спільнотами і соціальними інститутами. Воно є водночас і предметом, і ресурсом освітньої діяльності. Нині інтенсифікувалися процеси, пов'язані зі збагаченням освітнього середовища новими технологіями – зрештою, цьому сприяє технологічний прогрес людства – зокрема технологіями доповненої реальності, котрі в освіті стали позначати терміном «імерсивне навчання». Останнє покликане створити ефект живої присутності і таким чином забезпечити максимально комфортний і ефективний шлях здобування знань і нового досвіду. Але ж в освітній практиці кінця XX – перших десятиліть XXI століття вже були спроби створення середовища, що провокувало виникнення низки когнітивних та емоційних феноменів, пов'язаних із ефектом присутності і проживання нового досвіду учнями в навчальній діяльності. Спробуємо охарактеризувати одну з таких

освітніх практик – діяльність приватної Вінницької школи «АІСТ» – в аспекті відповідності параметрам імерсивного освітнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «імерсивність» походить від англійського «immersion», що означає «занурення» або «ефект присутності». Імерсивність нині здебільшого трактують як комплекс відчуттів людини, яка перебуває у штучно створеному тривимірному світі, в якому людина може змінювати позицію огляду, наближувати та віддаляти об'єкти тощо [1].

Дехто з науковців імерсивність розуміє ширше – як створення ефекту «присутності» за рахунок стимулювання різних емоцій людини, яка перебуває у будь-якому штучно створеному середовищі. У вітчизняних та зарубіжних психолого-педагогічних дослідженнях останнього десятиліття поняття імерсивності пов'язується з технологією (або методом) занурення, що засновані на сугестії, імітаційному моделюванні та грі. Початком подібного роду практик в освіті вважаються театральна педагогіка, евристичне занурення та метапредметне занурення.

Практикована на початку 1990-х років театральна педагогіка, в основу якої покладено школу акторської майстерності К. Станіславського, відкрила дидактичний потенціал застосування в шкільній освіті методу занурення в предмет через суто артистичні засоби (переважно це стосувалося уроків літератури). Театральна педагогіка – практичний напрям сучасної педагогіки і психології мистецтва, заснований на реалізації в освіті принципів подієвості, проживання, творчої дії та імпровізації, що дозволяє пов'язати між собою інтелектуальну та емоційну активність учня.

Принцип подієвості передбачає, що під час уроку має відбуватися щось таке, що насправді змінює світ для учня: тобто до того часу, як трапилася якась подія, ти був трохи іншим – мислив інакше, поведився інакше. Через проживання події особистість розвивається. Принцип проживання означає, що подія не може бути результатом прийняття зовнішніх умов, вона завжди – результат винятково особистісного проживання, відкриття, створення нового смислу. Принцип творчої дії передбачає свободу самовираження учня в освітній діяльності. Принцип імпровізації – визначальна ознака театральної педагогіки – дозволяє як вчителю, так і учням бути спонтанними, безпосередніми у своїх творчих проявах, у висловлюванні власних думок з приводу прочитаного чи побаченого. Саме так формується критичне мислення і розвивається сміливість, а далі – відчуття справедливості і активна громадянська позиція [2].

Евристичне занурення, практиковане А. Хуторським, засновувалось на теорії домінантної діяльності та становило різновид концентрованого навчання, в якому поєднувались дидактична евристика, персоналізація навчання, а занурення мало метапредметний характер. Імерсивне освітнє середовище в практиці Хуторського створювалось за рахунок занурення в конкретну навчальну тематику всіх суб'єктів освітнього процесу, використання можливостей додаткової освіти, теоретичної глибини самого навчального матеріалу, розширення його контекстуальності за рахунок історичної, культурологічної, наукової, практико-побутової складової. При цьому головним завданням такого евристичного занурення було створення самими учнями евристичного продукту – ідеї, версії, гіпотези, схеми тощо [3].

У метапредметному зануренні А. Тубельського використовувався такий метод пізнання як порівняння. Однією з технік занурення в цій освітній практиці стало так зване «вживання», під час якого завдяки почуттєвому сприйманню, посиленому вербальними, тактильними та іншими сенсорними підкріпленнями, в учня виникав образ предмета та асоціація із ним. Це давало поштовх до розвитку образного мислення та мобілізації логічного мислення [4].

Мета статті полягає в описі досвіду створення імерсивного освітнього середовища в закладі освіти, характеристика ефективності його функціонування.

Нові освітні тенденції і тренди професійної освіти останнього десятиліття збагатили

поняття навчального занурення новими сенсами й підходами. Поняття імерсивності у психолого-педагогічних дослідженнях розглядається нині в контексті освітнього середовища [1; 5, с.93].

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Моделювання імерсивного середовища безпосередньо пов'язане з розширенням характеристик середовища освітнього: імерсивність надає останньому певних якісних ознак, що дозволяє забезпечити ефект максимальної присутності, розширити репертуар участі в діяльності усіх суб'єктів освітнього процесу.

Дослідник різних імерсивних середовищ С. Сергєєв, який дав найбільш точний їх опис, говорить про можливість виникнення техногенного середовища, наділеного властивостями штучного інтелекту, що в нього занурюється людина при виконанні навчальної та професійної діяльності, і про появу нових технологій, що включають віртуальну реальність (VR) як засіб занурення людини в особливі умови життєдіяльності. Поява нових технологій уможливила створення різноманітних засобів візуалізації, програмного забезпечення для проєктування 3D-об'єктів, що, своєю чергою, дозволило моделювати невеликі штучні середовища, котрі не відрізняються за своїм впливом на органи чуттів людини від фізичної реальності [1]. Освоєння нового знання, переживань і досвіду створює ефект присутності людини в такому штучно створеному середовищі.

Дослідники нині виокремлюють такі основні види імерсивних середовищ, що виникають у професійній та навчальній діяльності: психологічні (повне занурення в суб'єктивний світ), фізичні (повне занурення в середовище дійсності), середовища зі змінною реалістичністю. Водночас виокремлюються певні педагогічні аспекти навчання в імерсивних середовищах.

Мета навчання в імерсивному освітньому середовищі полягає у створенні умов для одержання практичного досвіду. Отже пізнавальний інтерес як провідний мотив учіння народжується не ззовні, а зсередини, і викликається, здебільшого, емоційними переживаннями, що виникають на основі сенсорного досвіду, поєднуваного із когнітивним.

Узагальнюючи, зауважимо, що імерсивний підхід у сфері освіти нині представлений сукупністю прийомів, способів інтерактивної продуктивної взаємодії суб'єктів освітнього процесу з метою розвитку й саморозвитку особистості дитини.

За твердженням вітчизняних і зарубіжних дослідників імерсивних освітніх середовищ, теорія навчання в цих просторах реалізується на таких базових принципах: самоорганізації, селективності, занурення, присутності, конструювання активності учня, взаємної орієнтації (людина-машина, людина-людина) у під час навчальної комунікації, фізичної безпосередності та суб'єктної (свідомої) опосередкованості. Імерсивне освітнє середовище є психологічним конструктом, що володіє властивостями присутності, інтерактивності, позасуб'єктної просторової локалізації, надмірності, спостережуваності, доступності когнітивному досвіду, насиченості враженнями та емоціями, пластичності, цілісності, мотивованості [6, с.9; 7].

Діяльність у середовищі можна розглядати як діалоговий досвід, що цим середовищем продукується. Високий рівень імерсивності може бути досягнуто в різний спосіб, наприклад – через використання систем віртуальної реальності, занурення в світ літературного твору, театралізований виклад навчального матеріалу вчителем, інсценізація історичної події, в якій учні грають ролі історичних персонажів тощо. В результаті занурення в середовище і в суб'єктивний досвід з'являється відчуття присутності. Останній феномен становить почуття перебування людини в певному середовищі, в контексті творення певного досвіду.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Уже майже 30 років у Вінниці функціонує приватна сімейна школа «АІСТ», де чи не вперше в Україні було апробовано досвід організації імерсивного освітнього середовища

через використання технологій занурення, створення ефекту живої присутності, через застосування методів театральної педагогіки і моделювання інтерактивної міжсуб'єктної взаємодії.

Характеризуючи засади освітнього новаторства у практиці приватної школи «АІСТ», зупинимося на тих принципах і формах організації навчальної та виховної діяльності, що дозволяють виокремити ознаки імерсивності створеного в закладі освітнього середовища.

Заснована в 1990-му році школа «АІСТ» стала альтернативою для тих батьків, які мріяли про людяне оточення та якісну освіту для своїх дітей. Експеримент мав стати втіленням головних засад гуманної педагогіки: свободи, природовідповідності, індивідуалізації, дитиноцентричності. Це вдалось. Діти одержували задоволення від навчання у атмосфері поваги, де дорослий – це той, хто чує, помічає та розумно проживає з тобою кожен день. Вони не лише вивчали алгебру, географію та мови, вони святкували, займались спортом, ставали туристами, ставили вистави, музикували разом з вчителями та батьками.

У розкладі «АІСТу», окрім дисциплін інваріантної складової Базового навчального плану, був такий предмет, як театр. Вивчати літературу та історію мовою мистецтва – ось захопливий досвід, адже вистава – це колективна творчість дітей і дорослих, спільний проєкт, де емоційне переживання перипетій п'єси поєднується з успіхом, радістю від спільної діяльності, зараженням колективними емоціями, самореалізацією. Це дозволяло втілити характерні для театральної педагогіки принципи подієвості, проживання, імпровізації, а в підсумку, оцінюючи з висоти нашого часу такого роду освітню практику, говорити про моделювання засобами театального мистецтва середовища з ефектом присутності, занурення і конструювання інтелектуальної та емоційної активності учня. А ці ознаки притаманні імерсивним освітнім середовищам.

Принцип занурення втілено було також у новаторському, як на той час проєктному підході до вивчення літературних творів. Цей принцип знайшов згодом максимальне своє втілення у великих «зануреннях», практикованих у закладі, - комплексах навчальних занять і виховних заходів естетичного, культурологічного, інтелектуального змісту, що насичували життя школярів тематичними подіями, і тривали від одного до декількох місяців. Проєктна методика вивчення літературних творів стала улюбленою для дітей та педагогів (вистави, бали, занурення, тощо).

Імерсивність освітнього середовища школи, створювана, насамперед, театралізованими заходами, сприяла розвитку творчих здібностей дітей, їхній самореалізації, соціальній адаптації. Адже в школі діти навчаються не лише основам наук – вони навчаються співпереживати, дружити, брати на себе відповідальність за результат власної праці. Аплодисменти глядачів – оцінка виражена не в балах. Сором'язлива дівчинка у ролі сміливого Оленяти, розбишака у ролі принца, слухняна відмінниця у ролі Маленької Розбійниці змінювалися після успішно зіграної ролі. Ставали щасливішими, впевненішими. Вибір – це відповідальність. Навчити робити вибір – теж одне з головних життєво необхідних умінь. Радянська школа не надавала альтернатив, як наслідок виростали покоління людей, що орієнтувались на те, що запропоновано як стереотип для більшості. Скрипалі йшли в інженери, актори в адвокати. «АІСТ» надавав дітям і вчителям досвід вибору. Вживання в суб'єктивний досвід «Іншого», примірювання на себе різних соціальних ролей, проживання в такий спосіб широкого спектру емоцій відкриває для особистості нові смисли, формує цілісну картину світу. Таке вживання – ще одна ознака того, що характеризує імерсивну складову освітнього середовища.

Щочетверга в розкладі школи були «майстерні», де учні обирали «майстра», вид діяльності та колектив (тих, хто буде відвідувати майстерню). Розмаїття майстерень давало можливість кожній дитині обрати наступну після захисту підсумкової роботи, що нею «підмайстер» звітує «майстру». Зокрема, всі учні школи брали участь у роботі майстерні «Дебати». Кожен учасник отримував шанс висловлюватися, запитувати та готувати

аргументи. Оцінювались логічність, стиль та манера промов, дотримання часового регламенту. Чим же була майстерня «Дебати» для шестикласників і семикласників? Веселою грою, де сперечаються за правилами? Напевне, чимось більшим. Діти охоче дискутували з тем: «Немає важких дітей, є важкі батьки» – так чи ні?»; «Потрібно завжди говорити правду» – так чи ні?»; «Полювання має бути заборонене»; «Казка не дає уявлення про справжню картину світу, вводять в оману, тому є шкідливою...»; «Наука та техніка спричинили більше шкоди, аніж користі» тощо.

Ця чудова гра – змагання ідей, а не особистостей. У цьому її докорінна відмінність від інших змагань. Набути навичок до кінця вислуховувати опонента, аргументовано заперечувати, бути чемним в суперечці – її цілі. Діти тренувались залюбки «бути дорослим» в турнірах з батьками й однолітками, здобуваючи досвід формулювання неупереджених суджень, розвиваючи навички критичного мислення, виховуючи в собі повагу до думки іншого. Досвід полеміки є дуже важливим у житті дорослого. Якщо відстоюються заздалегідь руйнівні ідеї, єдиний шлях показати їх хибність – це довести небезпечність наслідків, протиставити добре підготовлені, продумані і вагомні аргументи.

На відміну від виховних моделей тоталітарного суспільства з його контролем, перенавантаженнями, «приведенням до спільного знаменника» дітей з дуже різними здібностями, «вождизмом», де вчитель – єдине джерело інформації та істина в останній інстанції, приватна школа «АІСТ» ставала для своїх вихованців територією щастя, успіху, творчості. Нова школа мала створювати умови для особистості іншого стибу: вчителя, котрий мислить, і учня, який пізнає світ радісно.

Таким чином, способами створення імерсивного освітнього середовища в аналізованій нами практиці роботи школи «АІСТ» є: технології занурення (в історичні епохи, культурні процеси, явища), проектне вивчення літературних творів, театральний фестиваль, функціонування майстерень за інтересами (прикладні – плетіння, м'яка іграшка, кераміка, винаходи, кулінарія; інтелектуальні - видавництво «АІСТорія», клуб «Дебати»; естетичного циклу- художня, вокальна). Рефлексивний компонент участі в роботі майстерень, у зануреннях, проєктах, театральних сезонах забезпечує не лише осмислене проживання кожною дитиною нового досвіду, а й розширення контексту навчання за рахунок історичної, культурологічної, наукової, практико-побутової складової. Імерсивне освітнє середовище закладу створювало і продовжує створювати безперервний потік когнітивних і емоційних стимулів і вражень для кожного школяра, що дає високий освітній, соціалізуючий, розвивальний ефекти, сприяє ефективному вибору майбутньої професії і самореалізації в особистому й громадському житті.

Ефективність навчання і виховання дітей в умовах такого середовища, що відповідало основним ознакам імерсивності, підтверджена значною кількістю учнів-переможців наукових олімпіад і конкурсів, участю в міжнародних програмах академічного обміну, професійною та соціальною успішністю випускників закладу (інформація про це міститься на сайті школи і відповідних сторінках у соціальних мережах), професійним зростанням педагогів (багато хто з них мають наукові праці, захищені кандидатські дисертації, продовжують працювати у педагогічних ЗВО).

4. ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Нинішнє розуміння імерсивності в освіті виходить далеко за межі використання технологій психологічного та культурологічного занурення, створення ефектів присутності за рахунок подієвості навчання, проживання досвіду «Іншого», стимулювання активності і міжсуб'єктної взаємодії учнів: нині ми маємо справу з технологіями доповненої реальності (VR, AR, відео 360°), що моделюють новий дизайн навчальних програм і дозволяють учневі одержувати та проживати реальний досвід у реальному та віртуальному середовищі на тих платформах, з якими в подальшому доведеться працювати. І якщо чимало елементів імерсивного навчання існували і раніше (просто їх так ще не називали) – практична

спрямованість навчання, використання реальних інструментів, навчання на основі реальних проблем – як-от в описаному нами досвіді школи «АІСТ» – то нині репертуар цих технологій збагачується і розширюється за рахунок все більшої доступності VR-обладнання і різноманітних гаджетів, появи мобільних застосунків, що дозволяють доповнювати і розширювати реальний простір навчання, сприяють гейміфікації освіти, пришвидшують появу нових тренажерів і симуляторів (до прикладу назовемо Universe Sandbox 2, Google Earth VR, The VR Museum of Fine Art, котрі в умовах карантинних обмежень останнього року набули надзвичайної популярності серед учнів, студентів, педагогів). Справедливо оцінити ефективність використання цих новітніх технологій в освіті ми зможемо лише через певний час, але вже зараз очевидно виявляється їх користь для розвитку мотивації навчання, творчої самореалізації, для формування інтелектуального, емоційного, практичного досвіду кожного учня. Перспективами подальших досліджень вбачаємо в розробці дистанційних освітніх програм з використанням імерсивних технологій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Сергеев С.Ф. Образование в глобальных информационно-коммуникативных и техногенных средах: новые возможности и ограничения. *Открытое образование*. 2013;(1(96)). С. 32-39. URL: [https://doi.org/10.21686/1818-4243-2013-1\(96\)-32-39](https://doi.org/10.21686/1818-4243-2013-1(96)-32-39).
- [2] Никитин С. В. Роль театральной педагогики в становлении и развитии личности учащегося. Педагогика: традиции и инновации : материалы I Междунар. науч. конф. (г. Челябинск, октябрь 2011 г.). Т. 1. Челябинск, 2011. С. 20-22. URL: <https://moluch.ru/conf/ped/archive/19/1058/>
- [3] Хуторской А. В. Эвристическое обучение: Теория, методология, практика. Москва: Международная педагогическая академия, 1998. 266 с.
- [4] Тубельский А. И. Школа самоопределения. Шаг второй. Москва: Политекст, 1994. 480 с.
- [5] Чупина В. А. Рефлексивные основы иммерсивной образовательной среды. *Современная высшая школа: инновационный аспект*. 2018. Т. 10. № 1. С. 89-97.
- [6] Сергеев С.Ф. Эргономика иммерсивных сред: методология, теория, практика: автореф. дисс...докт. психол. наук: 19.00.03. СПб, 2010. 42 с.
- [7] Potkonjak, V., Gardner, M., Callaghan, V., Mattila, P., Guetl, C., Petrović, V. M., & Jovanović, K. (2016). Virtual laboratories for education in science, technology, and engineering: A review. *Computers and Education*, 95, 309-327. doi:10.1016/j.compedu.2016.02.002

IMMERSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT: PRINCIPLES OF CONSTRUCTION AND SUCCESSFUL IMPLEMENTATION PRACTICE

Davydyuk Maryna Oleksandrivna

candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy, Vocational Education and Management of Educational Institutions of Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynski State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine
ORCID 0000-0002-2055-601X
marina_davydyuk@ukr.net

Pashchenko Olesya Mykhailivna

foreign language teacher, Stork School «AIST», Vinnytsia, Ukraine.
olesya.pashchenko@gmail.com

Abstract. The present article describes the experience of creating an immersive educational environment in educational institutions. The term of immersiveness means «getting into deep of something» or «presence effect». In the current researches immersion is interpreted as a complex of human sensations that is in an artificially created three-dimensional world in which one can change the position of the view, zoom in and out objects. In the psychological and pedagogical studies of the last decade the concept of immersiveness is associated with the technology (or method) of immersion, based on suggestion, simulation and playing activity.

The immersiveness of the educational process is considered to be the feature reflecting the possibilities of the environment referring to the subject's involvement in the system of relations, provides a psychological state of a person in which their "I" perceives selfness included in the educational processes with this environment. Therefore, such interaction provides a continuous flow of incentives and experiences.

These kinds of experience effects greatly on teaching and educational process. As an example, for almost 30 years in Vinnytsia there is a private family school «AIST», which pioneered in Ukraine with the experience of organizing an immersive educational environment through the use of immersion technologies, creating the effect of live presence, through the use of theater pedagogy and modeling interactive intersubjective interaction.

The most effective ways to create immersion during classes and extracurricular time include: immersion technology (in historical epochs, cultural processes, the Olympic Games), project study of literary works, theater festival, the operation of workshops of interest (applied - weaving, soft toy, ceramics, inventions, cooking, intellectual - publishing house "AISToria", club "Debate"; aesthetic cycle - art, vocal).

The reflective component of participation in the workshops, projects, theater seasons provided not only meaningful gaining new experience for each child but also expanding the context of learning through historical, cultural, scientific, practical and everyday component. The institution's immersive educational environment has created and continues to create a permanent flow of cognitive and emotional stimuli and impressions for each student, which gives high educational, socializing, developmental effects, promotes effective choice of future profession and self-realization in personal and public life.

Keywords: immersion technology; project learning; educational experience; presence effect; stimulation of impressions; socialization.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Sergeev S.F. Obrazovanie v globalnykh informatsionno-kommunikativnykh i tehnogennykh sredakh: novyye vozmozhnosti i ogranicheniya [Education in global information and communicative and technogenic environments: new opportunities and restrictions] *Otkrytoe obrazovanie*. 2013;(1(96)).P. 32-39. URL: [https://doi.org/10.21686/1818-4243-2013-1\(96\)-32-39](https://doi.org/10.21686/1818-4243-2013-1(96)-32-39). (in Russian).
- [2] Nikitin S. V. Rol teatralnoy pedagogiki v stanovlenii i razvitii lichnosti uchashchegosya [The role of theatrical pedagogy in the formation and development of the student's personality]. *Pedagogika: traditsii i innovatsii* [Pedagogy: Traditions and Innovations: Materials of the I International Scientific Conference] P. 1. Chelyabinsk, 2011. P. 20-22. URL: <https://moluch.ru/conf/ped/archive/19/1058/> (in Russian).
- [3] Hutorskoj A. V. Ekvristicheskoe obuchenie: Teoriya, metodologiya, praktika [Heuristic training: Theory, Methodology, Practice]. M., 1998. 266 p. (in Russian).
- [4] Tubel'skiy A. I. Shkola samoopredeleniya. Shag vtoroy [School of self-determination. Step second]. M., 1994. 480 p. (in Russian).
- [5] Chupina V. A. Refleksivnye osnovy immersivnoy obrazovatel'noy sredy. [Reflexive bases of an immersive educational environment]. *Sovremennaya vysshaya shkola: innovatsionnyy aspekt*. 2018. T. 10. № 1. P. 89-97. (in Russian).
- [6] Sergeev S.F. Ergonomika immersivnykh sred: metodologiya, teoriya, praktika [Ergonomics of immersion environments: Methodology, Theory, Practice]. SPb., 2010. 42 p. (in Russian).
- [7] Potkonjak, V., Gardner, M., Callaghan, V., Mattila, P., Guetl, C., Petrović, V. M., & Jovanović, K. (2016). Virtual laboratories for education in science, technology, and engineering: A review. *Computers and Education*, 95, 309-327. doi:10.1016/j.compedu.2016.02.002 (in English).

УДК 811.161.2

DOI: 10.31652/2412-1142-2021-59-105-114

Kalashnik Nataliia Vasylivna

Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy),

Associate Professor (National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya), Vinnytsya, Ukraine

ORCID: 0000-0001-5312-3280

kalashnuknatalia@gmail.com

Vovchasta Nataliia Yaroslavivna

Sc.D., associate professor,

professor of the Department of Fundamental Disciplines, IT STEP University, Lviv, Ukraine

ORCID: 0000-0001-9562-8244

vovchasta@gmail.com

Lenha Evelina Leonidivna

Candidate of Biological Science (PhD in Biochemistry),
Assistant of Department of Bioorganic and biological Chemistry and Clinical Biochemistry
Bucovinian state medical university, Chernivtsi, Ukraine
ORCID 0000-0002-3871-8670
lenga@bsmu.edu.ua

TEACHING FOREIGN STUDENTS UKRAINIAN LANGUAGE COMMUNICATION: EDUCATIONAL AND PROFESSIONAL SPHERES

Summary. Intercultural communication has lately been a subject for discussion mainly in the sphere of foreign language teaching. An important idea of this article lies in preserving elements of national culture by foreign students in process of penetrating into local culture with the help of communication. Local language plays its integral role as the basic tool of dialogical interaction. The authors of this article focus attention on the concept of Ukrainian language communication with foreign students in medical university which includes all methods and techniques in delivering Ukrainian language lessons, as well as educational and professional lingual communication training of foreign students in medical university.

The article explains that training communication skills in foreign students is one of the most important challenges for teachers. Educational materials based on everyday life events, literature clubs, brain-rings, and other similar contents promote students' interest to study the language. This type of educational approach also helps activate reconstructive imagination, mental cognitive function and the intellectual sphere including comparison, analysis, and systematization. Promotion of cognitive activity during language classes is an important issue.

The authors come to conclusion that every language tutor is supposed to master a system of teaching methods and techniques. The authors prove the importance of splitting the formation of communicative and professional competences into several equal stages aiming at efficient lingual training.

Modern conditions have made it important for teachers to maintain an efficient student-training model covering quality educational contents and thorough daily studying. Student-conducted scientific researches and topical surveys are reported to be important parts of this model. The authors have proved that history, international relations, religion, literature, politics, economics and other aspects of country studies play an important role both in description of educational aims, contents and methods and in determination of language-master criteria.

The authors have also pointed out that the process of adaptation of foreign students in Ukrainian medical educational establishments depends on efficient coordination and integral supervision system.

Key words: foreign student, Ukrainian language communication, intercultural education, intercultural communicative competence, adaptation, emphasis.

Background: The process of studying in medical educational establishments inevitably involves communication of students from different countries representing different cultures. Foreign students are united in their efforts to preserve their native traditions and cultural elements in process of interaction with local culture. Thus, international communication of foreign students includes penetration in guest culture without losing own national identity. Language plays a very special role as a main communication tool for all parties involved into the dialogue.

Foreign students who come to study to Ukraine treat their language teachers not only as objects of initial communication, but as specialists helping them in desired quick social and academic adaptation. Communication skills are essential component of the latter. Thus, formation of communication skills is the basic assignment for language teachers. The concept of Ukrainian language communication of medical university foreign students includes all methods and techniques in delivering Ukrainian language lessons, as well as educational and professional lingual communication training of foreign students in medical university.

Intercultural communication has lately been a subject of discussion mainly in the sphere of foreign language teaching. Globalization and integration of educational process in higher school explain the choice of this acute theme as the article's subject. Moreover, this subject was chosen as a part of research theme at Ukrainian language department of National Pirogov memorial medical university in Vinnytsia. The issue of this article covers both the foreign students' teaching system in medical university, and intercultural communicative competence of foreign students in higher

medical educational establishments considering psychological and pedagogical adaptation aspects as an essential part of the entire education. It must be mentioned that the system of higher education in Ukraine is a ramified and compound system, developed, supplemented and updated by the combination of domestic experience and foreign achievements.

At the present time the importance of intercultural education is rising in sight of promotion of social and cultural competences in educational environment. It is especially important for foreign students eventually facing communication barriers in their professional activity caused by social, political, ethnical, religious aspects. The modern world demonstrates the tendencies to improve the quality of medical services and introduce innovations to professional medical training. The theme under discussion becomes even more acute due to the fact of increased requirements to professional medical training, socialization of foreign students, and formation of intercultural professional competence in foreign students of higher medical educational establishments in conditions of its insufficient methodological support. The factors mentioned above explain the choice of this theme.

References: Analysis of psychological and pedagogical bibliographic sources has revealed a large number of surveys dedicated to theory and practice of competence formation based on competence approach (Bibik N., Grishkova R., Demchenko D., Zelenska O., Kuzmenko V., Kulikova O., Malkova O., Maslak L., Ovcharuk O., Pershina L., Hutorsky A., Cherkesova M., Chernilevsky D. and others). Akimova O., Ivanova M., Klauchek S., Kobernik O., Korotun O., Kushnir I., Moskalyova L., Rybachenko L., Zechmeister Y. and others [5, p. 20] directed their scientific efforts on studying the peculiarities of foreign students' education.

Discussion: Verbal language is the main concept and the basic means of communication of all folks and nations. It is an instrument of culture-transfer to all parties involved into communication. The primary stage of foreign language learning forms initial comprehension about cultural values of Ukraine.

Language classes develop cognitive activity, help students adapt to new cultural surrounding, and train lingual competences in sociocultural sphere. At this stage it is important for language teachers to select proper educational materials as far as their contents, amount and practical usage are concerned.

Educational materials based on everyday life events, literature clubs, brain-rings, and other similar contents promote students' interest to study the language. This type of educational approach also helps activate reconstructive imagination, mental cognitive function and the intellectual sphere including comparison, analysis, and systematization. Promotion of cognitive activity during language classes is an important issue [2].

Language teachers are expected to pursue several goals: to transfer not only their lingual knowledge, but extra-lingual one, teach their students the culture of international communication both with Ukrainians and representatives of other countries.

Cultural linguistics is a special scientific discipline which helps achieve the goals mentioned above. It combines elements of linguistic knowledge, including the semantics of lingual units, with information on culture and everyday life of this country. This is the main concept of this discipline's description.

Cultural linguistics is meant to introduce important information on Ukrainian culture, get familiar with social and psychological norms of local society and help students better understand everyday life in Ukraine and treat it positively. Language teacher is considered to act as a representative of Ukrainian scientific knowledge, cultural values and traditions. It is up to every teacher to select own empiric algorithms mastering their practice, outlook, way of communication, values and other aspects included into cultural code. The latter definition refers to special surrounding-evaluating tool. Cultural codes are compared with people's ideas creating a system of traditions, cultural and behavioural standards interiorized by definite society. Cultural codes are both conscious and subconscious markers (moderators) helping to identify cultures. This is the sign language of culture [6, p. 218].

Mastering the language of education is the medical students' guarantee on quality professional training. Practical foreign language classes start from the first days of educational process and last throughout the entire course of study. Educational material is divided into logically-arranged topics. Lingual and communicative skills are trained at aspect classes. Practical Ukrainian language classes are structured according to the principles of modern communication-based lingual training techniques. Linguistics-based learning activity is the main principle of teaching foreign medical students. This principle is fully compatible with "common language space" which is created by the means of interdisciplinary teaching techniques, because the main target of language education is to develop communicative competence in professional sphere. Interdisciplinary connections of language teachers with their colleagues delivering natural sciences and special subjects are supposed to unite efforts in developing medical students' communicative competence.

The process of communicative competence training is divided into stages. The primary education stage forms initial algorithms as the basis for language knowledge. The intermediate stage extends language knowledge to its practical sphere [3, p.60].

Learning foreign language as a part of advanced professional training helps medical students get familiar with:

1. the most frequently-used lingual units (taught at biology, anatomy, chemistry, physics classes),
2. structural textual models typical for medical disciplines,
3. definitions and terminology.

Lingual knowledge and skills acquired at Ukrainian language scientific style classes help students become better adapted to the main course at medical department.

Studying at the intermediate stage is characterized by difference in:

1. spheres of communication (social culture, social, political and professional spheres),
2. theme
3. character
4. situational communication
5. social roles played by medical students as prospective doctors: nurse, doctor's assistant, consultant, doctor, patient.

The final education stage (5th-6th year) foreign medical students are supposed to advance their lingual skills as close to native speakers as possible. Positive language skills comprise a number of abilities:

1. to understand written/printed texts, to understand their basic messages; to write own text
2. to express own assumptions and to share ideas; to respond to opponent
3. to analyse and to use literature connected with future profession
4. to learn scientific information
5. to describe, summarize and assess clinical research data
6. to submit own work (articles, reports, thesis) [3, p.66]

Modern education opens the necessity to maintain the systemic Ukrainian language communication of foreign medical students in order to organize their daily individual work guaranteeing quality education. Inviting students to take part in research is significant part of this work. The sphere of international cooperation opens reliable opportunities to win grants of different foreign funds and organizations. Adding multimedia learning materials containing test remains an important issue. Practical use of these materials make the educational process for convenient and efficient leaving students more time for scientific research, thus adding innovative element to teaching. During the latest Ukrainian language department meeting all the participants shared the opinion that a teacher is the main person in charge of the educational process based on the criterion "professionalism + efficient teaching techniques + new technologies".

Methodological discussions of the following courses: "Ukrainian Language Teaching Techniques", "Ukrainian Language Learning Practice", "Theoretical Bases of Learning

Vocabulary”, held at the Ukrainian language department, have pointed out students’ academic progress assessment criteria including:

- vocabulary
- grammar structure
- phonetics, pronunciation skills of words, phrases, reading text
- ability to express own ideas both orally and on paper
- logical consequence of idea
- deep knowledge of the subject
- ability to defend own opinions and idea

Cultural linguistics plays an important role in describing goals, contents, teaching techniques and determining students’ knowledge assessment criteria. It is the basis of teaching work in VNPMMU Ukrainian language department. Innovative approach of Ukrainian language teaching has given a portion of positive emotions. Interaction of all participants involved into educational process, presentation of cultural linguistics educational materials has piled up precious experience helping the staff to extend their understanding of efficient philology teaching techniques.

The target of Ukraine’s education is formation, renovation and replenishment of national intellectual core. Quality education refers to a complex of conscious features making specialists capable of successful professional activity under conditions of modern economical processes.

Research results: Quality standards of educational establishments have been immensely influenced by:

- increasing number of medical specialists on employment market
- growing level of both domestic and international competition
- optimization of educational services available on the world market
- removing mobility barriers for students, teachers, scientist
- global employment market

The authors have found out that intercultural communicative competence comprises lingual, communicative and cultural competences. This definition has been introduced as a result of bibliography analysis including the works of Izarenkov D., Iriskhanov K., Yelizarov G., Leontovych O., Pluzhnik Ten, Flemming M., Cherkesov M. and others. According to the survey results, the definition “Intercultural Communicative Competence of Foreign Medical Students” includes communicative and empathic skills used for intercultural interaction. Empathic skills are acquired and used by students in order to master profession-oriented writing and to comprehend emotion-emphasized utterances. Emphasis is a consequent phenomenon of emotion-wrapped language. Training empathic skills help students better understand other participants involved into conversation, to share their feelings and emotions and to take advantage from other people’s experience.

The definition “intercultural communication” comprises different levels of personal interaction of various social groups representing all cultures. It can be treated as interaction between the West and the East.

Modern society members are supposed to get rid of out-dated cliché concerning foreign nations and cultures. Every person is supposed to realize that all cultures have their own system of values. People who do not share the cultural values typical for definite nation or folk group are required to abstain from any approval or criticism and remain politely neutral to these values [1].

Thus, teachers who work with foreign students are expected not only to get slightly familiar with their values, but also to penetrate into definite cultures in order to maintain mutual understanding and efficient educational process.

In frames of cross-cultural penetration, the authors of this article have studied the challenges influencing intercultural communicative competence. To do this, Ukraine-based medical education of foreign students became the research subject. Foreign students in Ukraine are represented by different ethnical, cultural and religious groups. Teachers work with Christians, Muslims, Buddhists, Hinduism followers etc. Various religions, confessions, cultural values and educational

systems create social diversity of students' audience [2].

Intercultural adaptation becomes the biggest challenge for the students who come to study in Ukraine. It refers to a complicated continuous process aimed on making students "compatible" with new social environment.

Survey of bibliography has shown that students' adaptation has two directions: 1. getting accustomed to new social surrounding; 2. Training new personal qualities. Studying in secondary or higher foreign school is the only well-known reliable way of social adaptation. Social adaptation comprises several aspects:

- psychological + pedagogical (getting accustomed to new didactic reality, probably different from methods and techniques applied at students' home countries);
- social + psychological (getting familiar with new social standards, gaining own social status in a new environment, role-play in the system of interpersonal relations);
- psychophysiological (getting used to new conditions of vital activity, different from those in home countries);
- sociocultural (interaction with other people in new cultural surrounding) [4, p 20].

During the course of this research the authors have found out that adaptation of foreign students in Ukraine's higher educational establishments becomes more efficient under conditions of:

- interdisciplinary approach
- integration of different activities
- implementation of modern teaching techniques corresponding the requirements to foreign students' educational standard
- participation in common creative work.

Foreign citizens who come to study in Ukraine treat their teachers not only as representatives of the host country, but also as a key to their social and academic adaptation, so building relations to develop communication skills becomes the priority task for tutors [5, p. 25].

Practical trainings are widely used during language classes with the purpose of maintaining intercultural communicative competence.

The main function of intercultural trainings is to remove social and psychological barriers of adaptation to other cultures. According to Triandis, G.: "To explain the efficiency of trainings is one of the biggest challenges when studying foreign cultures".

Self-analysis studying culture-influenced human behaviour is one of the types of training. The students who successfully undergo this type of training can analyse their behaviour in definite situations. Theoretical value of this training is to make students familiar with cultural and religious differences between nations; practical value is to use this knowledge in cross-cultural and cross-ethnic communication.

Three trainings named "Share with me"; "Visual Perception"; "I understand you" enjoy biggest popularity among foreign students.

1. "Share with me" exercise.

Purpose: empathic analysis of personal qualities; widening opportunities of mutual understanding.

Practical actions: the participants are invited to write down ten personal qualities including tenderness, empathy, joyfulness, emotional sensitivity, benevolence, intellect, leadership, firmness, determination and creativity. This list may change depending on group members and purposes. The teacher explains these definitions, if required. Each student is expected to decide on what qualities are typical for other participants asking them about it and marking the answers on their sheets. All students are expected to be involved into communication. As the result of this exercise each student participant is supposed to have a list of own qualities and a list of their group-mates qualities. This exercise generally takes around twenty minutes. After it all the participants are invited to sit in a circle and discuss the both quality and quantity results.

2. “Visual Perception” exercise.

Purpose: perception and cognition of other people’s individual features.

Practical actions: participants are invited to sit in a circle, look attentively at each other for 2-3 minutes, then close eyes and try to keep in memory each other’s facial features for 1-2 minutes. After the exercise participants share their impressions. The purpose of this exercise is to try to restore in memory as many faces as possible.

“I understand you” exercise.

Purpose: feedback, empathy, nonverbal communication, kinesics.

Students are divided into groups by two, then one of group members orally describes current mood, emotional state of mind, feelings and wishes (4-5 min). Counterparts are expected to either confirm or to deny these assumptions.

This type of training opens foreign students good perspectives in penetrating to other cultures, discovers theoretical and practical diversity of other cultures, motivates them to study harder, gain new knowledge and experience.

Thus, the authors have determined that the process of adaptation of foreign students in Ukrainian medical educational establishments depends on efficient coordination and integral supervision system.

The process of foreign students’ education in Ukraine is challenged by a number of obstacles:

- Mutual understanding between students and teacher
- Slow learning temp
- Secondary school academic result
- Different aspects of economic influence on education process.

Eventually language teachers face a number of other challenges including:

- Insufficient secondary school knowledge slowing down their further academic progress
- Inefficient skills of individual work
- Poorly-trained writing skills, incapability to point out main messages and basic information from written and printed text
- Mechanic learning instead of analysis and comprehension.

Under these conditions, the available experience and language-teaching practice become insufficient and unreliable.

Teachers often face language barriers, misinterpretation of verbal messages, written\printed assignments, exercises and other educational materials. These difficulties eventually create significant obstacles on the way of completing language education plan. Along with it teachers met with representatives of different religions dictating definite behavioural patterns typical for students’ national mentality. Social difficulties are aggravated by medical ones, connected with physical and psychological adaptation.

Thus, the authors have illustrated both positive and negative factors influencing social and professional adaptation of foreign medical students. Along with it the authors have studied and analysed Russian and Ukrainian language educational programs, and came to conclusion that:

- Foreign medical students are offered insufficient educational information on Ukrainian culture
- It is important to introduce a complex plan of actions with the purpose of training intercultural communicative competence in process of teaching Ukrainian language
- It is important to implement a scheme of integral development of creative and communicative skills by the means of indoor and outdoor activities.

The majority of foreign students who come to study in Ukraine might face difficulties in social adaptation. It is connected with local language barrier, building relations with teachers and personal psychological features of every student.

Peculiarities of domestic education system, intensive academic training, different climate, and limited opportunities of taking part in local social life are most widely-spread stress factors negatively impacting foreign students.

Intercultural communicative competence levels of foreign medical students can be verified by the means of diagnostic techniques which include: “Communication and Leadership” test (authored by Fedoryshyn, B.); and “Communicative Skills” test (authored by Mikhalsen, L.). Level of aggression as one of criteria indicators has been determined with the help of Assinger A. method.

Any changes aimed on syllabus improvement in higher educational standards, raise the establishment's rating. The main standard is the quality of education comprising professional theoretical and practical knowledge, cultural standards, problem-solving skills and others.

Education quality management is based on academic results and the factors influencing them. Education quality is supposed to be constantly monitored in order to have a good command of academic process. To do this, the teachers of Ukrainian language department direct their efforts on creating new tests, renovation of exam cards (4th year), and updating other available academic materials.

The education in Ukraine is based on credit modular system of academic process organization. It opens opportunities for teachers to monitor and control students' academic results and coordinate students' work. The main functions of credit-modular system are:

- To motivate students to study better by the means of wider differentiation of grade
- To organize educational process more efficiently.

This system helps better manage and operate the whole educational process and motivate students to study better; recent implementation of e-register of students' academic progress makes this control more systemic.

Conclusion: quality education refers to a set of features of professional consciousness helping experienced specialists perform their professional activity in correspondence with modern economic requirements. It is evident that any improvements are supposed to be directed on basic quality indicators of higher educational establishments guaranteeing not only theoretical and practical knowledge, but also cultural values and professional skills.

It is up to every teacher to select own empiric algorithms mastering their practice, outlook, way of communication, values and other aspects included into cultural code. The latter definition refers to special surrounding-evaluating tool. Cultural codes are compared with people's ideas creating a system of traditions, cultural and behavioural standards interiorized by definite society. Cultural codes are both conscious and subconscious markers (moderators) helping to identify cultures.

Cultural linguistics is meant to introduce important information on Ukrainian culture, get familiar with social and psychological norms of local society and help students better understand everyday life in Ukraine and treat it positively.

Psychological features, formation factors, methods, techniques and instruments of intercultural communicative competence of foreign medical students require further research.

It is recommended to supplement teachers' advanced training programs with topical seminar “Intercultural Communicative Competence in Foreign Students”. The students who demonstrate excellent academic progress, are supposed to be offered individual advanced educational plan and special methodological recommendations based on innovative teaching techniques.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Wikipedia – Free Encyclopedia: <http://uk.wikipedia.org>.
- [2] Zozulya, I. Cross-cultural Interaction with Foreign Students in Higher Educational Establishments in Ukraine: Vinnytsia Experience: conf. vntu. edu. Ua > humed /2010/ txt/ Zozulya. Php.
- [3] Kalashnik, N. The Peculiarities of Educational Work with International Students at Higher Medical Educational Institutions of Ukraine. // Zhitomir state Ivan Franco teachers' training university herald, Ed. 1(83)—2016,- P. 60–66.
- [4] Kalashnik, N. Formation of Intercultural Communicative Competence of Foreign Medical Students in Higher Educational Establishments in Ukraine:—Vinnytsia, 2015.—20p.
- [5] Solodka, A. International Education and Cross-Cultural Training // Modern Pedagogical Science: Pedagogy and Psychology, Yalta, 2013. – Ed. 41, Part. 2. – P. 17–25.
- [6] Van Ek J.A. Objectives for Foreign Language Learning Vol. I: Scope — Strasbourg: Council of Europe Press, 1986. – 218 p.

НАВЧАННЯ УКРАЇНОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ У НАВЧАЛЬНІЙ ТА ПРОФЕСІЙНИХ СФЕРАХ

Калашнік Наталія Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри українознавства

Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова, м. Вінниця, Україна

ORCID: 0000-0001-5312-3280

kalashnuknatalia@gmail.com

Вовчаша Наталія Ярославівна

д.пед.н., доцент, професор кафедри фундаментальних дисциплін ІТ Степ Університет

Національний університет Львівська політехніка, м. Львів, Україна

ORCID: 0000-0001-9562-8244

vovchasta@gmail.com

Ленга Євеліна Леонідівна

кандидат біологічних наук, асистент кафедри біоорганічної і біологічної хімії та клінічної біохімії

Буковинського державного медичного університету, м. Чернівці, Україна

ORCID 0000-0002-3871-8670

lenga@bsmu.edu.ua

Анотація. До недавнього часу проблеми міжкультурної комунікації були предметом дискусій переважно у сфері викладання іноземних мов. В статті звертається увага на тому, що для іноземних студентів міжнаціональне спілкування являє собою залучення до чужої культури при збереженні національних культур. При цьому особлива, інтегрована роль належить мові, яка виступає як засіб взаємодії суб'єктів діалогу.

Автори акцентують увагу на тому, що сутність проблеми навчання україномовної комунікації студентів-іноземців медичного університету полягає в професійному володінні всіма формами та методами ведення сучасного уроку з української мови, системи навчання україномовної комунікації студентів-іноземців медичного університету у навчальній та професійних сферах.

У дослідженні з'ясовано, що задача формування в іноземних студентів навиків спілкування є однією з основних задач, котрі стоять перед викладачами. Формування інтересу студента-іноземця до вивчення мови потрібно здійснювати за допомогою стимулювання пізнавальної діяльності, що включає в себе добір цікавого матеріалу, зв'язок із життям, літературні КВК та брейн-ринги; емоційне стимулювання пізнавальної активності—це і активізація відтворюючої уяви, і забезпечення безпосереднього сприймання матеріалу; прийомів активізації інтелектуальної сфери (прийоми порівняння, зіставлення, повторення, систематизації та узагальнення вивченого). Зосереджено увагу на активізації пізнавальної діяльності на уроках мови, що є досить актуальною. Дійшли висновків, що в арсеналі кожного викладача має бути ціла система методів і прийомів викладання предмета.

В дослідженні визначили, щоб студент володів українською мовою соціально і достатньо професійно, формування його власне комунікативної і професійно-комунікативної компетентності слід розподілити на етапи, рівні.

Сьогодні перед викладачами постала необхідність налагодження системи навчання україномовної комунікації студентів-іноземців медичного університету, спрямованої на реального студента так, щоб забезпечити його щоденну самостійну роботу і можливість якісного засвоєння дисципліни. За необхідне визначили більш активно залучати студентів до виконання реальних досліджень.

Визначили, що країнознавчий аспект повинен відігравати неабияку роль для опису цілей, змісту і методів навчання, а також має бути важливим для визначення критеріїв, що характеризують рівень володіння мовою.

Ми встановили, що ефективність адаптаційного процесу іноземних студентів українського медичного навчального закладу залежить від спрямованого управлінського впливу та створення цілісної системи організації управління цим процесом.

Ключові слова. Студент-іноземець, україномовна комунікація, міжкультурна освіта, міжкультурна комунікативна компетентність, адаптація, емфаза.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Вільна енциклопедія Вікіпедія. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org>.
- [2] Зозуля І.Є. Полікультурні взаємовідносини іноземних студентів у середовищі вищого навчального

закладу України (досвід Вінниччини) [Електронний ресурс] / І.Є. Зозуля. – 12 с. – Режим доступу: conf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/Zozulya.Php.

- [3] Калашнік Н.В. Особливості освітньо-виховної роботи з іноземними студентами у вищих медичних навчальних закладах України. // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка.- Педагогічні науки. Вип. 1(83),- 2016,- С.60-66.
- [4] Калашнік Н.В. Формування міжкультурної комунікативної компетентності у іноземних студентів у вищих медичних навчальних закладах України. Автореферат дисертації. – Вінниця, 2015. – С. 20.
- [5] Солодка А. Міжнародна освіта і кроскультурне навчання / А. Солодка // Проблеми сучасної педагогічної освіти. Сер. : Педагогіка і психологія: зб. статей. – Ялта: ПБВ КГУ, 2013. – Вип. 41, ч. 2. – С. 17–25.
- [6] Van Ek J.A. Objectives for Foreign Language Learning Vol.I : Scope — Strasbourg: Council of Europe Press, 1986. – 218 p.

УДК:[378.22:621.382]:378 (410) (043.5)
DOI: 10.31652/2412-1142-2021-59-114-122

Михайлюк Марина Ігорівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
ПВНЗ «Київський медичний університет», м. Київ, Україна
ORCID 0000-0003-2776-9875
2006.marina.m@gmail.com

ТИПОЛОГІЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРІВ У ГАЛУЗІ НАНОЕЛЕКТРОНІКИ

Анотація. У статті висвітлені питання підготовки інженерів у галузі наноелектроніки в університетах Великої Британії. Освіта в європейських країнах стала чи не найпершою інституцією, яка була інтегрована в єдиний трансєвропейський навчальний простір. Система освіти за кордоном, а зокрема – вищої освіти, може стати тим орієнтиром, який допоможе реорганізувати та налагодити ефективну й безкризову підготовку висококваліфікованих фахівців в Україні. У Великій Британії вища освіта розділяється за декількома напрямками.

Це одержання освіти академічного напрямку, одержання широкої освіти гуманітарного або технічного напрямку, освіти вузькоспеціалізованого напрямку, а також є можливість неперервної освіти та постійного підвищення кваліфікаційного рівня.

Розглянуто програми підготовки бакалаврів і магістрів у галузі наноелектроніки у Великій Британії. У Великій Британії бакалаврські та магістерські програми у галузі наноелектроніки і нанотехнологій пропонують 23 вищих навчальних закладах. Значна кількість студентів, зацікавлених у вивченні нанотехнологій та наноелектроніки та розвиткові науково-технічної кар'єри, обирають саме британські університети, оскільки багато таких організацій знаходяться на території Об'єднаного Королівства, що відкриває перспективу вдалого працевлаштування.

Визначено найпопулярніші вищі навчальні заклади Великої Британії, що готують фахівців у галузі нанотехнологій та наноелектроніки. Університети пропонують широкий спектр бакалаврських і магістерських програм, що базуються на вивченні наноматеріалів, нанотехнологій, наноелектроніки.

Розглянуто детальніше програми підготовки бакалаврів і магістрів у галузі наноелектроніки університету Саунтгемптона. В статті визначено, що програма акредитована Інститутом техніки та технологій, і зареєстрована у Фонді навичок електроніки Великої Британії.

Ключові слова: університети Великої Британії, професійна підготовка інженерів, освітні програми, вища освіта, підготовка бакалаврів і магістрів.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Аналіз стану і динамічного розвитку західноєвропейських освітніх систем дозволяє затверджувати, що сучасний етап є епохою глобального реформування освіти на світовому рівні. Відбувається інтернаціональна уніфікація

національних освітніх стандартів, диверсифікація освітніх моделей, удосконалення технологій навчання. У той самий час кожна з націй прагне збагатити свій історично напрацьований освітній потенціал, активно вивчаючи інноваційний досвід організації і змісту освіти інших країн. Це допомагає виокремити загальні закономірності розвитку освіти, служить формуванню відкритого освітнього простору, дозволяє уникнути помилок, викликаних однобічністю і поспішним запозиченням зарубіжних систем. Відтак безперечно актуальність набувають порівняльні педагогічні дослідження, що дозволяють співвідносити зарубіжний досвід з вітчизняними проблемами. Водночас не зайвим було б нагадати, що розвинуті європейські країни, насамперед Велика Британія, давно пройшли той шлях розвитку освіти, на який щойно ступає наша держава, а отже мають як позитивний, так і негативний досвід. Реформуючи систему освіти, варто вибирати позитиви і відкидати негативи досвіду європейських держав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблеми підготовки інженерів у Україні та зарубіжжі зверталось багато дослідників. Проблему підготовки майбутніх інженерів досліджували М. Лазарєв, Е. Коваленко, Е. Лузік, П. Яковишин, О. Романовський, А. Дьомін та інші. Обґрунтовані вченими технології і методики підготовки сучасного інженера мають загальний характер та з успіхом використовуються у практиці підготовки інженера-електронника.

Результати аналізу наукових праць учених Великої Британії з окресленої проблеми (М. Dragoman, D. Dragoman, G. Hanson, V. Mitin), навчальних програм, підручників і посібників показав, що ця проблема є досить актуальною в британському суспільстві на всіх рівнях: концептуальному, організаційно-педагогічному, законодавчому та міжнародному. Вивчення особливостей професійної підготовки майбутніх інженерів у галузі наноелектроніки у Великій Британії свідчить про наявність позитивних підходів, ідей, конструктивне використання яких у вітчизняній практиці може суттєво поліпшити ситуацію навчання фахівців даної галузі.

Мета статті полягає в аналізі типології освітніх програм професійної підготовки майбутніх інженерів у галузі наноелектроніки в університетах Великої Британії.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Звернення до досвіду вищої освіти Великої Британії зумовлене низкою чинників: по-перше, Велика Британія входить до першої п'ятірки країн за значенням індексу розвитку людського потенціалу; по-друге, Велика Британія має щонайдовшу історію університетської освіти в англomовних країнах, деякі університети були відкриті тисячу років тому, по-третє британські освітні програми мають логічну структуру, дозволяючи студентам одержати диплом бакалавра за 3 роки (на відміну від 4 років в США) і диплом магістра за 1 рік (на відміну від 2 років в США). Якість британських дипломів досить висока і визнана міжнародною університетською спільнотою. Система університетської освіти Великої Британії демонструє високий рівень якості професійної підготовки фахівців відповідно до світових стандартів ринку праці [1].

У центрі уваги європейського і вітчизняного освітніх співтовариств нині знаходиться необхідність введення єдиної регламентації в національні програми вищої освіти, покликаної забезпечити, реалізацію порівнянності і взаємного визнання освітніх програм, що пропонуються різними європейськими університетами. Масштабні соціально-економічні і політичні перетворення, що здійснюються в нашій країні з початку 90-х років минулого століття, зажадали розробки нової парадигми розвитку університетської освіти. В цей період в українських університетах були створені нові факультети і кафедри, стали впроваджуватися програми двох рівнів вищої освіти (підготовка бакалаврів і магістрів). Особливе поширення отримали магістерські програми, що в багатьох випадках розроблялися у рамках проєктів спільних освітніх програм і дипломів за участю українських і зарубіжних університетів. Питання зіставлення програм вищої освіти із зарубіжними досі не вирішені, оскільки в Україні досі повною мірою не реалізовані основні параметри, що забезпечують

порівняння програм, а саме: орієнтація програм на результат навчання; модульна структура програм; системи забезпечення якості; система перенесення залікових одиниць.

У контексті нашого дослідження заслуговує на увагу освітня модель, що існує в одній з передових та економічно розвинутих країн Європи – Великій Британії. Освітня система цієї країни не є однорідною та суворо структурованою моделлю. Студенти, які здобувають вищу освіту, мають декілька варіантів її отримання відповідно до своєї життєвої мети, можливостей та здібностей. У Великій Британії є суттєві відмінності між вищими навчальними закладами, оскільки тут є досить помітними розбіжності між різними типами і формами навчання. В країні спостерігається тенденція розподілу вищої освіти за декількома напрямками. Перший – одержання всебічної (академічної) освіти. Другий – одержання широкої освіти відповідного напрямку (гуманітарного або технічного). Третій – одержання поглибленої освіти відповідного вузькоспеціалізованого напрямку. В країні є можливість неперервної освіти, постійного підвищення свого кваліфікаційного рівня. Значна державна підтримка освіти, що є основним механізмом забезпечення навчального процесу [2].

Сучасна система вищої інженерної освіти Великої Британії є добре продуманою, сформованою, стійкою структурою з широко диверсифікованою мережею навчальних закладів, що ефективно виконують свої основні завдання як щодо забезпечення освіти усіх категорій населення, так і задоволення потреб ринку праці у висококваліфікованих фахівцях різної кваліфікації, у тому числі в галузі нанoeлектроніки. Підготовка фахівців у галузі нанoeлектроніки є одним із пріоритетних напрямів діяльності британських вищих навчальних закладів.

У Великій Британії є понад 130 університетів, понад 150 професійних організацій і 190 загальнонавчальних освітніх установ з правом видачі документів про освіту [2]. Ці організації часто об'єднують свої зусилля у рамках певних освітніх програм і забезпечують увесь спектр освітніх послуг з одержання відповідної кваліфікації – від базових навичок і умінь до еквівалентів докторського ступеня.

Програми підготовки бакалаврів і магістрів у галузі нанoeлектроніки у Великій Британії характеризуються різноманітністю і багатовекторністю. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що багатоваріантність програм зумовлена низкою глобальних і локальних чинників. Такі глобальні тенденції, як трансформація структури знань та міждисциплінарність досліджень, що змінюють місію ступеневої освіти другого циклу, суттєво позначилися на британській магістратурі. До локальних чинників належать тип освітнього закладу та структурний підрозділ, яким пропонується навчальні програми.

Аналіз програм і нововведень відомих університетів Великої Британії показує, що вони переважно спрямовані на організацію підготовки фахівців до професійної діяльності, удосконалення якісного їхнього навчання, акцентується швидше співпраця, чим гармонізація або стандартизація.

Варіативність програм, вільний вибір головних дисциплін і предмета дослідження у рамках програми є майже в усіх факультетах сучасних ВНЗ Великої Британії. Реалізація індивідуальних навчальних планів забезпечується модульно-блоковою системою побудови програм. Навчання блоками здійснюється на основі гнучкої програми, що забезпечує студентам можливість виконання різноманітних інтелектуальних дій і використання одержаних знань під час розв'язання навчальних завдань. Така навчальна програма містить послідовні блоки: інформаційний, тестово-інформаційний (перевірка засвоєного), корекційно-інформаційний (у разі невірної відповіді - додаткове навчання), проблемний (розв'язання завдань на основі одержаних знань), блок перевірки і корекції.

Блокове і модульне навчання виникло в результаті розвитку ідей програмування в навчанні. Перший блок навчального плану підготовки фахівців у галузі нанoeлектроніки у ВНЗ Великої Британії складають обов'язкові курси, специфічні для кожної обраної спеціалізації. Другий блок - це елективні курси, що можуть бути як загальноосвітніми, так і спеціальними. Студент має можливість вибирати курси із запропонованих предметів.

Елективні дисципліни поділяються на дисципліни обмеженого вибору і вільного вибору. Вони можуть включатися в програми будь-якого курсу, але, як правило, найбільш інтенсивно (до 70%) вивчаються на основному. Співвідношення між обов'язковими і елективними дисциплінами в програмах різних університетів різне і залежить від багатьох параметрів: циклу навчання, його приналежності до державного або приватного сектора, спеціальності тощо.

Третій блок складають факультативні курси. Головна відмінність в тому, що елективні курси, на відміну від факультативних, є заліковими. Значна гнучкість в розробці індивідуальних програм забезпечується можливістю вибору не лише різних курсів, а й певних їх частин. Останнє стало доступним завдяки використанню модульного принципу, котрий полягає в тому, що курс розбивається на елементи у вигляді дискретних відносно незалежних частин (модулів) [3].

У багатьох ВНЗ Великої Британії використовують в комплексі методику модульного і інтегрованого навчання. Такий принцип побудови освітніх програм дає можливість відносно легко змінити обрану при вступі у ВНЗ спеціальність, при цьому курси, що були обов'язковими для однієї спеціальності, можуть бути зараховані як елективні для іншої. Можливість вибору предметів з різних блоків забезпечує гнучкість усієї системи підготовки фахівців у галузі наноелектроніки.

Останнім часом все більшого поширення в підготовці фахівців у галузі наноелектроніки набувають так звані міждисциплінарні програми й інтегровані курси. Бурхливий розвиток науки і техніки робить вузьку спеціалізацію у деяких випадках неприпустимою. Тому підготовка висококваліфікованих фахівців часто вимагає впровадження особливих програм, що базуються на міждисциплінарному принципі.

Міждисциплінарні програми забезпечують необхідну багатoproфільність професійної підготовки фахівців-наноелектронщиків. Сучасні вимоги до професійної підготовки фахівців передбачають підвищення їхньої підготовки до майбутньої практичної діяльності шляхом насиченості і різноманітності не лише змісту, а й форм і методів навчання.

У Великій Британії бакалаврські та магістерські програми в галузі наноелектроніки і нанотехнологій пропонують 23 ВНЗ, чимало з яких щорічно потрапляють у світовий рейтинг найкращих університетів. Значна кількість студентів, зацікавлених у вивченні нанотехнологій та наноелектроніки, розвиткові науково-технічної кар'єри, обирають саме британські університети, оскільки багато таких організацій знаходяться на території Об'єднаного Королівства, що відкриває перспективу вдалого працевлаштування. Що ж стосується іноземних студентів, то чи не найбільшою перевагою є можливість удосконалити свій рівень знання англійської мови, що є міжнародною мовою. Нарешті, навчальні курси у Великій Британії добре структуровані, що дозволяє одержати ступінь бакалавра після трьох років навчання (у США, нагадаємо, для цього потрібно чотири роки), а ступінь магістра – після одного року (у США – 2 роки).

Визначимо найпопулярніші ВНЗ Великої Британії, що готують фахівців у галузі нанотехнологій та наноелектроніки: University of Aberdeen, Abersytwyth University, University of Bristol, Brunel University, Oxford University, University of Cambridge, City University of London, University of Durham, University of East Anglia, University of East London, University of Essex, University of Exeter, University of Glasgow, University of Kent, University of Kingston, London Metropolitan University, University of Leeds, University of Leicester, University of Newcastle, University of Nottingham, University of Portsmouth, Queen Mary University of London, Regent's College London, Roehampton University, University of Sheffield, University of St. Andrews, University of Sussex, University of Warwick. Університети пропонують широкий спектр бакалаврських та магістерських програм, що базуються на вивченні наноматеріалів, нанотехнологій, наноелектроніки:

- BSc Physics with Nanotechnology
- BSc Physics with Nanoscience

- BEng Electronics and Nanotechnology
- BEng Electronic Engineering with Nanotechnology
- BEng Electronic and Electrical Engineering
- BEng Electronics and Nanotechnology
- BEng Nanoelectronics and Nanomechanics
- MEng Electronics and Nanotechnology
- MEng Electronic Engineering with Nanotechnology
- MSc Nanoelectronics and Nanotechnology
- MSc Physics with Nanoscience
- MSc Nanoelectronics and Nanomechanics
- MSc Nanoscale Science and Technology
- MSc Bionanotechnology
- MSc Nanoscale Science and Technology
- MSc Nanotechnology (Chemical)
- MSc Nanotechnology (Physical)

Зупинимося детальніше на програмі підготовки бакалаврів (BEng) та магістрів (MEng) у галузі наноелектроніки університету Саутгемптона (University of Southampton). Програма акредитована Інститутом техніки та технології (The Institution of Engineering and Technology, IET), і зареєстрована у Фонді навичок електроніки Великої Британії (The Electronics Skills Foundation, UKESF).

Університет Саутгемптона має неперевершену репутацію в галузі наноелектроніки і його випускники працюють по всьому світу на дуже престижних посадах. Програми надають студентам фундаментальну професійну підготовку, можливість отримання спеціалізації з нанотехнологій і одержати глибоке розуміння практичного промислового застосування нанотехнологій. Дослідницькі навички охоплюють виготовлення мікросхем, цифрові технології синтезу електронних систем, кремнієві технології і пристрої, нанотехнології електроніки.

У рамках зазначеної програми навчання триває впродовж трьох років (Beng) та чотирьох років (Meng) і лише за денною формою. За цей час кожен студент має опанувати низкою обов'язкових і додаткових (вибіркових) дисциплін (модулів) та підготувати груповий проект, що дозволяє адаптувати структуру ступенів відповідно до нахилів та інтересів студентів.

Вимоги до вступу на програму бакалавра: необхідно мати сертифікат GCSE (General Certificate of Secondary Education) вище рівня C, або диплом (A-рівень) з математики або фізики (або інша фізична наука- електроніка, хімія); вимоги до знання англійської мов – тест IELTS 6,5 (не менше 5,5 в кожній компетенції)

Факультет електроніки і комп'ютерних наук університету Саутгемптона пропонує також програму магістра наук в галузі наноелектроніки і нанотехнологій (MSc Nanoelectronics and Nanotechnology) з терміном навчання один рік (90 кредитів ЄКТС).

Для навчання за магістерською програмою у галузі наноелектроніки і нанотехнологій в університеті Саутгемптона необхідно мати диплом бакалавра з відзнакою британського ВНЗ або ж його закордонний еквівалент з відповідної галузі, такої як інженерна справа, матеріалознавство або фізика. Абітурієнти, для яких англійська мова не є рідною, мають також підтвердити свій рівень знання мови шляхом складання відповідних тестів та іспитів (IELTS – International English Language Testing System, Міжнародна система тестування з англійської мови) з оцінкою не нижче 6,5 або 6,0 в кожній компетенції.

У рамках зазначеної програми студент має опанувати шість обов'язкових модулів (45 кредитів ЄКТС), 2 додаткових (вибіркових) модулі (15 кредитів) та виконати дослідницький проект (дисертація) (15000 слів, 30 кредитів ЄКТС).

Одним з основних напрямів удосконалення структури та змісту професійної інженерної підготовки студентів є приведення її у відповідність до вимог науково-технічного і

соціального прогресу. У Саунтгемському університеті це здійснюється шляхом удосконалення навчальних планів, особливо із спеціальних курсів, та перегляду програм базових навчальних дисциплін у напрямі забезпечення їх професійної спрямованості. Щорічно зменшується кількість навчальних курсів, усувається дублювання навчального матеріалу на одному рівні, логічно будується система професійної підготовки, в якій усі блоки дисциплін пов'язані між собою і мають єдину спрямованість.

З метою забезпечення професійної спрямованості в Саунтгемському університеті вже на першому курсі студентів знайомлять з кваліфікаційними характеристиками спеціальностей, що дає змогу студентам бачити мету своєї навчальної діяльності, ставити конкретні завдання самоосвіти і пов'язувати їх з професійними функціями. Левову частку курсових програм складають цикли спеціальних дисциплін, починаючи з першого року навчання, а також різні види практичної підготовки (ознайомча, навчальна - без відриву та з відривом від занять). Університет надає можливість студентам, які не мають попереднього практичного досвіду, проходити стажування як на підприємствах Великої Британії, так і за кордоном (переважно у Франції та Німеччині).

Звичайно одним з необхідних елементів становлення професійної майстерності майбутніх інженерів є інженерна практика. Головна мета практики - бути джерелом знань про реальний виробничий процес, унаочненням теоретичних знань, джерелом усвідомлення сутності інженерної діяльності в процесі вироблення студентами - майбутніми інженерами необхідних умінь та навичок. Інженерна практика представляє чітку, неперервну систему поетапного підключення та часткової адаптації студентів до умов виробництва, яка сприяє здійсненню професійного становлення фахівця, розвитку його творчих здібностей та пізнавальних можливостей, поєднанню теоретичної і практичної сторони навчання.

Підґрунтям професійної майстерності виступає розроблена та впроваджена в навчальний процес система неперервної комп'ютерної підготовки, що ґрунтується на наскрізних програмах з використанням комп'ютерів та специфічних програм для кожної спеціальності і має відповідне матеріально-технічне і методичне забезпечення. Так, в блок основних дисциплін входять курси «Програмування», «Комп'ютерні системи», «Машинне навчання», «Програмне забезпечення для управління і розвитку проектів» та інші [4, с. 27-31].

На останньому курсі навчання у Саутгемптонському університеті студенти виконують науково-дослідний проєкт. Більшість дипломних проєктів виконується на замовлення підприємств і рекомендується до впровадження у виробництво. Після отримання ступеня бакалавра інженерії «з відзнакою» студенти мають можливість визначитись щодо подальшої професії, тобто продовжувати навчання на другому рівні для отримання диплома (ступеня) магістра інженерії.

Методи оцінювання навчальних досягнень студентів включають різні елементи: написання звітів; огляди наукової літератури; підготовка презентацій, рефератів; іспити, тощо.

Аналіз змісту та форм організації підготовки бакалаврів інженерії у вищих навчальних закладах Великої Британії дав змогу визначити найважливіші особливості бакалаврської підготовки:

- підготовка інженерів широкого профілю на міждисциплінарній основі;
- гнучкість та мобільність навчальних планів та програм;
- професійна спрямованість інженерних програм;
- інтеграція навчальних курсів, широке запровадження модульного принципу навчання;
- індивідуалізація навчання;
- удале поєднання теоретичної та практичної підготовки;
- постійне удосконалення організаційних форм навчання;
- залучення до підготовки фахівців досвідчених інженерних кадрів;
- підвищення професійної кваліфікації інженерів (міжнародна сертифікація);

- стажування за кордоном;
- інформатизація навчального процесу;
- раціональний розподіл аудиторного та поза аудиторного навантаження студентів;
- активна участь студентів у науково-дослідній роботі.

Такі підходи сприяють спрямуванню студентів на досягнення високого стратегічного рівня майбутньої інженерної діяльності (вміння самостійно визначати цілі, зміст і технології власної професійної діяльності).

Уряд Великої Британії усвідомлює те, що для швидкого розвитку наноіндустрії необхідно в стислі терміни забезпечити підготовку значної кількості кваліфікованих наукових і робочих кадрів. Тому значні кошти виділяються на підтримку університетів, що готують фахівців з нанотехнологій. По всій країні практично в кожному університеті є факультет або кафедра, що пропонує різні освітні програми в тому або іншому напрямі нанотехнологій.

Наукові дослідження і навчальний процес в галузі нанотехнологій сконцентровані в спеціально побудованому для цих цілей Лондонському центрі нанотехнологій (LCN). Він об'єднує два інститути, а саме: Коледж університету Лондона і Імперський коледж Лондона, кожен з яких надає можливість поглибленого вивчення інженерних, фізичних, і біомедичних дисциплін. Основна мета створення Центру полягає в тому, щоб надати наноауці і нанотехнології Великобританії можливість випереджувального розвитку (в порівнянні з іншими напрямками) і, зрештою, переходу від фундаментальних досліджень до розгалуженої вітчизняної наноіндустрії.

Університет Саутгемптона один із кращих 10 університетів Великобританії. Діапазон дисциплін, що вивчаються в ньому, дуже широкий. Паралельно з навчанням студенти проводять наукові дослідження в університетських лабораторіях. В університеті Саутгемптона більше 20 академічних шкіл, які згруповані в три факультети :

- Інженерної справи, науки і математики;
- Права, мистецтва і соціальних наук;
- Медицини, здоров'я і наук про життя.

Робота над нанотехнологіями в університеті Саутгемптона зосереджена на кафедрі електроніки і нанотехнологій, що відноситься до школи електроніки й інформатики. Студентів навчають усім аспектам проектування сучасних електронних систем, включаючи наноелектронні. Навчання побудоване на поєднанні теорії з практичними зайняттями і лабораторними роботами, що дозволяє студентам досконало засвоїти сучасні методи виготовлення наноелектронних пристроїв і при цьому глибоко розуміти фізичні принципи їх функціонування. Це дає їм можливість після закінчення університету брати участь в розробці принципово нових пристроїв.

Університети пропонують широкий спектр бакалаврських та магістерських програм, які базуються на вивченні наноматеріалів, нанотехнологій, наноелектроніки:

Освітні програми бакалаврів у галузі нанотехнологій:

Програму навчання бакалаврів з різних напрямів нанотехнологій пропонують декілька коледжів і інших освітніх підрозділів університету Кембріджа, наприклад, коледж Ньюхэма і підрозділ мікро- і нанотехнологій. Але нетривалий термін навчання(3-4 роки) не дозволяє підготувати фахівців досить високого класу, оскільки впродовж перших 2-3 років студенти вивчають тільки дисципліни, що становлять фундамент нанотехнологічної освіти (математика, фізика, хімія, біологія і ін.), і тому на поглиблене вивчення нанотехнологій часу просто не залишається. Виключення складає курс менеджменту в галузі мікро- і нанотехнологій.

Освітні програми магістрів у галузі нанотехнологій.

Факультет мікро- і нанотехнологій Кембриджського університету пропонує програму навчання Master off Nanotechnology. Навчання розраховане на один рік. Програма призначена для студентів, що вже мають ступінь бакалавра або магістра з фізики, технічних

наук або відповідних галузей біології і біохімії. Ця програма була розроблена кафедрою наук про матеріали і металургію в співпраці з школою бізнесу. Вона має модульну структуру (12 модулів по 16 лекційних годин з додатковими семінарами кожен): методи; проект MEMS (мікроелектромеханічні системи); матеріали і процеси для MEMS; методи нановиробництва; наноматеріали; нанохімія; фізика на нанометровому масштабі; біонанотехнологія; функціональні неорганічні окисли. Крім того, вивчається зв'язок ЗМІ, бізнесу і досліджень, соціальні і етичні аспекти нано і біотехнології, менеджмент у технологіях.

Програму магістра нанотехнології пропонує Коледж університету Лондона, що входить до складу Лондонського Наноцентру. Програма розрахована приблизно на 2 роки (при неповній зайнятості термін навчання більший). Необхідною умовою прийому в магістратуру є наявність диплому бакалавра з фундаментальними знаннями в галузі фізики, хімії, біології, наук про матеріали. Значну роль у навчальному процесі відіграють викладачі кафедри фізики і астрономії, співробітники Лондонського центру нанотехнології. Власне навчання займає 60% часу, а 40% відводиться на науково-дослідну роботу і підготовку дипломної роботи. Обов'язковими для навчання є наступні курси: фізика для нанотехнології; одержання наноматеріалів і дослідження їх властивостей; прилади і методи фізичних досліджень у науках про життя; експериментальні методи для нанотехнології; комерційні підприємства в нанотехнології; нанотехнологія і суспільство; науково-дослідна робота.

Крім того, за вибором вивчаються будь-які три дисципліни з числа елективних курсів. Фактично на етапі вибору додаткових курсів визначається конкретна спеціалізація студента в галузі нанотехнології.

У школі електроніки та інформатики (на кафедрі електроніки і нанотехнології) університету Саунтгемптона студентам пропонують програму магістра електроніки. Вона розрахована на 4 роки (трирічної програми бакалавра по цьому напрямку в університеті немає). Для вступу в магістратуру необхідно мати хорошу підготовку в галузях математики і фізики. Програма включає наступні курси: програмування; конструювання аналогових і цифрових ланцюгів; твердотіла електроніка; проектування і налагодження цифрових систем; контроль і обслуговування електронних систем; комп'ютерні мережі; радіозв'язок; нанотехнології; груповий проект з конструювання; індивідуальний дослідницький проект.

Близько 10% випускників магістратури продовжують навчання в аспірантурі за цією самою спеціальністю.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Програми підготовки майбутніх інженерів у галузі наноелектроніки у Великій Британії характеризуються різноманітністю і багатовекторністю. Аналіз наукової літератури свідчить про те, що багатоваріантність магістерських програм зумовлена низкою глобальних і локальних чинників. Такі глобальні тенденції, як трансформація структури знань та міждисциплінарність досліджень, що змінюють місію ступеневої освіти другого циклу, суттєво позначилися на британській магістратурі. До локальних чинників належать тип навчального закладу та структурний підрозділ, яким пропонується навчальні програми.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо пошуку шляхів для використання досвіду Великої Британії у підготовки майбутніх інженерів у галузі наноелектроніки.

Для України цей досвід буде цінним та знайде відбиток у дослідженнях науковців у галузі підготовки майбутніх інженерів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абашкіна Н. В. Інновації в освіті Німеччини у контексті розвитку європейської інтеграції / Н. В. Абашкіна // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2003. – Вип. III–IV. – С. 242–248.
2. Авшенюк Н. М. Стандартизація професійної підготовки вчителів у Англії й Уельсі (кінець XX – початок XXI ст.) : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Н. М. Авшенюк ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2005. – 21 с.

3. Амбросов А. Системний погляд на місію вищої освіти / А. Амбросов, О. Сердюк // Вища освіта України. – 2007. – № 3. – С. 21–29.
4. Rauhvarges A. Survey on Master Degrees and Joint Degrees in Europe / A. Rauhvarges, C. Tauch. – Wien, 2002. – 270 p.

EDUCATIONAL PROGRAMS TYPOLOGY OF PROFESSIONAL TRAINING OF ENGINEERS IN THE FIELD OF NANOELECTRONICS

Mykhailiuk Marina Ihorivna

candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Social and Humanitarian disciplines of PHEE «Kyiv Medical University», Kyiv, Ukraine

ORCID 0000-0003-2776-9875

2006.marina.m@gmail.com

Abstract. The issues of professional training of engineers in the field of nanoelectronics at universities in the United Kingdom are covered in the article. Education in European countries has become the first institution to be integrated into single trans-European learning space.

The education abroad system and particular higher education can become a guideline that will help to reorganize and establish effective and crisis-free training of skilled specialists in Ukraine.

Higher education is divided into several areas in the UK.

This is receiving an academic University education, receiving a broad in the humanities education or the technical education, receiving the highly specialized education, as well as the possibility of continuing education and advanced training.

Training programs for bachelors and masters in nanoelectronics in the UK has been considered.

Bachelor's and master's programs in the field of nanoelectronics and nanotechnology are offered by 23 higher education institutions in the UK.

A large number of students interested in studying nanotechnology and nanoelectronics and developing a scientific and technical career enter the British universities, as many of these institutions are located in the United Kingdom, which offers the prospect of successful employment.

The most popular higher education institutions in the UK, which train specialists in the field of nanotechnology and nanoelectronics have been determined.

The Universities offer a wide range of bachelor's and master's programs based on the study of nanomaterials, nanotechnologies, nanoelectronics.

The program of training of bachelors and masters in the field of nanoelectronics of the University of Southampton has been considered in more detail.

The article defines that the program is accredited by the Institute of Engineering and Technology, and registered with the UK Electronics Skills Foundation

Keywords: universities of Great Britain, professional training of engineers, educational programs, higher education, training of bachelors and masters

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Abashkina N. V. Innovatsiyi v osviti Nimechchini u konteksti rozvitku yevropejskoyi integratsiyi / N. V. Abashkina // Neperervna profesijna osvita: teoriya i praktika. – 2003. – Vip. III–IV. – С. 242–248.
- [2] Avshenyuk N. M. Standartizatsiya profesijnoyi pidgotovki vchiteliv u Angliyi j Uelsi (kinec XX – pochatok XXI st.) : avtoreferat disertatsiyi na zdobuttya naukovoogo stupenya kand. ped. nauk : 13.00.04 «Teoriya ta metodika profesijnoyi osviti» / N. M. Avshenyuk ; In-t pedagogiki i psihologiyi prof. osviti APN Ukrayini. – K., 2005. – 21 s.
- [3] Ambrosov A. Sistemnij poglyad na misiyyu vishoyi osviti / A. Ambrosov, O. Serdyuk // Visha osvita Ukrayini. – 2007. – № 3. – С. 21–29.
- [4] Rauhvarges A. Survey on Master Degrees and Joint Degrees in Europe / A. Rauhvarges, C. Tauch. – Wien, 2002. – 270 p.

УДК 780.616.433.071.2:304.4

DOI: 10.31652/2412-1142-2021-59-123-131

Стребкова Діана Володимирівна

концертмейстер кафедри вокально-хорової підготовки, теорії та методики музичної освіти,
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
ORCID ID 0000-0003-4602-4617
dianastrebkova07@gmail.com

Науменко Ілона Володимирівна

магістрантка Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
ORCID ID 0000-0003-0817-0736
ilonarimar2017@gmail.com

ПІДГОТОВКА СУЧАСНОГО ПІАніСТА-КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ

Анотація. В статті описано виконавський різновид піаніста-концертмейстера, що фіксував становлення та динаміку розвитку мистецтва. Визначені завдання, що постають у виконавській практиці, котрі є невід'ємною складовою музичної культури.

Розглянута діяльність музиканта, що знаходиться на рівні допоміжного функціонування. Тому присвячена стаття різноманітним дослідженням, аспектам роботи концертмейстера, що досі залишається найменш вивченою галуззю педагогіки та музикознавства, а присвячені теорії та практиці концертмейстерства наявні навчальні посібники, збірки статей, методичні поради, на жаль не поповнюють дефіциту знань як у напрямі з концептуальних питань цього багатофункціонального фаху.

Для виокремлення та обґрунтування компетентності піаністів - концертмейстерів ми проаналізували проблеми мистецтва в сучасному часопросторі, готових до викликів сьогодення, спеціалістів, що сприятимуть відродженню моральних, духовних і культурних цінностей в громадському суспільстві. Вивчення результатів дослідження ми розглядаємо як важливий аспект професійної діяльності концертмейстера, який допоможе зрозуміти динаміку та ефект цього фаху, а також інформувати про майбутні проекти або підходи. Піаніст-концертмейстер несе відповідальність за правильне виконання роботи, на нього покладені високі вимоги. Змінились вимоги до фахових якостей піаніста-концертмейстера, відмінною рисою якого є багатопрофільність та поліфункціональність. У сучасному часопросторі фах - це складне утворення структурних компонентів: функції і навички, що становлять собою складову музичної культури.

Сучасний концертмейстер необхідний в опері та балеті, різних видах хорів, у вокальних та інструментальних класах, музичних школах, музичних училищах та закладах вищої освіти. Однак, це не весь перелік фаху концертмейстера. Структурно-ієрархічна система дозволяє навчання піаністів у вищих музичних закладах. Ця професія важлива також у ролі педагога (викладання предмету), організатора (позашкільні установи) та психолога (вирішення нестандартних ситуацій під час концертних виступів з солістом).

Ключові слова: піаніст-концертмейстер, другорядність, трансформація становлення, динаміка розвитку, ретроспективний, персоналізація, герменевтичний, синкретичний, тезаурус, багатофункціональність, поліфункціональність, балетні екзерсиси, структурно-ієрархічна система, визначення паритетності, преференційність, репрезентативна роль, амбівалентність.

1. ВСТУП

Постановка проблеми. Нині все більше уваги звертається на затребуваний фах піаніста-концертмейстера, що є втіленням виконавського різновиду та підпорядкований декільком напрямам. Сучасний концертмейстер необхідний в опері та балеті, різних видах хорів, у вокальних та інструментальних класах, музичних школах, музичних училищах та закладах вищої освіти. Однак, це не весь перелік фаху концертмейстера. Структурно-ієрархічна система дозволяє навчання піаністів у вищих музичних закладах: асистентуру-

стажування з концертмейстерства (в Україні), виконавську аспірантуру (у Росії), магістерські курси Lied, літні школи інтерпретації камерної музики (у Європі, США). Ця професія важлива також у ролі педагога (викладання предмету), організатора (позашкільні установи) та психолога (вирішення нестандартних ситуацій під час концертних виступів з солістом).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати дослідження доказали, що всі видатні композитори займались акомпануванням, їхня виконавська діяльність була логічною. Наведено приклади творчої співпраці композиторів зі співаками: Ф. Шуберта з Й. Фогелем; М. Мусоргського з Д. Леоновою; С. Рахманінова з Ф. Шаляпіним, А. Неждановою, Н. Кошиць; М. Метнера з М. Оленіною-Д'Альгейм, М. Дейша-Сионіською, Е. Шварцкопф; М. Лисенка з Н. Забелою, Л. Балановською, Н. Калиновською-Доктор, О. О'Коннор, О. Петляш, М. Микишою; зі скрипачами з І. Водольським, О. Шевчиком, фаготистом К. Дудою; В. Барвінського з Р. Любінецьким, М. Голинським, М. Менцінським, О. Любич-Парахоняк, Г. Крушельницькою, М. Маслюком, віолончелістом Б. Бережницьким тощо.

Видатна творча практика чудових піаністів-концертмейстерів М. Біхтера, С. Давидової, М. Карандашової, А. Єрохіна, В. Ямпольського, Є. Шендеровича, В. Чачави та інші.

Знані піаністи і композитори, що спеціалізувалися як у сольній грі, так і диригуванні, акомпануванні – М. Мусоргський, брати Антон і Микола Рубінштейни, Ф. Блуменфельд; в Україні – М. Лисенко, Ф. Косенко, Ф. Надененко, В. Барвінський, Н. Нижанківський та інші. У двох іпостасях виступали К. Ігумнов, О. Гольденвейзер, батько і син Генріх і Станіслав Нейгаузи, С. Ріхтер та багато інших.

На думку концертмейстерського фаху щодо другорядності цього різновиду, то це пояснюється довготривалою думкою, а відповідно не варте уваги, за іронічним висловом відомого концертмейстера Дж. Мура, «сприяє успіху концерту не більше, ніж гардеробник» [3, с.36]. Дослідження витоків, походження соціальної ніші «завжди другий» (до яких історично відносили акомпанаторів-концертмейстерів), здійснене чеським скрипалем Я. Зіхом. Цікаво про це пише С. Саварі: «На його (Я.Зіха – Т.М.) думку, це рангове визначення виникло у системі струнного квартету, коли другий скрипаль, який виконував партію «секондо» повторював першу, що називалася «прима». У громадській думці партія першої скрипки була оточена ореолом культу соло. Перший скрипаль тримав мелодію та, по суті, все в квартеті. Недарма навіть на побутовому рівні виник вираз «Грати першу скрипку». До виконавця другої партії ставилися зверхньо як до супроводжуючого» [1, с.28].

У нашому дослідженні ми зосередили увагу на аналізі, фаху піаніста-концертмейстера як професії другорядної, але в середніх та вищих закладах освіти відкрилися спеціальні класи концертмейстерської майстерності. Пошук шляхів створення помітно позначився на поділі сольної та ансамблевої діяльності піаністів. Уражаючих можливостей ми досягли не тільки в сольному, і в ансамблевому, зокрема, акомпанаторському мистецтві.

Метою статті є обґрунтування сучасного стану підготовки мистецтва піаніста-концертмейстера, пояснення думки щодо затребуваності його, та визначення паритетності у спільному виконавському процесі.

2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методична підготовка концертмейстера є складником професійної підготовки і розглядається як система, що охоплює мету і завдання, методи і форми організації підготовки студентів. Для досягнення мети та розв'язання завдань застосовано такі методи: **аналогії** – для виявлення труднощів у роботі концертмейстера; **ретроспективний**, що сприяє дослідженню такого явища, як професія концертмейстера; **персоналізації**, котрий забезпечує розкриття внеску видатних концертмейстерів у розвиток цього фаху; **герменевтичний**, який сприяв роботі з першоджерелами, їхнім відбором і систематизацією; **синкретичний** – для з'ясування особливостей мистецтва концертмейстерства у поєднанні всіх його складників.

Діяльність концертмейстера в навчальному процесі закладів вищої освіти вимагає врахування багатьох завдань: попередньої самопідготовки й бездоганного знання музичного твору до початку репетицій; знання не лише музичної компоненти вокального твору (клавирна та вокальна партії), а й поетичного тексту арії чи романсу; концентрування уваги на виконання вокалістом голосних і приголосних (артикуляції) у вокальному творі; вміння працювати над музичним твором по частинах (музичні речення, фрази, періоди) і від початку до кінця; вміння досягати відтворення правильного ритмічного малюнку; надавати впевненість вокалісту перед сценічним виступом; надихати вокаліста на художнє відтворення музичного твору й авторського задуму. Усі ці чинники у поєднанні з природною здатністю піаніста-концертмейстера (його талантом) зможуть на практиці втілити чудовий професійний ансамбль двох виконавців.

Методична компетентність працюючого піаніста -концертмейстера є собливою рисою професійної ерудиції. Їх досвід особистої роботи над тими чи іншими творами є особистою своєрідністю темпераменту, відчуття твору та його загальної трактовки. Важливу роль у діяльності концертмейстера відіграє здатність транспонувати музичний твір, проте сьогодні ця його функція не є визначальною, оскільки існують комп'ютерні утиліти, котрі легко змінюють тональність будь-якого музичного твору, проте це чудове вміння підтверджує професіоналізм концертмейстера, його кваліфікацію на найвищому рівні. У роботі з вокалістами зміна тональності на зручнішу дає змогу краще розкрити темброві особливості співака, запобігає появі страху перед високими нотами. Соліст і піаніст-концертмейстер є цілісним музичним організмом в образному сенсі, однак мистецтво акомпанементу гідно дається не всім піаністам. Професія концертмейстера передбачає наявність таких якостей як володіння загальною художньою культурою, високою музичною майстерністю, особливим фаховим покликанням і, зрештою, – талантом.

Розвиток методичної компетентності концертмейстера це набуття ним нових та вдосконалення раніше набутих здібностей концертмейстерської діяльності [5].

Практично всі видатні музиканти займалися мистецтвом акомпанементу. Яскраві приклади спільних, неповторних дуетів Ф. Шуберта з І. Фогелем, М. Мусоргського з Д. Леоновою, С. Рахманінова з Ф. Шаляпіним, Н. Метнера з Е. Шварцкопф. Не всім відомо, що знаменитий італійський композитор Лучано Беріо, який переважно писав твори для скрипки й віолончелі, був піаністом і певний час працював акомпаніатором у вокалістів у консерваторії. Варто наголосити на багатогранності знакових акомпаніаторів. Про таких видатних піаністів-концертмейстерів, як Левон Оганезов, Михайло Аркадьєв, Давид Лернер, можна написати ще чимало праць, оскільки їхня діяльність є вагомим внеском у розвиток концертмейстерського мистецтва. Тож яка ж роль концертмейстера в цілому і в спільній роботі з вокалістом? Компетентний концертмейстер – друг-співавтор соліста – допомагає йому анулювати напругу перед концертом підбадьорює свого творчого партнера надихаючими фразами і навіть жартами; для цього концертмейстеру необхідно володіти неординарним складом розуму і добре розвиненим почуттям гумору. Отже, концертмейстер допомагає солістові домогтися внутрішньої душевної рівноваги і комфортного виходу на сцену. Яскраве відтворення акомпанементу виробляє відповідний емоційний стан вокаліста, здатний його захопити і допомогти перейнятися змістом твору. Талановитий концертмейстер зробить так, щоб соліст за кілька тактів відчував майбутню динаміку твору, штрихи, кульмінацію і, як наслідок, сконцентрує увагу вокаліста на художньому рівні виконання, позбавить його від зайвого хвилювання.

3. МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

В основі нашого дослідження, положення щодо другорядності інструментальної партії, її виключно супровідної ролі формувалося ще за часів Середньовіччя і панувало до доби Ренесансу. Неповна нотація і практика *basso ostinato* тривала з появою гомофонно-гармонічної системи, що вважалась провідною роллю мелодії у цій ієрархічній будові.

Певною мірою це стосується і фаху концертмейстера балету, оскільки для акомпанування балетним екзерсисам та репетиціям у XVIII-XIX столітті здебільшого, використовувалася скрипка. Перевага цього інструмента полягала у тому, що вчитель балету сам міг грати на скрипці і водночас контролювати рухи танцівників, карати своїх учнів смичком (про це йдеться у книзі М. Тарасова «Классический танец» [6], а також, що є преференційним – різноманітність скрипкових штрихів якнайбільше відповідала артикуляційним елементам балетного екзерсису.

Історично так склалося, що більшість солістів-вокалістів та інструменталістів майстерно володіли фортепіано (клавесином, клавикордом), тому могли водночас навчати (грі чи співу), акомпанувати. Щоправда лише співаки могли одночасно виконувати обидві ролі – у такому форматі супровід свого співу носив характер автоакомпанементу¹. Цей тип музичного акомпанементу отримав найбільше поширення у народному епосі, згодом у міському побуті (виконання романсів з власним супроводом, авторських пісень). В наш час існує ще й у мистецтві бардів, джазі та сучасній естрадній музиці.

Тривалий час вважалося нормальним не фіксувати імен-прізвищ акомпаніаторів-концертмейстерів на афішах, також вважалося що не обов'язково оголошувати їх під час виступів на радіо чи телебаченні. Навіть у 1904 році, це позиціонувалося як випадковість, коли прізвище акомпаніатора Д. Корнілова з'явилося на платівці з записами відомого російського співака Л. Собінова. Не можна не погодитися з Є. Епштейном: «Здебільшого можна прочитати наприкінці рецензії, що «піаніст такий-то сприяв успіху концерту». – Та не сприяв, і брав участь від початку до кінця! – вигукнув за «круглим столом» Є. Шендерович (виступ на Ташкентській конференції концертмейстерів – Т. М.). – Потрібно, нарешті, навчити рецензентів розуміти, що соліст і концертмейстер – нерозривні компоненти!... Концертмейстер бере участь у конкурсі від самого початку зародження ідей участі у змаганні співака чи інструменталіста – вони разом обирають репертуар, разом проходять муки та радості творчого процесу. А оцінка праці різна: соліст може стати лауреатом, концертмейстер як виняток «потягне» лише на диплом і на одну десяту від премії. Хіба ж це не принизливо?» [10, с.2].

У другій половині XIX століття розпочався самостійний різновид фахової діяльності піаніста, а завершився у XX столітті. Тому наприкінці XIX століття у Петербурзькій і Московській консерваторіях запроваджена підготовка піаністів до різноманітної виконавської творчості: сольного, дуетного та ансамблевого музикування. Саме в цей період у статуті Московської консерваторії від 1866-1867 роках (директором на той час був М. Рубінштейн) була проведена особлива практика для піаністів старших курсів: акомпанування колегам з інструментальних та вокальних класів під керівництвом свого професора. У 1880 році у Петербурзькій консерваторії де першим директором був А. Рубінштейн, відкрився клас інструментального ансамблю, де студентів навчали акомпанувати співакам і інструменталістам. До програми навчання студентів -піаністів з 1939 року запроваджено курс акомпанування. На той час викладали відомі музиканти О. Глазунов, Ф. Blumenфельд.

Існує такий факт, що самостійному виокремленню концертмейстерства сприяли деякі акомпаніатори-концертмейстери, які займалися композицією. Зокрема, відомим є виконання Ф. Шаляпіним творів свого піаніста концертмейстера Ф. Кенемана (балади «Как король шёл на войну» [сл. М. Конопницької], концертної обробки бурлацької пісні «Эй, ухнем!, романсу «Три дороги» [сл. М. Конопницької], романсу «Кузнец» [сл. Скитальця]; скрипалем К. Флешем перекладу для скрипки та фортепіано відомої арії Г. Генделя «Dignare, o Domine», зробленої його концертмейстером Е. Бруно; виконання Л. Собіновим романсів свого сина і концертмейстера в одній особі Б. Собінова; відоме багатьма співаками танго «Утомлённое солнце», створеного концертмейстером О. Цфасманом; пісень «Руки», «Эх, Андрюша», «Встречи», «Бескозырка» К. Шульженко, І. Юр'євою, В. Бунчиковою, Т. Кравцовою, Е. П'єхою, які створив акомпаніатор І. Жак; багато творів було у репертуарі

Б. Гмирі, де концертмейстер Л. Остріна, та С. Крушельницької концертмейстер Б. Дрималик.

Серед численних досліджень, виникла парадоксальна ситуація, що акомпанемент, як різновид виконавської практики, довгочасно культивувався як побутове музикування, та вважався другорядним. Відомо, що будь-яке виконавство передбачає контакт з іншою людиною, це гра свого власного твору композитором, власне чуття в його інтерпретації.

Тож не дивно читати гіркий іронічний вислів одного з найвідоміших віолончелістів ХХ століття Г. П'ятигорського: «Вагоме значення піаніста-аккомпаніатора рідко отримує гідного визнання. Хороші концертні програми для смичкових інструментів поєднують камерно-ансамблеву музику з фортепіанною партією однакової значущості – рівність, якою аккомпаніатору не дозволено скористатися. Кришка його роялю закрита, він має бути стриманим. Він грає по нотах і за меншу винагороду грає їх набагато більше, ніж соліст... про нього ледве згадують у рецензіях» [4, с.181].

Технологія підготовки роботи з вокалістом концертмейстера полягає в подоланні власних технічних складнощів, щоб не акцентувати на них увагу в роботі зі студентом-співачом. Тож доцільним є особливість роботи концертмейстера з вокалістами охоплює глибокі пізнання специфіки співочого голосу й вокального співу, змісту зв'язку фортепіано з вокалом, методів педагогічної роботи.

Концертмейстеру треба акомпанувати так, щоб надихати соліста своєю грою: як буде виконано вступ і програти – так прозвучить і соло-партія вокаліста. Концертмейстеру насамперед слід досконало знати партію акомпанементу і партію соліста; він не має права думати про щось інше, окрім музики, протягом усіх репетицій або під час концертного виступу. Акомпаніатор при спільній роботі з вокалістом повинен думати не лише про музичний, але й поетичний, або емоційний настрій і задум твору. Розучуючи із солістом новий твір, концертмейстер стежить за співаком, намагається зробити все, щоб вокалісту було зручно співати. Концертмейстеру необхідно стежити за точністю інтонування співака і відтворення ним ритмічного малюнка мелодії, чіткістю дикції, осмисленим фразуванням, доцільною розстановкою дихання, а для цього концертмейстерові треба володіти основами вокальної майстерності, знати особливості співочого дихання, правильної артикуляції, орієнтуватися в діапазонах голосів і їхній текстурі. У ході роботи зі співаком піаністу-концертмейстеру слід враховувати той факт, що від правильно знайденого звуку акомпанементу часто залежить і звучання сольної партії.

Починаючи роботу з вокалістом, концертмейстер повинен спочатку дати йому змогу почути твір цілком. Для цього піаніст або зображує вокальну партію голосом, акомпануючи собі, або відтворює вокальну партію на фортепіано разом з акомпанементом. Найкраще потрібно виконати твір кілька разів, щоб виконавець зрозумів задум композитора, основний характер, розвиток, кульмінацію тієї чи тієї музики, запам'ятав мелодію. Важливо захопити співака музикою і поетичним текстом, спонукати соліста максимально вокально розкритися. Коли співак ще не може чітко сольфеджувати по нотах – піаніст може зіграти йому мелодію пісні або романсу на фортепіано і попросити відтворити її голосом. Для легшого освоєння цього завдання партію вокалу слід розучувати послідовно – за фразами, музичними реченнями й періодами. Як приклад наведемо «Романс Демона» з однойменної опери А. Рубінштейна «Я тот, котрому внимала...», де акомпанемент практично не підтримує соліста-вокаліста, тому в кожному музичному реченні варто окремо вчити мелодію і слухати акомпанемент і лише після цього робити спроби їх об'єднати.

Однією із серйозних проблем для початківця-співача часто є ритмічна сторона виконання. Як відомо, ритмічна чіткість та ясність визначає зміст і характер музики. Вбираючи мелодію на слух, співак часом не точно відтворює ритмічно складні місця. Концертмейстеру слід відучувати студента від недбалого ставлення до ритму, звернувши увагу на художнє значення певного моменту. Так, у «Серенаді Дон Жуана» П. Чайковського, вокалісту важко вступати після програвів, тому можливе зовсім незначне уповільнення темпу в останньому такті перед вступом вокаліста. Якщо студент не може відразу повністю

зрозуміти складний ритмічний малюнок, він неодмінно повинен рахувати вголос або про себе, а не лише зачувати музику на слух.

Концертмейстер може допомогти співакові-початківцю позбутися недоречних жестів під час співу. Треба пам'ятати, що зайві рухи співака легко переростають у звичку, вони засвідчують його вокально-неприродну скутість і напруженість а також те, що до жестикуляції може вдаватися лише артист, кий вміє втілити жестом внутрішній стан; чим жестикуляція буде стриманішою, тим вона зручніша й показовіша для соліста.

Концертмейстер так само має стежити за дотриманням правильного дихання, яке важливо при співі протяжних, співучих мелодій. Окрім того, треба працювати над протяжністю голосних. Солістові рекомендується виконувати голосні до кінця, а приголосні, котрі межують з нею, подумки віднести до наступної голосної, тоді всі склади будуть починатися з приголосної, але не закінчатися ними. Такий тренінг дуже допомагає співу legato, хоча спочатку від цього дещо страждає вимова, бо в дикції значна роль відводиться саме приголосним. Через цей процес повинен пройти кожен вокаліст.

Концертмейстер зобов'язаний бути високопрофесійно підготовленим піаністом. У вокальних творах часто зустрічаються віртуозні партії, що вимагають багато часу для розучування та якісного виконання (наприклад, концертні оперні арії та романси М. Глінки, А. Даргомижського, С. Рахманінова). З огляду на те, що оперні арії написані для оркестру й голосу, треба відзначити суттєву незручність для піаніста клавірної оркестрової партитури. У цьому зв'язку рекомендується спростити оркестрову партію, опускаючи складні акорди, підібрати зручну аплікатуру, інакше виконання віртуозного твору не буде настільки успішним. Концертмейстеру потрібно часто спілкуватися із солістом-вокалістом, проводити репетиції, виступати. Тільки в такий спосіб створиться лінія вже нерозривного ансамблю.

Досліджувана проблема складна і не вичерпується наявними на сьогодні працями. Перспективи подальших досліджень полягають у виявленні нових потенційних можливостей концертмейстера в роботі з вокалістами-початківцями, здатності концертмейстера впливати на почуття неемоційних вокалістів, а також на їхній стиль виконання.

Наші дослідження дозволяють стверджувати, що на сьогодні цей фах постає складним інтегрованим утворенням в єдності всіх структурних компонентів. Потребує вивчення аналізу історичних етапів становлення, розроблену систему набуття власних знань і навичок та визначення паритетності у спільному виконавському процесі.

4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Зростає увага до трізнovidів виконавської діяльності, що тривалий час позиціонувалися як допоміжні. У 20-30-х роках ХХ століття виникає профільна спеціалізація: почали відкриватися концертмейстерські класи в усіх музичних училищах і консерваторіях, відбулась диференціація функцій виконавців. В наш час у навчанні піаністів преференцію отримує саме сольне виконавство, що деформує та обмежує їх фаховий потенціал, також всіляко перешкоджає всебічному розвитку піаніста як музиканта широкого профілю.

Зазначимо, що ряд піаністів-концертмейстерів займалися активно упорядкуванням, редагуванням, клавірними перекладами творів камерно-вокального та оперного репертуару (Є. Шендерович, В. Чачава, О. Єрохін, Г. Паторжинська). Залюбки виступають у ролі режисерів-постановників оперних вистав, філармонічних концертних програм (Н. Грігор, Україна; О. Леонтьєва, Карелія, Росія), продюсерами (М. Баранкіна, Росія; Н. Дудік, Ізраїль), малюють картини на музику, де присутнє слово (А.-Л. Гастальді, Франція); поєднують виконання класичної та авангардної музики, поезії, імпровізації та розповіді (С. Діннерстейн, США). На сьогодні в амбівалентному визначенні «того, хто грає разом з солістом» поступово змінюється тезаурус фахової скерованості цього напрямку виконавської діяльності піаніста –здебільшого його йменують «піаніст-концертмейстер» через необхідність володіння педагогічними функціями. В англomовних країнах використовують дефініцію «vocal coach» [тренер вокалістів прим.1], а також «pianist»; у німецькомовних «Meister Lied»). Стала очевидною і його репрезентативна роль у музичному виконавстві.

З часом суттєво змінився і сам супровід акомпанементу, як частина музичної тканини, ставши рівноправною частиною твору. Активна взаємовигідна співпраця у дуєтно-діалогічному зв'язку з партією соліста, є характерною тенденцією музики XX століття. Значний поштовхом для зростання послужило створення у 2003 році в Росії Гільдії піаністів-концертмейстерів, за участю відомих музикантів Гільдія співпрацює з фондом «Наше будущее», у рамках «Школи концертмейстерского мастерства».

В Україні повсякчас відбуваються Всеукраїнські та міжнародні конференції на яких обговорюються питання концертмейстерської роботи: концертмейстери узагальнюючи свій власний методичний досвід творчо розвиваються, готові до порозуміння і намагаються донести свою позицію. Майбутні піаністи-концертмейстери беруть активну участь у науково-практичних конференціях, конкурсах, майстер-класах, відкритих та тематичних уроках доносячи свою думку, ідею, пропозицію.

У цьому напрямі став Всеукраїнський семінар-практикум з питань концертмейстерства, організований у жовтні 1989 року кафедрою концертмейстерства Донецького музично-педагогічного інституту ім. С.Прокоф'єва (тепер – Музична академія ім. С. Прокоф'єва). Також проводяться і Всеукраїнські конференції з теоретичних і практичних питань концертмейстерської роботи у Львові (2003, 2012 роках), Харкові; регіональна науково-практична конференція Львівська національна академія ім. М. Лисенка (2018 рік). В результаті експериментальних досліджень, ми переконались що статус піаніста-концертмейстера почали підтримувати і багато вокальних та інструментальних конкурсів різних рівнів. Від 2001 року у Москві відбувається Всеросійський оперний конкурс-фестиваль концертмейстерів «Диалог во имя цельности», а від 2003 року Прим.1 Американський піаніст-концертмейстер Х.Тімоті у своїй статті «What is Vocal Coaching?» («Хто такий тренер вокалістів?») робить пояснення терміну «vocal coaching» – тренування вокаліста концертмейстером, який працює над усіма аспектами співу, крім техніки звукоутворення (останнє є завданням вокального педагога). У Санкт-Петербурзі – щорічний міжнародний Фестиваль-конкурс «Три века классического романса» (засновник і директор – відомий російський концертмейстер О. Гаудасинська), у рамках якого триває конкурс вокально-фортепіанних дуєтів. Як зазначається у прес-релізі цього Фестивалю-конкурсу: «Співак і піаніст беруть участь у змаганнях на рівних і отримують однакові премії. Ми прагнемо звернути увагу на піаніста як на рівноцінного учасника вокально-фортепіанного дуєту» [7]. Також погляд на роль піаніста-концертмейстера у спільному виконавському процесі демонструє і номінація Lied з виступом «Duo fur gesand und clavier» (дуєт голосу і фортепіано) у конкурсі «Franz Schubert and the Music of Modernity», що проводиться у Граці (Австрія). Разом із тим на конкурсах та музичних фестивалях щоразу підносяться питання амбівалентності складних завдань, що стоять перед концертмейстером, його ролі у співпраці з солістом, місії у розвитку та вкладі у кінцевий художній результат і того положення, на яке, здебільшого, позиціонують концертмейстера, а також диспропорції у заробітних платах [9]. Проводяться й адресні конкурси, в яких оцінюються саме піаністи-концертмейстери: Міжнародний Відкритий конкурс юних концертмейстерів «Амадей» (від 2003 року проводиться що два роки, Харків), щорічно проводиться конкурс «Юний концертмейстер» (Київ, м.Чорноморськ Одеська область, Вінниця та інші міста.).

Нині визріла нагальна потреба ґрунтовного концепційного дослідження феномену мистецтва піаніста-концертмейстера:

1. практичне функціонування цього різновиду діяльності зі скеруванням теоретичних узагальнень;

2. потреба певного переформатування та дефініційного тезаурусу фахового визначення піаніста-концертмейстера;

3. історична динаміка мистецтва спільного виконавства, системна домінанта фахового призначення музиканта у тій чи іншій галузі здатна розширити та збагатити концептуальний простір подальших досліджень.

5. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, для ефективності підготовки піаніста-концертмейстера з метою формування та розвитку за результатами наших досліджень треба таке:

- 1) виконавський різновид, що фіксував становлення та динаміку розвитку мистецтва спільного музикування;
- 2) зміна розвитку, що характеризується динамізмом соціальних і культурних процесів;
- 3) зміна вимог до фахових якостей піаніста-концертмейстера, відмінними рисами діяльності якого постають багатопрофільність та поліфункціональність.

Саме характерно, що нині спільний виконавський процес вже неможливий без участі піаніста-концертмейстера у сучасному часопросторі. Цей фах постає як складне інтегроване утворення в єдності всіх його структурних компонентів. Можна з упевненістю стверджувати, що у виконавській практиці сформувався цей фах з комплексом професійних функцій і навичок, що є невід'ємною складовою музичної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Аккомпанемент как профессия и искусство: Тексты лекций / Сост. С.Савари. – Х., 1993. – 60 с.
- [2] Людкевич С. Організація музичного виховання /Станіслав Людкевич// Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи : у 2 т.[упор.Штундер]. – Львів: Дивосвіт, 2000. – т.2.- С.293 - 298
- [3] Мур Дж. Певец и аккомпаниатор. Воспоминания, размышления о музыке / Джеральд Мур / Пер. с англ. В.Чачавы. – М.: Радуга, 1987.- 432 с.
- [4] Пятигорский Г. Виолончелист. Фрагменты из книги / Г.Пятигорский // Исполнительское искусство зарубежных стран / Сост. сб. и ред. Г.Эдельмана. – М.: Музыка, 1970. – Вып. 5. С. 127-215.
- [5] Ревенчук В.В. Теорія та методика формування концертмейстерських умінь: [навчальний посібник] / В.В.Ревенчук. – Ніжин: Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2009. – 111.с.
- [6] Тарасов Н.И. Классический танец. Школа мужского исполнительства / Н.И. Тарасов. – М.: Искусство, 1981.-479с.
- [7] IV Международный конкурс «Три века классического романса». – Режим доступа: [http // www.conservatory.ru](http://www.conservatory.ru)
- [8] Эпштейн Е. В концерте принимает участие.../ Е.Эпштейн // Муз. жизнь. – 1989. – № 15. С. 2.
- [9] Franz Schubert and the Music of Modernity (19-28 february 2003). Graz [Austria]. –Режим доступа: [http // www.rugac.at](http://www.rugac.at)
- [10] Шендерович Е.М. В концертмейстерском классе: Размышления педагога / Е.М. Шендерович – М.: Музыка, 1996. – 207 с.

PREPARATION OF A MODERN PIANIST-CONCERT MASTER IN THE SOCIO-CULTURAL CONTEXT

Strebkova Diana Volodymyrivna

concertmaster at the Department of Vocal and Choral Training,

Theory and Methodology of Music Education

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

ORCID ID 0000-0003-4602-4617

dianastrebkova07@gmail.com

Naymenko Iлона Volodymyrivna

master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnitsia, Ukraine

ORCID ID 0000-0003-0817-0736

ilonarimar2017@gmail.com

Abstract. Art of pianist-concertmaster in sociocultural context. The article describes the performance of the pianist-accompanist, who recorded the formation and dynamics of art development. The tasks that appear in performing practice, that are an integral part of musical culture are identified.

The activity of a musician at the level of auxiliary functioning is considered. Therefore, the article is a diverse study, an aspect of the work of the accompanist, which still remains the least studied field of pedagogy and musicology, and devoted to the theory and practice of accompaniment, the existing training manuals, collections of articles, methodical advice,

unfortunately, do not supplement the lack of knowledge in the direction of the conceptual issues of this multifunctional specialty.

To highlight and substantiate the competence of pianists - accompanists, we analyzed the problems of art in modern time, ready for the challenges of today, specialists who will promote the revival of moral, spiritual and cultural values in civil society. Studying the results of the study, we consider as an important aspect of the professional activity of the accompanist, which will help to understand the dynamics and effect of this profession, and inform about future projects or approaches. Pianist - accompanist is responsible for the proper performance of work, he has high requirements.

The requirements to the professional qualities of the pianist-accompanist have changed, the distinctive feature is multidisciplinary and multifunctional. In modern space-time specialty is a complex formation of structural components: functions and skills that are part of musical culture.

A modern accompanist is needed in opera and ballet, various types of choirs, vocal and instrumental classes, music schools, music schools and higher education institutions. However, this is not the whole list of the accompanist's profession. The structural-hierarchical system allows to teach pianists in higher musical institutions. This profession is also important in the role of a teacher (publishing subjects), organizer (out-of-school institutions) and psychology (solving unusual situations during concert performances with a soloist).

Keywords: pianist-accompanist, secondary, transformation of formation, dynamics of development, retrospective, personalization, hermeneutic, syncretic, thesaurus, multifunctionality, multifunctional, ballet exercises, structural-hierarchical system, definition of parity, preference, representative role, ambivalence.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Accompaniment as a profession and art: Lecture texts / Sost. S. Savary. - H., 1993. - 60 p.
- [2] Lyudkevych S. Organization of musical education / Stanislav Lyudkevych // Lyudkevych S. Research, articles, reviews, speeches: in 2 volumes [emphasis. Shtunder]. - Lviv: Dyvosvit, 2000. - vol.2. P. 293 - 298
- [3] Moore J. Singer and accompanist. Memories, reflections on music / Gerald Moore / Per. with English B. Чачавы. - М.: Радуга, 1987.- 432 с.
- [4] Pyatigorsky G. Cellist. Fragments from the book / G. Pyatigorsky // Performing arts of foreign countries / Sost. Sat and ed. G. Edelman. - М.: Music, 1970. - Issue. 5. pp. 127-215
- [5] Revenchuk VV Theory and methods of formation of concertmaster skills: [textbook] / VV Revenchuk. - Nizhyn: NDU Publishing House. M. Gogol, 2009. - 111.p.
- [6] Tarasov NI Classical dance. Men's school performance/ Н.И. Tarasov. - М.: Iskusstvo, 1981.- 479p.
- [7] IV International Competition "Three Centuries of Classical Romance". - Access mode: [http // www.conservatory.ru](http://www.conservatory.ru)
- [8] Epstein E. The concert is attended by... / E. Epstein // Mus. life. - 1989. - № 15. S. 2.
- [9] Franz Schubert and the Music of Modernity (19-28 February 2003). Graz [Austria]. -Access mode: [http // www.rugac.at](http://www.rugac.at)
- [10] Shenderovich EM In the concertmaster's class: Reflections of the teacher / E.M. Shenderovich - М.: Music, 1996.- 207p.

УДК 378:338.48

DOI: 10.31652/2412-1142-2021-59-132-137

Ткачук Тетяна Іванівна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної філології та перекладу

Вінницького торговельно-економічного інституту

Київського національного торговельно-економічного університету, м. Вінниця, Україна

ORCID ID 0000-0002-4223-269X

tantka@ukr.net

Паславська Інга Болеславівна

асистент кафедри іноземної філології та перекладу

Вінницького торговельно-економічного інституту

Київського національного торговельно-економічного університету, м. Вінниця, Україна

ORCID ID 0000-0002-0410-0098

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

Анотація Стаття присвячена проблемі формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери в системі закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

У статті розкрито сутність методики реалізації педагогічних умов формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери, яку впроваджено в три етапи та перевірено істинність гіпотези дослідження за результативністю статистично-математичних показників. Розкрито, що у структурі іншомовної компетенції фахівців економічної сфери виокремлено інформаційно-когнітивний, мотиваційно-ціннісний та практико-діяльнісний компоненти. Критеріями визначення рівня сформованості інформаційно-когнітивного компонента іншомовної компетентності майбутніх учителів іноземної мови є аксіологічний, лінгвокультурологічний, практично-комунікативний. В аспекті виділених критеріїв та показників обґрунтовано чотири умовних рівні сформованості іншомовної компетенції фахівців економічної сфери у системі професійної підготовки в умовах педагогічного коледжу: початковий, базовий, достатній та високий рівні.

Дослідженням доведено позитивний вплив на формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери з дисциплін спеціальної і психолого-педагогічної підготовки серед студентів педагогічного коледжу. У навчально-змістовий курс фахових дисциплін додано тести, вправи, аудіо- та відеофайли культурологічного спрямування, що позитивно впливає на розвиток їхньої іншомовної компетентності як здатність фахівця через адекватне сприйняття і повагу до інших мов та культур виявляти активну і відповідальну життєву позицію у соціумі.

Згідно результатів експериментального дослідження, розроблена модель формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери, в основі якої представлені нами педагогічні умови та методика їх реалізації, створили основу для впровадження в освітній процес спецсемінару «Культурологічні тенденції майбутніх учителів іноземної мови». За співставленням показників констатувального та формувального етапів дослідження спостерігається підвищення рівня сформованості іншомовної компетенції фахівців економічної сфери в експериментальній групі осіб.

Ключові слова: педагогічні умови, іншомовна компетенція фахівців економічної сфери, культурологічні тенденції, закладах професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О), майбутні вчителі іноземної мови.

Вступ. Іншомовна компетенція фахівців економічної сфери є складним, цілісним, інтегративним утворенням, яке об'єднує культурологічні тенденції, індивідуальне ставлення до іншомовних культур, що надає змогу ефективно спілкуватися із їхніми вихідцями на науковому рівні, почуватися впевнено в іншомовному соціокультурному середовищі завдяки володінню різними способами застосування іноземної мови, що характеризує теоретично-практичну готовність до іншомовної діяльності фахівців економічної сфери й розвитку відповідних рис характеру в учнів під час навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти (ЗП(ПТ)О).

Постановка проблеми. Виникає потреба у виявленні та конкретизації методики реалізації педагогічних умов формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери до навчальних ресурсів у процесі підготовки майбутніх фахівців; обґрунтування особливостей її впровадження в системі ЗП(ПТ)О та здійсненні контролю за її використанням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема щодо професійної підготовки майбутніх фахівців економічної сфери, теоретико-методичних основ формування в них професійної компетентності та культури й присвячені дослідження таких українських вчених як В. Андрущенко, І. Бех, Г. Балл, Г. Васянович, Л. Вовк, І. Зязюн, В. Кремень, Н. Ничкало, С. Максименко та ін. та зарубіжних науковців М. Аріяна, В. Безпалько, В. Біблера, Б. Гершунського, І. Зимні, Н. Ішханяна, В. Сластьоніна, Р. Adlera, D. Brown та інших науковців. У аспекті дослідження особливе значення мають праці О. Акімової, Р. Гуревича, М. Кадемії, А. Коломієць, В. Шахова та ін., що стосуються професійної готовності майбутніх фахівців економічної сфери [1 – 4]. Вищезазначене й зумовило мету нашого дослідження.

Мета дослідження полягає в розробленні методики реалізації педагогічних умов формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери, науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці гіпотези дослідження в освітньому середовищі ЗП(ПТ)О.

Гіпотеза дослідження полягає у припущенні, що ефективність формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери щодо професійної готовності в навчальному закладі підвищиться за рахунок впровадження таких педагогічних умов: застосування інтегрованих завдань з іноземної мови із варіативним змістом; акцентуація культурологічних тенденцій під час викладання іноземної мови у коледжі; комплексне використання традиційних та інноваційних методів навчання на етапі забезпечення ціннісної орієнтації студентів в соціокультурний простір освітнього середовища.

Виклад основного матеріалу. *Формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери* визначено як складний, послідовний, неперервний процес активної теоретично-практичної активації студентів, спрямованої на засвоєння культурологічних тенденцій, пізнання і стійкої мотивації до діяльності в освітньому середовищі, а також здатності впевнено й успішно почуватися в іншомовній сфері соціокультурних послуг, в аспекті чого й укладено методику реалізації педагогічних умов формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери [1, 4].

Педагогічними умовами формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери визначено: застосування інтегрованих завдань з іноземної мови із варіативним змістом; акцентуація культурологічних тенденцій під час викладання іноземної мови у ЗП(ПТ)О; комплексне використання традиційних та інноваційних методів навчання на етапі забезпечення ціннісної орієнтації студентів в соціокультурний простір освітнього середовища.

Експериментальна перевірка ефективності методики впровадження педагогічних умов і моделі формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери відбувалась у ЗП(ПТ)О. В дослідженні взяли участь експериментальна та контрольна групи студентів з однаковим складом і вихідним рівнем сформованості іншомовної компетенції. Всього у формувальному експерименті взяли участь 196 студентів (97 – в експериментальній (ЕГ) і 99 – в контрольній (КГ) групах).

Результати констатувального експерименту засвідчили недостатній рівень іншомовної компетенції в студентів ЗП(ПТ)О. Викладачі закладу вказали на переважно базовий та початковий рівень іншомовної компетенції майбутніх фахівців економічної сфери, що пов'язано з відсутністю спрямованості освітнього процесу у ЗП(ПТ)О на її формування.

Методику реалізації педагогічних умов формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери впроваджено в три етапи (мотиваційно-стимуляційний, діяльнісний (аудиторний та позааудиторний) та корекційно-результативний). Для розв'язання завдань вказаних етапів методики реалізації педагогічних умов формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери використовували такі методи: дидактичні вправи; написання

творів-роздумів; творчі завдання; ігрове забезпечення: ділові, сюжетні, ситуаційно-рольові ігри; інтерактивні технології: «акваріум», «карусель», «мікрофон», «мозковий штурм»; метод проектів, кейс-технології тощо.

Результати дослідження. Поетапна реалізація педагогічних умов формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери передбачала актуалізацію та поглиблення базових лінгвокраїнознавчих та соціокультурних знань і вмінь на просторі іншомовного середовища. В контексті їх впровадження було задіяно автентичні діалоги та тексти з іноземної мови, ситуативні задачі для організації інтерактивної взаємодії, літературні твори тієї країни, мова якої вивчається тощо. Сучасне використання публіцистичних матеріалів з метою формування іншомовної компетентності фахівців економічної сфери в умовах ЗП(ПТ)О обґрунтовано тим, що вищевказані засоби виокреслюють фрагмент національної культури, що містить інформацію про економічно-політичні та соціокультурні процеси англomовного суспільства *a posteriori* та відображає специфічність його світосприйняття як представника іншої культури.

Динаміку формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери до та після експерименту показано на рисунку 1.

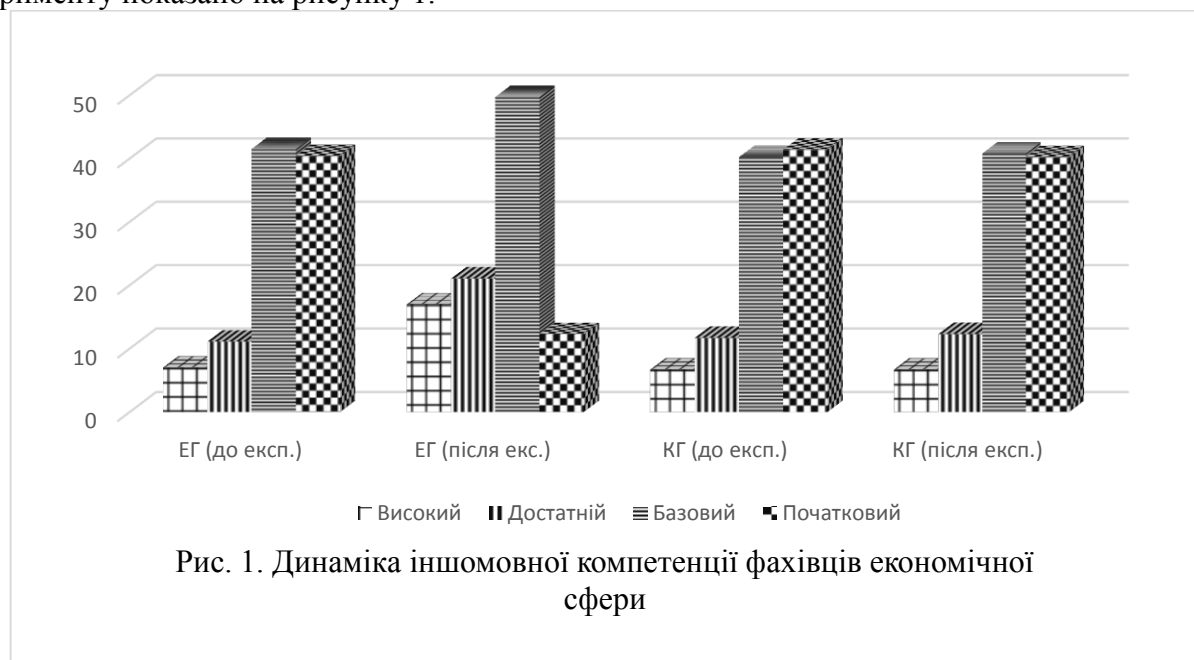

Рис. 1. Динаміка іншомовної компетенції фахівців економічної сфери

Рис. 1. Динаміку формування іншомовної компетенції

Результати проведеного дослідження засвідчують про підвищення рівнів іншомовної компетенції в студентів економічної сфери ЕГ. За показниками КГ та ЕГ можемо вважати, що методика впровадження педагогічних умов і моделі формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери для студентів у ЗП(ПТ)О є ефективною й доцільною. Згідно показників непараметричного критерію Пірсона (χ^2) зазначено статистичну достовірність вказаних змін ($\alpha=0,05$).

Отримані результати дослідження підтвердили ефективність запропонованої методики реалізації педагогічних умов формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери. У результаті впровадження в освітній процес ЗП(ПТ)О цієї методики реалізації педагогічних умов формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери простежено позитивні зміни показників іншомовної компетенції майбутніх учителів іноземної мови експериментальної групи.

На рисунку 1 представлено показники, які свідчать про ефективність запропонованої методики: якщо до експерименту в ЕГ було 38,2 % студентів з початковим рівнем іншомовної компетенції, то після експерименту, в ЕГ зафіксовано 11,28 %; в КГ було 40,2 %, а стало 44,31 %; з базовим рівнем в ЕГ було 29,5 % студентів, в КГ – 35,33%, а стало в ЕГ 48,62 % студентів, а в КГ – 39,18 %; з достатнім рівнем в ЕГ було 11,1 %, в КГ – 12,1 %, а

стало в ЕГ 17,29 %, а в КГ – 14,11 %; з високим рівнем в ЕГ було 7 %, в КГ – 5,6 %, а після експерименту з високим рівнем в ЕГ виявилось 14,85 %, у КГ – 6,3 %.

Отримані результати КГ осіб свідчать про те, що система традиційної професійної підготовки майбутніх фахівців економічної сфери у ЗП(ПТ)О якнайменше сприяє розвитку іншомовної компетенції студентів, ніж реалізована нами експериментальна методика, за педагогічних умов формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери.

Результати констатувального експерименту показали низький рівень іншомовної компетенції в респондентів. Учасники освітнього процесу обґрунтували це наявністю базового та початкового рівня іншомовної компетенції у студентів.

На етапі формувального експерименту впроваджено методики реалізації вищезазначених педагогічних умов для майбутніх фахівців економічної сфери та реалізовано в три етапи:

- стимуляційно-мотиваційний (формування мотивації у студентів до експериментальних умов);
- діяльнісний (аудиторна та позааудиторна робота реалізації педагогічних умов в освітньому середовищі коледжів;
- корекційно-результативний (обґрунтування результатів дослідження).

У процесі формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери значну роль відіграють ІТ-технології у спілкуванні за допомогою комп'ютерної мережі Інтернет. Ми активно використовували один із доступних засобів Інтернет-комунікації, *Google Classroom*. Також використовували віртуальне спілкування (у Viber, Telegram, Facebook, Instagram, MS Teams, Zoom, Google Meet, Skype тощо), яке має як позитивні сторони, так і негативні. До *позитивних* можна віднести те, що кожен студент може опанувати роботу з комп'ютером, він має доступ до величезної кількості нової інформації, яку може «фільтрувати», при цьому залучаючи процеси логічного мислення, пам'яті та уваги. Знати про останні події життя інших, навіть якщо вони живуть в іншому місті чи країні. Навчатись грамотно висловлювати власну думку та будувати речення. До *негативних* аспектів ми відносимо те, що у світі соціальних мереж розмиваються загальноприйняті рамки доброго чи поганого, пристойного чи непристойного, красивого чи вульгарного. Коли людина спілкується лише в соціальних мережах, вона не може розвивати власні емоції. В цьому постає проблема визначення щирості людини, при реагуванні на повідомлення.

У цьому Веб-просторі розміщували записи (повідомлення, статті, відеосюжети іншомовного спрямування), регулярно їх оновлювали та доповнювали. Студенти з підвищеним інтересом відвідували цей курс, що сприяло розвитку їх компетентісному потенціалу у сфері інтерактивних послуг, які ґрунтуються на активному спілкуванні, а Веб-технології є одним із центрових засобів комунікації, застосування яких є доречним й під час навчання загалом, і під час формування іншомовної компетентності майбутніх учителів іноземної мови зокрема.

Після формувального експерименту констатовано позитивний вплив упроваджених методик у роботі зі студентами ЕГ, що значно підвищило рівень розвитку їхньої іншомовної компетенції. За результатами показників критерію згоди χ^2 Пірсона, які вказують на те, що запропонована методика стала суттєвим фактором впливу на рівень іншомовної компетенції студентів ЕГ видно рівні прояви іншомовної компетенції студентів ЕГ осіб «до» і «після» експерименту, які відрізняються в достатній мірі, що дозволяє говорити про ефективність використовуваної методики й підтвердження гіпотези дослідження. Показники емпіричного значення за критерієм згоди χ^2 (66,39) знаходиться в зоні значимості та значно перевищує його критичне значення із довірчою вірогідністю $P \leq 0,001$, відповідно можна стверджувати, що правомірність гіпотези досить істотна, згідно чого запропоновані педагогічні умови і методика їх реалізації є суттєвим фактором, що впливає на формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери в ЕГ осіб.

Таким чином, отримані показники (66,39) підтвердили статистичну значущість відмінностей за результатами діагностики іншомовної компетенції між КГ і ЕГ осіб.

Зазначимо, що оскільки емпіричне значення критерію є більшим від критичного значення, то гіпотеза H^0 істотно не відхиляється на рівні значущості 0,05. Саме тому відмінності за рівнем сформованості іншомовної компетенції студентів ЕГ та КГ є достовірними.

Отримані результати обчислень (1,19), не підтвердили статистично значущої відмінності між рівнями іншомовної компетенції студентів КГ «до» та «після» експерименту.

За результатами статистичної обробки (43,61) видно, що статистична відмінність між показниками «до» та «після» експерименту досить значима.

Отож, апробована модель формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери ЗП(ПТ)О показала свою значущість та ефективність, про що свідчать, представлені вище, статистичні показники за результатами дослідження.

Згідно експериментального дослідження, розроблена модель формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери, в основі якої представлені нами педагогічні умови та методика їх реалізації, створили основу для впровадження в освітній процес спецсемінару «Культурологічні тенденції майбутніх учителів іноземної мови». За співставленням показників констатувального та формувального етапів дослідження простежується підвищення рівня сформованості іншомовної компетенції фахівців економічної сфери в ЕГ осіб.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, доведено, що реалізація моделі формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери певною мірою пов'язана з комплексним поєднанням традиційних та інтерактивних методів навчання на етапі забезпечення ціннісної орієнтації студентів в соціокультурний простір освітнього середовища ЗП(ПТ)О. Застосування інтегрованих завдань з іноземної мови із варіативним змістом та акцентуація культурологічних тенденцій під час викладання іноземної мови сприяли вивченню студентами особливостей та специфіки національної комунікативної поведінки носіїв іноземної мови. Все це сприяло формуванню іншомовної компетенції у фахівців економічної сфери та позитивного сприйняття і толерантного ставлення до іншомовної культури й професійно значущих цінностей.

Перспективи подальших досліджень полягають у розкритті освітянських культурологічних тенденцій ментальності правопису іншомовної культури в аспекті формування іншомовної компетенції фахівців економічної сфери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Гуревич Р. С. Інтегративні тенденції змісту освіти в підготовці вчителя // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // зб. наук. пр. – [Редкол].- [Вип. 43].- 2016, с. 66-72.
- [2] Кадемія М. Ю. Інноваційні технології в підготовці вищої школи // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // зб. наук. пр. – [Редкол].- [Вип. 41], Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2015 – с. 324-329.
- [3] Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття / авт. кол.: В. Литвин, В. Андрущенко, А. Гурій та ін. – К.: Навч. книга, 2004. // Кн.2: Освіта і наука: творчий потенціал державо- і культуротворення. – 672 с.
- [4] Ніколаєва С.Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.

INNOVATIVE TECHNOLOGIES FOR FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE OF ECONOMIC SPECIALISTS

Tkachuk Tetiana

Cand.Sc. (Philology), Associate professor of the Department of Foreign
Philology and Translation, Vinnytsia Institute of Trade and Economics
of Kyiv National University of Trade and Economics
ORCID ID 0000-0002-4223-269X
tantka@ukr.net

Paslavka Inha

Associate professor of the Department of Foreign Philology and Translation,
Vinnytsia Institute of Trade and Economics of
Kyiv National University of Trade and Economics
ORCID ID 0000-0002-0410-0098

Annotatson. The article is devoted to the problem of formation of foreign language competence of economic specialists in the system of institutions of professional (vocational) education.

The article reveals the essence of the method of realization of pedagogical conditions of formation of sociocultural competence of future foreign language teachers, which is introduced in three stages (stimulation-motivational - formation of motivation, adaptation of students to experimental conditions; activity - realization of pedagogical conditions in classroom and extracurricular work for effective formation of sociocultural competence correctional-effective - analysis and adjustment of results) and tested the truth of the research hypothesis on the effectiveness of statistical and mathematical indicators.

In the aspect of our previous research, it is revealed that in the structure of socio-cultural competence of future foreign language teachers the information-cognitive, motivational-value and practical-activity components are distinguished. The criteria for determining the level of formation of the information-cognitive component of socio-cultural competence of future foreign language teachers are axiological, linguo-cultural, practical-communicative. The developed criteria and indicators made it possible to identify four conditional levels of formation of socio-cultural competence of future foreign language teachers in the process of professional training in the pedagogical college: high, sufficient, basic and initial levels.

The study proved the positive impact on the formation of socio-cultural competence of students of the Pedagogical College in the disciplines of psychological and pedagogical and special training. Expanding the content of professional disciplines by adding texts, exercises, audio and video files of socio-cultural orientation has a positive effect on the development of their socio-cultural competence as the ability of individuals through adequate understanding and respect for other languages and cultures to show active and responsible life in society.

Key words: pedagogical conditions, foreign language competence of economic specialists, culturological tendencies, institutions of professional (vocational) education (ZP (PT) O), future foreign language teachers.

References (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] Gurev`ych R. S. Intehraty`vni tendentsii zmistu osvity`v pidhotovtsi vchy`telia // Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metod`yky` navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy // zb. nauk. pr. – [Redkol].- [Vy`p. 43].- 2016, s. 66-72.
- [2] Kademiia M. Yu. Innovatsiini tekhnolohii v pidhotovtsi vy`shchoi shkoly` // Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metody`ky` navchannia u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy // zb. nauk. pr. – [Redkol].- [Vyp. 41], Kyiv-Vinnytsia : TOV firma «Planer», 2015 –s. 324-329.
- [3] Naukovo-osvitnii potentsial natsii: pohliad u KhKhI stolittia / avt. kol.: V. Lytvyn, V. Andrushchenko, A. Hurii ta in. – K.: Navch. knyha, 2004. // Kn.2: Osvita i nauka: tvorchyi potentsial derzhavo- i kulturotvorennia. – 672 s.
- [4] Nikolaieva S.Iu. Metodyka vykladannia inozemnykh mov u serednikh navchalnykh zakladakh: Pidruchnyk / kol. avtoriv pid kerivn. S. Yu. Nikolaievoi. – K.: Lenvit, 2002. – 328 s.

НАШІ АВТОРИ:

Білик Оксана Сергіївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Національний університет «Львівська політехніка».

Бойчук Віталій Миколайович – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

Буглай Наталя Михайлівна – доктор історичних наук, професор кафедри історії Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

Візнюк Інесса Миколаївна – доктор психологічних наук, доцент кафедри психології та соціальної роботи Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Вовчаста Наталія Ярославівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри фундаментальних дисциплін ІТ Степ Університет/Національний університет Львівська політехніка.

Гуревич Роман Семенович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, директор Навчально-наукового інституту педагогіки, психології, підготовки фахівців вищої кваліфікації. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

Давидюк Марина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

Зузяк Тетяна Петрівна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри образотворчого, декоративного мистецтва, технологій та безпеки життєдіяльності. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

Кадемія Майя Юхимівна – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті, професор Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Калашнік Наталія Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри українознавства Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова.

Киливник Вікторія Вікторівна – кандидат педагогічних наук, викладач Комунального закладу вищої освіти «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж».

Кравчук Ольга Мусіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри алгебри і математичного аналізу Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки.

Кушпін Уляна Володимирівна – філософії, асистент кафедри іноземних мов для природничих факультетів. Львівський національний університет імені Івана Франка.

Ленга Евеліна Леонідівна – кандидат біологічних наук, асистент кафедри біоорганічної і біологічної хімії та клінічної біохімії Буковинського державного медичного університету.

Марущак Оксана Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри образотворчого, декоративного мистецтва, технологій та безпеки життєдіяльності. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

Михайлюк Марина Ігорівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ПВНЗ «Київський медичний університет».

Мондич Оксана Валентинівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки і спеціальної освіти. Ізмаїльський державний гуманітарний університет.

Наumenko Ілона Володимирівна – магістрантка. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

Опушко Надія Романівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Остапенко Емілія Миколаївна – викладач кафедри біологічної фізики, медичної апаратури та інформатики, Вінницького національного медичного університету імені М.І. Пирогова.

Пархоменко Владислав Анатолійович – доктор історичних наук, доцент кафедри історії. Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського.

Паславська Інга Болеславівна – асистент кафедри іноземної філології та перекладу Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету.

Пашенко Олеся Михайлівна – вчитель французької мови, НВК «Школа АІСТ».

Поліщук Анна Сергіївна – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри всесвітньої історії Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Попадич Олена Олександрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет».

Проценко Ірина Іванівна – кандидат педагогічних наук, доцент. Сумський державний педагогічний університет імені А. С.Макаренка.

Савка Ірина Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов для гуманітарних факультетів. Львівський національний університет імені Івана Франка.

Соловей Віктор Володимирович – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри образотворчого, декоративного мистецтва, технологій та безпеки життєдіяльності. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

Стребкова Діана Володимирівна – концертмейстер кафедри вокально-хорової підготовки, теорії та методики музичної освіти. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

Ткачук Тетяна Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземної філології та перекладу Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету.

Уманець Володимир Олександрович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

Фу Гуан – аспірант кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СУЧАСНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Бойчук В. М., Уманець В. О., Фу Гуан

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ХУДОЖНЬО-ТВОРЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ХУДОЖНЬО-МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН 5

Візнюк І. М., Буглай Н. М., Куцак Л. В., Поліщук А. С., Киливник В. В.

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ОСВІТІ..... 14

Гуревич Р. С., Пархоменко В. А., Кадемія М. Ю., Опушко Н. Р.

МЕРЕЖНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОНЛАЙН НАВЧАННІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ..... 23

Остапенко Е. М.

КОМПОНЕНТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ 36

РОЗДІЛ 2

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Кравчук О. М.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МАТЕМАТИКИ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНАЛІТИЧНОЇ ГЕОМЕТРІЇ: НАСТУПНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВНІСТЬ 43

Марущак О. В., Зузяк Т. П., Соловей В. В.

РОЗВИТОК У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ, ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА 54

Мондич О. В.

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ЗДОРОВ'Я МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ 64

Попадич О. О.

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСІБ ПЕДАГОГІЧНО-ПРАВОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ..... 71

Проценко І. І.

ПІДГОТОВКА КЕРІВНИКІВ ШКІЛ ДО УПРАВЛІННЯ ПРОФЕСІЙНОЮ АДАПТАЦІЄЮ ВЧИТЕЛІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ 79

РОЗДІЛ 3
ЗАСТОСУВАННЯ НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ
І ОСВІТІ ДОРΟΣЛИХ

Білик О. С., Савка І. В., Кушпін У. В.

ІНТЕГРАТИВНИЙ ПІДХІД ДО СТРУКТУРУВАННЯ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПЕРЕКЛАДАЧІВ 91

Давидюк М. О., Пашенко О. М.

ІМЕРСИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ І ПРАКТИКИ УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ 98

Kalashnik N., Vovchasta N., Lenha E.

TEACHING FOREIGN STUDENTS UKRAINIAN LANGUAGE COMMUNICATION: EDUCATIONAL AND PROFESSIONAL SPHERES..... 106

Михайлюк М. І.

ТИПОЛОГІЯ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРІВ У ГАЛУЗІ НАНОЕЛЕКТРОНІКИ..... 114

Стребкова Д. В., Науменко І. В.

ПІДГОТОВКА СУЧАСНОГО ПІАНІСТА-КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ..... 123

Ткачук Т. І., Паславська І. Б.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ 132

НАШІ АВТОРИ: 138

CONTENTS

CHAPTER 1

PROBLEMS OF USING INFORMATION TECHNOLOGIES IN MODERN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Boychuk Vitaliy, Umanets Volodymyr, Fu Guan

USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES AT DIFFERENT STAGES
OF ARTISTIC AND CREATIVE ACTIVITY OF THE FUTURE TEACHER OF THE ART 5

Viznyuk Inessa, Buhlai Natalia, Kutsak Larysa, Polishchuk Anna, Kylyvnyk Viktoriia

USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN EDUCATION 14

Gurevych Roman, Parhomenko Vladyslav, Kademina Maya, Opushko Nadiia

NETWORKING TECHNOLOGIES WHILE ONLINE EDUCATION IN HIGHER EDUCATIONAL
ESTABLISHMENTS 23

Ostapenko Emiliia

COMPONENTS OF INFORMATION CULTURE OF THE FUTURE DOCTOR 36

CHAPTER 2

TRAINING OF FUTURE TEACHERS IN THE CONDITIONS OF INFORMATION AND EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF PEDAGOGICAL EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Kravchuk Ol`ga

PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF MATHEMATICS IN THE PROCESS
OF STUDYING ANALYTICAL GEOMETRY: FOLLOW-UP AND PROSPECTIVITY 43

Marushchak Oksana, Zuziak Tetiana, Solovei Viktor

DEVELOPMENT OF FUTURE TECHNOLOGY TEACHERS, TEACHERS OF PROFESSIONAL
EDUCATION OF ARTISTIC AND CREATIVE ABILITIES DURING THE STUDY OF
DECORATIVE AND APPLIED ARTS 54

Mondych Oksana

FORMATION OF THE STRATEGY FOR THE PRESERVATION OF PROFESSIONAL HEALTH OF
THE PEDAGOGUES OF THE PRIMARY SCHOOL 64

Popadych Olena

PEDAGOGICAL LEGAL TRAINING OF THE FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHER IN THE
CONTEXT OF ORGANIZATION OF MANAGEMENT ACTIVITY 71

Protsenko Iryna

PREPARATION OF SCHOOL HEADS FOR MANAGING THE PROFESSIONAL ADAPTATION
OF TEACHERS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL 79

CHAPTER 3

APPLICATION OF NEW TECHNOLOGIES OF EDUCATION IN PROFESSIONAL AND ADULT EDUCATION

Bilyk Oksana, Savka Iryna, Kushpit Ulyana	
INTEGRATED APPROACH TO STRUCTURING TRAINING METHODS IN PROFESSIONAL TRAINING OF TRANSLATORS	91
Davydyuk Maryna, Pashchenko Olesya	
IMMERSIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT: PRINCIPLES OF CONSTRUCTION AND SUCCESSFUL IMPLEMENTATION PRACTICE	98
Kalashnik Nataliia, Vovchasta Nataliia, Lenha Evelina	
TEACHING FOREIGN STUDENTS UKRAINIAN LANGUAGE COMMUNICATION: EDUCATIONAL AND PROFESSIONAL SPHERES	106
Mykhailiuk Marina	
EDUCATIONAL PROGRAMS TYPOLOGY OF PROFESSIONAL TRAINING OF ENGINEERS IN THE FIELD OF NANOELECTRONICS	114
Strebkova Diana, Naymenko Ilona	
PREPARATION OF A MODERN PIANIST-CONCERT MASTER IN THE SOCIO-CULTURAL CONTEXT	123
Tkachuk Tetiana, Paslavka Inha	
INNOVATIVE TECHNOLOGIES FOR FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMPETENCE OF ECONOMIC SPECIALISTS	132
OUR AUTHORS:	138

Наукове видання

**СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИКИ
НАВЧАННЯ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ:
МЕТОДОЛОГІЯ, ТЕОРІЯ, ДОСВІД, ПРОБЛЕМИ**

Збірник наукових праць

Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць. Вінниця : ТОВ «Друк плюс», 2021. Вип. 59. 143 с.

Відповідальний за випуск	Р.С. Гуревич
Оригінал-макет	С.Ю. Люльчак
Технічний редактор	О.Ю. Бойчук
Комп'ютерний набір	Л.А. Любарська
Дизайн обкладинки	С.С. Кізім

Збірник наукових праць включено до наукометричних баз:
Index Copernicus, Google Scholar, Національна бібліотека ім. Вернадського,
Academic Resource Index, Scientific Social Community

Збірник включено до переліку наукових фахових видань України **категорії «Б»** в
галузі педагогічних наук, за **спеціальностями 011, 014, 015**

(Наказ МОН України №886 від 02.07.2020 р.).

**Засновник Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського**

Офіційна веб-сторінка збірника:

<https://vspu.net/sit/index.php/sit>

**Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації –
серія КВ № 8417. Видане 06.02.2004 р.**

Підписано до друку 30 березня 2021 р.

Формат 60x84/8.

Папір офсетний. Друк різнографічний.

Гарнітура Times New Roman. Ум. др. арк. 8,3

Наклад 120 прим.

ТОВ «Друк плюс»

Реєстраційне свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців серія ДК №3940 від 02.03.2005 р.

21100, м. Вінниця, вул. 600-річчя, 25

Тел.: (0432) 46-51-17

**MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES AND
INNOVATION METHODOLOGIES OF EDUCATION IN PROFESSIONAL TRAINING:
METHODOLOGY, THEORY, EXPERIENCE, PROBLEMS**

Collection of Scientific Papers

Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training: Methodology, Theory, Experience, Problems : Collection of Scientific Papers. Vinnytsia : TOV «Druk+», 2021. Is. 59. 143 p.

Editor-in-Chief
Layout
Technical Chief
Computer typesetting
Cover Design

R.S. Gurevych
S.Yu. Liulchak
O.Yu. Boychuk
L.A. Liubarska
S.S. Kizim

Collection of Scientific Papers is abstracted and indexed in scientific services:
Index Copernicus, Google Scholar, National Library Vernadsky
Academic Resource Index, Scientific Social Community

The collection of research papers was added to the list of scientific professional editions of Ukraine,
Category «B» in the field of pedagogical sciences, in specialties - **011, 014, 015** (Order of the
Ministry of Education and Science of Ukraine No. 886, 02.07.2020).

Founder Vinnytsia State Mykhailo Kotsiubynskyi Pedagogical University

Webpage of journal:

<https://vspu.net/sit/index.php/sit>

**Certificate of state registration of the printed source of mass medium KB № 8417
Published of 06.02.2004.**

Signed of 30.03.2021

Format 60x84/8.

Offset paper. Risography print.

Typeface Times New Roman. Ум. др. арк. 8,3

Bill of 120 copies.

Publisher TOV «Druk+»

Certificate of state registration of printed source in
State Register of publishers DK № 3940 of 02.03.2005

21100, Vinnytsia, 600-richchya, 25

Tel.: (0432) 46-51-17